

A DÉSY-LUKÁCS PÖR

ELŐSZÓVAL ELLÁTTA

ANDRÁSSY GYULA GRÓF

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR FÁBIÁN BÉLA

DICK MANÓ KIADÁSA

Budapest, VII, Erzsébet-körút 12

ELŐSZÓ.

Írta: ANDRÁSSY GYULA gróf.

A nemzetnek legnagyobb kincse az erkölcs tisztasága. A legtöbb megsemmisült nemzet erkölcsi fogyatkozásai miatt bukott meg. Az anyagi jólétnél is fontosabb a tiszta erkölcs. Bizánc romlása, a korrupció pusztító hatásának e klasszikus példája óta a mai napig sok állam esett rabigába erkölcsének megromlása miatt. Lengyelország, most legutóbb Törökország a „guruló rubelek” áldozata lett, s azért nem bír hosszú vonaglása közben erőre kapni, mert a pénz rohasztó hatása akadályozta meg minden szervezkedésének s legjobbjai minden erőfeszítésének sikerét. A korrupció nem egyszer gyilkos hatást gyakorolt az államok belső rendjére is. Lajos Fülöp és III. Napoleon bukását nagyrésztben a rezsimhez kapcsolt rossz hír okozta. Az anarchiának legbiztosabb előmozdítója az államhatalom korrupciója. Mosolyt keltene, ha nem fákasztana inkább könyeket, hogy ma a konzervatív érdekek nevében védik a korrupciót és teszik tönkre az igazi konzervatív erőket, a törvénytiszteletet és az erkölcsi tekintélyt. A feltámadás is mindig annál a nemzetnél a legnehezebb, amelyet nem az ellenség túlereje győzött le, hanem saját erkölcsi hibája. A búrokat Anglia pénzügyi és katonai túlhatalma megtörte, de hősies védekezésük, jöerkölcsük a katasztrófa után nemsokára új életet adott nekik, s ma a bur faj megint az élet-erős fejlődés és az egészséges haladás útján van. Ha sterling „mászta” volna meg Ladysmith falait, a bur név már rég a múlté lenne, csak a magaviselete által megszerzett tisztelet keltette új életre a világhatalom által letíport kis nemzetet. A világosi gyászos fegyverletétel csak azért nem vált végzetessé reánk nézve, mert az akkori generáció megvesztegethetetlen volt. Passzív rezisztenciájával újra hatalmi tényezővé tette azt a nemzetet, amelynek neve még a teljes legyőzetés percében is félelmes és tisztelt maradt. Ma a magyar állam már nem léteznék, ha Bach sikerrel bírt volna korrumpálni s ma a Centrálparlamentben ül-

nénk, ha az ó-konzervatívok panamapénzzel és erőszakkal meghamisították volna a nemzet akarátát.

Mióta bennünket idegen országhoz állandó közjogi kötelék kapcsol, legfőbb veszélyünk mindig a társadalmunk korruptibilitása volt s csak azért élünk még, mert erős faji érzésünk és hazafiságunk a — sajnos — mindig előforduló vesztegetések hatását végül mégis sikerrel bírta ellensúlyozni. De az kétségtelen, hogy nem Karaffa és Haynau fegyverei voltak a legveszélyesebbek reánk nézve, hanem az országgyűléseken néha megnyilvánuló megvesztegetés és korrupció. Végleg csak azokat a jogokat veszítettük el, amelyeket megvásároltak, amelyeket törvényes formák között feladtunk.

A korrupció, a nemzetek e legveszélyesebb és legutálatosabb betegsége, ma, az arany-borjú imádása és az anyagi haladás korában különösen kedvező talajra talált. Mindenütt védekezni kell ellene. Ma az idealizmus, a közerkölcsök és a köztisztesség megóvása képezi a politikának egyik legfontosabb feladatát mindenütt. Nálunk e feladat különösen fontos, mert nem vagyunk és nem voltunk mentesek a korrupció miazmáitól, mert a fölülről jövő korrupciónak is ki vagyunk téve, amelynek egy nálunk gazdagabb idegen állammal való kapcsolat könnyen szolgáltat ürügyet és eszközöket, és mert nálunk a korrupció e leggyilkosabb nemét — az állami eszközökkel való korrupciót — idegen érdeken is alkalmazhatják.

Míg a lengyel és a török mindig csak annak a veszélynek volt kitéve, hogy a külső ellenség törekszik életereibe mérgeanyagot bejuttatni, nekünk azzal a lehetőséggel is kell számolnunk, hogy erkölcsi gyengéinket saját államunk, önmagunk leghatalmasabb szervei fogják — belőlünk kisajtott anyagi eszközökkel — létünk alapjainak lerombolására fölhasználni, amit ez a múltban már gyakran megtörtént.

A Désy-Lukács-pör tanúsága szerint a korrupció járványa nálunk újból el van terjedve. E pör bebizonyította, hogy a korrupció vált újra a kormányzás egyik legfőbb eszközévé, hogy régi bajunk kiújulásával van dolgunk. E per valóban kétségbe ejtő képet nyújtott közállapotainkról.

A korrupció egyik legsúlyosabb neme az, mikor a közérdek képviselői hatalmukat saját anyagi hasznukra használják föl. Ez a korrupció — istennek hála — csak kis mértékben szerepelt a vádak között, de e tekintetben sem látunk mintaszerű eljárást. E tekintetben is nem egy kifogásolható szokásra, nem egy veszélyes praecedensre akadunk. Semmiképpen sem helyeselhető, hogy a miniszter egyik házát egyenesen önmagától vette meg az állam részére és a másikat pénzintézet közbenjöttével és hogy ezt a tranzakciót a parlamentben nem jelentette be. Ezzel a köztisztesség és a közigazgatás azon szabályába ütközött, amely azt

kívánja, hogy a tisztviselő magától reábízott érdek számára semmit se vegyen meg anélkül, hogy ezt bejelentse, hogy tőle független tényező, vagy felettes hatósága hozzájáruljon.

Ezzel megsértette a volt pénzügyminiszter azt a közérdeket is, hogy a köztisztviselő hivatalos eljárásának korrektségéhez a gyanúnak még árnyéka se férjen, a közérdek korrump kezelésének még látszata se legyen meg, mert amikor házat akkor adta el, midőn tudta, hogy reá a vezetése alatt álló minisztérium reflektál és amikor aztán az így eladott házat tényleg megvette az állam számára, az inkompatibilitási törvény kijátszásának nagyon komoly gyanúját keltette, ámbar a parlamentnek való bejelentés által tőle könnyen szabadulhatott volna.

Minden köztisztviselőnek be kell tartani a közvagyon kezelésének ezen szabályait, de míg azoknál az alacsony állású hivatalnokoknál, akik nem kötelesek mások felett felügyeletet gyakorolni, az ilyen visszaélések súlyosabb beszámítás alá csak akkor esnek, ha velők a rájuk bízott érdeket károsították meg, vagy ha a kijátszási szándék be van bizonyítva, addig a miniszternél a szabályok legkisebb megsértése is súlyos hiba. A magas ranggal, a nagy hatalommal a köteleesség pontosabb teljesítésének kell járnai. Ha a miniszter nem gyakorolhatja szigorúan az ellenőrzés jogát a reábízott számtalan hivatal felett, mert maga sem tartotta meg azt a szabályt, amelyeket másoktól meg kell követelnie, ha felülről terjed a közérdek kezelésénél a lazaság példája, akkor az egész állami élet és az egész közigazgatás jóhírreveszenved. A miniszter teljes becsületessége, becsületességének teljesen érintetlen volta nemzeti érdek is, s a miniszternek saját nevének hírért sem meg gondolatlanságból, sem könnyelműségből nincs joga a formák megszegése által kockáztatni. A miniszternek az olyan törvényt, mely az érdekeltséget hivatalos fényeinel kizárja, a végső konzekvenciáig a legszigorúbban be kell tartani. Az ilyen szabályoknak nemcsak betűjét, hanem szellemét is tisztelnie kell.

De bármennyire kifogásolhatók és szomorúak is e tények, még sokkal nagyobb rombolás észlelhető az erkölcsi törvények azon másik terén, amelyek a hatalomnak a pártszempontok szerinti visszaélését tiltják. Ha ezen törvények megszegése még nem is jelenti ipso jure az egyéni becsület fogalmának teljes bomlását, oda vezetnek ezek is, — főleg a nálunk tapasztalt túlzásukban. Azok a példák, amelyeket a közérdekek kezelésénél, az állami ügyek vezetésénél az állam legelső hivatalnokai adtak, a macánbecsület alapjait is fenyegetik. Amikor a hatalommal való visszaélés odáig megy, hogy a kincstár érdekeit azok rendelik alá saját pártérdekeiknek, akiknek legelső hivatalos kötelessége az állam érdekeit képviselni és példaadás és ellenőrzés által az egész közigazgatást hű kötelességteljesítésre bírni, akkor e visszaélések igen

könnyen magánbecsületbe vágó cselekmények szentesítéséhez vezetnek. Ha szabad valakinek érdekeihez annyira közelálló dologért, mint pártjának győzelme, saját uralmának fenntartása, a pénzkezelés kétségbevonhatatlan szabályaitól eltérni, ha az állami szerződések kötése alkalmával szabad milliók fizetését nem az államkincstárba, hanem az állami érdekeket képviselő kormány hatalmi érdekeit szolgáló párt kasszájába kikötni vagy elfogadni, akkor a köteleességek megszegésének a példáját adtuk, akkor megengedjük, hogy saját direct, vagy indirect érdekeinket magasabbra helyezzük, mint a mások által reánk bízott érdekeket, mint hivatásunk teljesítését, s akkor a legcsúnyább egyéni korrupció alapjait is lerakjuk.

A kormány gondozására bízott anyagi érdekek kárára folytatott ilyen pártpolitika nem is képzelhető másutt, mint ott, ahol a politikai szenvedély, ahol a machiavellizmus megingatta a hivatásos kötelesség érzetét és az erkölcsi törvényekhez való ragaszkodást. Az ilyen kormányzat hatásában is erkölcsrontó, helytelen erkölcsi felfogás gyümölcse és a rossz erkölcsök terjesztője.

Irtózatos kárt tesz a társadalom becsületében az a sok millió, amelyet az állam rovására szereznek már azzal a korrupcióval s azzal a nagyarányú lélekvásárlással is, amelyre fordítják. Az állam legfőbb feladata intézményei által egyéni kötelességteljesítésre, hazafiságra, jellemre nevelni. A pártkassza hatalmára alapított álparlamentárizmus a nemzet erkölcsseit teljesen megrontja, mert a megvesztegetést rendszerre emeli és a kormányzást reá alapítja.

S ez az eljárás az állam anyagi érdekeit is érinti. A modern állam óriási szükségletei, az adófizetők folytonosan újabb megterhelése mellett az állam akcióképessége csak úgy biztosítható, feladatainak az állam csak úgy tehet eleget, ha a szerződések megkötésénél nála a szaktekinteteken kívül más nem szerepel. Amint az állami szerződések kötése alkalmával szabad pártcélokra fizetéseket kikötni, olyan célokra, amelyek sokkal közvetlenebbül érintik a miniszter egyéni érdekeit, mint a szaktekintetek megőrzése, akkor az állam igen gyakran megkárosulhat s akkor gyakran megtörténhetik, hogy az adófizetők táplálják a pártkasszát. A katonai szükségletek, az anyagi és kulturális érdekek szolgálata mind súlyos károkat szenvedhetnek, amint a szerződések megkötésénél s a szerződések végrehajtásának ellenőrzésénél más érdekek is szerepelnek, mint a hivatásos kötelesség.

Különösen nagy anyagi kárt okozhat az, ha a kormány által állandó elszámolási viszonyban és a kormány ellenőrzése alatt álló társulatok politikai hatalmat osztogathatnak és ezzel a kormányokra és a politikára döntő befolyást gyakorolhatnak, mert az élet minden vonatkozásában bebizonyított igazság, hogy az,

VII

aki pénzt ad, akitől pénzt várnak, befolyást szerez: a közérdek pedig azt kívánja, hogy a kormány gyakorolja ellenőrzését és befolyását az állammal szerződéses viszonyban levő pénzügyintézetekre s el nem tűri azt, hogy a pénzügyintézet, amely befolyásával kötelelességszerűen a részvényesek érdekeit érvényesíti, a kormányra nyomást gyakorolhasson.

Kiszámíthatatlan, hogy mennyi kárt okozhat az államnak a Vázsonyi által annyi szellemességgel „bankokráciának” nevezett rendszer, amelyben nagyrészt az államtól függő pénzügyintézetek az állam ügyeit vezető kormányra döntő befolyást bírnak gyakorolni, s tőle hálára számíthatnak, ahol a kormányt és az ellenőrzése alatt működő intézeteket együtt elkövetett tiltott cselekmények titka kapcsolja össze.

S eltekintve az anyagi érdekektől, kiszámíthatatlan pusztítást okoz a nemzet politikai értékeiben is a Déry-perben leleplezett korrupció azon módja, hogy az állam nagy szerződéseit a pártkassza megtöltésére használják fel. Amikor a kormány a nemzeti akarat meghamisítására az állam kárával pénzt szerez, amikor a kormány az államnak mindig intenzívebbé váló és mindig táguló gazdasági tevékenységét arra használja fel, hogy a nemzet egy részének leküzdésére, jogosult és hazafias törekvések legyőzésére kiszámíthatatlan milliókat szerezzen, akkor a parlamenti harcot elmérgesíti, az ellenzékét az erőszak és terror eszközeinek használatára kényszeríti, akkor a parlamenti határozat iránti tiszteletet megsemmisíti és vele aláássa a törvények tiszteletét is, akkor megrendíti a tömegben azt a hitet, hogy a kormánynak van erkölcsi joga ahhoz, hogy a közhatalmat gyakorolja, akkor a kisebbségben megszűnik az az érzés, hogy magát a többségnek alávetni köteles, akkor a tömegek a nemzet akaratát joggal meghamisítottak, az alkotmányt hazugságnak tekinthetik.

Ha a kormánynak módjában van és szabad olyan hatalmas pártkasszát gyűjteni, amely az alkotmányos küzdelem döntő tényezőjévé válhatik, ha a nemzet meggyőződéséből eredő támogatást a pénzzel szerzett támogatás pótolhatja s ha megtörténhetik, hogy a pénz erejével a többség jogát a kisebbség szeresheti meg, olyan politika is lehetővé válik, amely ellentétben van a nemzet valódi akaratával, akkor az állam békéje, rendje veszélyeztetve van, akkor ez a rendszer forradalomszerű összeomláshoz, meglepetésszerű teljes felforduláshoz vezethet és akkor az egész állami rend nélkülözi azt a szilárdságot, amelyet a nemzet szabad akaratára való támaszkodás kölcsönöz, akkor alkotmánya kijátszható s a nemzet megszűnik sorsának ura lenni. A korrupció rendszere mellett megbomlik a végrehajtó és a törvényhozó hatalom közötti helyes viszony. A kormány válik pénze által az országgyűlés urává. A felelősség illuzóriussá lesz, mert az, aki a kormányt felelősségre von-

VIII

hatná, a kormánytól kapta mandátumát és tőle várja annak meghosszabbítását is. A pénzzel összetartott párt a parlamentet komédiává alacsonyítja, mert a kapacitást, a meggyőződés szerint való állásfoglalást lehetetlenné teszi. Az óriási módon megnőtt pártkassza a választások megdrágulása által lehetetlenné tette a politikai önállóságot is. A jelöltek nagy zöme, vagy kénytelen függetlenségét eladni, vagy anyagilag tönkremegy. A gyakoribb választások a politikában résztvevő középvagyonú embereket gazdasági válságba sodorják. A mandátumdrágaság a képviselői állás üzleti kiaknázásának káros szokásához vezet és egyrészt a törvényhozó függetlenségét és tekintélyét veszélyezteti, másrészt a kormányzat zaklatásához s a szaktekintetektől idegen tekintetek befolyásának növekedéséhez vezet és az üzleti céloknak ad a politika terén meg nem illető hatalmat. A demagógia, a túlzott radikalizmus erőt vesz az ellenzéken, mert csak ez teszi olcsóbbá a választást. A középút politikáját jobban akadályozza a drága választás, mint a radikális választójog. A pártkassza túltengése a pártabszoluzizmushoz vezet, amely drágább, erkölcsstelenebb, következetlenebb, kártékonyabb és ugyanakkor nehezebben legyőzhető minden más abszoluzizmusnál. Az alkotmány a hazugság martalékává válik. A szabadság formái megmaradnak, de lényege meg van hamisítva. A kormányok minduntalan a nemzet akaratára hivatkoznak, mint kormányzatuk alapjára, de ez az akarat meg van hamisítva. Hipokrita módon a többség erkölcsi jogain lovagolnak, amikor tudják, hogy tényleg a pénz erkölcsstelen hatalmára támaszkodnak.

A korrupció és a megvesztegetés — sajnos — sohasem lesz teljesen kiirtható, de jaj annak a nemzetnek, amely a hatalmat és a rend fentartását a korrupcióra alapítja. Pártkassza mindig volt és lesz, de végzetes depravációba esett az a nemzet, amely megengedi, hogy a pártkassza az állam rovására minden állampolgár közös tulajdonából töltessek meg s olyan kiapadhatatlan forrásból táplálkozzék, mint aminőt az állami üzemek nyújtanak. Pártkassza elkerülhetetlen, de aláássa az alkotmányt, aláássa a jog és törvény iránt való tekintélyt, aláássa a becsületérzetet, ha a pártkassza elsőrangú politikai hatalommá válik és nagy arányainál fogva a nemzeti akarat meghamisítására képes.

Irtózatos erkölcsi sülyedésről tett tanúságot a Désy—Lukács-per, kinos róla beszélni, valódi felszabadulás volna, ha felette napirendre lehetne térni, ha a feledés fátyolát lehetne reá borítani. De nem tehetjük ezt. Ma még kötelességünk vele foglalkozni, szomorú tanúságait a lehető legszélesebb körben elterjeszteni, mert nem gázoltunk ki abból a betegségből, melyet e per megvilágított, ellenkezőleg mélyebben benne vagyunk, mint bármikor eddig.

Nem az a legszomorúbb, hogy mindaz megtörténhetett, ami-

ről a tárgyalás során eskü mellett vallottak, hanem még annál is sokkalta kétségbeejtőbb, hogy e pernek semmiféle politikai következménye nem volt. Még Lukács sem azért mondott le, mert a miniszteri széket a bírói megbélyegzés szegényétől akarta megmenteni, mert elvesztette a kormányzáshoz szükséges támogatást, mert megbukott, hanem — mint maga kérkedve mondotta — csak azért, mert idegei felmondták a szolgálatot, mert utóvégre „ő is csak ember”.

A munkapárt vezérférfiai, Tisza és Khuen tudták, hogy a Désy vádjai igazak és kitaró eréllyel védtek Lukácsot, amikor az igazat letagadta. S úgy látszik, azóta sem tudják be neki, hogy a pártnak magának is téves adatokat mondott, s hogy a bíróság előtt sem mondott igazat. Ezt mindenki természetesnek, helyesnek tartja a munkapárton, ámbár kisült, hogy oly eszközök állottak az utolsó választás alkalmával a kormány rendelkezésére, amelyek kérdéssé teszik, hogy az ország többsége igazán helyeselte-e Khuen vállalkozását, hogy a munkapárt valóban a nemzet többségének köszöni-e a hatalmat, amikor a többség jogának erkölcsi alapja minden elfogulatlan előtt kétesse, vált, akkor is fentartják a korrupcióval szerzett többség abszolutizmusát. Amikor a többség erkölcsi jogához kétség fért, azt a rendszert folytatják, amelyet a többség azon erkölcsi jogára alapítottak, hogy magát, mint a hamisítatlan nemzeti akarat képviselője, még a formai jogon, a törvényen és házszabályon is túlteheti. Amikor kisült, hogy a korrupciónak páratlan mérvét használták a jelenlegi országgyűlés megválasztásánál, az országgyűlést mégis együtt tartják, ámbár az erőszakkal végrehajtott reformok után, mint ezt a múltban maga Tisza is hirdette és tette, a Házat még a korrupció vádja nélkül is fel kellett volna oszlatni.

S ezzel a Házzal életbevágó fontosságú, elvi természetű kérdéseket akarnak még megoldani, ámbár ez az új választási törvény szentesítése következtében is egyetlen és helytelen. Azzal a parlamenttel, amelynek születési hibája kiderült és amely ma már nem is képviseli a törvény által megalkotott választóközöniséget, az államosítást akarják az ellenzék nélkül megszavazni, ámbár a kinevezés rendszerétől a nemzet egy nagyrésze fél, ámbár egy ilyen javaslatot az ellenzék egy ízben már megbuktatott, ámbár a legutolsó, szabadon megválasztott képviselőház óriási többsége szakított ez elvvel, ámbár senki sem tudhatja, hogy az új választóközöniség miképpen gondolkozik a kérdéstről.

Olyan visszaélések sülték ki, amelyeket senki sem védett, senki sem védhetett. De azért egy lépés sem történt abból a célból, hogy a visszaélések ismétlődését megakadályozzák. A jelenlegi többség győzelmekor használt eszközöket a bíró megbélyegzte, de a többség némán hallgat és egy szóval sem meri e nagyfontosságú tények felett még véleményét sem kifejezni. A bebizo-

nyitott visszaélések felett a kormány és a többség nem mer nyilatkozni, ámbar a közerkölcs ily nagyfontosságú kérdése felett, melyeket nagyjelentőségű események napirendre tűztek, nem hallgathat az, aki Magyarország ügyeit intézni akarja.

A mai rezsim megalakulásához olyan tények járultak hozzá, amelyeket a bíróság panamának tart, de ennek semmi hatása sincs a rezsimre. Ámbar az országban fokozódott a többség népszerűtlensége, egyetlenegy munkapárti képviselődin jött arra a következtetésre, hogy meggyengült erkölcsi joggal és tekintéllyel a mai önkényuralmat fentartani bűn. A bíró Ítélete még azt sem eredményezte, hogy amikor a miniszterelnök lemondása megadta erre az alkotmányos okot, a korrupcióra alapított pártabszolutizmus megszüntetése, vagy enyhítése érdekében egy lépés is történt volna és az ellenzékkel evégből bármi tárgyalás is megindult volna.

Világos, hogy a többség maga sem számított arra, hogy Désy vádjainak beigazolása ilyen csekély hatást fog soraiban kelteni és hogy a fegyvelem, az ellenzék iránt érzett gyűlölet, a hatalmi vágy, az érdek és a pénz összetartó ereje és egyesek fanatizmusa a lelkiismeretek felébredését olyan teljes mértékben meg fogja akadályozni, amint az megtörtént.

Ha ilyen eredményre számított volna a pártvezetőség, bizony nem tette volna ki magát annak az ódiumnak, hogy az igazat letagadja, mint azt Lukács tette, hogy felháborodással visszautasítsák Désy vádjait, amint ezt a kormánypárti sajtó tette és hogy megpróbálják kieszközölni a bizonyítási eljárás kizárását, amiről a per aktái tesznek tanúságot. Ebben az esetben az egyenes, nyílt vallomás eszközéhez nyúltak volna, mert mindenki szívebben mond már számításból is igazat, mint valótlan és szívebben halad az egyenes úton, mint a tekervényesen.

S a munkapárt vezéreinek ezen csalatkozásán nem lehet csodálkozni, mert a párt magatartása valóban példátlan a nemzetek történetében. Alig hiszem, hogy valaha megtörtént volna, hogy műveit nemzetnél hasonló eszközökkel és vagyonához arányban hasonló nagyságú pártkasszát gyűjtöttek volna és egészen bizonyos, hogy sehol sem sült ki ilyen visszaélés anélkül, hogy ez a bűnösökre nézve káros következményekkel ne járt volna. Mi se engedjük, hogy ez nálunk másképpen legyen. Mi se engedjük azt meg, hogy az erkölcsi törvényt egyedül nálunk lehessen büntetlenül megsérteni, hogy egyedül Magyarországról lehessen elmondani, hogy bűnhődés nélkül szabad az állami szerződések alkalmával sok milliót megvesztegetésre fordítani. Mentsük meg ettől a szegénytől a magyar nevet óvjuk meg ezen irtóztatós kártól országunkat és társadalmunkat

Ezt a célt szolgálja a per aktáinak közzététele. A veszélyeztetett közerkölcsök védelmét fogja megkönnyíteni, ha sokan

megismerkednek e szomorú ügy részleteivel. Remélhetőleg széles körökben fogja a nemzet lelkiismeretét felébreszteni. Ezért melegen ajánlom mindenkinek annak elolvasását. A per folyamán leleplezett visszaélésekből merítse mindenki azt a szilárd elhatározást, hogy azoknak szentesítése ellen minden erejével küzdeni fog, s e szomorú kötet egyes lélekemelő tanúságaiból merítsen reményt és bizalmat az igazságos ügy győzelméhez.

Ahol egy per így folyhatott le, mint nálunk történt, ott kétségtelenül van remény a javuláshoz. Ahol Désyek vannak, ott nem halt ki az a szellem, amelynek a nemzetek szabadságukat köszönhetik. Ahol akadnak puritán emberek, akik saját érdekeik teljes feláldozásával tudják magukat egy szent ügygyei azonosítani, ahol az ilyenekben megvan a bátorság arra, hogy magukat üldözésnek és a dehonosztáló büntetésnek is kitegyék és olyan tettekre vállalkoznak, amelyek kínosak, mert a könnyelmű vádemelés és a gyanúsítás látszatával járhatnak, ahol megvan a becsületes emberekben az a bátorság, az az elszántság, amelyet a legtöbb ember csak önző céljainak szolgálata alkalmával tanúsít, ott van még igazi erkölcsi érték a nemzetben, ott van még romlatlan erő.

A sok szomorú tünet között nagy vigasz rejlik ránk nézve az igazság erejébe fektetett azon nyugodt bizalomban is, amely arra bírta Désyt, hogy ne keresse az esküdtszékeket, ne keressen olyan forumot, ahol az ő politikai törekvései visszhangra találnak s ahol több rokonszenvet ébreszthetne, hanem becsületét az ilyen tekintetektől ment, kinevezett királyi bíróságokra bizza.

S nem minden beteg ott, ahol az igazságot úgy védik, mint nálunk tették. Fénypontja e szomorú kötetnek a perbeli védelem erélye, ügyessége és tudása. A nagy szorgalom, bátorság, ész és ékesszólás, kapcsolatban az erkölcsi érzék szolgálatával, valóban csodákat művelt.

Megnyugtató momentum az is, hogy akadtak férfiak, akik vallani inertek, ámbár érdekük az lett volna, hogy a vallomás alól kibújjanak és így az egész igazság kiderülhetett.

De a legmegnyugtatóbb, legbiztatóbb vonás közéletünknek mai súlyos válsága közepette az, hogy a bíróság, az igazságszolgáltatás független tudott maradni.

A bíróság pártatlansága és függetlensége a jog és erkölcsi rend legnagyobb biztosítéka. Halálosan beteg az a nemzet, amelynél már az igazságszolgáltatás is részrehajló és a hatalom befolyása alatt áll. Ellenben a korrupció elleni küzdelem még sikerrel kecsegtet ott, ahol a bíróság hivatása magaslatán áll.

A per nagy próbára tette bíróságunkat. A teljesen felfegyverzett és kíméletlen állami hatalom volt az egyik fél, amelynek harci módját legjobban jellemzi az, amit a beteg Elek Pállal műveltek, amit a védő kihívóan és kíméletlenül támadott anélkül,

hogy bárki is tagadta volna az általa emelt vádakát. S emellett a túlhatalmas fél mellett látszott szólani a meghurcolt tekintély, a megtámadott rend védelmének szüksége, a sértés nyers, túlzónak látszó formája, szokatlan volta és az egész kérdés politikai vonatkozása, amely a bírót rendes működése terétől elvonta és annak a veszélynek tette ki, hogy a politikai szenvedélyek és tekintetek útvesztőjébe kerül. De a bíróság mégis megállta helyét. Ingadozás nélkül megtalálta a helyes utat a királyi tábla, amely nagy tudással és éles ésszel állapította meg a helyes nézőpontokat és a helyes eljárási módokat.

A törvényszék nehezebben igazodott el a szokatlan tere-numon. Először arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy a felhozott tényeket bizonyítani sem kell, mert ha igazak, akkor sem igazolják a panama vádját. Hallgatva az ügyész tanácsára, elzárta a bizonyítás útját, igazat adott a miniszterelnöknek és elítélte a vádlottat.

A második tárgyalásnál azonban a bizonyítékok elementáris ereje, Vázsonyi csodálatosan szép beszéde, amelyben a felderített tényeket összefoglalta, jelentőségüket, bizonyító erejüket megvilágította, s amely a megsértett erkölcsi érzés hatalmas, vulkán-szerű kitörése volt, meggyőzte a törvényszék bírúit arról, hogy igazságosak csak akkor lehetnek, ha következetlenek lesznek.

S bírói lelkiismeretük tanácsa szerint cselekedtek. Szembe helyezkedtek önmagukkal, saját korábbi ítéletükkel. Talán érdekükkel is. Szembe a hatalmasok akaratával, akik nálunk — sajnos — még az igazságszolgáltatás palotájában sem tehetetlenek.

A per tanúlságai között ez adja a legtöbb bizalmat a jövőhöz. De ne felejtjük el, hogy huzamosabb ideig ingani éreztük a földet lábaink alatt, hogy sokáig kételkedtünk a bíróság függetlenségében, hogy magunkon tapasztalhattuk ama hit lesújtó, nihilizmus felé vezető hatását, hogy a bíróság függetlenségének sziklaszilárd talaját külbefolyások meglazítani képesek.

E nyomasztó érzésből, e per tanúlságaiból vonjuk le azt az elhatározást, hogy a bírói függetlenség intézményes biztosítását fogjuk kívánni.

Egyáltalában — s ezzel végzem bevezető szavaimat — erősítsen meg e per abban az elhatározásban, hogy mindent elkövessünk abból a célból, hogy a jellemeket szilárdabbá tessük, mindent elkövessünk arra, ami a közerkölcsöket emeli, hogy irtuk ki alkotmányunkból az elterjedt hazugságot, küzdjünk az alkotmányos jogoknak korrupcióval és erőszakkal való aláásása ellen, mert e visszaélések eltűrése szolgává és erkölcsstelenné teszi a nemzetet; a magyar nemzet pedig csak akkor fogja magát néhez helyzetében fenntarthatni, ha szabad és becsületes.

A pör előzményei.

Ezerkilencszáztizenkettő május huszonkettedikén történt. A képviselőház üléstermében Kovács Gyula egy izgatott pillanatban feldöntötte a szavazatok összegyűjtésére szolgáló urnát, a munkapárt és az ellenzék egy vitázó, verekedő tömegben egyesültek s nem volt ember az egész parlamentben, aki ura maradt volna szenvedélyeinek. Ebben a lángoló szenvedélyektől áthatott hangulatban történt, hogy Désy Zoltán odakiáltott Zichy Jánosnak:

— Szabad-e ilyesmiket olyan pártnak elkövetni, mely defraudált pénzen lett összehordva?

A következő nap május huszonharmadika, az utcai forradalom első napja. Az utcákon a rendőrség és munkásság valóságos harcokat vívtak egymással, benn a város kellős közepén felborított villamoskocsik és stráfszekerek, a külvárosokban az egymásra borított liszteszákokból alkotott barrikádok tetején munkások véreztek a választójogért. A parlamentben pedig, amikor a törvénytelen elnökválasztás által izzóra szított hangulatot még izzóbbra bevítették az utca hírei, Désy Zoltán felrohant az elnöki emelvényre s arra kérte Tiszát, adjon neki engedélyt egy sürgős interpelláció előterjesztésére, hogy Zichy Jánosnak odavágott vádját az egész Ház előtt bebizonyítsa.

— Én nem tartom sürgősnek a vádak tisztázását — volt a Tisza válasza s nem adta meg az engedélyt az interpelláció előterjesztésére.

Megkezdődtek a béketárgyalások. Az ellenzék az ország válságos állapotának tudatában minden elfogadható áron békét akart kölni. A békeeshetőségeket nem volt szabad veszélyeztetni azzal, hogy a Désy vádjainak bebizonyításával az ellenzék és munkapárt közzé ékeltesse az impedimentum publicae honestatis. Désy tehát hallgatott egész addig, míg bizonyossá nem váll, hogy a Lukács-kormányval békét kölni nem lehet s mikor a szeptember 17-én a Házban lefolyt események után az ellenzéket a Házba többé be nem bocsátották, szeptember 18-án egy a Sas-körben tartott ifjúsági gyűlésen, hogy vádjait módjában legyen a bíróság előtt bizonyítani, megvádolta az egész munkapártot azzal, hogy lopott pénzen került a parlamentbe, hogy a munkapárt és a kor-

mány egyik erkölcsi alapja a lopás, Lukács László pedig Európa legnagyobb panamistája.

Ezt a beszédet inkriminálta a királyi ügyészség[^] de csudálatos módon a beszédnek csak azt a részét, mely Lukács Lászlót vádolja meg azzal, hogy Európa legnagyobb panamistája. Azt, hogy a munkapárt lopott pénzen került a parlamentbe, hogy a munkapárt és a kormány egyik erkölcsi alapja a lopás, ezeket nem találta olyan tényállításoknak, melyek miatt vád emelendő és emelhető lett volna.

(Október hó 27-én adta meg Lukács a felhatalmazást a királyi ügyészségnek s 1913. január 11-én hallgatta ki Takács Aurél vizsgálóbíró Désy Zoltán. Désy kérte a vizsgálat gyors lefolytatását, kijelentette, hogy bizonyítékait nem kívánja a vizsgálat során előterjeszteni.

A budapesti királyi büntetőtörvényszék február 17-re tűzte ki a főtárgyalást és a védelemnek a főtárgyalást megelőzően beadott kérvényére hozott 6802/1913. B. számú végzésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a bizonyításnak a BTK. 263. §-ának 1. és 5. pontja értelmében helye van s azért „a törvény által megengedett ennek a bizonyításnak a főtárgyaláson való fogatosítása végett” elrendelte a védelem s a kir. ügyészség által megjelölt bizonyítékok beszerzését.

Az első főtárgyalás.

A „Pester Lloyd” című napilap, — köztudomásúlag a Lukács-kormány német nyelvű félhivatalosa, — február 14-iki számában, tehát három nappal a főtárgyalás előtt, egy vezércikkben körvonalozta állásfoglalását a panama fogalmát illetőleg. A francia panama-affér adatainak hamis és irányzatos felhasználásával, történelmi és dogmatikai alapon akként állapítja meg a panama fogalmát, hogy panama a közhivatalnoknak az a ténykedése, melylyel *magának* a közvagyon hátrányára jogtalan vagyoni előnyt szerez. — Minthogy a „Pester Lloyd”-nak ezt a cikkét ellenzéki körökben, de a kormány bizalmasainak körében is úgy fogták fel, mint a bíróság által bizonyítás tárgyában elfoglandó álláspont időelőtti kifecsegését a tanácsadó által, a „Pester Lloyd” közlése által szült izgatott hangulatban kezdődött meg a február tizenhetedik főtárgyalás.

A tanács elnöke Baloghy György kúriai bíró, a szavazóbírák pedig Langer Jenő táblai és Kállay Miklós törvényszéki bírák voltak.

Elnök: Megnyitom a tárgyalást. Tárgyalás alá vesszük nyilvános rágalmazás vétségével vádolt Désy Zoltánnak a bűnügyét. Vádlott úr itt van?

Désy Zoltán: Igen!

Elnök: Neve?

— Désy Zoltán.

— Hány éves?

— Ötvenegy.

— Született?

— Nagyölvesen.

— Vallása?

— Evangélikus-református.

— Családi állapota?

— Nőtlen.

— Vagyona van?

— Igen.

— Büntetve volt?

— Igen. Sajtóvétségért és párbajvétségért.

mai napra be van idézve Lukács László sértett.

Sélley Barnabás főügyészhelyettes: Tisztelettel jelentem, hogy ő excellenciája kormányzati ügyek miatt akadályozva van a megjelenésben. Távollétéhen én képviselem.

Elnök: Tessék helyet foglalni.

Elnök: Tanúkként beidézettek: Elek Pál (nem jeleni meg), Ullmann Adolf, Vajda Imre (nem jelent meg), Szálai Béla (nem jeleni meg), gróf Károlyi Imre, Sándor Pál, Band Dávid, Jeszenszky Sándor, Kazár Adolf, Albert József, Poscha Ernő, dr. Rainer Béla (nem jelent meg). Deusch Béla (nem jelent meg), Brachfeld Emil, Zigány Árpád, Kristóffy József (nem jelent meg), Krausz Simon, Paduch József (nem jelent meg). Kurovszky Zsigmond, Czerninger Alfréd, Wahlner Aladár, Nóvák Ferenc (nem jelent meg), Fábíán Gyula, Salgó Dezső, dr. Mayer Ödön, Tolnay Lajos, Serényi Samu, Hazai Fülöp. Szakértökként beidézettek Roska Ángy el, Becsila Lajos; ellenőrző szakértő Vágó József.

Sélley Barnabás: Bejelentem, hogy Nóvák Ferenc beteg, orvosi bizonyítványt küldött, hogy nem jelenhetett meg és kérem helyette Deutsch Manót kihallgatni.

Elnök: A bíróság a meg nem jelent tanúk tekintetében majd a tárgyalás folyamán fog intézkedni. Figyelmeztetem a tanú urakat, hogy esetleg vallomásaikra esküt kell tenniök, lehal az eskü szentségére és a hamis eskü törvényes következményeire. Figyelmeztetem továbbá arra, hogy az én tudomásom nélkül innen eltávozniook többé nem szabad. Miután azonban úgy látom, hogy a tárgyalás menete most a délelőtt folyamán meglehetősen el fog húzódni, arra kérem a tanúkat, méltóztassanak déli 12 órakor valamennyien megjelenni. Most felmentem a tanú urakat. (A tanúk távoznak.) A hallgatóságot figyelmeztetem a csendre és rendre és a rendzavarás következményeire.

A vádlott védelmében ki fog eljárni?

Vázsonyi Vilmos: A vádlott védelmében meghatalmazásomat csatolom.

Elnök: A védelmet tehát Vázsonyi Vilmos, báró Horváth Emil és Gonda Henrik ügyvédek látják el.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a vádirat.

Kállay bíró (olvassa a vádiratot).

Elnök: A hozandó ítélet írásba foglalásával Kállay bíró urat bízom meg. (A vádlotthoz.) Lépjen elő.

— Megértette a vádat?

— *Désy:* Meg.

— Elismeri bűnösségéi?

— Nem.

— Elismeri azt, hogy az inkriminált kifejezéssel Lukács Lászlóval szemben sértési követett el?

— Nem.

— Kívánja-e elmondani a sasköri beszéde előadási körülményeit és az alkalmat, mely azt szülte?

— A Sas-körben múlt évi szeptember hó 18-án tartott beszédem tulajdonképen megisméltése egy vádnak, amelyet múlt évi május hó 22-én egy heves képviselőházi jelenet alkalmával gróf Zichy János miniszter úrnak vágtam a szemébe. Szavaim akkor majdnem szóról-szóra ezek voltak: „Tehet-e ilyent olyan párt, amely defraudált pénzen, lopott pénzen került be a parlamentbe?!”. A miniszter úr erre kijelentette, hogy ő erről nem tud. Én röviden kijelentettem, majd bizonyítani fogom. Másnap, május 23-án, jelentkeztem a Ház megválasztott elnökénél, gróf Tisza István nál. Jelen volt nála az alelnök, Beöthy Pál is. Akkor azokkal a szavakkal fordultam az elnök úrhoz, hogy miután előző nap egy súlyos vádat emeltem a munkapártra és a kormányra vonatkozólag, eljöttem bizonyítani. úgy a munkapártnak és a kormánynak a tekintélye, mint a magam komolysága megkívánja, hogy bizonyíttassék ez a vád, amely, ha igaz, el kell távoznia azoknak, akik elkövették, ha nem igaz, vissza kell vonulnom nekem a politikai színtérről. A Ház elnöke azt a közbevető kérdési intézte hozzám, most tudtam-e meg a dolgokat. Mire én kijelentettem, hogy pár hónap előtt. Erre azt a feleletet adta: Nem tartom sürgősnek az ügyet. Én jeleztem neki, hogy hiszen szombaton úgyis megtehetem az interpellációt. A Ház elnöke erre azt mondta — akkor nem értettem meg — igen, ha lehet. Azért nem lehetett, mert szombaton nem volt ülése a Háznak. A másik héten, amely még rendelkezésemre állott volna, mint köztudomású, megkezdődtek a tárgyalások a pártok között, amelyek békével kecsegtettek. Megegyezés készül létrejönni a munkapárt és a harcoló ellenzék között. Ekkor magam nem láttam célszerűnek bolygatni ezt a kérdést, de politikai barátaim is kértek arra, hogy ne veszélyeztessem a készülő békét. A béke meghiúsult. Június 4-én bekövetkeztek azok az események, amelyek folytán mi, az ellenzék tagjai, mind a mai napig a Házból ki vagyunk zárva. Mindnyájan azt hittük, magam is azt hittem, hogy a nyári szünetet felhasználják arra, hogy a parlamenti helyzet szanáltassék. Ehelyett bekövetkeztek a szeptember 17-iki és 18-iki események. Ekkor, úgy láttam, hogy már most kötelességem felvetni a kérdést, igazak-e ezek a tények és bíróság elé kényszeríteni a kormányt, mely döntsön — nem a kérdés politikai részében — egyszerűen abban a kérdésben: az, amit én állítottam a kormányról, igaz vagy nem. Mert ha igaz, akkor az a kormány nem ülhet azon a helyen, ha igaz. akkor a politikai erkölcs, az ország érdeke követeli, hogy itt ezek az állapotok számitassanak és a jövőre hasonló eseményeknek eleje vél essék. Még csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy úgy a május 22-iki megjegyzésem, mint a május 23-án

a Ház elnökénél tett látogatásom és annak eredménye bel- és külföldi lapokban, amelyeket a vizsgálati iratokhoz csatoltam, közöltetett. Ennek dacára a kormány semminemű lépést nem tett szeptember 18-iki beszédemig. Szeptember 18-iki beszédem után kapta meg, ha jól tudom, októberben . . .

Elnök: Október 27-én.

Désy Zoltán: ... az ügyészség a felhatalmazást és ma még ott állunk, hogy az ügy elintézve nincs.

Én azt tartom, közkötelesség volt, amit tettem. Nekem, mint képviselőnek, kötelességem egyfelől ügyelni az ország vagyonára, ügyelni arra, hogy törvényes rendelkezések végrehajthatassanak, az ország vagyona más célokra, mint a törvényben elismert közcélokra, ne fordítottassák és kötelességem másfelől ügyelni arra, hogy a parlamentarizmusnak ne csak külső formai látszata, hanem lényege legyen, kötelességem ügyelni arra, hogy a pártküzdelmekben az az egyensúly amely az erőknél természetes helyzete, ilyen eszközökkel meg ne változtassák. Újra hangsúlyozom: kötelességet teljesítettem és azért vagyok ma itt, mert ezt a kötelességemet, amint már jeleztem, nem teljesíthettem a magyar képviselőházban. Nyugodt lélekkel hivatkozom arra, hogy nem érzem magam bűnösnek és bizonyítékaim előterjesztésére dr. Vázsonyi Vilmos védőmet kérem fel.

Elnök: Legyen szíves megmondani, elismeri, hogy Lukács Lászlóra vonatkozólag azt állította, hogy Lukács László Európa legnagyobb panamistája?

— Igen.

— Nincs több kérdésem. Tessék helyet foglalni.

Vázsonyi a panamáról.

Dr. *Vázsonyi Vilmos:* Méltóságos elnök úr! Tekintetes kir. törvényszék! Elsősorban arra kérem a tekintetes kir. törvényszék határozatát, hogy azon végzésben, amelyben a valódiság bizonyítását a 263. §. 1. és 5. pontja alapján helyénvalónak találta, sőt az ügyészség közbevetett észrevételei alapján a 263. §. 4. pontja alapján is — t. i. az ügyészség maga kívánta a valódiság bizonyítását — amely végzésben a kitéüzött főtárgyalásra nem elnöki hatáskörben, hanem törvényszéki végzéssel bizonyítékok beszerzését rendelte el, sőt bizonyos bizonyítékokat, így a csomagszállítóra vonatkozólag azzal az indokolással utasított vissza, hogy azok nem fedik a panamista szó értelmét — hogy vájjon ezen végzésben foglaltakon kívül tegyek előterjesztését, vagy pedig a tekintetes kir. törvényszék ezen már meghozott végzését a főtárgyaláson magára nézve nem te-

kinti olyannak, amely a főtárgyalási tanácsot köti. Elsősorban erre kérek határozatot, mert hiszen az én előterjesztésem keretét az szabja meg, hogy nekem meg kell ismételnem azt, ami már indítványban előterjesztett, vagy pedig csak azt kell megismételnem, ami már elutasított, vagy pedig ami újabb bizonyítékokat kívánok felhozni. Én a magam részéről abban a véleményben vagyok, hogy a tekintetes kir. törvényszék a valóság bizonyításának kérdésében már határozott, itt nem az elnöki jogkörben történt intézkedésről van szó, amely a főtárgyalási tanács által felülvizsgálat tárgyává tehető, szó van a tekintetes kir. törvényszék határozatáról, semmi okom nincs, hogy ezzel a határozattal elégedetlen legyek, én tehát ragaszkodom ehhez a határozathoz. Hivatkozom arra, hogy ezen határozat érvényben levő és meg tárna ihatatlan a bünvádi perrendtartás 288. §-a értelmében, amely az elnöki hatáskörben tett intézkedésekről azt mondja, hogy az elnök határozatai az indítványoknak a főtárgyaláson való ismétlését és az ítélő bíróság határozatát nem korlátozzák, tehát implicite magában foglalja azt, hogy az ítélőbírást maga határozatai minden esetre kötik. Elsősorban kérek tehát törvényszéki határozatot arra, vájjon a már meghozott határozat megáll-e a főtárgyaláson, vagy pedig tartozom ezen már meghozott határozatban foglaltakra vonatkozólag is előterjesztést tenni. Csak ezen határozat után fogom előterjesztésemet megtenni.

Dr. *Sélley Barnabás* kir. főügyészhelyettes: Felfogásom szerint a kir. törvényszék kérdése végzése részben elnöki, részben bírói hatáskörben hozatva, nem jelent egyebet, mint a tárgyalás megtartása lehetőségének biztosítását -és semmiféle praejudiciális intézkedést nem tartalmaz abban a kérdésben, hogy ez az ítélőtanács mit tart bizonyítandónak és mit nem. Nézetem szerint tehát a védő úr tartozik bizonyítékait újra tüzetesen felsorolni.

A bíróság visszavonult, majd ismét megjelenve, dr. Baloghy elnök kihirdette a meghozott végzést:

A kir. büntetőtörvényszék a fölvetett kérdésben meghozta a következő *végzést*: Miután a védő úr által fölvetett törvényszéki határozat csak azt célozta, hogy a bizonyításnak a főtárgyaláson való foganatosítása végett a kellő bizonyítékok beszereztessenek és minthogy a kir. törvényszék elnöke saját hatáskörében a védelem részéről előterjeszteti kérelem folytán ezeket a bizonyítékokat a főtárgyaláson való alkalmazhatóság céljából beszerezte és tekintettel arra, hogy a bíróság ebben a végzésben a valóság bizonyításának megengedése vagy meg nem engedése kérdésében még nem döntött, mert ez a döntés a nyilvános tárgyalás keretébe tartozik, miután csak itt tudhatja meg a bíróság azt, hogy a védelem mit mivel kíván bizonyítani és csak a védő előterjesztése alapján fogja meghatározhatni azt a keretet, amelyben a bizonyí-

tásnak helyt ad vagy helyt nem ad, konkrét előterjesztés megtételére hívja föl a védőt.

Dr. *Vázsonyi* Vilmos védő a 380. szakasz 9. pontja alapján semmiségi okot jelent be.

Az elnök: A bíróság tudomásul veszi a bejelenlett semmiségi okot.

Vázsonyi: Méltóztassék megengedni ezek után,

A **valódiság** hogy a valódiság bizonyításának kérdésében előterbizonnyitása. jeszttést tegyek, Bizonyítani kívánom a valódiságot a büntetőtörvénykönyv 263. szakaszának 5. pontjában biztosítól jog alapján,(bizonyítani kívánom a valódiságot azon az alapon, hogy sértett közhivatalnok, Magyarország miniszterelnöke, az eljárás idejében Magyarország pénzügyminisztere, ezenkívül vádlottat eljárásában a közérdek megóvása vezette.

A vád inkriminálta vádlott beszédének azt a részét, hogy köztudomású tény, hogy Lukács László Európa legnagyobb panamistája. Ha ebből az állításból kihámozom azt, ami egyáltalán vád tárgyává tehető, az maga a panama szó. Azt hiszem, hogy a kir. ügyészség nem azt inkriminálja, hogy Európának legnagyobb panamistája vagy közép-panamistája vagy kisebb panamistája, hanem hogy panamista. Mert hiszen afelett a védelem is megenged kételyeket, hogy Európa legnagyobb panamistája volna-e a seriell, mert erre nézve oly terjedelmes bizonyítási kellene Európaszerte lefolytatni, amely a tárgyalást nagyon megnyújtaná. Én azt hiszem tehát, hogy maga az inkriminált kitétel tisztán az: panamista-e a sértett, igen vagy nem.

Elsősorban megjegyzem, hogy a vád rendelkezé-
Félték az sere áll a beszédnek az a része, mely konkrét tény-
esküdtbíróasztól. állításokat tartalmaz, a vád rendelkezésére áll Désy Zoltán vádlott úrnak az a nyilatkozata is, amely az iratokhoz be van csatolva s amely az ő szavainak értelmezését tartalmazza és amely sajtójogi felelősség alatt telte volna lehetővé a vád számára azt, hogy Magyarország miniszterelnöke esküdtbíróaszt elölt keresse a maga becsületét. A vád nem fogadta el sem az egyik, sem a másik ösvényt, sem a beszédben foglalt tényállításokat nem inkriminálta, sem pedig a nyilatkozatban, a sajtó útján megjelent közleményben foglaltakat, mert azzal arra adott volna okot, hogy Magyarország miniszterelnöke a polgárok ítélőszéke elé került volna. így tehát, miután a vád célszerűnek tartotta, hogy a panamista szóba kapaszkodjék bele, a panama szó az, amelyet a valódiság bizonyításánál szem előtt kell tartani.

Minthogy az ügyész a vádat nyilvános rágalmazás címén emelte, kétségtelenül azt az értelmet tulajdonítja a panamista szónak és ennek az állításnak, hogy vádlott azt állította, hogy sértett oly cselekményeket

követett el vagy olyan cselekményekben részes, amelyek a panama szó fogalma szerint panamát képeznek. Mert azt hiszem, a legegyszerűbb meghatározás az, ha úgy határozzuk meg a panamista szót, hogy panamista az, aki panamákat csinál maga, vagy pedig panamáiban részes.

Mínt hogy azt hiszem, körülhatároltam, hogy nekem egyebet nem kell bizonyítanom, mint azt, hogy sértett követett-e el olyan cselekményeket, vagy részes-e olyan cselekményekben, amelyek panamák, világos már most, hogy ezek után azon fordul meg ismét ez ügy, vájjon mit értünk panama alatt.

Erre vonatkozólag van két felfogás. Az egyik félhivatalos felfogás — talán hivatalos is, ki fog Mi a panama? derülni —, amely történelmi és dogmatikai úton akarja a panama fogalmát megállapítani és történelmi kutatások alapján az 1892-ben lezajlott Panama-affaire aktái alapján akarja megállapítani azt, hogy mit lehet panama alatt értenie Erre nézve azon a nézetem vagyok, hogy ha arra a térre lépünk, hogy a történelmi kutatás alapján akarjuk megállapítani azt, mi a panama és azt a nézetet fogadjuk el, hogy panamának csak azt szabad nevezni, ami szakasztott mása mindannak, ami a Panama-affairben történt, akkor szükséges volna a panama-aktáknak is a hivatalos beszerzése. Mert én olyan történetírókra, akik összekeverik a Panama-ügyet a Dreyfus-ügygel és akik a Panama-ügy adatait hamis világitásban állítják a közvélemény elé, nem adok semmit.

Ha rákerül a sor, módomb lesz megvilágítani, hogy mindazok a dolgok, amelyek a sajtó útján a panama-ügyre vonatkozólag célzatosan előadatnak, közönséges hamisítások és valótlanok. Ha tehát a történelmi alapra méltóztatik helyezkedni, arra t. i., hogy a panama-ügynek történelmi része, eseményei és esetei szolgáljanak az értelmezés alapjául, akkor méltóztassék erre vonatkozólag hiteles adatokat beszerezni. Én nem félek ettől, sőt nagyon örvendek, ha a történelmi panama-ügynek lefolyása szolgál a panama szó értelmezéséül. Mert a történelmi panama-ügyben nem a mostanra készült, hanem az 1892-ben kiadott krónikák szerint nem arról volt szó, amiről a jelen esetben, hogy t. i. állami szerződések, az állammal kötött bírói egyezségek megkötésénél a kormány pénzügyminisztere az államtól idegen célokra kiköt baksisokat; a panama-ügyben igenis elbuktak olyanok is, akik anélkül, hogy a panama-társaságnak bármiféle szolgálatot lettek volna, anélkül, hogy tudtak volna a társaság üzemeiről, a legcsekélyebb összegeket is elfogadták a választási célokra. A panama-ügyben elbukott például egy olyan köztisztviselő álló radikális politikus is, mint Floquet, a Háznak akkori elnöke, csupán azért, mert el kellett ismernie, hogy a panama-társaság által a

sajtó részére kiosztott szubvenciók kimérésénél ő maga is ellenőrzőképpen közreműködött. Abban az ügyben el kellett buknia Rouvier pénzügyminiszternek csak azért, mert beismerte, hogy nem tudott ugyan a Panamataársaság dolgairól, nem adott a társaságnak semmi ellenszolgáltatást, de 150.000 frankot kapott átmenetileg — csekélyke összeg ahhoz képest, a miről itt szó van, ha Franciaország gazdagságát és Magyarország szegénységét összehasonlítjuk, — és ezt a 150.000 frankot is visszaszolgáltatta.

Semmi okom arra, hogy a panama-szó történelmi értelmezését el ne fogadjam. Az ügynek az aktái megmutatják azt, hogy *gerinces bíróságok az államhatalommal szemben hogyan tudják a bírói függetlenséget megőrzni* örvendek a panama-ügyre való hivatkozásnak azért, mert hiszen ebben az ügyben a fellebbezési bíróság elnöke és a procureur général állásukat kötötték ahhoz, hogy a parlament bizottságának nem szolgáltatják ki »«okát az aktákat, amelyeket csak azért kértek tőlük, hogy a bűnösök elmenekülhessenek, örvendek, hogy erre az afférra emlékeztetnek, mert ez az affér a francia bírák rendíthetetlen tisztességének, gerincének és függetlenségének ragyogó példája.

Ha a szó történelmi értelmezését veszem, a panama-ügyből kifolyólag, akkor azt látom, hogy ebben az ügyben két dologról van szó: olyan ügyekről, amelyek bírói üldözés tárgyai voltak és olyanokról, amelyek parlamenti vizsgálat tárgyát képezték. bírói tárgyalás alapjai voltak a csalások és a közhivatalnokok megvesztegetései, parlamenti vizsgálat tárgya volt bárkinek bármilyen kapcsolata vagy összeköttetése a panama-társasággal, ha semmiféle ellenszolgáltatást sem kaptak a társaságtól.

Azt hiszem azonban, hogy amikor a panama-szót használják — és mindenféle használják, mert a panamát is használják és mindenféleképpen használják, mert a panama is mindenféle lehet —, mondom, mikor ezt a szót használják, azt hiszem, senki sem vesz magának annyi fáradságot, hogy a panama-ügy aktái alapján használja ezt a szót. Én azt hiszem, hogy ha az egyfogatú bérkocsisok ipartestületének zajos közgyűlésén a panamista szót kiáltja oda az egyik szónok a másiknak — és azt gondolom, ebben az országban nincs a társadalomnak olyan rétege, amelyben ezt a szót ne használnák — kétségtelen, hogy nem történelmi kutatások alapján történik ez.

A panama-szónak van már egy elfogadott értelme. A panama nem büntetőjogi fogalom. Ahhoz, hogy valakit panamistának nevezzek, nem kell nekem büntető törvénykönyv, mert ha a büntető törvénykönyvet veszem alapul, akkor azt mondom az illetőre, hogy tolvaj, csaló, sikkasztó, hűtlen kezelő. A panamista szó tehát azt jelenti, hogy azok az erkölcsi botlások és azok a közéleti visszaélések, amelyek anyagi vonatkozásúak.

akkor is elítélendők, akkor is megvetendők, ha a büntető törvénykönyv szakaszaiba nem is ütköznek, mert ha a büntető törvénykönyv szakaszaiba ütköznenek, akkor nincs szükség ennek az általános szónak a használatára, hanem akkor egyszerűen megnevezem azt a deliktumot, amelyet az illető elkövetett. *A panama tehát erkölcsi fogalomhoz erkölcsstelenségről elnevezve; a panama azt jelenti, hogy az, aki közéleti tevékenységét arra használja fel, hogy mást, mint azt a közérdeket, a melyet képvisel, illegitim vagyoni előnyhöz juttasson, az panamista.* Az a más lehet ő maga is; az egy minősített esete a panamának, de az a más lehet egy más valaki is. Vagy talán nem panamista az, aki a kedves papájának, a kedves testvérének, a kedves szeretőjének, pajtásának, pártjának, tehát politikai metresszének juttat vagyoni előnyöket? Bocsnatot kérek, hiszen ez a panamisták számára valósággal *salvus conductus* volna, hiszen csak egy strohmannt kellene elővenniök.

A panama szó általában a maga mivolta szerint *in concreto* és nem *in abstracto* ítélandő meg. Amíg tehát le nem folytatok egy bizonyítást és nem látom, hogy mi történt, nem is tudom megmondani, hogy az mi-csoda, hiszen a panama valósággal egy *rosa centifolia*, egy gyönyörű százszirom virág, olyan különböző, mint a rózsáknak a szirmai vagy azoknak különböző fajtái.

Nem lehet ma már a panama-kertjében eligazodni, annyi sokféle gyönyörű változata van már a panamának. Mindig *in concreto* fog tehát eldőlni az, hogy mi a panama és mi nem az. Az pedig, hogy a magam zsebébe megy-e valami, vagy a máséba, sohasem lesz határvonala a panama kérdésének. Hiszen arról, hogy „a magaméba, vagy a máséba” még csak vitatkozni sem lehet.

A büntető törvénykönyv 50. §-a, mely átveszi némi változtatással a régi Btk. csalás-értelmezését, azt mondja, hogy „aki azon célból, hogy magáriak, vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit fondorlattal tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart . . . stb., csalást követ el.”

Hát kérem, előállhat-e a csaló azzal, hogy azt mondja: kérem, én egy altruista vagyok, én egy apostol vagyok, én csaltam ugyan, de másnak? A törvény azt mondja: másnak, vagy nem másnak, semmi közöm hozzá, csaló vagy.

A Btk. 350. §-a a zsarolásról azt mondja: „aki azon célból, hogy magának, vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit erőszakkal, vagy fenyegetéssel valaminek cselekvésére, vagy elhagyására kényszerít . . . stb., a zsarolás vétségét követi el”.

A zsaroló sem állhat tehát elő azzal, hogy kérem, én nem magamnak zsaroltam, én altruista vagyok. A törvény azt mondja: akár magadnak, akár másnak, zsaroló vagy.

A hűtlen kezelésről szóló 361. §. azt mondja: „aki idegen vagyontételével, gondozásával és felügyeletével van megbízva és ezen minőségben annak, akinek érdekeit előmozdítani kötelessége, tudva és akarva vagyoni kárt okoz, a hűtlen kezelés vétségét követi el”.

A következő szakasz azt mondja: „büntetett képez és öt évig terjedhető börtönnel büntethető a hűtlen kezelés, ha azon célból követtetik el, hogy magának, vagy másnak jogtalan anyagi hasznot szerezzen. A hűtlen kezelés kvalifikált esetében is hiába mondja a hűtlen kezelő, hogy ő altruista, hogy ő másnak akar jogtalan vagyoni hasznot szerezni, a büntető törvénykönyv ezt a mentséget nem ismeri és azt mondja: hűtlen kezelő vagy.

És ha a büntető törvénykönyv nem ismeri azt a mentséget, hogy „nem magamnak, hanem másnak”, hát hogyan lehet a panama fogalmánál, ahol az erkölcsnek még finomabb törvényei az irányadók, a strohmann-szisztéma alapjára helyezkedni és a panama értelmezésénél erre a sikamlós és erkölcstelen területre lépni.

Hiszen így elegendő volna, ha a panamista egy közbenső fórumot állít fel és akkor ő maga többé már nem volna panamista.

Még világosabbá válik a panama-szónak értelmezése ott, ahol arról van szó, hogy valaki azzal van megbízva, hogy akár az állam, akár magános részére szerződést, egyezséget, üzletet kössön. Ebben az esetben kötelessége annak, aki akár az állam, akár magános nevében szerződési, egyezséget vagy üzletet köt, annak a vagyoni érdekét szem előtt tartani, akit képvisel. Azt hiszem, például az ügyészség hamar készen volna a meghatározással, ha valaki egy magánembernek a nevében szerződést, bírói egyezséget, üzletet köt és ezt az alkalmat arra használja fel, hogy megbízójának háta mögött másnak illegitim vagyoni hasznot biztosítson. Ez a hűtlen kezelésnek *comme il faut* szakasza. Ha például valaki a községi életben szerződések, egyezségek, üzletek megkötésénél illegitim vagyoni előnyöket köt ki, nem a község, hanem idegen célok számára, nemcsak az ügyészség, de a kormány is kész volna a maga sajtójával annak megállapítására, hogy ez a leghitványabb és a leggyalázatosabb panama és azt mondaná, hogy az ilyen közigazgatást, amelyben nem a közérdeknek, hanem a barátoknak, pajtásoknak, a pártoknak juttatnak illegitim vagyoni előnyöket, a föld sziliéről el kell törölni.

Ha magánosról, községről volna szó, hamar kész volna az ítélet, de mihelyt az állam legfelsőbb csúcsáról van szó, akkor a noblesse oblige-l feje tetejére állítjuk, mihelyt Magyarország miniszterelnökéről és pénzügyminiszteréről van szó, akkor felszabadítjuk a becselenséget és a panamát. Hiszen akkor szabad a községi jegyzőnek, a kisbíróknak, a törvényhatósági közgyűlés minden tagjának, polgármesternek, bakternek, mindenkinek ebben az országban illegitim vagyoni hasznot kikötni a

komám számára, a barátom, a pártom számára. Helyes, ha ezt szabad, akkor szabadítsuk fel az erkölcstelenségei, koszorúzzuk meg évenként nyilvánosan a becstelenség és a panama ünnepén.

Tekintetes kir. törvényszék! Én úgy értelmezem a panama fogalmát, hogy *minden közéleti visszaélés, amelynek anyagi vonatkozása van, minden illegitim vagyoni előny, amelyet másnak juttatunk, mint annak a jogi személynek, amelyet a közéletben képviselünk, panama és mindenki, aki ilyen cselekményeket elkövet, vagy ezekben részes, panamista.*

(Beszédének további folyamán a bizonyítási indítványt terjeszti elő, mely azonban némi eltérésekkel a második törvényszéki főtárgyalásról a közölt gyorsírói feljegyzésekben is bennfoglalattik s ezért közlését mellőzzük.)

Séley főügyész helyettes válasza.

Tekintetes kir. törvényszék! Huszonhárom évi közbírói működésem alatt ma vagyok először nehéz helyzetben. Nehéz helyzetet teremt nekem az, nem mintha az eldöntendő kérdésekben perjogi, büntetőjogi nehézségek, a jogkérdéseknek szövevénye volna, de nehéz helyzetet teremt nekem az az erkölcsi felelősség, amelyet a sértett féllel szemben vállaltam és amelytől most önhalálmalag, egyedül a törvénynek és eskümnem engedve, el kell térni. Midőn sértett fél a felhatalmazást megadta, azzal váltunk el, hogy nekem, már mint a sértett félnek, közéleti tevékenységemben, eltekintve az állam biztonságát érintő intézkedésektől, nem volt egyetlen ténykedésem, amelyet sötétben akarok hagyni és magánvagyonosodásom a közélettel nincs kapcsolatban, tehát, királyi ügyész úr, felhatalmazom, sőt kérem, hogy a legteljesebb szabad bizonyítást engedje meg és hasson oda, hogy mindez megtörténhessen. A mandátum elvállalása percében hozzájárultam és azt hittem, így mehet keresztül, mert abban a hitben voltam, hogy amint a jogtudósok száma szaporodni fog a védői székben, úgy az eszmék is tisztulni fognak, a felajánlott bizonyítási keret is megmarad, de meghallgatva az előterjesztéseket, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a védelem túlhágta azt a keretet, amit bizonyítani lehet és szabad és ez adja meg a jogot, hogy mindenben nem járulok hozzá a bizonyításhoz, mert a bizonyítás keretét meghatározza a panamista szó, de nem abban az értelemben, mint most a védő urak mondják és átmennek a büntetőjogi fogalomról, amelynek szülőanyja volt, átmennek magasabb etikai alapra. Vázsonyi védő úr említette, hogy Franciaországban bűnvádi üldözések voltak, de annak más indító oka nem lehetett, minthogy bűntényt követtek el, de hogy büntetendő cselekményt értett a vádlott a panamista szó alatt, hivatkozom az ő hírlapi nyilatkozatára és a sajtó-

béli közlésekre, ahol kijelentették, hogy Lukács László panamista, mert közpénzeket lopott, csalt, sikkasztott. Tessék ezt bizonyítani, de ne méltóztassék politikai térre átcúszni és a politikai szenvedélyeket feltárni a rendszer helyessége vagy helytelensége szempontjából.

Az én fogalmaim szerint panamista az a közhivatalnok, aki magának szerzendő vagyoni előny céljából hivatali hatalmát akár arra használja fel, hogy a rendelkezésre álló közvagyonból összegeket törvénytellenesen elvonjon, akár arra, hogy magának jogtatanul gazdagodást biztosítson. Ez a keret az, amelyre a bizonyítást ki kell terjesztenj. Mindaz, ami ebbe beleesik, a zalatnai ház, az osztálysorsjáték ügye, a bizonyítást teljesen megengedhetőnek tartom, de nem járulok hozzá ahhoz az előterjesztéshez, amit az első ügy tekintetében felhozott a védő úr, mert ha ez még megtörtént volna is, nem Lukács László pénzügyminiszter ténye, hanem a kormányzat más ressortjába, a kereskedelmi miniszterhez tartozik és minthogy itt Lukács László úrra vonatkozólag kell bizonyítani, hogy csalt, sikkasztott, ezt méltóztassék bizonyítani, mert semmi közünk a szerződésekhez, melyeket más miniszterek más időben kötöttek. Azt tessék bizonyítani, hogy Lukács László azért kötötte meg a sószerződést, hogy az államkincstárba befolyandó milliókat elvonja és abból magának hasznot biztosítson.

Követve a védői sorrendet, óvó szavamat emelem fel tehát itt a bizonyítás megengedése ellen, de ha a **Ellenzi a bizonyítást a 4,800.000 korona** törvényszék nem fogadja el álláspontomat, felajánlom bizonyítékaimat. Beterjesztem hiteles példányban az eredeti sószerződést és a reá vonatkozó minisztertanácsi jegyzőkönyvet, beterjesztem Désy Zoltán volt államtitkár úrnak egy felmondó levelét, amelyet a Magyar Bankhoz intézett és beterjesztem a pénzügyminisztériumnak 1940. számú előterjesztését, melyben benne van a sójövődék története, a szerződés múltja és jelene. A sószerződés igazolni fogja, hogy a magyar királyi kincstár pénztárába egy garas be nem folyt, a szerződés meghosszabbításáért készpénzt fizetni nem kellett. Ha tehát, tegyük fel, hogy a Magyar Bank adott is választási célokra pénzt, nem vitatom, mert nem Lukács Lászlónak ténye és ezt a szerződés címén ellenszolgáltatásképpen fizetnie nem kellett, tehát nincs hozzá közünk. A sószerződést meg kellett újítani, mert 1910-ben annak a veszélynek voltunk kitéve, hogy Magyarországon az ipari só a fogyasztók rendelkezésére állani nem fog. Elismerem ezt maga a vádlott is annak idején, mint államtitkár, midőn a Magyar Bankhoz levelet írt, melyben azt mondja, hogy a marhasó brikettírozását, mely 1915-ben jár le, felmondja, de megjegyezni kívánja, hogy ezen intézkedések a kötött szerződés megszüntetését távolról sem célozza.

Még azt akarom megállapítani, hogy az újabb sószerződés a vállalatra nézve rosszabb, mint a régi, amelyet csatolok is, és amelyből ki-

tűnik, hogy sokkal nagyobb terhel ró a Magyar Bankra, mint az előbbi szerződés volt, mert a Magyar Bank köteles beruházásokat tenni, amelyek az állam tulajdonába mennek át. De hogy is kössön a Magyar Bank egy kormánnyal szerződést és adjon választási célra pénzt, amikor nem tudja, hogy szerezhet-e a kormány többséget?

Csatolom a minisztertanácsi jegyzőkönyvet, melyben tételről-tételre fel vannak sorolva az előnyök, melyek a kincstárnak jutnak, de mindezt nem a bizonyítás kérdésében hozom fel, hanem azért, hogy panama nincs, minthogy nincs panama egyetlen egy felhozott ügyben sem.

A magyar államvasút és a Magyar Bank között szerződés volt, amelynek alapján a magyar államvasút évi maximális 400.000 korona szubvencióban részesítette a társaságot és a szerződések egyike keletkezett 1904 március 24-én. A per folyama alatt a kereskedelmi kormány abba a helyzetbe jutott, hogy előnyösebbnek tartotta az egyezséget, mint a per vitelét, így tehát érett megfontolás után téliesen a maga hatásköréből kifolyólag egyezsére lép a kereskedelmi minisztériummal. Ebből annál kevésbbé lehetett valamit visszafizetni, mert az egyezés alkalmával kikötöttem, hogy év.enként 94.000 korona fizetendő csak. Erre vonatkozólag betérjesztem a minisztertanácsi előterjesztéseket és az egyezéseket, valamint a minisztertanácsi határozatot.

Következik a védő úrnak előterjesztése a kereskedelmi képviselő tételére. A tényállás itt is módosul, a pénzügyminiszternek abszolúte semmiféle hatáskörébe nem volt utalva a kérdés, a kereskedelmi kormány csinálta azt. Erre is majd védőbeszédemben jobban terjeszkedem ki. De már most megjegyzem, hogy itt is, nem hogy rosszabbodás állott volna be, ellenkezőleg, a kereskedelmi kormány sokkal nagyobb terhet rótt a társaságra, mint volt a régi szerződésben, de ez Lukács László személyével kapcsolatba nem hozható.

Attérve(ja) zalatnai házra és az osztálysorsjátékra itt a legteljesebb mértékben hozzájárulok a bizonyításhoz. Erre vonatkozólag adatokat szolgáltatok. Itt van az alapszerződés, becsatolom az 1910 január 31-én tartott osztálysorsjáték igazgatósági ülést, mely Lukács László lemondását tárgyalja, bátorodom becsatolni az adóhivatal elismervényét, hogy Lukács László mikor mondott le, az adóhivatalnak egy újabb bizonyítékát, hogy Lukács László tényleg lemondott, bátorodom csatolni Lukács László miniszterelnök sértettnek sajátkező lemondó leveleit, az erre vonatkozó vétíveket és bizonyítani fogom a tényleges lemondást. Becsatolom a tényleges lemondás elfogadását. Az osztálysorsjáték megalkotására vonatkozólag a dolog úgy áll, hogy Lukács László miniszter a szerződést feltételesén kötötte meg, mert a 20. szakaszban világosan ki van kötve, hogy az esetben bír csak érvénynyel, ha a törvényhozás utólagosan szentesíti. Hogy lehetne más módon nagy

vállalatokat létesíteni, mint előleges tárgyalások útján, mert micsoda garancia volna különben. Hisz kiszolgáltatná magát a kincstár a bizonytalanságnak, ha nincs garancia a teljesítésre. Azzal is vádolják, hogy azért létesült az osztálysorsjáték, hogy kényelmes és jó állása legyen, hogy minisztersége után bevonuljon oda. Lukács László pénzügyminiszter volt 1898 januártól 1905 júniusig, az osztálysorsjáték elnöke lett 1906 júliusában, tehát egy év és egy hónap múlva, tehát nem rögtön a pénzügyministerség megszűnése után. A másik pénzügyministersége 1910-ben következett be és itt vannak sajtóközötti lemondó levelei, tehát kétségtelen, hogy január 20-án már lemondott az osztálysorsjáték elnöki állásáról. Hogy a cégjegyzékből mikor töröltetett, az nem az ő dolga. Itt hivatkozom Hazai, Tolnai és Serényi Samu tanúkra.

Végül áttérve a zalatnai házra, becsatolom az eredeti szerződést az első házra vonatkozólag, becsatolom ugyanakkor kelt teljesen indifferens egyénnek adásvételi szerződését, melyekből kitűnik, hogy kisebb területet a kincstár ép azon áron vett, mint Lukács Lászlótól, becsatolom a községi előjáróság bizonyítékát, hogy mennyit ér, becsatolom a bányakapitányság előterjesztését, a második adásvételi szerződési» becsatolom a taxa-megváltásra vonatkozó eredeti okiratokat, becsatolom azonkívül az 1882 augusztus 6-án kelt 4783. számú pénzügyminiszteri rendeletet, mely világosan elrendeli, hogy a taxa-megváltásnak mikor, minő feltételek mellett kellett bekövetkezni és ennek egy pontja van, amelyből kitűnik, hogy Lukács László semmiféle kedvezményt nem kapott a taxa-megváltásnál. A 100 forint nem a telek értéke, hanem egy szolgálat megváltása. Ezeket az adatokat becsatolva kérem kihallgatni Czerningert, Nóvák, minthogy beteg, helyelte Deutsch Manó, dr. Ma ver Ödönt és Kurovsky Zsigmondot, ezenkívül Salgó és Fábian tanú urakat, kik ellenbizonyítékokkal fognak szolgálni, hogy a telek értéke Zalatanán minő.

Most nem térhetek ki a védő úr színes, de igaztalan fejtegetésére, az adott csipésekre, vágásokra, direktívákra, ezt a jogot fentartom, midőn a véd- és vádbeszéd fog elhangzani, csak kérem előterjesztésemnek figyelembevételét. A csomagszállítóra vonatkozólag előterjesztést *hem* tehetek, mert a védelem ettől elállott.

Désy Zoltán előterjesztése.

Désy Zoltán: Méltóságos elnök úr! Tekintetes kir. törvényszék! Nem akarom terhelni a bíróságot részletes dolgokkal, csak egypár megjegyzést kívánok tenni, mert vagy tévedésen alapulnak, vagy úgy voltak elmondva, hogy tévedésre szolgáltathatnak alkalmi azok, amiket a köz-

vádló úr előadott. Vázsonyi védő úr hivatkozott arra, hogy tulajdonképpen ennek az egész ügynek az alapja az, amit a Sas körben tartott ifjúsági gyűlésen mondtam. Ez a dolog lényege, ez, ami érdeklí nemcsak az egész országot, hanem egész Európa közvéleményét, fenforog-nak-e ezek a jelenségek Magyarország közéletében, igen vagy nem? Azt hiszem, főügyész-helyettes úr egy tévedésben van. A beszéd szövegét többször átnéztem és megállapítottam hogy nem azt mondtam, hogy Lukács László lopott, csalt és sikkasztott, mert ha ragaszkodnak a szavaimhoz, amihez ne méltóztassék ragaszkodni, azt mondtam, loptak, sikkasztottak, de megjegyzem, ezek voltak a vádak, amiket igazolni akartam a képviselőház előtt, amit amint jeleztem már, a vizsgálat során, méltóztassék kihallgatni gróf Tisza István elnök urat, az ő vallomása meg fog erősíteni.

Amire reflektálni akarok, az a sószerződésre vonatkozik. Nagyon örvendek, hogy az ügyész úr hivatkozott a felmondásra, amit be is csatolt. Örvendek két szempontból, mert ezzel a felmondással kapcsolatban bizonyos felfogás kapott a közvéleményben lábra az a felfogás, hogy talán ennek a felmondásnak, a társaság által az üzletkezelés körében elkövetett panamák lettek volna az okai. Ez nem áll. Megcáfoltam azon a helyen és ki kell jelentenem, hogy azért történt, mert nem tartom az államra nézve kedvezőnek a szerződést. Vannak ellene gyakorlati kifogások, de a legszigorúbb ellenőrzést gyakoroltam és az ügykezelésben semmi panamát nem észleltem. Lényeges tévedés van azonban. Azt méltóztatott mondani, hogy az a kormányzat és vele együtt én, mint annak egyik szerény tagja, az alapszerződést elfogadtuk. A dolog úgy áll, hogy az alapszerződést Lukács László pénzügyminiszter kötötte 1900-ban, ha jól emlékszem 26,575. szám alatt szerepeltek. A szerződés 1911. év december 31-ig terjedő hatálylyal lett megkötve. Az a szerződés, ami! felmondói lain, az 1905. év augusztus 14-én kötött marhasó szerződés volt és azért mondtam fel, mert a két határidő nem egyezett meg, a társaság berendezése pedig a két sóra egy gyártelep ugyanazon gépe által hajtott üzemben történt és miután a szerződésben biztosítva volt a felmondási jog, éltem a felmondási joggal, hogy a határidőket egyesítsem és ezt 1910-ig voltam hajlandó elfogadni. úgy tűnik fel a dolgot, hogy mi hosszabbítottuk meg a szerződést. Ez szóba sem kerüli, nem láxgyaltam senkivel, nem is tárgyaltam volna és egészen más lapra tartozik, hogy mit lettem volna akkor, a bíróság előtt nem az a kérdés, hogy mi egyik, vagy másik kormány nézete, hanem az a kérdés, hogy az a kormány, amelyik meghosszabbította a szerződést, fogadott-e el a szerződés meghosszabbításáért pénzeket, igen vagy nem.

Vázsonyi replikája.

Vázsonyi: Tek. kir. törvényszék! Egész rövidséggel válaszolnom kell a mélyen tisztelt főügyész-helyettes úrnak beszédére, aki elsősorban Désy Zoltán beszédét inkriminálja, mint vádhatóság, de téliesen lehetetlen, hogy inkriminálja a panamista szót és a magyarázatot vegyük ehhez olyan beszédrészekből, melyeket nem inkriminál. Az iratok között van Désy Zoltán hírlapnyilatkozata, amelyben azt mondja 1912 szeptember 21-én, „újólag kijelentem, fentartom, hogy Lukács László miniszterelnök négy millió korona körüli összeget vont el rendeltetésétől, más célokra használt fel, hogy ez az adózó polgárokkal szemben közönséges lopás, ezt állítom, bizonyítom”. Ez nem azt jelenti, hogy Lukács László lopott a büntető törvénykönyv értelmében, hanem azt, hogy Désy felfogása szerint az a körülmény, hogy valaki állami szerződések és egyezségek megkötése alkalmával illegitim hasznot köt ki másnak, mint a megbízójának javára, ez a körülmény hűtlen kezelés, az államot megkárosító és ezt lopásnak nevezik. Nem annak bizonyítására vállalkozott Désy Zoltán, hogy Lukács László lopott, hanem annak bizonyítására, hogy mint pénzügyminiszter az állammal szemben hűtlenül járt el akkor, midőn ilyen üzletkötésekkel az összes előnyöket nem az állam számára szerezte meg, hanem azokat illegitim vagyoni előnyök szerzésére fordította.

Azt mondja a főügyész-helyettes úr: „a legteljesebb és leghabakabbb bizonyítást kívánom”. Ellenben, amikor nagyon jól tudja, hogy Désy Zoltán ezt állította, ezt a bizonyítást elzárni kívánja. Teljesen új előttem, hogy a panama büntetőjogi fogalom. Ugyan olvastam ezeket a fejtegetéseket már német nyelven, azonban ma magyarul sem tettek rám nagyobb hatást. Panama nemcsak az, ha valaki mint közhivatalnok a maga céljaira fogad el pénzt, mert ez nem panama, ez közönséges megvesztegetettség. Ez a minősített vesztegetések esete. Nem arra a célra találták ki a panama szót, hogy a közhivatalnokok megvesztegetettségét jelezzék vele, a panama szó azt jelenti, amit előadtam és aminek ismétlésébe bocsátkozni nem kívánok.

Nem áll meg az az előadása a vádhatóság igen t. képviselőjének, hogy a kereskedelmi minisztérium ügykörébe tartoznak bizonyos dolgok, mertpn azt állítottam, hogy Elek Pál úr és Lukács László, mint régi jó ismerősök ezen 4,800.000 koronára vonatkozólag ugyanezen három ügylet alkalmával ellenértékben állapodtak meg, tehát tudomásával és részvételével történt ezen összegeknek átadása. Tulajdonképen a dolog úgy áll, hogy azt bizonyítom, hogy szerződéskötések alkalmával az úgynevezett diszkrét kiadások tételére könyvelve pénzek adtak át Kazár és

Paduch útján Lukács Lászlónak és ezek nincsenek benn a zárszámadásban ő excellenciájának az érdeke a bizonyítás. *Amíg ő nem bizonyítja be, hogy ezeket a pénzeket választási célokra fordította, addig ezek az ő zsebében levőknek vélelmezendők és csakis a bizonyítási eljárás során tisztázhatók, hogy ezek a pénzek, amelyek hivatalos úton jutottak hozzá, tényleg nem zsebelettek el hanem választási célokra használtattak fel.* Ennek bizonyítása legégetőbb érdeke ő excellenciájának. Már most azt mondja a vádhatóság igen tisztelt képviselője, hogy a sószerződés ellenében nem lett semmi előny kikötve. Ennek ellenkezőjére a bizonyítást felajánlom, hogy ennek fejében és alkalmával fizettek 4 millió körüli koronát. A főügyészhelyettes úr azzal érvelt, hogy a pótszerződés szeptember 2-áról van kelteze és a választás júniusban volt. De hisz épen az előbb hivatkozott arra, hogy az osztálysorsjáték szerződése 1897 januárjában lett aláírva és Lukács László pénzügyminiszter elismerte, hogy a szerződést már sokkal régebben megkötötte a Société Généralival. Ezek a dátumok igazán nem jelentenek semmit, de hivatkozom a járásbíróság! periratokra, ahol Elek Pál urat már júliusban megszámolatják, *ha tehát július 27-én megszámolatják, ez a szeptember 2-iki dátum semmiféle szerepet nem játszik.*

Azt méltóztatott mondani, hogy nem is köthetett szerződést, mert hátha a kormány megbukik. *A darabontkormány sohasem bukott meg semmiféle választáson és annyi szerződést irt alá, amennyit akart.* Ha választáson a kormány megbukik, nem dobják ki másnap, azt fel kell menteni.

Ami a refakciákat illeti, azt méltóztatik mondani, hogyan beszélhetek arról, hogy visszafizették, mikor 20 évi részletben tartoznak fizetni. Ne a szavakon lovagoljunk, ha azon alkalommal, mikor kötök egy bírói egyezséget, annak felét visszaadom illegitim célokra, akkor áll az, hogy ennyi veí megkárosított a kincstár, mert hiszen a fél hajlandó lett volna, ennyivel olcsóbb egyezséget kötni. Akárhogy méltóztatik e szavakat forgatni, az értelme ugyanaz marad.

Ami az osztálysorsjáték dolgát illeti, teljesen fölöslegesen méltóztatik foglalkozni azzal, hogy megtörtént-e a törlés, vagy sem, én azzal foglalkozom, hogy Lukács László ugyanazon társaságnál lett dúsan jövedelmezett igazgatósági elnök, melynek szerződését megkötötte. A főügyészhelyettes úr azt mondja, hogy közben van egy esztendő. Jó, *ez a gyászév.*

Nem is tértünk volna rá erre a területre, hogy mást bizonyítsunk, ha a vád tényleg azt inkriminálja és azt fogja meg, amiről a sértett «gyon jól tudja, hogy ezeknek a természetes lényege. Ezeket az állításokat nem is lehet kivégezni a világból illetén módon. Nem tartom szükségesnek ismételní, amiket mondtam. Nem lehet ezeket a dolgokat sem

kivégezni, sem elütni, sem eltussolni. Ez teljesen lehetetlen és semmi sikerre sem vezet.

Ami pedig azt illeti, hogy én invektívákat, szúrásokat, csipéseket alkalmaztam volna — méltóztatott mondani — az én beszédemben, én kötelességet teljesítettem és méltóztassék elhinni, semmiféle örömöm nincs benne, de, mint védő, kötelességet teljesítettem. Mint védő, ezt a kötelességemet teljesítem legjobb lelkiismeretem, szerény tudásom szerint, nem törődve semmiféle politikai tekintettel. Ami pedig az igaztalanságot és a színességet illeti, a színesség még nem bizonyítéka az igaztalanságnak, amint a színtelenség még nem bizonyítéka az igazságnak.

Elnök: A tárgyalást holnap délelőtt 9 óráig felfüggesztem.

A törvényszék végzése.

Elnök: Megnyitom, a tegnapi elhalasztott főtárgyalást és kihirdetem a törvényszéknek a bizonyítás tárgyában hozott végzését.

A bíróság a valódiság bizonyítását a btkv. 263. szakaszának első és ötödik pontja alapján a következő tényekre engedte meg:

1. A bírósági szakértők meghallgatása útján megállapítandó a Lukács László tulajdonát képezett a zalatnai 369. számú telekjegyzőkönyvben foglalt ház és bellelek, valamint tartozékainak az 1911. évi november hó 7. napján, vagy annak a szerződésnek megkötése napján volt valódiság értéke, amely szerződés alapján ezt az ingatlant Lukács László a gyulaféhevári takarékpénztár r.-t.-nak 85.000 korona vételáron eladta.

2. Kurovszky Zsigmond, Czerninger Alfréd, Wahlner Aladár, Deutsch Manó, Fábíán Gyula, Salgó Dezső, dr. Maver Ödön tanúk kihallgalandók ama ténykörülmenyre, vajjon történt-e bárminő kikötés, avagy ígéret Lukács László részéről akár közvetlenül, akár pedig közvetve abban az irányban, hogy a gyulaféhevári takarékpénztár által 1911 november 7-én megvett házal a m. kir. kincstár későbbben bárminő célra meg fogja venni?

A valódiság bizonyítása iránt úgy a védelem, mind pedig a vád részéről felajánlott többi bizonyítéknak felvételét a bíróság megtagadja.

Désy Zoltán ellen az a vád, hogy ő a m. kir. kormány elnökét, Lukács Lászlót nyilvános gyülekezeten
Indokok: 1912. évi szeptember hó 18-án Európa legnagyobb panamistájának nevezte.

Ez a kifejezés a közzelfogás szerint nemcsak lealázó és nemcsak lealacsonyító véleményt foglalt magában, hanem ennek a kifejezésnek bétartalma in concreto olyan megbecstelenítő tényállást is képezhet,

amely az említett elnevezéssel illetett, egyéni v. közmegvetésnek is ki-
teheti. Mind a két esetben a panamista elnevezés kétségtelenül beleütkö-
zik a btk-nek ama szakaszaiba, amelyek nemcsak a magánégyén,
hanem a közhivatalnok becsületének védelmére is a törvénykönyvbe
felvéve vannak. Vádlót a vád tárgyává tett kijelentést előadása szerint
Lukács Lászlóra, mint a m. kir. kormány elnökére, még pedig ebben a
minőségben való hivatali működésére és eljárására való vonatkozásban
lelte meg.

Az alkotmányosság követelménye: hogy minden hatóság, mind-
egyik közhivatalnok felelős legyen nemcsak minden hivatali cseleke-
deleiért, hanem hivatali kötelessége elmulasztásáért és így a hivatala
gyakorlatában elkövetelt visszaélésekért is.

A törvény a közhivatalnoktól megköveteli, hogy hivatali tevékeny-
ségének gyakorlása körében mindig a törvény korlátai között maradjon.
De nemcsak a törvénynek és az ezen alapuló alkotmányosságnak
vannak a közhivatalnok iránt való követelményei, hanem a közérdek-
nek is. Ez a közérdek pedig azt követeli, hogy a közhivatalnok magán-
élete is korrekt, tisztességes, bizalomraméltó, vagyis minden tekintet-
ben kifogástalan legyen.

Ha tehát valamely közhivatalnokról akár közhivatali teendőinek
gyakorlása és teljesítése, akár pedig magánélete tekintetében az mon-
datik, hogy panamista, úgy a Btk. 263. §-ának első és ötödik pontjá-
nak rendelkezése biztosítja az ilyen kijelentést használó egyénnek azt
a jogot, hogy állításának vagy kifejezésének valóságát be is bizo-
nyíthassa. Minthogy pedig Déry Zoltán vádlott Lukács Lászlóra nemcsak
közhivatala gyakorlatának területén, hanem személyére való vonat-
kozásban is használta a vád tárgyává tett diffamáló elnevezést és mint-
hogy kétségtelennek látszik az is, hogy ezzel az állításával a közérdek
megóvását és előmozdítását célozta: a vádlottnak a valóság bizonyítását
a Btk. 263. §. első és ötödik pontja érdekében meg kellett engedni.

Az utóbb felhívott pont rendelkezése alapján különösen azért, mert
mindenki a közérdeket védi és ezt mozdítja elő, aki bebizonyítja és
bebizonyítani tudja, hogy valamely közhivatalnok, akár magatartása,
akár bármily viselkedése és cselekedete tisztességéről alkotott felfogást,
vagyis a tisztességet követelő közérdeket sérti.

Mielőtt azonban a bíróság a törvény által megengedett ennek a
bizonyításnak a kereteit megállapíthatta volna, szuverén hatalmának
teljes ismeretében és lelkiismereti felelősségének teljes tudatában leg-
elsősorban meg kellett vizsgálnia e konkrét vádnak materiális tartalmát
és terjedelmét és ezzel kapcsolatban Lukács László kormányelnöknek
a magatartását, amelyet a vádlott Lukács Lászlónak úgy közhivatalnoki
működésében, mint pedig magánéletére való vonatkozásban a panamista
elnevezés használatával kifogás tárgyává tett.

Mínt hogy pedig a bűnvádi perrendtartás 1. §-a értelmében a bírói eljárás a legszorosabb objektív kapcsolatban áll a vád materiális tartalmával, a bíróságnak mindenképp meg kellett vizsgálnia és előzetesen el kellett döntenie tehát a konkrét vádnak azt a tartalmát, hogy a Btk. szempontjából mit jelent és mit foglalhat magában a panamista kifejezés vagy tényállítás.

A bíróságnak ebben a kérdésben elfoglalt álláspontja az, hogy a panama az a visszaélés, amelyet a közhivatalnok vagy köz megbízott köz- vagy magánvagyonnak jogosulatlan elvonásával anyagi haszon szerzése céljából akár a maga, akár pedig a vele összekötöttségben álló vagy a vele szorosabb életviszonyban levő egyének önző érdekében követ el.

Ebből a meghatározásból folyóan panamista tehát az, aki állásával vagy megbízásával visszaélve, a közérdek és a magánérdek megsértésével tiltott módon egyrésztől magának vagyont szerez, másrésztől pedig ennek az egyéni vagyonszerzésnek eltitkolása és palástolása okából tudatosan közreműködik abban és megengedi azt, hogy ilyen vagyonszerzéshez más is hozzájusson, még pedig köz- vagy magánérdeknek feltüntetett, valójában azonban rejtett magáncélok szolgálatában.

Minden más, habár jogtalan magánérdek előmozdításai a irányuló egyéni tevékenység vagy közreműködés, ha ennél és ezzel való kapcsolatban az egyéni vagyonszerzésre irányuló önérdék hiányzik, már nem a panama és panamista, hanem az úgynevezett protekció és a protektor fogalma alá esik.

Hozzákapcsolva a most előadottakban kifejtett fogalmi meghatározásokhoz, a vád tárgyát képező konkrét állításnak, illetve kifejezésnek materiális tartalmát, önként következik a valóság bizonyítása megengedhetőségének az a kerete és az a terjedelme, amelyet a bíróságnak a törvény értelmében megengedhető lehetett és meghatározni kellett. Erre való tekintettel a bíróság úgy találta, hogy a felajánlott bizonyítási anyagból csak a zalatnai ház eladásának körülményei olyanok, amelyekkel kapcsolatban Lukács László m. kir. miniszterelnök pénzügyminiszter korábban közhivatali állását jogtalan úton hivatali állásával visszaélve, anyagi haszon szerzésére használta volna fel. Mínt hogy tehát c tények vizsgálata és bizonyítása a vádnak a bíróság által megszabott tartalmába beleillik, a valóság bebizonyításának e körülmények tekintetében a fent hivatkozott szakaszok alapján helye van és azt a kihirdetett végzés rendelkezése értelmében meg is kellett engedni.

Ellenben meg kellett tagadni a bizonyítás felvételét az osztályorszájatek részvénytársaság szerződésének megkötése és eme részvénytársaság elnökgazgatói állásának Lukács László részéről való elvállalása és e

címen igazgatói fizetésnek általa való elfogadása tárgyában a védelem részéről feljánlott és közvád hozzájárulásával is támogatott bizonyítás felvételére vonatkozó indítványt azért, mert a bíróság által meghatározott panamista fogalomban, mint sértő kijelentésben Lukács Lászlónak e téren kifejtett ténykedését és eljárását belefoglalni nem tudta.

Ugyanis a védelem részéről nem annak a konkrét ténynek bizonyítása ajánlatott fel, hogy Lukács László a nevezett társasággal fennálló szerződésnek a törvényhozás előzetes felhatalmazása és beleegyezése nélkül történt megkötése ellenében részesült a társaság részéről anyagi jutalmazásban és mert a védelem azt aényt sem állította és nem kívánta bizonyítani, hogy Lukács László első pénzügyminiszterségének megszűnése esetére szerződés megkötése ellenében társasági elnökgazgatói állását megfelelő javadalmazás mellett magának kikötötte volna. Ha a vádlott ennek a két konkrét ténynek bizonyítását ajánlotta volna fel, a bíróság nem zárkozott volna el attól, hogy a valóság bizonyítását ebben a keretben megengelje. A vádlott és a védelem ehelyett ugyanis csak azt kívánta bizonyítani, hogy a Lukács László részéről megkötött és az 1897. évi VII. t.-c. által szankcionált társasági szerződés az államra, illetve a kincstárra nézve káros és hátrányos, azért, mert a lottójövedéknek a szerződés előtti jövedelme sokkal magasabb összegű volt, mint amit a mostani szerződéses jogviszony mellett képvisel.

Mint hogy pedig valamely a kincstár részéről megkötött jogüggyei káros vagy előnyös voltának bírálatába ez a bíróság közjogi hatáskör hiányából nem bocsátkozhatik, ebből az okból a valóság bizonyítását a feljánlott keretben elrendelnie nem is lehetett.

Végre a védelem a vád tárgyává telt kijelentés valóságának bizonyítására még a következő bizonyítékokat ajánlotta lel:

Bizonyítani kívánja Elek Pál, Vajda Imre, Szálai Béla, gróf Károlyi Imre, Sándor Pál és Ullmann Adolf, valamint Kazár Adolf és Paducly József tanúk kihallgatásával azt a tény, hogy Lukács László mint pénzügyminiszter az 1910. évi képviselőválasztásokat megelőzőleg a Magyar Bankkal többrendbeli üzlet megkötését, bírói egyezség létrehozását kezdeményezte és ezeket tényleg meg is kötötte, arra használta fel ezt a tény kedésél, hogy bár az államot nagy vagyoni előnyökhöz juttathatta volna, nem azt lette, hanem a bank részéről állítólag fizetett 4,800.000 koronát illegitim vagyoni előny szerzésére használta fel olyformán, hogy ezt az összeget pártpolitikai képviselői választási célokra fizettette be és használta fel. Ugyanezen ténykörülményre kérte a védelem a vonatkozó szerződések ismertetését, valamint az 1907. évi május 16-án kötött bírói egyezség, nemkülönben ezzel kapcsolatban a 63.179/1905. számú polgári pöriratok és a Vajda Imre ellen a büntető járásbírósnágnál

lefolytatott bűnpör egyik beadványának ismertetését, illetve beszerzését. Végre ennek az összegnek az államtól való elvonását bizonyítani kívánta még azzal is, hogy annak körülményes elszámolása az általa becsatolt 1910. évi állami zárszámadásból hiányzik.

Míthogy azonban sem a vádlott maga, sem pedig a védelem nem állította, hogy Lukács László ezt az állítólag ex lurpis causa kezébe került összegeket vagy azok bármily részét a maga vagyoni előnyére használta volna fel, vagy fordította volna, ekkép tehát az a netáni körülmény, hogy ezek a pénzek pártpolitikai célok szolgálatában használtattak fel nem fedvén a bíróságnak a panamáról és a panamistáról konstruált fogalmát, nyilvánvaló, hogy Lukács Lászlónak az az állítólagos kormányhatósági cselekedete a vád tartalmának keretén kívül esik, nemcsak, hanem mint a miniszternek politikai felelősségét megállapítható kormányi hatósági tény egyenesen a parlament ellenőrzési körébe és nem a bíróság hatáskörébe tartozik.

Igaz ugyan, hogy a miniszteri felelősségről szóló alkotmányjogi alaptörvényünk, az 1848. évi III. t.-c. csak abban az esetben alkalmazható, ha és amikor a miniszter felelősségre vonásáról van szó. Ez pedig ennek a pörnek nem tárgya. De ennek dacára mégis meg kell állapítani azt, hogy ha a bíróság bármilyen vonatkozásban ennek a kérdésnek taglalásába bocsátkoznék, lényegileg mégis csak azt a kérdést bírálná el, hogy Magyarország miniszterelnöke kormányhatósági cselekedetei miatt nem a törvény által erre a célra szervezett bírósága előtt feleljen.

Mert ebben a bűnpörben a bíróságnak nem lehetett, mert nem is volt szabad elzárkóznia a konkrét esetre alkalmazandó közjogi alaptörvény figyelembevételétől és megtartásától.

Ez a már felhívott sarkalatos törvény 32. §-ában a miniszterek jogi felelősségét 4., 8. és 29. szakaszaiban pedig politikai felelősségét és ennek a felelősségre vonásnak miként való érvényesítését határozza meg.

Ennek a törvénynek most felhívott rendelkezéseire való tekintettel, mivel vádlott maga nem állítja, hogy Lukács Lászlóval szemben ezen törvény 36. §-ának rendelkezése folytán köztörvényi intézkedéseknek lehetne helye: a szuverén hatalmat gyakorló bíróság úgy találta, hogy arra sem hivatva, sem pedig feljogosítva nincs, miszerint egy másik szuverén testüleinek, a magyar törvényhozás testületének, ellentéles felfogású pártjainak működése és tevékenysége felelt a bírói lisztet gyakorolhassa, mert ha a bíróság erre az útra rálépne, ez nem volna más, mint szuverén hatalmával való illetéktelen és jogosulatlan beavatkozás egy másik szuverén testüidnek, a törvényhozásnak hatalmi jogkörébe.

A törvényes közjogi hatásköröknek a bíróság részéről való köteles tiszteiben tartása az oka annak, hogy a bíróság a valóság bizonyítását nem engedhette meg abban a kérdésben, vajon mi módon és mi-

lyen eszközök felhasználása mellett keletkezhetett és áll fenn az országgyűlés képviselőházának mai többsége.

Ha ennek a kérdésnek tárgyalását megkerülésével az erre egyedül illetékes fórumnak, t. i. a törvényhozás házában tudatosan hatalmi körébe vonná, úgy egyenesen megsértené, de sőt legázolná a felhívott 1818. évi 111. t.-c-ben foglalt alaptörvénynek ama rendelkezéseit, amelyek a miniszterek jogi és politikai felelősségét az országgyűlés ellenőrzése és elbírálása alá helyezik.

Miután pedig a bíróságnak ezt a hatásköri túllépést elkövetnie a törvény értelmében nem volt szabad, ez az indoka annak, hogy a bíróság a megajánlott bizonyítás kérdésében más álláspontot, mint amelyet ebben a végzésben megindokolt, el sem foglalhatott.

Vázsonyi felfolyamodása.

— Tekintetes Királyi Törvényszék! Ha jól értettem, a bíróság mellőzte mindazokat az indítványokat, amelyeket a védelem előterjesztett. A kihirdetett végzés szerint csupán a zalatnai ügyre vonatkozólag és itt is csak bírósági szakértők, ezenkívül Kurovszky Zsigmond és társai hallgattnak meg oly kérdés tisztázására, amelyre vonatkozólag a vádhatóság képviselője indítványt sem tett, úgy hogy valóban csodálatba ejt, hogy a királyi törvényszék találta el azt, hogy ezek a tanúk milyen körülmény tisztázására alkalmasak. Mert a tanúk kihallgatása mindig csak a bizonyító fél által felajánlott keretben történhetik. Én pedig végighallgattam a főtárgyalást és a vádhatóság tisztelt képviselője részéről csak azt hallottam, hogy a házeladási körülményekre vonatkozólag kívánja a tanúkat kihallgatni. Csodálatba ejt tehát, hogy a tekintetes királyi törvényszék eltalálta azt, hogy csak arra nézve hallgattnak meg, hogy a zalatnai házeladásnál történt-e kikötés arra nézve, hogy a kincstár fogja megvásárolni a kérdéses házat és telket.

— Egyebekben semmiségi panaszt jelentek be a zalatnai ügyben felajánlott bizonyítékok mellőzése miatt is, mert mellőzi a végzés annak elrendelését, hogy olvastassék fel a szemlejegyzőkönyvbe felvett azon tény, hogy abban a házban a megnevezett úrnő lakott akkor is, amikor a takarékpénztár a házat átvette; mellőzte a végzés annak megállapítását, hogy az olt lakó bányakapitány a szemlejegyzőkönyv szerint 800 korona lakbért élvez; mellőzte a most kihirdetett bírói végzés a jegyzőkönyv felolvasását arra a tényre vonatkozólag, hogy ennek a háznak a lakbérértéke 800—1000 korona; mellőzte továbbá azt a kérelmemet, hogy engedtessek meg a bebizonyítása annak, hogy egész másak voltak az árak a szomszédos telkek eladásánál, mint a Lukács László ingatlanának eladásánál. Mondom, bejelentem a Bp. 384. §. 9. pontja alapján a semmiségi panaszt.

— Helytelenül mondtam, hogy én a zalatnai ügyre vonatkozólag egyáltalában semmiséi panaszt teszek. Én bocsánatot kérek, hogy e végzéssel szemben, amely igazán meglepetésszerűen ért. egyáltalán ráleltem arra, hogy a zalatnai ügygel foglalkoztam. Én a 384. §. 9. pontja alapján a semmiségi okot pusztán azért jelentem be, mert a törvényszék mellőzte ennek az ügynek gerincét, lelkét és tartalmát képező 4,800.000 koronás panamára vonatkozólag a bizonyítás felvételét.

— Semmiségi okot jelentek be, mert a törvényszék mellőzte az oszlálysorsjátékra vonatkozólag felajánlott bizonyítás felvételét.

— A 384. §. 9. pontja alapján bejelentett eme semmiségi ok rövid megindokolása az, hogy a lefolytatott főtárgyalás alkalmával a panamának általam adott értelmezése az egyedül helytálló, nem pedig az az értelmezés, amely a panamát protekciónak és a főpanamistaságot lord protektorságnak tekinti.

— Megokolom továbbá semmiségi panaszomat azzal, hogy állami szerződések és egyezségek kötése alkalmával külön kikötött illetéktelen haszon, amely nem az állampénztárba folyt be, soha sem lehet protekciónak gyakorlása, az mindig csak panama lehet. A választók megvesztegetésére, megvásárlására fordított pénz nem lehet tisztességes vagy önzetlen cél, mert az egyik bűnt a másik bűnrel menteni nem lehet.

— Bejelentem a 384. §. 9. pontja alapján a semmiségi okot azért, mert az az indok, hogy a védelem ebben az esetben a miniszteri felelősségről szóló törvénynek szakaszait sértette volna meg, s illetéktelenül avatkozott volna bele a parlament jogkörébe, melynek egyedül van joga minisztereket vád alá helyezni, egyáltalában helyt nem álló. Helyt nem álló pedig azért, mert habár a vádhatóság tisztelt képviselője tegnap elszólásból a miniszterelnök urat nézte vádlottnak és védőbeszéd megtartását ígérte, ebben az esetben nem a miniszterelnök úr a vádlott, hanem Désy Zoltán. A védelemnek nem az volt a kérése, hogy itt Lukács Lászlóról mondjon ítéletet a törvényszék. Ha az lett volna a védelem kérése, hogy a miniszteri felelősségről szóló törvény mellőzésével Lukács Lászlóról mondjon a törvényszék ítéletet, helyes körben mozognának a most felolvasott végzés indokai.

— Désy Zoltán azonban a valódiság bizonyítását kérte, jogos mentéget hozott fel, amely neki büntetlenséget biztosít, ha a valódiság bizonyítását elrendelik. A törvényszéknek e sérelmes végzésében felhozott érvelései helyt nem állanak. Ha én azt állítottam volna, hogy a miniszter megsértette a közszabadságot, hogy megsértette a gyülekezési jogot, hogy megsértette az egyéni szabadságot, a bíróság elüthet engem a bizonyítástól azzal a megokolással, hogy menjek a parlamenthez és ott bizonyítsam igazamat.

— Ismétlem eme indokok alapján — amelyeket természetesen annak

idején még írásban is kifejelek a meghozandó ítélet után — jelentem én be a 384. §. 9. pontja alapján a semmiségi okokat.

— A bejelentett semmiségi okok után pedig méltóztassék megengedni, hogy előterjesztést tegyek, a tárgyalás könnyebb lebonyolítása érdekében. Mindazt a vádat, amit Désy Zoltán ország-világ előtt emelt, mindazt, bizonyíthatatlannak tartja a sérelmes végzés, minden fegyvert kicsavar a kezünkől és egy országos ügyet, melyben arról volt szó, hogy 4,800.000 korona elharácsolatott-e, vagy nem, vagy kikötött-e illetéktelen vagyoni előny állami szerződések és egyezségek kötésénél, a sérelmes végzés odavisz, hogy nekünk e tárgyaláson azzal kellene foglalkoznunk pusztán, hogy vajjon a zalatnai ház dolgában 10—15—20.000 korona illetéktelen haszonhoz jutott-e Lukács László, vagy sem. Erre a tέρre ebben az országos ügyben lesiklani nem fogunk, evvel a kis apró smucigsággal ország-világ színe előtt foglalkozni nem kívánunk.

A valódiság bizonyítása vagy nem bizonyítása a vádlottnak adott jogkedvezmény. Kijelentem tehát a vádlott úr nevében, hogy a zalatnai házra vonatkozólag sem kívánja a vádlott a valódiság bizonyításának elrendelését, a valódiság bizonyításának elrendelésére vonatkozó indítványomat tisztelettel visszavonom. Nem kívánok a tekintetes kir. törvényszék előtt a sérelmek után semmitsem bizonyítani, visszavonom indítványomat, nem kívánom a zalatnai ház bizonyítását a zalatnai házra vonatkozólag, azt kifejezetten elejtem. kívánom biztosítani ebben az ügyben a tárgyalás gyors és sima lefolyását, haladjunk gyorsan a végkifejlődés felé. A védelem a nagy és országos ügyben, amelyre mindenki kíváncsi, amelyben az ország becsületéről van szó, kötelességét nem teljesítheti. A zalatnai kis smucigsággal pizmogni nem fogunk, ilyen körülmények között nem kívánunk itt bizonyítást, lemondunk a valódiság bizonyításáról a zalatnai Ház kérdésében és ezek után nem kérünk egyebet, minthogy méltóztassék befejezni gyorsan az ügyet, méltóztassék ítéletet hozni, az ügyel pedig folytatni fogjuk olt, ahol keressük jogainkat, a fellebbezési fórumnál és olt, ahol ennek az ügynek más bírái ülnek, az ország közvéleménye . . .

Elnök: Rendreutasítom.

Egy hang a hallgatóságból: Igaza van Vázsonyinak.

Elnök: Ki volt az?

Urmánczy Nándor országgyűlési képviselő jelentkezik: Én.

Elnök: Ezennel a teremből kiutasítom.

Urmánczy Nándor kifelé menve: Nem is érdemes az ilyen bírákat meghallgatni.

Vázsonyi Vilmos védő: Mint védő sohasem fogok odasülyedni, hogy a bírákat sértsem. Azt értettem, hogy minden ügynek vannak törvényes bírái és bírái a közvéleménynek. Én, ha nem vagyok megelégedve egy bírói ítélettel, nem fogok a védői székéből odasülyedni, hogy gyanúsít-

sak, a méltóságos elnök úr engem félreértett, méltóztassék ezt a félreértést nemcsak a törvényszék érdekében, de a magam érdekében is elosztatni.

Elnök: Ha így értette, akkor nincs kifogásom.

Vázsonyi Vilmos: A védelem nem teljesítheti kötelességét a kifejelettek után szabadon, a vádlott nem védekezhetik tovább, a védelem lemond a védelemről, a vádlott lemond minden további védekezésről, a bünvádi perekben biztosított jogánál fogva semmiféle bírói kérdésre feleletet nem ad, a tárgyalásban csak azért vesz részt, mert a törvény kényszerénél fogva innen el nem távozhatik. A végzés, melyet tiszteletben kell tartanom, hivatkozik a bíróság lelkiismeretére, mi, hivatkozva ügyvédi eskünkre és lelkiismeretünkre, úgy látjuk ehhez képest úgy járunk el leghívebben, ha ezen teremből távoznak. (A három védőüggyvéd eltávozik.)

Selyei Barnabás főügyészhelyettes: Ha a mélyen tisztelt védő úr, akit távozása dacára is tisztellek, elolvasta volna az iratokat, megtalálta volna, hogy a törvényszéknek nem kellett kitalálni semmit, hanem egy előterjesztésben benne volt, hogy a tanúkatt mire hallgassák ki. A védők távozása ellenére is meg kell tartanunk a tárgyalást, mert az 56. §-nak az az esete, hogy hivatalból rendelendő ki védő, nem forog fenn és így a védő urak távolléte nem szolgál akadályul a tárgyalás folytatásának. Miután a bizonyítási indítvány visszavonott és miután a bizonyítás joga a védelmet illeti meg, többé nekem nincs jogom az állítás valóságának bizonyítására, ez okból a tanúk kihallgatásától én is elállók.

Elnök (Désy Zoltánhoz): Hozzájárul a védelem álláspontjához?

Désy Zoltán: Hozzájárulok.

Elnök: A bíróság visszavonul, határozathozatalra.

Szünet után.

Elnök: A bíróság ebben a kérdésben a következő *végzést* hozta meg:

Miután a büntető törvénykönyv 263. §-a értelmében a valóság bizonyításának joga kizárólag a vádlottat illeti meg és miután úgy a vádlott, mint pedig a védelem erről a jogáról, dacára annak, hogy ebben a kérdésben a bíróság már döntött, kifejezetten és határozottan lemondott és a bizonyítási indítványát most utólagosan visszavonta, minthogy a védelem magatartásához Désy vádlott maga is hozzájárult és kijelentette, hogy mindenben helyesli védőjének magatartását, ennél fogva ebben a kijelentésében benne van az is, hogy ebben az ügyben új védő közreműködésével élni nem kíván, minthogy pedig a bünvádi perrendtartás 56. §-a értelmében a konkrét esetben hivatalból védő kirendelésének szüksége nem forog fenn, a bíróság az előterjesztésekre való tekintettel a bizonyítást elrendelő végzése dacára ebben az ügyben a bizonyítás

felvételét már meg nem engedi és ennél fogva, amennyiben a vádlott úr még valami előterjesztést tenni nem kíván, erre az esetre a bizonyítási eljárást befejezettek tekintti. Amennyiben azonban előterjesztéssel kíván élni, azt meghallgatjuk.

Désy Zoltán: Nem kívánok.

Vádbeszéd és ítélet.

Elnök: Ennél fogva a bizonyítási eljárást a bíróság befejezettek jelenti ki. Felkérem a *közvádló urat, méltóztassék a vádat előterjeszteni.*

Selley Barnabás főügyész helyettes: Tekintetes kir. törvényszék! Éppen ma öt hónapja múlt, hogy Désy Zoltán vádlott a fiatalság üdeségétől, szenvedélyétől körülvéve, pohárcsengés között bocsátottá világgá azt a kijelentését, hogy Magyarország miniszterelnöke Európa legnagyobb panamistája. Tette ezt tudatosan, mondotta ezt szándékosan, kikeresve az alkalmat, a nagy nyilvánosságot.

Vádlott beismeri a sértési szándékot, beismeri, hogy a panamista szót megbélyegző céllal használta, beismeri tehát teljesen, hogy ő szándékosan másnak a becsületét sérteni akarta.

A sértő szó a sértettnak nem csupán magánbecsületét sértette, közszemélyt sértett, olyat állítván, Lukács László miniszterelnökről, ami valóságos esetben, ha nem is volna maga után büntető eljárást, őt a közmegegyezésnek tenné ki.

A bíróság megtalálta a panama szó kifogástalan meghatározását. Nézetem szerint a kérdés tengelye az, hogy Désy Zoltán a panama szót azzal a tudattal, azzal a szándékkal használta és olyan lényt kívánt vele állítani, mely Lukács László személyére kétségtelenül sértő. Minthogy pedig a panama jelző tényeknek a konzekvenciája, tényállítás, így tehát a rágalmazás mindkét kritériuma, a szándékos sértés és a tényállítás, benne foglalatik.

Désy Zoltán tehát elkövette a rágalmazás vétését. E kérdéssel kapcsolatban foglalkoznom kell avval a kérdéssel, hogy miért szakszabóság és nem esküdszék előtt tárgyaljuk ezt a pert. Erre két ok van a bíróság részéről. Az első tisztán törvényes; Désy Zoltán szóval, nyilvánosan használta ezt a kifejezést, a perrend szerint tehát cselekményének elbírállása a szakszabóság elé tartozik. A másik ok az, hogy ebben az ügyben, Magyarország miniszterelnöke becsületének helyreállítása ügyében az én felfogásom szerint nem elegendő az esküdszék ítélete. Nem akarom az esküdszék intézményét támadni, egyike vagyok azoknak, akik az esküdszékét szükségesnek tartják, de tekintsünk csak vissza a közelmúlt esküdszékai ítéletekre, azt látjuk, hogy minden esküdszékai ítéletet hevesen

tamadott a sajtó és minden eskütszéki ítéletet pártállás szerint bíráltak el. Ez nem kell Magyarországnak miniszterelnökének, nekünk az igaz, tiszta becsület helyreállása kell, amit egyedül a szakbíróság ítélete adhat meg.

Minthogy a vádlott és a védők elvonták beszédem gerincének azt a részét, amely a bizonyítás anyagával foglalkozott volna, ezt nekem is semmibe kell vennem és idevonatkozólag csak annyit jelenthetek ki, hogy állításaik egyáltalában a legtávolabbról sincsenek bizonyítva. Az a cifra köntös, mivel a vádlott a terembe lépett, csak jogászi tudatos munka volt. A védelem tudatosan hozott fel olyan dolgokat, amelyek a kérdéshez egyáltalán nem tartoznak, hogy titulusuk legyen arra, hogy magukat jogfosztottnak tekintsék. Boldog lehet az az ország, ez alkalommal Magyarország, ha pénzügyminiszterére bosszúból, politikai szenvedélyből, gyűlölködésből csak annyi panamát tudnak ráfogni, hogy Zalatnán 10.000—12.000 koronával drágább áron adott el egy házat a kincstárnak, — amikor kezén milliók és milliók fordulnak meg. De a dolognak másik oldalát tekintve, boldogtalannak kell neveznem azt az országot, amely olyan lejtőre jutott, hogy olyan múltú és tudású ember, mint a vádlott, akinek állásánál, képességeinél fogva az ifjúságot visszatartani, mérsékelni lett volna kötelessége, nem átalotta ilyen fegyverhez nyúlni. Aki ily vádakot hangoztatott, az nem járhat szabadon.

Bűnhődnie kell Désy Zoltánnak. Minden nagy emberünket meg-rágalmaztak és minden nagy emberünk, Magyarország boldogságára legyen mondvá, tisztán került ki a rágalmakból. Remélem, hogy az a pallos, mely Désy Zoltánra lecsap, fényével bevilágít a lelkekbe és visszaretenti a jókat, nehogy olyan lejtőre jussanak, mint a vádlott.

Méltóztassék Désy Zoltánt a btk. 258. §-ába ütköző és 262. §-a szerint minősülő rágalmazás vétségében bűnösnek kimondani. A perrendtartás előírja, hogy felhozzuk a büntetés kirovását enyhítő és súlyosbító körülményeket. Itt nem lehet alkalmazni a sablonos kifejezéseket, a büntetlenség említése csak neveltséget kelt, ittassággal nem akarom sérteni, szenvedélyről, szóváltásról nem lehet szó. De súlyosbító körülmény a vádlott műveltsége, tudása, mely kötelességévé teszi az önfegyelmzési, súlyosbító körülmény, hogy épp egyéni súlyánál fogva támadása az ország határain kívül is elhatolt. Kérem reá a büntetésnek majdnem legnagyobb mértékét kiszabni, kérem, hogy a költségekben a kincstár javára elmarasztaltassék, továbbá, hogy az ítélet a Pesti Naplóban és Pesti Hírlapban közzététessék.

Elnök: A törvény értelmében az utolsó szó a vádlottat illeti. Kíván védekezésül valamit felhozni?

Désy Zoltán: Nem!

Elnök: Semmit se?

Désy Zoltán: Semmit.

Elnök: A tárgyalást az ítélet meghozataláig felfüggesztem.

Szünet után az elnök kihirdeti a törvényszék ítéletét, mely szerint Désy Zoltán vádlott bűnös a Btk. 261. §-ába ütköző, a Btk. 262. §-a szerint minősülő nyilvános becsületsértés vétségében s ezért a törvényszék elítéli öt egy havi fogházra és 400 korona pénzbüntetésre.

Désy Zoltán: Fellebbezést jelentek be a bűnvádi perrendtartás 385. §-ának 1. a) pontja alapján, mert nem érzem magam bűnösnek s kifejezetten fenntartom védőm által a bűnvádi perrendtartás 384. §-ának 9. pontja alapján bejelentett semmiségi okokat is.

Elnök: A bejelentett semmiségi panaszokat elfogadom és a főtárgyalást ezennel befejezettnek nyilvánítom.

A tábla végzése.

A tábla megsemmisíti a törvényszék ítéletét.
2391/1013. B) szám.

Ő felsége a király nevében!

A budapesti kir. Ítéltábla mint büntetőbíró hivatalból üldözendő nyilvános rágalmazás vétsége miatt vádolt Décsy Zoltán ellen folyamatba tett bűnügyet, melyben a budapesti kir. büntető törvényszék 1913. évi február hó 18. napján 10075. szám alatt ítéletet hozott, a kir. ügyész által a vádtól eltérő minősítés miatt és a büntetés súlyosbítása végett, vádlott által pedig bűnösségének megállapítása miatt a Bp. 385. §. 1. a) pontja alapján úgy a Bp. 384. §. 9. pontjában jelzett alaki semmisségi okból is bejelentett fellebbezése folytán 1913. évi április hó 3—5-én tartott nyilvános tanácsülésében vizsgálat alá vétén, a következőn

végzett:

A kir. ítéltábla a kir. törvényszék által a vád tárgyává tett kifejezés valódiságának bizonyítása iránt előterjesztett indítvány tárgyában hozott közbeszóló végzésnek azt a részét, melylyel a valódiság bizonyítása a „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaságitól állítólag felvett 4,800.000 koronára vonatkozóan is megtagadtatott, a kir. törvényszéknek ezen végzést követő eljárásával és ítéletével együtt a Bp. 384. §-ának 9. pontja alapján a 404. §. első bekezdése értelmében *megsemmisíti* és a vádba tett kifejezés valódisága tárgyában a bizonyítást a Btk. 263. §-ának 1. és 5. pontja alapján elrendeli a következő irányban:

I. Való-e, hogy egyrészt a m. kir. államkincstár s másrészt a „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság” budapesti bejegyzett cég között a sókereskedelem közvetítésének lebonyolítása, illetve a nevezett céggel addig fennállott különféle sőügyi szerződéseken, szerződés erejű rendeleteken és egyéb megállapodásokon alapuló üzleti viszony rendezése tárgyában 1910. évi szeptember hó 2-án kelt és tíz évre terjedő *szerződés megkötéseért*, —

továbbá a magyar kir. államvasutak, illetve a m. kir. kincstár ellen, a „Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság”, most már „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság” és a „Fiumei Kereskedelmi Bank Részvénytársaság” által 800.000 korona tőke és járulékaik iránt a budapesti kir. kereskedelmi- és váltótörvényszéknél 63.179. szám alatt folyamatba tett perben 1910. évi május hó 16-án létrejött, a m. kir. kereskedelemügyi miniszter által jóváhagyott és a kir. kincstárt 1,825.000 korona összegnek fizetésére kötelező egyezség megkötéseért, —

végül a hazai iparcikkek és gazdasági termékek kivitelének előmozdítása tárgyában egyrészt a m. kir. kincstár képviselőjében a m. kir. kereskedelemügyi miniszter, másrészt a „Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság” között 1905. évi december hó 5-én létrejött az 1910. évi december hó 31-én lejárt szerződésnek a „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársasággal” az addigi 140.000 korona állami segély átalánynak 215.000 koronára történt felemelésével 1911. évi március hó 18-iki kelettel újabb 10 évre történt meghosszabbításáért dr. Lukács László sértett, mint pénzügyminiszter az 1910. év folyamán a „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaságitól különböző összegekben összesen 4,800.000 korona *jogellenes vagyoni előnyt szerzett* s annak dacára, hogy ezeket az összegeket Kazár Adolf miniszterelnökségi és Paduch József pénzügyminiszteri segédhivatali főigazgatók vették fel a nevezett részvénytársaság akkori megbízottjától, ezen összegek az állampénztárba be nem folytak, hanem azokból a *munkapártnak az 1910. évben lefolyt képviselőválasztás alkalmából felmerült költségei fedeztetek.*

II. Amennyiben a fentebbi tények részben, vagy egészben valónak bizonyulnának, megállapítandó, hogy a szóban forgó összegeket *ki* és *kinek* rendelkezésére vette fel, azok hová, mely pénztárba szolgáltatottak be, milyen célokra használtattak fel és egyáltalán *ki* és *kinek* számolt *el* azokról?

Különösen megállapítandó, hogy dr. Lukács László sértett mindezekre nézve tett-e intézkedéseket és ha igen, milyen irányban és hogy ő ezen összegek átvételét, kezelését és felhasználását *illetőleg egyáltalában milyen befolyást gyakorolt?*

III. Mindezek felül kiderítendőek még az eljárás során netán felhozandó s illetve felmerülendő *mindazok* a ténykörülmények is, *amelyek a bizonyítani kívánt valóság kérdésének eldöntésére lényeges befolyást gyakorolhatnak.*

Ehhez képest a B. P. 404. ís-a első bekezdése értelmében utasítja a kir. Ítéletábla a kir. törvényszéket, hogy a budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszéktől szerezze be az I. pont alatt említett 800.000 korona és jár. iránt folyt perre vonatkozó 63179/1905. számú iratokat s azután tartson teljesen új főtárgyalást, azon a felek által a

fentebbi kérdésekre nézve felajánlott, valamint az ezeken felül netán még felajánlandó mindazon bizonyítékok felvételével, melyek a vádba tett kifejezés valóságának megállapítására vagy megcáfolására lényeges befolyással bíró tényekre, illetve körülményekre vonatkoznak, a bizonyító eljárást a fentebbi I—III. pont alatt részletezett kérdésekre terjessze ki s ennek befejeztével a vád és védelem meghallgatása után hozzon a kifejtendőkhöz képest az ügy érdemében szabályszerű új határozatot.

Vádlott fellebbezésének a B. P. 384. (§-ának 9. pontjára fektetett egyéb részeit a kir. ítélőtábla alaptalannak találta.

Indokok:

A kir. ügyész Désy Zoltán ellen a Btk. 258. §1-ba ütköző, a 262. §-a szerint minősülő s a 270.:§-a értelmében felhatalmazásra hivatalból üldözendő nyilvános rágalmozás vétsége címén amiatt emelt vádat, mert nevezett vádlott Budapesten, a Sas-körben 1912. évi szeptember hó 18-án az egyetemi ifjak egyik társas összefoetele alkalmával, tehát nyilvánosan, dr. Lukács László sértettet, mint a magyar kir. kormány elnökét „Európa legnagyobb panamistája” kifejezéssel illette.

Vádlott beismeri ezen vádba tett cselekmény elkövetését, azonban a Btk. 263. §. 1. és 5. pontjai alapján az általa használt vádbeli kifejezés valóságát kívánja bizonyítani, ami siker esetén a Btk. 263. §-ának utolsó bekezdése értelmében a vádlott büntetlenségét eredményezné.

Vádlott ugyanis annak az állításnak igazolására, hogy dr. Lukács László sértett valóban panamista, már a főtárgyalás megtartása előtt s a kir. törvényszéknek erre vonatkozó közbenszóló határozata folytán a főtárgyaláson is arra nézve ajánlott fel bizonyítékokat, hogy dr. Lukács László sértett, mint a magyar kir. kormány tagja, ebbeli minőségében ismételen olyan magatartást tanúsított, illetve olyan tevékenységet fejtett ki, melylyel a panamista jelzőre rászolgált.

A kir. törvényszék az e tárgyban hozott közbenszóló határozatával helyesen állapította meg, hogy vádlottnak joga van az általa használt és kétségen kívül meggyalázó kifejezés valóságát bizonyítani; a védőnek idevonatkozó indítványát azonban, bár ahhoz a sértett nevében a vádat képviselő kir. főügyészi helyettes is hozzájárult, a legnagyobb részben mégis elutasította és csupán dr. Lukács László sértett által eladott egyik zalatnai házra vonatkozó s a neheztelt közbenszóló végzésben megjelölt két kérdésre nézve engedte meg a bizonyítást.

Ámde a kir. törvényszék ebben az irányban sem fogatosította a bizonyítás felvételét, mert az indítvány lényegesebb részének elutasítása miatt a főtárgyalásról nyomban eltávozott védők s utóbb maga a vádlott sem kívánta, sőt attól a közvádoló kir. főügyészi helyettes is

elállott és így a kir. törvényszék kizárólag a vádlott beismerő vallomása alapján hozta meg az annak bűnösségét megállapító ítéletet.

Ez ellen az ítélet ellen a közvádó a vádtól eltérő minősítés miatt s a büntetés súlyosbítása végett, a vádlott pedig a két közbeszóló végzés ellen bejelentett semmisségi ok fentartásával a B. P. 384. §-ának 9. pontja, valamint bűnösségének megállapítása miatt; a B. P. 385. §-a 1. a) pontja alapján jelentett be fellebbezést.

Mínthogy a védő az említett közbeszóló végzések ellen azok kihirdetése után nyomban bejelentette a B. P. 384. §. 9. pontjában meghatározott alaki semmisségi ok miatt érvényesíteni kívánt perorvoslatát s így a B. P. 384. §-ának negyedik bekezdése szerint nincs törvényes akadálya annak, hogy a kir. törvényszék neheztelt közbeszóló végzései felülvizsgáltsanak, a kir. ítélőtábla a jelen ügyet nem utalta fellebbeviteli főtárgyalásra, hanem azt a B. P. 400. §-ának 7. pontja értelmében tanácsülésben intézte el, mert úgy találta, hogy a vádlott fellebbezésének a B. P. 384. §. 9. pontjára fektetett része, amennyiben ez a valódiság bizonyítása iránt előterjesztett indítvány egy részének elutasítása miatt használatott, alapos és ennek folytán a kir. törvényszék sérelmes közbeszóló végzése az ezt követő eljárásával és Ítéletével együtt a B. P. 404. §-ának első bekezdése értelmében a B. P. 384. §. 9. pontjában meghatározott alaki semmisségi ok fenforgása miatt megsemmisítendő.

Egyelőre nem foglalkozva azzal a neheztelt közbeszóló végzéssel, melylyel a kir. törvényszék kimondotta, hogy a védő köteles a bizonyítás kérdésére vonatkozó indítványát a főtárgyaláson is előterjeszteni, a kir. ítélőtábla úgy találta, hogy a főtárgyaláson a kir. törvényszék a vonatkozó végzésével a védőnek a valódiság bizonyítása tárgyában előterjesztett indítványa ellenére olyan közbeszóló határozatot hozott, *mely a törvénynek a védelem szempontjából lényeges rendelkezését sértette meg.*

Ahhoz ugyanis nem férhet kétség, hogy vádloznak a Btk. 263. §. 1. és 5. pontjain alapuló s a kir. törvényszék által is elismert joga, hogy a vádba vett kifejezés valódiságát, ha tudja, bizonyíthatja, a védelem szempontjából lényeges, mert a valódiság bebizonyítása a Btk. 263. §-ának utolsó bekezdése szerint a vádlott büntetlenségét eredményezi. *Ennek dacára őt a kir. törvényszék a bizonyítás lehetőségétől oly indokok alapján fosztotta meg, melyek nemcsak a törvénnyel állanak ellentétben, hanem az eset körülményeinél fogva a közérdek szempontjából is kifogásolhatók, mert az anyagi igazság minden kételet kizáró érvényesülésének is útját vágván, a kir. törvényszék Ítélete még az elfogulatlanok között sem keltheti azt a közmegnyugvást, mely minden bírói ítéletnek egyik lényeges kelléke.*

A kir. törvényszéknek szóban forgó közbenszóló határozata ugyanis, melynek indokait a kir. törvényszék köteles volna a B. P. 328. §-a szerint az Ítéletnek indokolásában is kifejezni, tulajdonképen két alaptételre nyugszik s ezek mindegyike téves.

Az egyik szerint a kir. törvényszék a valóság bizonyítását azért engedte meg csupán a zalatnai házra vonatkozó fentebb említett két kérdésre, mert úgy találta, hogy a sértettnek bizonyítani kívánt egyéb ténykedései valóságuk esetében sem volnának a panama fogalma alá vonhatók.

A neheztelt közbenszóló végzés másik elvi kijelentése szerint pedig — eltekintve a zalatnai ház adás-vételével kapcsolatos fentebbi két kérdéstől — dr. Lukács László sértettnek a védő által bizonyítani kívánt egyéb ténykedései, mint az ő állítólagos kormányhatósági cselekményei, ebben a bűnperben azért nem képezhetik bizonyítás tárgyát, mert azok a vád keretén kívül esnek, de sőt mint a miniszter politikai felelősségét megállapító kormányhatósági tények az 1848. évi III. t.-c. ide vonatkozó rendelkezései szerint egyenesen a parlament ellenőrzése körébe és nem a bíróság hatáskörébe tartoznak. Ebből kiindulva, a kir. törvényszéknek az a nézete, hogy ha a bíróság ezeknek a kérdéseknek tárgyalását az arra egyedül illetékes fórumnak, a törvényhozás házának megkerülésével tudatosan a hatalmi körébe vonná, úgy egyenesen megsérténé az 1848. évi III. t.-c.-ben foglalt alaptörvénynek azokat a rendelkezéseit, amelyek a miniszterek jogi és politikai felelősségét az országgyűlés ellenőrzése és elbírálása alá helyezik.

Minthogy a kir. törvényszék ezen elvi álláspontja szerint a védelem részéről bizonyítani kívánt tények egy részét illetően a bíróság hatáskörének hiányát vitatja s így ennek a kérdésnek miként való eldöntésétől függ, hogy a bíróság a védő által indítványozott s a kir. törvényszék által megtagadott bizonyításba bele bocsátkozhatik-e, vagy sem, a kir. ítélőtábla első sorban ezt tette megfontolás tárgyává és úgy találta, hogy a kir. törvényszéknek az 1848. évi III. t.-c.-ből merített fentebbi álláspontja teljesen téves, mert egyrészt a perjogi fogalmak összeharásából eredt, másrészt homlokegyenest ellenkezik a Btk. 263. és 264. §-aiban foglalt rendelkezésekkel.

Senki sem vonhatja ugyanis kétségbe, hogy ebben a bűnperben az eljárás rendje szerint a bíróság csupán a Désy Zoltán ellen emelt *vád* tárgyában fog törvényes következményekkel járó ítéletet mondani és dr. Lukács László sértettnek a védelem részéről bizonyítani kívánt ténykedését az erre vonatkozó bizonyítás elrendelése esetében is, anélkül, hogy azokat illetően dr. Lukács László sértettet a bizonyítás eredményéhez képest ítélet joghatályával akár törvényes megtorlásban részesíteni, akár felmenteni célozná, csak abban a keretben vonja az eljárás körébe, mely

elkerülhetetlenül szükséges annak a kérdésnek eldöntéséhez, hogy Désy Zoltán vádba telt cselekményét illetően fennforog-e a Btk. 263. §-ának utolsó bekezdésében meghatározott büntetethez kizáró ok, vagy sem?

Eltekintve tehát a *Bp. 7. §-ában* foglalt attól az általános rendelkezéstől, mely szerint, ha *annak megállapítása, hogy forog-e fenn büntetendő cselekmény* és milyen, valamely köz- vagy magánjogi kérdésnek eldöntésétől függ, a *büntető bíróságnak még ezekben a kérdésekben is joga van határozni*, a jelen esetben annál kevésbé lehet beszélni az 1848. évi III. t.-c. megsértéséről, mert a bíróság a bizonyítás eredményéhez képest akár valóban fogadja el dr. Lukács László sértettnek a védő által bizonyítani kívánt tényeit, akár nem, a bíróságnak ez a meggyőződése, mely különben is csak az Ítélete indokolásában nyerhet kifejezést, egyik esetben sem lehet oly jogkövetkezményekkel kapcsolatos, melyek a parlamentnek az 1848. évi III. t.-c.-ben megállapított ellenőrzési jogát csorbíthatnák, annak bírói hatáskörét sérthetnék, avagy annak e minőségében netán hozandó határozatára bármely irányban is befolyást gyakorolhatnának.

De ellenkezik a kir. törvényszéknek a bírói hatáskör hiányára alapított érvelése a Btk.-nek idevonatkozó 263. és 264. §-aival is.

A Btk. 263. §-a határozza meg azokat az eseteket, midőn a rágalmazás és becsületsértés miatt emelt váddal szemben az állított tény, illetőleg kifejezés valóságának bizonyítása meg van engedve. Ezzel a szabályllyal szemben a Btk. 264. §-ában foglaltatnak azok a kivételek, melyek esetében az állított tény vagy kifejezés valósága nem bizonyítható.

Minthogy pedig elvi tétel, hogy *a szabályllyal szemben megállapított kivételeket mindig szorosan kell magyarázni*, a Btk. 264. §-ában foglalt kivételek között pedig nem foglaltatik az, hogy a miniszterek ellen elkövetett rágalmazás és becsületsértés esetében a valóság bizonyítása bizonyos esetekre nézve nincs megengedve: annál fogva kétségtelen, hogy a jelen esetben a vádlott által használt vádba vett kifejezés valósága bizonyításának ebből a szempontból sincs elvi akadálya.

A kir. ítélőtáblát nem ingathatta meg ebben a meggyőződésében a budapesti kir. főügyésznek 2221/1913. f. ü. szám alatt kelt, a kir. ítélőtáblához 1913. évi április hó 2-án, tehát a jelen ügynek elintézése végett való bejelentése után érkezett előterjesztése sem, amelyet a kir. ítélőtábla a Bp. 393. §-ának első bekezdése alapján egyébként is csak annyiban vehet figyelembe, amennyiben abban a kir. főügyész eddig még nem érvényesített okiratokkal, mint bizonyítékokkal támogatott új ténykörülmenyeket hoz fel.

Az elsőfokú bíróság ítéletének meghozatala után ugyanis a feleknek, akik közé a Bp. 13. §-a szerint, mint a seriell képviselője, a kir. főügyész

is tartozik, a Bp. 392. §-a szerint a kir. ítélőtáblához csakis az ellenfél fellebbezésére vonatkozóan s erre is *csak az ügynek elintézése végett való bejelentésig van joguk észrevételeket benyújtani*. Ez az ügy pedig elintézés végett már 1913. évi március hó 30-án bejelentetett, következőkép a kir. főügyész a vádlott fellebbezésére vonatkozó írásbeli észrevételeivel immár elkésett s azt majd csak az annak idejében megtartandó szóbeli tárgyaláson terjesztheti elő.

Ami pedig a kir. főügyésznek a szóbanforgó beadványában felhozott új tényekből vont jogi következtetéseit illeti, ezek teljesen téves alapból indulnak ki s az érvényben levő jogszabályokkal homlokegyenest ellenkeznek.

A kir. főügyész ugyanis ebben a beadványában a képviselőház és a főrendiház vonatkozó naplójának hiteles kivonataival igazolt azokat az új tényeket hozza fel, hogy dr. Lukács László sértett a Désy Zoltán vádlott által ellene ebben az ügyben bizonyítani kívánt visszaéléseket illetően úgy a képviselőházban, mint a főrendiházban meginterpelláltatott, sértetnek ezekre az interpellációkra adott válaszát a parlamentnek mindkét háza tudomásul vette, a kir. főügyész nézete szerint tehát a törvényhozás két háza a felhozott visszaélések tárgyában az 1848. évi III. t.-c-ben előírt eljárás folyamatba tételét sem tartotta érdemesnek.

Ezekből a tényekből a kir. főügyész azt a következtetést vonja le, hogy a Désy Zoltán vádlott által bizonyítani kívánt visszaélések, illetve az ezekre vonatkozó tényállítások felett az arra egyedül hivatott parlament már döntött, ez a kérdés tehát ítélt dologgá (res judicatává) vált s így a kir. ítélőtábla ezeknek az állítólagos visszaéléseknek bizonyításába, tárgyalásába immár nemcsak a kir. törvényszék által helyesen vitatott hálaskor hiányánál fogva nem bocsátkozhatik, mert szerinte a parlament ebbeli döntését a bíróság is respektálni tartozik.

Mint a jelen ügy szempontjából feleslegeset, nem vizsgálva azt a kérdést, hogy a parlament két házának a kir. főügyész által felhozott határozatai a bétartalmuknál fogva alkalmasak-e a Désy Zoltán által bizonyítani kívánt visszaélések kérdésének a kir. főügyész által vitatott végleges tisztázására, a kir. főügyész fentebbi érvelését már alapjában megingatja az az ellentmondás, mely abban nyilvánul, hogy habár a kir. főügyész is osztozik a kir. törvényszéknek abban a felfogásában, hogy a szóban forgó kérdések vizsgálata s az azok felett való bíraskodás az 1848. évi III. t.-c. 34. §-a szerint megalakítandó bíróság hatáskörébe tartozik s ehhez képest a kir. főügyész is ezen hatáskör megcsorbitását látná abban, ha ezeket a kérdéseket más vonná az eljárása körébe, ezeket a kérdéseket mégis a képviselőházban, illetve a főrendiházban elhangzott s az illető felszólaló képviselő, illetve főrend egyéni elhatározásából

fakadó egyszerű interpellációra adott miniszteri válasznak az akkori többség által történt tudomásulvételével is ítélt dologga avatja fel.

De téves a kir. főügyésznek ez a nézete különösen azon oknál fogva, mert a kir. főügyész az ítélt dolog fogalmát teljesen összetéveszti az eljárás megindításának kezdeményezésére hivatott testületnek, vagy személynek azzal a negatív s ezúttal különben is csak legfeljebb hallgatólagosan kifejezésre jutott elhatározásával, mely szerint valamely vitás kérdés eldöntését nem kívánja az arra illetékes bíróság elé vinni, holott az érvényben levő jogszabályok, illetve a jogtudomány megállapodása szerint ítélt dolognak csak azt lehet tekinteni, amelyre vonatkozólag valamely vitás kérdést az erre illetékes hatóság a törvényben, avagy a törvényerejű rendeletekben megállapított eljárási szabályok megtartása mellett, ítélet joghatályával végérvényesen szabályozott.

Már pedig a képviselőháznak, illetve a főrendiháznak valamely interpellációra adott miniszteri válasz tudomásulvétele tárgyában hozott határozatát az ítélt dolog előfeltételül megkívánt bírói határozatnak tekinteni nem lehet; a szóbanforgó határozatokat pedig annál kevésbbé, mert a sértettet illetően ebben a kérdésben csakis az 1848. évi III. t.-c. 34. §-a szerint megalakult bíróság volna illetékes az ilyen határozat meghatározására.

Nyilvánvaló tehát, hogy a képviselőháznak, illetve a főrendiháznak a kir. főügyész által új ténykörülmenyként felhozott határozata a jelen bünperben Ítélező bíróság elhatározását semmi irányban sem befolyásolhatja, következésképp téves és *a bírói függetlenség szempontjából is súlyos kifogás alá esik a kir. főügyésznek az a kijelentése, hogy a kir. ítélőtábla ebben a kérdésben res judicata előtt áll s a parlament két házának határozatát respektálni tartozik.*

Erre a jelen esetben a Btk. 264. §-ának 3. pontja alapján csakis abban az egy esetben lehetne sikerrel hivatkozni, ha a Désy Zoltán vádlott által bizonyítani kívánt visszaélésekre nézve dr. Lukács László sértettet illetően az erre illetékes parlamenti bíróság *jogerős felmentő /:életet vagy megszüntető határozatot hozott volna,* ilyen határozatra azonban a kir. főügyész sem hivatkozik s ilyenről a kir. ítélőtáblának nincs tudomása.

Ezek után áttérve a kir. törvényszéknek fentebb elsősorban említett álláspontjára, a kir. Ítéltábla is helyesli a kir. törvényszéknek azt a nézetét, hogy a rágalmazó, illetve becsületsértő kifejezés valóságos bizonyításának keretét a vádlott ellen emelt konkrét vád szerint megállapítani, vagyis, hogy a vádlott a Btk. 263. l§-án alapuló jogánál fogva *csakis azokat a tényeket bizonyíthatja, melyek az általa használt j;s vádba vett kifejezés fogalma alá vonhatók.*

Tévedett azonban a kir. törvényszék, midőn a védelem részéről a

4,800.000 koronára nézve bizonyítani kívánt tényeket illetően már eleve kizárnak vette a „panama” jelző alkalmazását.

Bár annak eldöntése, mi a „panama” s ehhez képest ki tekintendő „panamistának” tulajdonképen az ügy érdemében hozandó ítéletnek feladata, a kir. ítélőtáblának ez a határozata pedig még nem döntheti el az ügy érdemét, mindazonáltal a kir. ítélőtábla már ezúttal sem térhetett ki annak vizsgálata elől, hogy tulajdonképen kit kell panamista alatt érteni?

A fentebbiek szerint ugyanis a Btk. 263. §-a alapján foganatosítandó bizonyítás kerete a vádlott által használt és vád tárgyává tett kifejezés értelme szerint igazodik. Annak a kérdésnek eldöntésénél tehát, hogy a valóság bizonyítása a kir. törvényszék által mellőzött irányban is elrendelendő-e vagy sem, mint előzetes kérdést, azt is okvetlenül meg kell oldani, hogy mi a „panama”, következésképp, ki tekintendő panamistának?

A kir. törvényszék ezt a kérdést akként oldotta meg, hogy a „panama” alatt csak azt a visszaélést lehet érteni, amelyet a közhivatalnok, vagy közmegbízott, köz- vagy magánvagyonnak jogosulatlan elvonásával, anyagi haszonszerzés céljából, akár a maga, akár pedig a vele szorosabb összeköttetésben álló, vagy vele szorosabb életviszonyban lévő egyénnek önző érdekében követ el. Amiből a kir. törvényszék azt a további következtetést vonta le, hogy csak az tekintendő „panamistának”, aki állásával, vagy megbízásával visszaélve, a köz- és magánérdek megsértésével, tiltott módon egyrésztől magának vagyont szerez, másrésztől pedig ennek az egyéni vagyonszerzésnek eltitkolása és palástolása okából tudatosan közreműködik abban és megengedi azt, hogy ily vagyonszerzéshez más is hozzájusson, még pedig köz- vagy magánérdeknek feltüntetett, valójában azonban rejtett magáncélok szolgálatában.

A kir. ítélőtábla azonban nem osztozik a kir. törvényszéknek ebben a nézetében.

A vád szempontjából vizsgálva ugyanis a kérdést, ezt nem tuományos alapon, a hírhedt francia panama-ügyre vonatkozó történelmi adatokból levont következtetések útján, hanem abból kiindulva kell eldönteni: *hogy mit értenek panama alatt és kit tartanak panamistának abban a társadalmi körben, amelyben a vádbeli kifejezés elhangzott.*

Az ilyen képletes kifejezés ugyanis tulajdonképen akkor meggyalázó, ha annak a közfelfogás szerinti értelme alkalmas arra, hogy akivel szemben használtatott, annak a jó hírnevét elhomályosíthassa, a becsületén csorbát ejthessen s annak az egyéni tisztességét illetően bármely irányban is kétélyt támaszthasson s esetleg őt még a közmevetésnek is kitehesse.

Következésképp valamely tudatosan használt képletes kifejezés rágalmozó avagy becsületsértő jellegének megállapításánál csakis az az értelem lehet irányadó, amelyet annak a képletes kifejezésnek a közfelfogás tulajdonit.

Már pedig az élet közönséges tapasztalatai szerint *a közfelfogás nemcsak a szó szoros értelmében vett tisztességtelen üzleteket s az önző anyagi érdekből elkövetett visszaéléseket tartja panamának, hanem azt is, midőn valaki a közéleti tevékenységét bármily érdekből arra használja fel, hogy alattomos, az egyéni tisztességgel és általános erkölcsi felfogással nem mindenben egyező móddal mások, vagy a közvagyon hátrányára, akár magának, akár másnak olyan előnyöket biztosítson, amelyeket az illető egyáltalán nem vagy legalább is a rendes körülmények között el nem érhetett s illetve meg nem szerezhetett volna.*

Ebből pedig okszerűen az következik, hogy a közfelfogás szerint az tekintendő „panamistának”, aki a közéletben ilyen irányú tevékenységet fejt ki, aki befolyását, döntő szavát ily célokra és módon érvényesíti.

A „panamista” kifejezésnek most ismertetett fogalmából nyilvánvaló, hogy a valakinek jellemzésére használt „panamista” kifejezés az illető sértett magatartásának és közéleti szereplésének mindazokra a mozzanataira vonatkozatható, amelyek a „panama” kifejezésnek fentebbiek szerint elfogadott közfelfogás szerinti fogalmát fedik.

Azt a kérdést tehát, hogy a vádlott védője által bizonyítani kívánt tények a valóságuk esetében a „panama” fogalma alá vonhatók-e vagy sem s így alkalmasak-e arra, hogy a vádba vett kifejezés valóságát bizonyíthassák, a most kifejtettek figyelembe vétele mellett kell eldönteni.

Ennek a kérdésnek minden bizonyítás nélkül való eldöntése azonban a jelen esetben csakis akkor volna igazolható, ha a védő által bizonyítani kívánt tényeket illetően már eleve ki volna zárva az olyan visszaélések lehetőségé, amelyeket panamáknak szoktak nevezni, vagy ha már magukból a bizonyítani kívánt tényekből is teljes bizonyossággal meg volna állapítható, hogy az azokkal kapcsolatosan netán bizonyítható visszaéléseket semmi körülmények között sem lehetne a sértett rovására írni. Ugyanis csupán ebben a két esetben volna nyilvánvaló, hogy a bizonyítás még siker esetében sem vezethetne arra az eredményre, hogy a vádlott cselekményének nem büntethetőségét a Btk. 263. §-ának utolsó bekezdése értelmében meg lehetne állapítani.

Ezúttal azonban a 4,800.000 koronát illetően bizonyítani kívánt tényekre nézve ezeknek az eseteknek egyike sem forog fenn.

A kir. ítélőtábla meggyőződése szerint ugyanis dr. Lukács László sértettnek, mint Magyarország akkori pénzügyminiszterének, a Magyar

Bank és Kereskedelmi Részvénytársasággal kötött s a jelen végzés rendelkezésében tüzetesen megjelölt ügyletekkel kapcsolatosan bizonyítani kívánt tényei mind olyanok, hogy ezeket illetően a fentebb kifejtetteknel fogva a bizonyítást megtagadni nem lehet.

A „Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság”, most már „Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság”-gal dr. Lukács László sértett, mint akkor volt pénzügyminiszter által a sókereskedelem közvetítésének lebonyolítása dolgában 1910. évi szeptember hó 2-iki kelettel kötött szerződést, továbbá a kincstár képviselőjében a kereskedelemügyi miniszter által az államvasutak fent megjelölt peres ügyének megjelölése céljából kötött egyezséget, valamint a hazai iparcikkek és gazdasági termékek kivitelének előmozdítása érdekében kötött és 1911. évi március hó 18-án kelt szerződést illetőleg a védő lényegileg azt kívánja bizonyítani, hogy a sértett, mint Magyarország pénzügyminisztere és vagyoni érdekeinek gondozója, aki ezen állásánál fogva a m. kir. kincstár érdekeit volt köteles előmozdítani, a „Magyar Bank”-tól a vele kötött s előbb megjelölt ügyletek, illetve egyezség fejében alattomos móddal különböző összegekben 4,800.000 koronát kötött ki és vett fel, ezt az államkincstárba be nem szolgáltatta, hanem állítólag az 1910. évben megtartott országgyűlési képviselőválasztások alkalmával az őt, mint az akkori kormány tagját is támogató munkapárt választási költségeinek fedezésére a nevezett párt pénztárába fizette be az általa kijelölt hivatalos személyek közbenjövete mellett s ezáltal a m. kir. kincstárnak tudva és akarva kárt okozott, amennyiben joggal feltehető az, hogy ama 4,800.000 koronát kitevő összegek mellékes célokra való kikötése nélkül Elek Pál bankja a sószerződés megkötésére súlyosabb terhek mellett is vállalkozott volna; az említett egyezség és kiviteli szerződés megkötése pedig az 1,825.500 kor.-nál kisebb egyezségi összeg, illetve 215.000 kor. évi segélyátalánynál kisebb összeg elfogadására volt volna rábírható.

Mint hogy pedig az erre vonatkozóan felajánlott bizonyításnak sikere esetében a vádlott részéről bizonyítani kívánt imént előadott tények a sértett személyével is kapcsolatba hozható olyan visszaélések megállapítására vezethetnek, amelyekre nézve ezúttal még nem lehet kizártnak venni, hogy azok a valóságuk esetében *leaalább is a panama fogalma alá lesznek vonhatók*, ennél fogva a kir. törvényszék ebben az esetben a valódiság bizonyítását csakis a törvénynek a védelem szempontjából lényeges fentebbi rendelkezésének megsértésével tagadhatta meg, ez pedig a Bp. 384. szakaszának 9. pontjában meghatározott alaki semmiségi ok, amelyre éppen nem mondható az, hogy az ítéletre nem volt befolyással.

A rendelkező részben megjelölt tények tekintetében tehát a kir. ítélőtábla a kir. törvényszéknek a valódiság bizonyítása iránt vádlott

részéről előterjesztett indítvány tárgyában hozott közbenszóló végzésének erre vonatkozó részét, a kir. törvényszéknek ezt követő eljárásával és ítéletével együtt a Bp. 384. §. 9. pontjában meghatározott semmisségi ok fenforgása miatt a Bp. 404. §-ának első bekezdése értelmében megsemmisítette, s a kir. törvényszéket új főtárgyalás megtartására, a bizonyításnak a fentebbi irányban leendő felvételére s a kifejtendőkhöz képest új határozat hozatalára utasította.

A bizonyításnak a jelen végzés rendelkező részében megjelölt széles mederben leendő fogatosítását a kir. ítélőtábla azért tartja szükségesnek, mert a Bp. bizonyító rendszere szerint a bíróság az eljárás adatainak megfelelően úgy a terhelő, mint a mentő bizonyítékok egybe gyűjtése és egyaránt való gondos mérlegelése mellett hivatalból is köteles a való tényállást akként kideríteni, hogy annak alapján az anyagi igazság minden kételyt kizáró módon érvényesülhessen, amit a jelen esetben a sértett által viselt magas közjogi állás fényének minden lapangó gyanútól való megóvása szempontjából fokozottabb közérdeknek kell tekinteni.

Ami a kir. törvényszék közbenszóló határozatának a vádlott által neheztelt részét illeti, melylyel a kir. törvényszék dr. Lukács László sértettnek az osztálysorsjáték dolgában tanúsított magatartása tekintetében a valódiság bizonyítását megtagadta, a kir. ítélőtábla sem talált megfelelő alapot más irányú intézkedésre. A vádlott részéről felhozott tények ugyanis, hogy sértett az osztálysorsjáték érdekében a számsorsjátékot megszüntette, hogy az osztálysorsjáték sokkal nagyobb áldozatokat kíván az állampolgároktól a célból, hogy azt a jövedelmet biztossítsa az államnak, melyet ennek a számsorsjáték hozott, hogy az állam lemondott az osztálysorsjátékkal szemben az őt megillető, mintegy 5—6 millió korona nyereségyadóról s megelégedett ehelyett 2,400.000 korona évi bérösszeggel, hogy aivállalat az alapítók feltűnő nagy hasznával jár és hogy sértett az első ízben volt pénzügyminiszterségének megszűnése után a részvénytársaság 100.000 koronára felemelt évi fizetéssel járt elnök-igazgatói állását foglalta el: visszaélésekre mutató egyéb adatok hiányában együttvéve sem alkalmasak sértett terhére olyan tényeknek megállapítására, amelyek a panama fogalma alá volnának vonhatók. Már pedig az eddigi eljárás során semmi adat sem merült fel arra nézve, sőt a vádlott részéről sem hozott fel oly bizonyíték, mely alkalmas volna annak megállapítására, hogy az osztálysorsjáték részvénytársaság alapítói, illetve vezetői és a sértett közt valamely előzetes megállapodás létezett volna bármely irányú „panama” kifejezés alá vonható visszaélés tekintetében.

A kir. törvényszék neheztelt közbenszóló végzésének erre vonatkozó rendelkezése tehát nem ütközik a Bp. 384. §-ának 9. pontjába.

Ami pedig a vádlott fellebbezésének a Bp. 384. §. 9. pontjára alapított azt a részét illeti, melyet a vádlott a kir. törvényszéknek ama közbenszóló végzése miatt használt, melylyel a kir. törvényszék a főtárgyalás kitűzése előtt e tárgyban hozott 6802/1913. B. számú végzése dacára a védőt a valódiság bizonyítása kérdésében konkrét indítvány előterjesztésére utasította, a kir. ítélőtábla úgy találta, hogy a félelmezésnek ez a része nem alapos.

A Bp. 288. §. szeriáiit ugyanis a feleknek új bizonyítékok beszerzése iránt a főtárgyalás határnapjának kitűzése után előterjesztett indítványa felett a főtárgyalás elnöke határoz, akinek e tárgyban hozott határozatai az indítványoknak a főtárgyaláson való ismétlését és az ítélőbíróság határozatát nem korlátozzák.

Mint hogy pedig az ilyen indítvány tárgyában a főtárgyalás megtartása előtt hozott határozat joghatályán mitsem változtathat az a *nyilvánvaló szabálytalansága*, hogy mint ebben az esetben, a védő előzetes indítványa fölött nem a főtárgyalás elnöke, hanem tanácsülésben a kir. törvényszék határozott: ennél fogva a kir. törvényszéknek szóban forgó 6802/1913. B. számú végzése sem korlátozhatta a jelen ügyben eljáró ítélőbíróságnak a szóbeliségen és közvetlenségen alapuló azt a jogát s illetve kötelességét, hogy a valódiság bizonyítása tárgyában előterjesztett indítvány fölött a főtárgyaláson a maga meggyőződése szerint határozhasson.

A kir. törvényszék tehát azzal a közbenszóló végzésével, melylyel a védőt a valódiság bizonyítását illetően konkrét indítvány előterjesztésére hívta fel, nem sértette meg a törvénynek a védelem szempontjából lényeges egyik elvét, vagy rendelkezését sem, s igv ebből kifolyóan sem forog fenn a Bp. 384. §. 9. pontjában meghatározott alaki semmisségi ok.

Végül a kir. ítélőtábla azért nem foglalkozott a sértett zalatnai házaira vonatkozó adásvételeket illetően kért bizonyítás kérdésével, mert a védő a vádlott utólagos hozzájárulásával még az ítélet meghozatala előtt kijelentette, hogy e tárgyban eláll a valódiság bizonyításától s a kir. törvényszék közbenszóló végzésének erre vonatkozó rendelkezése miatt perorvoslással sem kíván élni, ebben az irányban tehát ezúttal sincs szükség bírói határozatra. A közvádló fellebbezése, valamint a vádlott fellebbezésének a fentiekben nem érintett egyéb részei pedig ezen végzés folytán tárgytalanokká váltak.

Budapesten, 1913. évi április hó 4-én.

Balomji Imre s. k.
előadó.

Csathó Ferenc s. k.
elnök.

A második főtárgyalás.

Május huszonhetedikén reggel kilenc órakor nyitotta meg dr. Balogh György, a budapesti büntetőtörvényszék elnöke, a tábla megsemmisítő végzésében megtartani rendelt újabb főtárgyalást. A szavazóbírák ugyanazok, mint az első törvényszéki főtárgyaláson: Langer Jenő és Kállay Miklós. A védelmet dr. Vázsonyi Vilmos, dr. Zboray Miklós és dr. Horváth Emil báró látják el.

Désy Zoltánnak az általános kérdésekre történt kihallgatása után Sélffey főügyész helyettes bejelenti, hogy *Lukács* László sértett hivatalos elfoglaltsága és egyéb állami ügyek miatt egyelőre nem jelenhetik meg.

A vádirat rendelkező részének és a királyi tablá végzésének felolvasása után megkezdődött Désy Zoltán kihallgatása.

Elnök: Megértette-e a vádat?

Désy: Meg.

Désy vallomása.

— Bűnösnek érzi magát?

— Nem.

— Kíván a tényállással vonatkozásban valami nyilatkozatot tenni előzetesen?

— Röviden, pár szóval.

— Tessék.

— Múlt év május hó 22-én történt, hogy a képviselőházban egy turbulens jelenet alkalmával gróf Zichy János akkori miniszter úrnak oda kiáltottam: Tehet-e illet olyan párt, amely defraudált pénzen lett megválasztva? Másnap, május 23-án, jelentkeztem a képviselőház akkori elnökénél, jelentkeztem azért, hogy azt a súlyos vádat, amelyet előző napon emeltem, igazoljam. A képviselőház akkori elnöke nem engedte meg sem napirend előtti felszólalásban, sem sürgős interpelláció alakjában, hogy vádatam előterjeszthessem. Azután bekövetkeztek a június 4-iki események. Szünet volt. Szeptemberben jött újra össze a Ház. Szeptember 17-én és 18-án megismétlődtek a brutális jeleneteik s ekkor történt, hogy meghívtak az ifjúságnak egy gyűlésére. Ezen a gyűlésen emeltem újból ezt a vádat, mert határozott céloom volt idekerülni, határozott céloom volt, hogy ez az ügy, amelynek a képviselőházban való tisztázását megakadályozták, végre-valahára tisztáztassék az előtt a fórum előtt, amely tekintet

nélkül pártszempontokra, tekintet nélkül a motívumokra, amelyek engem e vád emelésére készítettek, ítéletet van hivatva mondani egyszerűen afelett, igaz-e az, amit mondtam, vagy nem igaz. Szeptember 18-án mondtam az említett beszédet, ha jól emlékszem október 27-én kapta meg a kir. ügyészség a felhatalmazást.

Elnök: Konstatálom, hogy a miniszterelnök a felhatalmazást 1912 október 27-én adta meg, hogy a Ház a mentelmi jogot december 12-én függesztette fel.

Désy: Én csak a 27-iki dátumra akartam hivatkozni. Október 27-én adta meg a felhatalmazást a miniszterelnök, hogy ellenem az eljárás megindíttassék. Csak egyet kívánok megjegyezni. Szeptember 18-iki beszédemben semmi mással nem foglalkoztam, ha jól emlékszem, azt mondtam: *Loptak, sikkasztottak, defraudált pénzt használtak fel a választásra, ebből vontam le a konzekvenciát, hogy aki e cselekedetek oroszlánrészét elkövette, Lukács László, Európa legnagyobb panamistája.* Mikor a főtárgyalás bekövetkezett, a kir. ügyészség, amely előtt a felhatalmazás ezen beszédem alapján állott, kérte beszédem eme részére vonatkozó bizonyítékaimnak a bizonyításból való kirekesztését. Akkor hoztam fel a további vádakát, amelyek egy részére a királyi tábla végzése is megengedi a bizonyítást. Nem kerestem azokat sem. A közvélemény előtt különböző röpiratokban szerepeltek. Mikor utána jártam és meggyőződtem, hogy az utolsó szóig igazak, akkor hoztam fel ezeket.

Amit tettem, *közérdekből tettem. Mint képviselőnek kötelességem volt a képviselőházban figyelni arra, hogy az ország vagyona más célokra, mint a törvényben megengedett célokra ne fordíttassék.* Mikor ott a bizonyításban megakadályozlak, ide kellett vinnem az ügyet, ki kellett kényszerítenem, hogy idejőjjön az ügy, mert ha áll az, hogy igaz, amit mondtam, nem szabad, hogy ilyen emberek a közhatalmat továbbra is kezeljék, ha nem igaz, akkor nekem nincs szerepem tovább a közéletben. Ebben az irányban kérem a törvényszék magas elhatározását.

Elnök: Felkérem Vázsonyi védő urat a bizonyítási indítvány előterjesztésére.

A bizonyítási indítvány.

Vázsonyi: A kir. ítélőtábla felolvasott végzése, azt hiszem, feleslegessé teszi, hogy a valóság bizonyításának megengedhetőségéről vagy a panamista szónak jellegéről, tartalmáról már most bármit is bővebben kifejtsek. A királyi ítélőtábla végzése első és második részében határozott tényeket jelöl meg, amelyek bizonyítandók, és tehát első-sorban a végzés ezen pontjaira vonatkozólag, az ott felhozott tények és körülményekre vonatkozólag ajánlom fel a bizonyítást.

Amidőn megteszem már most a bizonyítási eszközökre vonatkozólag indítványomat, elsősorban meg kell állapítanom bizonyos tényeket, amelyek a bizonyítás kérdésében rendkívül fontosak.

Az első tény a szóban forgó összeg nagysága. *Négymilliónyolcszáz ezer koronáról van itt megköze- 4,800.000 lítőleg szó.* Ezen összeg nagyságával kapcsolatban korona be kell csatolnom a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság üzleti jelentését az 1910. év december 31-ig terjedő huszadik üzletéről. Becsatom ezt annak megvilágítására, hogy ez üzleti jelentés szerint a társaság *alaptőkéje abban az esztendőben, amelyben ezek a kritikus esetek lejátszódtak, huszonöt millió korona volt* és csakis 1910. június 8-án határozta el a rendkívüli közgyűlés az alaptőke felemelését huszonötmillió koronáról negyvenötmillió koronára. A Magyar Bank ezen jelentéséből kiderül tehát, hogy az a felfogás, mintha a négymilliónyolcszáz ezer koronát szerelemből, nemzeti lelkesedésből és csupán csak a régi Róma idejében ismeretes önfeláldozásból adományozta volna a bank, merőben képtelen és logikátlan, mert hűtlen kezeléssel és sikkasztással vádolja meg a társaság igazgatóit. Mert oly nemzeti ajándékot, *amely az alaptőkének közel húsz százalékat ajándékozza el* nemzeti lelkesedésből és politikai szerelemből, elképzelni nem lehet. A másik, amit ugyancsak az üzleti jelentéssel kezemben fel kell említenem, az, hogy 1910-ben, vagyis a kritikus esztendőben a Magyar Bank tiszta nyeresége 3,414.528 korona volt; *a részvényeseknek ebből 2,857.803 korona osztalékot fizetett.* Ismét visszatérve az előbbi fontos tényre, lehetetlen annak feltételezése, hogy a kormány iránti szerelem nagyobb legyen a Magyar Bank igazgatósági tagjaiban, mint a részvényesek iránti lángholás és hogy *közél két millió koronával többet kapjon 1910-ben a kormány, illetve a pénzügyminiszter úr szabad rendelkezésére a Magyar Banktól, mint a Magyar Bank összes részvényesei.* Mondom, ez a lelkesedés nem hihető el; *a régi római is csak matrónákról tud, akik fülbevalóikat a haza oltárára letették, de a bankárokról sem Róma, sem az utána következő korszakok nem tudják, hogy fülbevalóikat a haza oltárára tették volna.*

Ez a jelentés tehát, amelyet tisztelettel becsatom, bizonyítékom elsősorban abban az irányban, hogy ennek a szóbanforgó 4,800.000 koronának ellenérték, üzleti érdek nélkül való adományozása a mesék világába való logikai képtelenség. A másik körülmény, amit előre kell bocsátanom a valódiság kérdésének bizonyításánál, az a véletlen, hogy a Magyar Bank legfőbb üzletei éppen a kritikus 1910. esztendőben járnak le és ujitandók meg. 1910. június lén kezdődnek a választások és *mindezek az üzletek és megújítások, amelyekről itt szó van, a választást megelőző időre esnek.* Az első szerződés, amely be van csatolva,

a nyomtatott példányba beírt szeptember 2-iki dátumot viseli. Ámde be van csatolva a minisztertanácsi határozat is, amely bizonyítja, hogy a sószerződésnek szeptember 2-iki keleté teljesen irreleváns, mert 1910. május 18-án a minisztertanács már elhatározta, hogy a sószerződést 1920-ig a Magyar Bankkal hosszabbítja meg, a május 18-iki kritikus dátum tehát a sószerződésre nézve megállapítható. Az egyezsége vonatkozólag, amely a déligyümölcs-ügyben köttetett, okirat bizonyítja, hogy az 1910. május 16-án kelt, ismét a kritikus időbe esik, a válasziások előtti közvetlen időbe. A harmadik ügynek, a külkereskedelmi képviselőnek, megindulása, minthogy az erre vonatkozó szerződés ugyancsa 1910. év végével volt lejárandó, ugyancsak ebbe a kritikus időbe leendő, dacára annak, hogy a szerződés megújításának aláírása csak 1911. március 18-áról származik.

E két tény tehát alapvető a bizonyítékok mérlegelésénél. Az egyik azon összegnek nagysága, amelyről itt szó van, amely önmagában bizonyítja az üzleti érdeklél való kapcsolatot, amely önmagában hordozza annak a bizonyítását, hogy a megkötött szerződések és egyezségek és az ugyanazon időben felajánlott nagy összeg között erkölcsstelen kapcsolat van, a do ut des-nek kapcsolata. A másik pedig az állami üzletkesedékesége, a megújításoknak és egyezségkötéseknek az esedékesége, éppen abban az időben, amikor a választások megejtése előtt voltunk.

Lukács szerepe

A harmadik alapvető tény a bizonyításnál a kormány tagjai közül a miniszterelnök úrnak predominaló szerepe ezen ügyletek megkötésénél. *A minisztérium tagjai közül egyedül az akkori pénzügyminiszter, a jelenlegi miniszterelnök úr volt az, aki nagymértékű közgazdasági tevékenységet fejtett ki, aki amióta megszűnt aktív miniszter lenni a Bánffy-kormány bukása után, mindaddig, amíg újra miniszterré lett, bankokkal és üzletekkel nagy mértékben foglalkozott, aki az osztálysorsjáték igazgatósági elnöki székében, az állammal összekötetésben volt Hitelbank igazgatósági székében és egyéb intézetek igazgatósági székében ült mindaddig, amíg miniszterelnökké lett, aki egyéb vállalatokkal és részvénytársaságokkal is ennek következtében szoros összefüggésben állóit. Ő, mint valami bank Cincinatus, aki a politikától visszavonulva, bankjaiba tért vissza, egyedül rendelkezett azzal a tudással, azzal az összekötéssel, azzal a szakértelemmel, hogy csak ő volt képes a bizonyos varázsszóval, amelyet a legújabb babonás kútfűrók alkalmaznak, pontosan megjelölni, hol vannak pénzforrások, amelyek korrupciós választási célokra használhatók.*

Ez a három alapvető tény: az összeg nagysága, az üzletek esedékesége és egyedül a jelenlegi miniszterelnök úrnak a közgazdasági és bank-

életben való verzátussága, mondom, ez a három alapvető tény adja meg a további bizonyítás keretét.

Mielőtt sorra venném ezeket az ügyleteket, amelyekről szó van, úgy látom a tanúk bejelentéséből, hogy a vád az egyes üzletekkel is kíván foglalkozni és az egyes üzletek számára köztisztviselők felhívásával erkölcsi bizonylatot akar kiállítani. Mielőtt az egyes ügyletekre rátérnék, általánosságban a királyi ítéletábra végzésének 1. és 2. pontjában felhozott tények bizonyítására nevezem meg bizonyítékaimat és tisztelettel kérem, méltóztassék az ott felhozott tények valódiságának bizonyítására kihallgatni elsősorban a tanúknak következő csoportját:

Gróf *Károlyi Imre* urat, a Magyar Bank alelnökét,

Sándor Pál orsz. képviselő urat,

Ullmann Adolf urat, a Hitelbank vezérigazgatóját.

Ezeknek az uraknak kihallgatását kérem arra nézve, hogy ők a szóban forgó három ügylet ellenében fizetett összegekre vonatkozólag magában a Magyar Bankban vizsgálatot tartottak, ott az erre vonatkozó okmányokat és bizonyítékokat megszemléltek: látták *Kazár Adolf* és *Paduch József* nyugtáját, az eljárt vezérigazgatót, *Elek Pált* kihallgatták, majd eljártak *Lukács László* miniszterelnök urnái, akihez őket *Elek Pál* utasította, és *Lukács László* előttük beismerte azt, hogy ezek az összegek tényleg eljuttak az ő kezéhez.

Ezek a tanúk, akik látták az állami tisztviselők nyugtáit, akik látták az intézet bizonyítékait, akik ismerik e diskkrét kiadások szignálására vonatkozó aktákat, a legpártatlanabb és a leghitelesebb tanúk arra nézve, hogy mi történt, mert ők nem a saját tényeikről fognak számot adni, ők nincsenek elfogulva semmilyen irányban, ők azok, akiktől elsősorban várhatjuk az elfogulatlan igazság megállapítását és akik nem fognak mellékvágányokra kitérni, amint ez esetleg talán más tanúknál megtörténhetik.

Elsősorban tehát *Károlyi Imre* gróf, *Sándor Pál* és *Ullmann Adolf* urak kihallgatását kérem, ők először is pótolják a távollevő *Elek Pál* vallomását, igazolják *Lukács László* beismerését, igazolják a nyugták létezését, esetleg azok hollétét, igazolják a bank belső ügykezeléséből okmányok alapján merített azt a tudatukat, hogy e 4,800.000 koronát kitevő összeg az említett ügyletek ellenértékéül fizetettet.

Tanúképen kívánom továbbá kihallgatni a tanúk

eme csoportjában a meg nem idézett, de minden pillanatban megidézhető *Andrássy Gyula* gróf orsz. képviselő urat.

Elnök: Bocsánatot kérek, Öexcellenciája, mint hallgató, jelen van a teremben.

**Károlyi Imre
Ullmann Adolf
Sándor Pál**

Andrássy Gyula

Vázsonyi: Nekem fel kellett őt hívnom tanúként, az a gróf úrnak a dolga, hogy levonja a konzekvenciát.

Elnök: Akkor felkérem Excellenciádat, szíveskedjék talán a mellék-helyiségbe távozni. (Megtörténik.)

Vázsonyi: Gróf Andrássy Gyula úr kihallgatását kérem a következő körülményre: Felmerült az a kérdés, hogy Elek Pál úr az előbb említett három urat miért éppen Lukács Lászlóhoz utasította, miért nem hozzám, vagy máshoz, miért éppen Lukács Lászlót tartotta arra valónak, hogy ő adjon ebben az ügyben felvilágosítást. Logikailag kétségtelen, hogy azért, mert egyedül Lukács Lászlót tartotta olyannak, aki az egész ügyről tud, mert a vele folytatott megbeszélés alapján történt ez Összegnek kifizetése. Gróf Andrássy Gyulával igazolni kívánom a következőket: Már a múlt főtárgyaláson említettem, hogy gróf Andrássy Gyulát kérték fel arra, hogy ebben az ügyben az ügynevezett becsületbírói tisztet töltsse be és ő ezt a tisztséget azzal hártotta el magától, hogy — amint mondotta —, *ha politikai disznóságokról van szó, ezeknek elhallgatására magájtíem kötelezi.* Andrássy Gyula előtt maga Elek Pál is megjelent, elmondotta általánosságban a tényállást és ehhez azután a következőt fűzte hozzá:

— *Lukács László mindent tud, az ő kötelessége, hogy engem rehabilitáljon.*

„Mindent tud és az ő kötelessége, hogy engem rehabilitáljon”: ez arra vall és annak a bizonyítéka, hogy ők ketten, együtt beszéltek meg a dolgokat, ők ketten együtt csinálták a dolgokat és éppen ezért az egyik elvárja a másiktól, hogy cserben ne hagyja. Hiszen láttuk a dolgok későbbi folyamán, hogy megfordítva is a másik az egyiktől is elvárta, hogy cserben ne hagyja.

Ennek a kijeletésnek igazolása ebben a perben, ahol igen minuciózus részletekre is súlyt kell majd fektetni, végtelenül fontos, kérem tehát Andrássy Gyulának ezen körülményre való kihallgatását.

Kérem tovább kihallgatását a már a kérvényemben is **Zichy János gróf** kihallgatni kért gróf Zichy János miniszter úrnak.

Most megjelölöm pontosan azt a körülményt, amelyet kérvényemben általánosságban jelöltem meg, azt mondván akkor, hogy az 1. és 2. pontokban foglaltakra nézve kérem a kihallgatását, különösen pedig a Paduch által nyugtázott összeg mibenlétére vonatkozólag. Én ugyan azt hiszem, hogy ez is eléggé konkretizálva volt, azonban én még jobban konkretizálom, hogy meggyőzzem a tekintetes kir. törvényszéket arról, hogy Zichy János gróf kihallgatása igenis nem felesleges.

Paduch József nyugtájára vonatkozólag a miniszterelnök úr 1913. Zichy János gróf

február 24-én a képviselőházban azt mondta, hogy van egy Paduch-féle nyugta, amelyet a pénzügyminiszter segédhivatali főigazgatója állított ki, azt mondta, hogy (olvassa): „500.000 kor.-ról van szó, erről tudomásom van, ezt igenis elismerem, igenis a Magyar Bank egy alkalommal egyik üzletből ságot állított kifolyólag deponált a pénzügyminisztériumban 500.000 Lukács valótlan-koronát, ami éppen nem ritkaság a pénzügyminisztérium kezelésénél”. A miniszterelnök úr tehát azt állította — és azt hiszem, a főügyész úr is ezen az állásponton van — hogy a Paduch-féle nyugta egy legális üzletre vonatkozik.

Hát én igazolni kívánom gróf Zichy János úrral, hogy a Paduch-féle nyugta nem vonatkozik legális üzletre. *Ez valótlan-ság. Igazolni kívánom, hogy Lukács László miniszterelnök úr, gróf Zichy János volt miniszter úr előtt azt jelentette ki, hogy a Paduch-féle nyugtában foglalt összegek egy politikai ügyletre vonatkoznak, nem pedig legális ügyletre,* amely politikai ügylet mibenlétét a tanú kihallgatása alkalmával fogja készletezni. Én tehát már előre kívánom igazolni Zichy János kihallgatásával annak valótlan-ságát, hogy a Paduch-féle nyugta legális üzletre vonatkozik, mert hiszen Zichy János előtt maga a miniszterelnök úr bismerte, hogy ez az állítás valótlan.

Nagyon természetesen kiegészíti a tanúk eme csoportját a nyugtázó főtisztviselők kihallgatása is, *Kazár Adolf és Paduch József* kihallgatása. Ebbe a csoportba tartozik báró *Herzog Péter*, a Magyar Bank elnökének kihallgatása is. ő tudomásom szerint az ügyekbe teljesen be volt avatva, hisz lehetetlenség, hogy egy igazgatósági elnök ne tudjon arról, hogy hova fordítuátik 4,800.000 korona, a bank alaptőkéjének 20%-a, az évi osztaléknak kétszerese, Herzog Péter báró kihallgatásához tehát ragaszkodom.

Elnök: Hol lakik?

Vázon-yi: Jelenleg Bécsben, a Grand Hotelben tartózkodik, ha ugyan a mai napon még nem ment tovább. Annyit tudok, hogy azon a napon utazott el, amikor a hírlapokból olvasta, vagy olvashatta azt, hogy én hivatkozom rá. Annak a bizonyítására különben, hogy ő csakugyan olvas, nem vállalkozom. A kihallgatásához azonban mindenesetre ragaszkodom.

A tanúk további csoportjára nézve ellenben csak a jogomat tartom fenn, hogy amennyiben ezekkel az urakkal nem sikerülne bizonyítanom a valódiságot, — A többi tanúk hiszen nem akarom nyújtani a tanúkihallgatásokat — Fejérváry Imre bárónak, Horánszky Lajosnak és Jeszenszky Sándor államtitkár úrnak kihallgatását kérem. Közülök Horánszky Lajos az

Kazár Adolf
Paduch József
Herzog Péter
báró

ítlőtábla végzésének első pontjában foglalt tényekre vonatkozólag is bir közvetlen tudomással; mert ő bizonyos kettősségben jár el ebben az ügyben. Úgy tudom, ő abban az időben a Magyar Banknak aligazgatója volt, egyúttal pedig a nemzeti munkapárt legbensőbb intéző bizottságának tagja is.

En Horánszky Lajost a táblai végzés első pontjában foglaltakra nézve nevezem meg, arra vonatkozólag, hogy a 4,800.000 korona milyen ügyletekért fizettetett, kinek, milyen célból, kik nyugtázták. Neki közvetlen tudomása van olyan összegek hova fordításáról is, amelyekről nyugták nem adtak, közvetlen tudomása van például arról, hogy egy nem nyugtázott 130.000 koronás összeg kinek fizettetett ki a nemzeti munkapárt intéző bizottságának tagjai közül.

Arra vonatkozólag, amit a táblai végzés második pontja kíván, hogy t. i. *miképpen kerültek ezek az állami közegek által nyugtázott összegek a nemzeti munkapárt pénztárába, milyen módon kezeltetek és milyen célokra használtattak fel*: Jeszenszky Sándor államtitkár, báró Fejérváry Imre és Horánszky Lajos urak kihallgatását kérem.

Azoknak a tanúknak kihallgatását, akik ebben a csoportban még meg voltak nevezve, nem kérem, mert nem akarom az anyagot megduzzasztani. Ha sikerül a bizonyítás az előbb megnevezett urakkal, nem is fogok rájuk hivatkozni, mert nem akarom, hogy itt más ügynek az aktái tárossanak fel. Én a Lukács László-féle ügyet kívánom tárgyaltatni, nem a Magyar Banknak az ügyét, amelyhez semmi közöm nincs, mert minden magánérdeket, minden a perbe bele nem vont érdeket kímélni akarok. Én nem a Magyar Bank ellen kívánok hadjáratot indítani, sem távollevőknek a becsületét marcangolni vagy helyreállítani nem kívánom, mert ez nem tárgya a mi eljárásunknak. Ez okozza azt, hogy szigorúan elhatároltam egvelőre a tanúknak ezt a csoportját és a többi tanúkra nézve később tartom fenn magamnak azt a jogot, hogy tanúképpen felhasználjam, ha esetleg a bizonyítás kiegészítésénél rájuk szükség lesz. Ezek a tanúk mindannyian Budapesten vannak, az eljárás még hátráltatva sem lesz.

Most már elő kell terjesztenem azt, hogy az egyes ügyekre vonatkozólag a tanúbizonyításon kívül miféle bizonyítékokat ajánlok fel.

A sószerződésre vonatkozólag hivatkozom okirati bizonyítéokra: az 1910. május 18-iki minisztertanácsi

Okiratok jegyzőkönyvre. Hivatkozom erre a dátum szempontjából azért, mert még a választások előtt történt, mert a kritikus időbe esik, mert a szeptember 2-i dátummal való operálás helytelen. A főügyész úr a múltkor felhozta és parlamenti beszédben is elhangzott, hogy a szeptember 2-i dátum és a

sószerződés lényege amellet bizonyít, hogy itt lehetetlen a visszaélés, mert hogyan lehet feltételezni a Magyar Bankról azt a naivitást, hogy egy kormánynak pénzt ad, amikor még nem tudja, hogy az a kormány nem fog-e megbukni a választáson. Hát erre nézve meg kell említenem azt, hogy amit felhoztak, homlokegyenest ellenkezik a tényekkel, mert hiszen a szeptember 2-i dátumnak nincsen jelentősége, miután *a minisztertanácsot május 18-án tartották*. Annak sincs semmiféle jelentősége, mikor azt hozzák fel, hogy nem tudta a bank, megbukik-e a kormány a választásokon vagy nem; erre nézve felhozom, hogy az iratok között megtalálhatja a vád Vörös László volt miniszternek 1905-ből származó szerződését, amely a külkereskedelmi képviseletre vonatkozik. Hát ugyebár, Vörös László és kormánya nem is választatott, csupán a választói jogról elmélkedett és csodák csodája, ezt a szerződést 1905-ben mégis megkötötték és csak később újították meg, éppen a szóbanforgó kritikus időben. A per anyaga tehát meggyőzheti a törvényszéket arról, hogy képtelen beszéd az, hogy egy jövedéki, egy belső ügykezelési szerződésnek érvényéhez szükséges volna az, hogy az illető kormány a választásoknál többséget kapjon. Ott van az 1905. évi Vörös-féle szerződés. A darabontok által csinált szerződés nagyon jó volt, teljes hatályban volt, bár volna kettőnknek ilyen szerződése. Hagyjuk tehát ezeket a helyt nem álló valótlan dolgokat. A sószerződéshez nem volt szükséges a parlament beleegyezése sem, amint azt állították, a sószerződés érvényéhez nem volt szükséges a választási győzelem sem, amint ezt is állították, a sószerződés ugyanis készpénz volt abban a percben, amint a minisztertanács elhatározta, hogy a Magyar Bankkal köti meg a szerződést. Erre még Rothschild is kölcsönt adott volna, mert a kormány azt a szerződést akkor írta alá, amikor akarta és a szerződésre azt a dátumot írta rá, amelyet akart. Ez a szerződés május 18-án komplett volt, mihelyt a minisztertanács elhatározta és mihelyt a bankot erről értesítette. A kritikus idő tehát erre nézve is igazolva van.

A sószerződés jóságára és rosszasságára vonatkozólag kíván a vád — amint bejelentéséből látom, — Jók-e a bizonyítékok felajánlani. Én itt azon a nézeten vagyok, szerződések hogy *azt, hogy egy szerződés jó-e vagy rossz, törvényszéki tárgyaláson nem lehet megállapítani, hiszen ez szakértői kérdés*. Ha azonban a tekintetes kir. törvényszék bele akar mélyedni abba, hogy a sószerződés jó-e vagy rossz, vagy hogy mennyivel jobb, mint az előbbi, akkor sem lehet ennél a kérdésnél a mostani kormány aktív szolgálatban lévő olyan tisztviselőkre hivatkozni, akik a sószerződés megkötésénél közreműködtek nem pedig azért, mert senkitől sem várhatom el azt, hogy önmagáról rossz véleményét

mondjon, nem pedig azért, mert, fájdalom, nem mondhatom azt, hogy a függetlenségnek olyan óriási mértékével rendelkezének az aktív tisztviselők, hogy egy aktív miniszterelnök pórében az ő szakértelmük nagyon ellenkeznék a mindenkori miniszterelnök szakvéleményével. Ilyen megnyugtató szakértői véleményre nincs szükség. Ha méltóztatik ebbe a kérdésbe belemenni, akkor tessék olyan szakértőt alkalmazni, aki a két sószerződést összehasonlítja, de aktív tisztviselőt alkalmazni nem méltóztatnék, mert ennek a vallomásnak sem értéke, sem értelme nincs. Ha ez bekövetkezik, akkor lesz módom megcáfolni, hogy ez a szerződés mennyivel rosszabb, mint a régi. De ha jobb is, miféle összefüggése van ennek a kérdésnek a panama vádjával? Hiszen a Magyar Bank nagysága a sószerződéssel kezdődik. A Magyar Bank egy kicsike bankocská volt, mielőtt még a szerződést megkapta. Hiszen 25 millió volt az alaptőkéje, és csak abban az esztendőben, június 8-án emelte fel 25 millióról 40 millióra az alaptőkéjét, amely esztendőben ezt a három üzletet megkapta. A Magyar Banknak a régebbi sószerződéssel kapcsolatban befektetései voltak. Ez a bank már megtanulta a sószerződés kezelését, már megfizette a tandíjat és mert az üzlet mindenféle csinját-bínját, zugát és csavarodását tökéletesen ismerte, többet is ajánlhatott, mint bárki más, neki óriási érdeke volt hozzácsatolva ahhoz, hogy a sószerződés megújíttassék. És itt, ha ez a kérdés taglaltatik, már előre hivatkozom az új szerződésnek arra a pontjára, amely eleinte 2,400.000 koronás, majd később 5 milliós fedezetlen sóhitelt felemelte 25 millióra. Azt hiszem, ez egy igen csinos kis emelkedés ebben a szerződésben, amely a Magyar Bankra nézve a főügyészi kijelentések szerint olyan terhes. Hát csakugyan nagyon súlyos szerződés ez, mert 5 millióról csekély 25 millióra emeltetik fel az az összeg, amely mint fedezetlen sóhitel rendelkezésére áll a banknak, amit úgy méltóztatnék értelmezni, hogy ezen összeg után a bank nem fizet kamatot, de neki az ő komitensei fizetnek kamatot, hogy ezzel az összeggel a bank rendelkezik és ezzel az összeggel megközelítőleg minden évben hátralékban marad. Bocsánatot kérek, minden bankember, de minden laikus is megértheti, hogy milyen nagy érdek ilyen nagy összeg felett kamat nélkül rendelkezni. Ha pedig itt berendezések ajánlatnak fel a huszadik év végével, néhány millió koronás berendezés, bocsánatot kérek, akkor én arra hivatkozom, hogy hiszen *az 5 millióról 25 millióra való felemelés olyan irtózatossá nagy érték a bank számára, amelylyel szemben a mérleg másik serpenyőjébe se báró Pongrácz Vince, sem a világ összes sószakértői, — a konyha és tengerisó szakértőket is beleértve, — sem lesznek képesek az ellenértéket elhelyezni.* Kérem itt a 92.113/905. számú irat beszerzését. Ez az irat igazolja, hogy *a bank a koalíciós kormány idejében 5 millióról csupán 12 millió*

*való felemelését kérte a fedezetlen hitelnek, még pedig ugyanazon be-
rendezések átengedése mellett. Szóval ugyanazt az értéket a bank a koalí-
ciós kormánynak a 12 millióra való felemelésért ajánlotta fel. Ez az egy
tétel ismét bizonyítja azt, hogy igenis a banknak nagy kedvezés adatot.
Ha ugyan ebbe bele méltóztatnak menni, mert én magában az összeg nagy-
ságában, az ügyletek esedékességében olyan bizonyítékok látok, hogy
nem panamapöröknél, hanem ott, ahol halálbüntetésekről van szó, cse-
kélyebb bizonyítékok alapján mondtak már halálos ítéletet, mint egy
ilyen csodálatos randevű következtében, amelynél találkozik az összeg
nagysága, találkoznak a választások, találkoznak az ügyletek lejárata és
mindebből tiszta szerelem lesz és hazafias áldozat.*

Egyebekben már azért is feleslegesnek tartom azt a bizonyítást, hogy jó-e vagy rossz a sószerződés, mert lényegileg miről van szó? *Az állam-
mal, várossal, községgel szerződéses viszonyban álló vállalatnál nem sza-
bad elfogadni ajándékot annak, aki az államnak, a városnak, a község-
nek élén áll. Hiszen a vesztegetésről a Btkv. 465. §-a azt mondja (ol-
vassa): „azon közhivatalnok, aki hivatalánál fogva teljesítendő cselek-
ményeért ajándékot vagy jutalmat követel, elfogad, vagy az az iránti
ígéretet nem utasítja vissza, ha cselekménye nem jár hivatali köteles-
sége megszegésével, megvesztegetés vétségét követi el”.*

Hát a kicsike kis közhivatalnok számára fel van állítva nem is a morális lecke, de az a büntetőjogi lecke, hogy ha elfogad valami ajándékot, akkor börtönbe kerül, de a miniszterek számára nem? Ha a minisztérium valamelyik kishivatalnoka elfogad húsz pengőt, akkor az belesik a megvesztegetés paragrafusába, de ha a miniszterelnök köve-
tel 4,800.000 koronás ellenértéket, akkor őt futni engedik.

Hát bizonyítani fogom. De nem volna jogos tőlem követelni, hogy bizonyítsam, mert ez logikailag következik minden józan ítéletű ember számára. Az állammal szerződéses viszonyban álló vállalatoktól, aki a szerződést megkötötte, pénzeket nem fogadhat el, nemcsak azért, mert visszamenőleg teszi gyanússá az üzletet más okból is, hiszen a szerződés megkötésével még a szerződésnek nincs vége, tíz évre köttetett meg a szerződés, 1920-ig van érvényben, már pedig a szerződésben foglalt jogok vagy kötelek szigorúbb vagy lazább kezelése milliokat jelenthet tíz éven keresztül egy vállalatnak. Tehát még akkor sem jutunk tovább, ha itt kiáll egy főtisztviselő és esküt tesz, hogy ez egy nagyszerű szerződés, mert a *tíz éven belül való kezelés és ellenőrzés mikéntje soha semmi körülmények között nem kerülhet többé a nyilvánosság elé és azért irtózatos erkölcstelenség, ha az állammal szerződéses viszonyban levő vállalkozótól pénz fogadtatik el, mert gyanússá lesz magának a szerződésnek megkötése és gyanússá lesznek azok, akik ezen szerződésben foglalt kötelek ellenőrzésére vannak hivatva, mert aki szerelmes*

a kormányzatba annyira, hogy kétszer annyi pénzt ad neki, mint a részvényeseinek, annak a szerelmét lélektanilag egy kis vizsontszerelemmel kell viszonzni.

A sószerződésnél tisztelettel kérem, méltóztassék azon esetben, ha belemegyünk a sószerződés méltatásába, az általunk már kérvényben megjelölt egyéb iratoknak a felolvasását is elrendelni, így a 3234/900. számú okiratnak a felolvasását is. E ponton pedig, amennyiben méltóztatik elhatározni, hogy itten főtisztviselő kihallgattassék a sószerződésre vonatkozólag és minthogy az állítattott nyilvánosan, hogy kényszerhelyzetben volt a kormány a sószerződés tekintetében és a bank óriási előnyben volt a kormányval szemben, tehát meg kellett kötni a sószerződést és hogy milyen jó ez a sószerződés, Wekerle Sándor volt miniszterelnök úrnak ezen eshetőségre kérem a kihallgatását, amennyiben báró Pongrácz Vince úrhoz lesz szerencsénk s arra vonatkozólag kérem kihallgatni, hogy az ilyen szerződés egyáltalán nem lehet jó, nem pedig azért, mert sokkal jobb módját tervezte a sőjövédéknél maga Wekerle Sándor, *aki a vasúti állomásokkal kapcsolatban kívánl sőraktárakat létesíteni, aki nem tartotta helyesnek, hogy egy jövedék II. Endre korabeli reminiscenciákkal kiadassék kezelésbe*, mert ezen II. Endre alatt már túl voltunk és most estünk vissza, kérem Wekerle Sándor volt miniszterelnök úr kihallgatását a sószerződés előzményeire vonatkozólag és arra vonatkozólag, hogy miért akarta megszüntetni, miért tartotta helytelenek, erkölcselennek és miért nem tartotta pénzügyileg sem megfelelőnek, mert hiszen valótlanság az, hogy ez a szerződés az államra nézve bármi pénzügyi előnnyel járna. Egyébként, ha belemennék a szerződés vizsgálatába, a vádolt nagyobb szakértelemmel, de legalább akkora szakértelemmel fog felvilágosítást adni, mint a kihallgatandó tanúk.

A sószerződés után át kell térnem az ügynevezett refakcia-egyezség kérdésére. A refakcia-egyezségre vonatkozólag elsősorban kérem az egyezségnek felolvasását, *amely 1910. május 16-án köttetett* és amelyben a m. kir. államvasutak 1,825.000 korona kifizetésére kötelezik magukat húsz évi részletben, azonban 5% kamatozás mellett, amit azért emelek ki, mert a bank szempont-

A *refakla egyezség* jából tökéletesen irreleváns, hogy milyen részletben, minthogy önmagánál is leszámíthat, de amennyiben ki van kötve a kamat, irreleváns, hogy egyszerre, vagy nem egyszerre fizetendő. Ezen egyezség előzményei legjobban tűnnek ki abból a miniszteri értekezletből, amely 1905. augusztus 26-án tartatott a kereskelemügyi minisztériumban Sztérényi József akkori államtitkár úrnak elnöklete alatt, amelyen jelen voltak a minisztérium bizonyos osztályának képviselői, a jogügyek igazgatósága, továbbá az államvasutak képviselői is. Ebben

a miniszteri értekezletről felvett jegyzőkönyvben minden előnye meg van világítva ennek az egyezségnek. Elsősorban megjegyzem, hogy abban nincs semmi államtítok, azért, mert a berni egyezményre vonatkozólag a kereskedelmi és váltótörvényszék azt az álláspontot foglalta el, hogy miután tilos a kikötés, elutasítja a Magyar Bankot és a fiumei kereskedelmi bankot, ellenben a kir. ítélőtábla ezt nem fogadta el. A kérdés már bírói eljárás tárgyát képezte, a második fórum jogérvényesen fogadta el azt az álláspontot, hogy nem ütközik a berni egyezménybe, tehát megszűnt államtítok lenni. Elsősorban ezen minisztériumi értekezlet jegyzőkönyvének a felolvasását kérem.

A m. kir. államvasutak és a Magyar Kereskedelmi R.-T. között egyfelől és a Magyar Kereskedelmi R.-T. és a fiumei kereskedelmi bank, amely alapítása a Magyar Banknak, között létesült 1898. április 7-én egy jegyzőkönyvi megállapodás, amely azután módosul ismét 1900. július hó 25-én. Ezen jegyzőkönyvi megállapodásnak az a lényege, hogy az egyezményben tüzetesen felsorolt behozatali cikkeknek a behozataláért biztosítatik a Magyar Banknak — mondjuk anachronisztikusan mai nevével — és a fiumei kereskedelmi banknak tíz éven át minimális 140.000 korona és maximális évi 400.000 korona általány, még pedig az egyezményben tüzetesen felsorolt behozatali cikkekből ha Fiuméből 200 kilométer távolságra évenként legalább 5000 tonnát adnak fel a máv. vonalaira, minden ötven tonnánál 1000 koronával emelkedik, a maximum 400.000 korona. Meg van állapítva, hogy ezen kedvezmény csakis azon áruk után jár, amelyeket a társaság vagy a maga számlájára vásárol, vagy adás-vételi bizományban, vagy ügynöki bizományban közvetít, vagy amelyeket előlegezési ügyletei körében raktáraiban helyez el, ellenben kifejezetten ki vannak zárva azok, amelyekben a társaságok csak mint egyszerű szállítmányozók, spedítőrök járnak el és ha csak egy esetben is megállapítatik, hogy szállítmányozás történt, akkor az államvasutak ezen egyezményt egyoldalúan és azonnal megszüntethetik. Nyomon kísérve a miniszteri értekezlet jegyzőkönyvét, kiderült az, hogy a Fiumei Kereskedelmi Bank és a szerződők: fiktív előlegezési ügyletekkel foglalkoztak, ennek örve alatt közönséges expedíciót végeztek. Kiküldötte az akkori kereskedelemügyi miniszter úr Weisz Károly és Herzfeld Frigyes köztisztjeletben álló tőzsde-tanácsosokat, akik megállapították, hogy a Fiumei Kereskedelmi Bank egész rendszeresen fiktív üzletet folytatott. A könyveket megvizsgálták és kimutatták, hogy valahányszor előlegezett a bank a behozatali részvénytársaságnak, ugyanakkor a behozatali egy takarékbetétet helyezett el a fiumei kereskedelmi banknál. Önmagukban vicceltek, könyvelési manőverekkel fiktív üzletet folytattak. Ezt jelentésbe foglalták, ezen jelentés alapján történt azután, hogy a szerződés először felmondattott

és a Fiumei Kereskedelmi Bankra nézve egyenesen meg is, szüntették.

Ilyen körülmények között tárgyalja 1905. augusztus 26-án a miniszteri értekezlet ezt az ügyet és akkor azt mondja az ott elnöklő akkori államtitkár, Szerényi József úr, hogy a kereskedelmi társaság vezérigazgatója a Fiumei Kereskedelmi Bank képviselőjében is kárpótlás iránti igényét 1,200.000 koronában állapítja meg hat évre. Hivatkozom ezen miniszteri jegyzőkönyvre elsősorban azon tény megállapítására, hogy a maximális követelése a Magyar Banknak és a Fiumei Kereskedelmi Banknak, illetve az akkori vezérigazgatónak, Elek Pál úrnak 1,200.000 korona volt, ezt az összeget összemérem az 1.850.000 koronával, már itt is egy kedves kis mankó mutatkozik, csekély 650.000 korona a többlet, amennyivel többre csinált egyezséget, mint amennyit álmaiban is álmódni mert Elek Pál.

Azt mondja továbbá a jegyzőkönyv, a további tárgyalások folyamán, elismervén a társaság azt a tényt, hogy az évenkénti általány címén elért 200.000 korona eredményben a fiumei raktár illegitim jövedelme is bentfoglaltatik, követelését évi 150.000 koronára, tehát 900.000 koronára szállította le. 1.200.000 koronáról leszállította Elek Pál úr és a társaság 900.000 koronára, de ezt sem akarta megadni az akkori értekezlet szerint sem a kereskedelemügyi kormány, sem a magyar államvasút. Hasonlítsuk most össze ismét az 1,825.000 koronát a társaság által akkor szívesen követelt 900.000 koronával, mert tudjuk, hogy nincs utolsó szó a bankároknál. 900.000 korona és 1,825.000 korona közti differencia csekély 925.000 korona. Hát még itt is bizonyítsak valamit? Én azt hiszem, igazán nem kellene ezek után semmit bizonyítani.

De tovább megyek. Ennyit se akart fizetni, 900.000 koronát sem a kormány, sem a vasul, hanem 600.000 koronában állapította meg az összeget, amit fizetni lehet. Azzal végződik az értekezlet, hogy kiküldetik egy bizottság, hogy tekintettel bizonyos államtitkokra, — mert attól féltek akkor rettenetesen, hogy a berni egyezménybe ütköző dolgokat követtek el. — csináljanak egyezséget, megállapítja azonban, *hogy a maximum, amit egyáltalán tehetett kapni a szerződő bankoknak*, az általány maximuma 148.000 korona volt. 148.000-korona hatszor, még 900.000 korona sincs, ezt méltóztassék a lefolyt per szempontjából mérlegelni, és mérlegelni, hogy miért kellett egyezséget kötni. Ezen jegyzőkönyvhöz kérem egyúttal tanúkénti kihallgatását Szerényi József volt államtitkár úrnak, mert ő elnökölt ezen az értekezleten, mert ő adta elő, hogy mennyit volt hajlandó elfogadni a bank és ő a leghivatottabb annak elbírálására, hogy ez az *egyezség egy* horribilis túlfizetést jelent.

A tényállás teljességének szempontjából fel kell említenem azon előző pereket, amelyek ezen egyezség előzményeit képezték. Be vannak csatolva a periratok. Egész röviden adom elő. A Magyar Bank és Fiumei Kereskedelmi Bank egy úgynevezett megállapítási keresetet indítottak az iránt, hogy a felmondott és illetve egyik félre nézve megszüntetett szerződés helyébe az államvasutak tartozik új megállapodásokat tartalmazó szerződést kötni. Ezen megállapítási keresetet azonban az összes fórumon elvesztették. Közben indítottak keresetet a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszéknél és beperelték két évi maximális átalány összegére. Méltóztassék megfigyelni, milyen alapos volt a kereset, amely a maximumot követelte, összesen 800.000 koronát az államvasutak igazgatóságától. Itt van az elsőfokú ítélet 1907. március 18-án, amely elutasító azon az alapon, hogy a berni egyezménybe ütköztek ezen kedvezmények, ennek következtében, miután tiltott kikötésekből jogokat származtatni nem lehet, a bankot elutasítja. Ott van a tábla ítélete, amely érdemben nem határoz, csak azt mondja, hogy a berni egyezményre való hivatkozással való visszautasítás a limine nem jogos, tessék érdemben tárgyalni. A vasút nem vitte fel a kúriához az ügyet, pedig felvihette volna, mert az nem jelent semmit, hogy lessék érdemben tárgyalni, ez azt jelenti, hogy tárgyalják, követett-e el a két bank szerződészegést és ha igen, akkor egyáltalában nincs semmi joguk, ha megállapítják, hogy nem követett el szerződészegést, akkor kezdődik a mélyen tisztelt bankok dolga, amelyeknek az elmaradt hasznot kell bizonyítani, mert aki jogász, az tudja, hogy nagyon keserves munka és nem dobálják az 1.825.000 koronát. Nem erős jogi alapon áll a felfogása itt a banknak, amelynek maximális követelése évi 400.000 korona volt. Istenemre mondom, csak 888.000 koronát hozhatott volna ki a legirtózatosabb jóindulat mellett is és ezt bármilyen jogászi fórum elé hajlandó vagyok bocsátani, ha ugyan abba belemehetünk, egy olyan perben, amely a felek akaratából nem tárgyalatott le.

Hogy ezen egyezség milyen kedvezőtlen, mennvi illegitim nyeresége foglaltatik benne a Magyar Banknak, annak bizonyítására leg-eklatánsabb példa volt a miniszteri értekezletre való hivatkozás, amely szerint először 625.000 koronával, másodszer 900.000 koronával fizettek többet, mint amennyit Elek Pál úr kért. Itt tehát tényleg a szerelem dolgozott a másik oldalon is. Vállalkozom annak bizonyítására, mert ez az eset a legsúlyosabb, hogy itt tulajdonképen az történt, hogy az 1,825.000 koronából a banknál nem maradt meg több, mint az a 600.000 korona, amit annak idején Sztérényi József öccellenciája felajánlott, nem maradt meg több és a többi 1,225.000 koronát kitevő összeg visszament a bankból a kincstárhoz, illetve a

kincstárral összetévesztett nemzeti munkapárthoz, mert ilyen szórakozottságok még előfordulnak az életben. Már most miért mondom azt, hogy ez a legsúlyosabb, azért, mert én a sónál beszélhetek arról, hogy a barik a magáéból fizetett, ez szép a banktól és ehhez joga van, a bank szempontjából, de nincs joga az állani és közérkölc szempontjából, de ha köttetik egy 1,825.000 koronáról szóló egyezség és azután abból a pénzből csak 600.000 korona marad a banknál és a többit visszaadja a kincstárnak, illetve kincstári közegeknek, és azok elszállítják a munkapárt pénztárába, bocsánatot kérek, a bank nem adott semmit, itt a kincstár adott a munkapártnak, a kincstár adta az 1,225.000 koronát kitevő pluszt, mert a banknak mindegy, azt mondja rendben van, 600.000 korona marad nekem. Az egyre megy annak, aki a kivonást ismeri, hogy 600.000 koronát kapok, vagy 1,850.000 koronát és abból visszafizetek 1,225.000 koronát, az mindig ugyanaz marad. Ez a legsúlyosabb eset, mert egyenesen a kincstár pénzéből fizettek és ennek bizonyítására vállalkozni fogok a tanúkhöz intézett kérdéseknél. Itt kérem az előzmények ismertetését és Herzfeld Frigyes és Weisz Károly jelentésének és tanúvallomásának felolvasását, de főleg a miniszteri értekezlet felolvasását.

Rátérek most a külkereskedelmi képviselő ügyére.
Külkereskedelmi képviselő Azon időben, midőn a szóbanforgó kormány Lukács László pénzügyminiszterrel kormányra lépett, érvényben volt egy külkereskedelmi szerződés, amely kötött Vörös László kereskedelemügyi miniszter úr által 863/906. szám alatt. Ez a szerződés lejárt volna 1910. december 31-én. Ezen szerződésnek, amelyet ismertetni akarok, hetedik pontja a lényeges. Hetedik pontja szerint évi átalány 1910. év végéig 140.000 korona, hatálya kezdődik 1906. április 1-én és végződik 1910. december 31-én. Már most az új kormány alatt létrejön egy szerződés, amelynek az a címe, hogy az 1905-ben létrejött szerződés meghosszabbítása gyanánt köttetik 1910. január 1-én kezdődő hatálylyal 1920-ig és ennek hetedik pontja az évi átalányt felemeli 140.000 koronáról 215.000 koronára. A szerződés kelte 19-11. március 18.. azonban az iratokból kitűnik, hogy már februárban kelt öfelsege elhatározása, előzőleg vannak tárgyalások és megállapodások.

A differencia tehát, amely a két szerződés között átalány tekintetben fennáll, *évi 75.000 korona emelkedés, vagyis tíz évre 750.000 korona emelkedés.* Felemlítem még a teljesség kedvéért a Vörös Lászlóval kötött szerződést. Megelőzőleg is volt egy ilyen szerződés 1899-ben, amely Hegedűs akkori miniszterelnök úr által kötött. Majd hivatkozom ezekre is. Ennél a pontnál alapvelőnek tartom a következőt: Az 1906. évi költségvetésben a kereskedelmi minisztérium költségvetéséhez való indoko-

lás harmadik rovatában Külkereskedelem alatt a 72. oldalon szó szerint a következők foglaltatnak:

„Ezen rovatot terheli továbbá a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaságnak a hazai iparcikkek és mezőgazdasági termékek kivételének előmozdítása érdekében kifejtett működéséért a fennálló szerződés értelmében nyújtott 140.000 korona évi segély, valamint ezen részvénytársaságnál szerződéses kötelezettségük megtartását ellenőrző miniszteri biztosok tiszteletdíja. *Ezen szerződés még négy évig tart, amely időn túl nem fogom megújítani, amit szükségesnek tartok már most jelezni, mert addig a társaság telep-fiókjainak már annyira megerősödvé kell lenniök, hogy azontúl önerejükből állhatnak fenn.*”

Rendelkezésére bocsátom a tekintetes kir. törvényszéknek azt a hivatalos kötetet, amelyben e rovatban az akkori kereskedelmi miniszternek ez a kijelentése foglaltatik.

Ez ismét alapvető tény: 1906-ban a társaság ama veszedelem előtt állt, *hogy a kormány, a koalíciós kormány lejáratkor nem fogja többé megújítani a külkereskedelmi képviseletre vonatkozó szerződést.* A társaság érdeke az volt, hogy a külkereskedelmi képviseletre vonatkozó szerződés megújíttassék és ez nemcsak megújítottat, hanem a 140.000 korona szubvenció tíz esztendőre évenként 75.000 koronával, tehát összesen 750.000 koronával fel is emeltetett. És hogy azok a látszat-többletek, amiket szolgáltatni tartozott a Magyar Bank, mit érnek, bátor leszek akkor kifejezni, ha ismét ideáll a szakértő úr, mint miniszteri tisztviselő. Minthogy a jelentésnek e részét Szerényi József államtitkár úr készítette annak idején, ő tudja legjobban kifejezni, hogy a *külkereskedelmi képviseletre vonatkozólag adott bármily szubvenció az ablakon kidobott pénz* és ő tudja legjobban megállapítani, hogy ebben az új szerződésben *foglalt állítólagos javítmányok humbug jellegével bírnak, mert oly forgalom elérésére kötelezik a vállalatot, amelyet már elért,* vagyis ez annyit jelent, mintha engem köteleznének, hogy érjem meg a negyvenöt évet, amikor fájdalom, már megértem. Ha méltóztatnak Lers Vilmos urat ideállítani, aki aktív tisztviselő, akkor méltóztassanak tanúként meghallgatni azt a volt tisztviselőt, aki először is a Vörös László-féle szerződést kötötte, amely csak 140.000 korona szubvenciót adott és amely tisztviselő másfelől a tapasztalatok alapján az egész külkereskedelmi képviseleti szerződés megszüntetését javasolta. Mert nem lehet befektetni a múltat csak úgy ellentét nélkül. Lers Vilmos védje a jelenlegi kormányt, ahogy neki jól esik, de a szakértelemmel szemben igenis jogom van kérni és követelni azt, hogy az akkori államtitkár, aki a szerződést megkötötte és annak megszüntetését javasolta, az az államtitkár is ideállhasson mint tanú és védhesse a maga igazát és az én igazamat, amely abból áll, hogy *a szubvenciófelemelés ajándék,*

amelyre semmi szükség nem volt és ez az ajándék logikai kapcsolatban áll azzal az ajándékkal, amelyet a Magyar Bank nemzeti lelkesedésből a pénzügyminiszter úrral való megbeszélés alapján a kormánynak adott.

Zalatna

A kir. ítélőtábla végzésének 3. pontja jogot ad nekem arra, hogy a valódiság bizonyításának kérdésében más bizonyítási eszközt is használjak, mint amelyek az 1. és 2. pontban említett esetekre vonatkoznak. Mert hiszen a helyzet az, hogy itt a panamista szó inkriminálják, tehát jogom van minden oly esetet felemlíteni, amely alkalmas arra, hogy bizonyítsam azt, hogy a panamista szót joggal használom, vagyis oly tényeket tudok állítani, amelyek panama jellegűek. Én ismét a dolog egyszerűsítése szempontjából e helyen nem kívánok újabb esetekkel foglalkozni, csak a zalatnai ügyre vonatkozólag terjesztek elő indítványt.

Lukács László úrnak Zalatnán két ingatlana volt: az egyik ingatlan a 369. sz. telekjegyzőkönyvben 1480 négyszögöl. Ez tulajdonképpen megosztott tulajdonú ingatlan volt, amelynek csak a haszonélvezete és az épülettulajdonosi jog illette meg Lukács László urat. És a másik a 369. sz. telekjegyzőkönyvben a + 2 970—974 hrsz. ingatlan. Ott van az iratok között az eredeti adásvételi szerződés és a telekkönyv, amely szerint 1900. december 14-én a pénzügyminisztérium rendelete folytán a zalatnai bányahivatal által képviselt m. kir. kincstár és a nagyméltóságú Lukács László v. b. t. t. úr zalatnai lakos eladó között adásvételi szerződés kötött, a vételár 12.276 korona és az összes költségeket, a kincstári vagyon átruházási illetéket, stb., mint a vevő fél tartozik az eladó helyett viselni. Aláírta Lukács László, mint eladó és a kir. kincstár képviseletében Angyal József kir. főmérnök.

Már most a tényállás egyszerű. *Lukács László egyfelől eladóként szerepel, de ugyanakkor pénzügyminiszter és a saját magas rendelete, folytán önmagától megveszi az ingatlant, illetve az ingatlan haszonvételi és épülettulajdonosi jogát 12.276 koronáért.* Ez a szerződés önmagában bizonyíték. Minden egyéb körülménytől teljesen eltekintve, mert a közérkölc felfogása szerint pénzügyminiszter, polgármester és így tovább önmagától nem vásárolhat. *Aki önmagától telket vásárol, az panamista.* Maga ez a szerződés bizonyítja ezt, mert *minek lehet másnak nevezni, mint panamának azt, ha egy miniszter a saját alárendelt közegei által tétet magának jelentést arról, hogy meg kell venni az ő ingatlanát, azon közegek által, akiknek előléptetése, élete és halála tőle függ és ezekkel állapíttatja meg a vételárat. Lehetséges ez? Erkölc ez? Tisztesség ez? Nem áll-e erre az a szó, hogy ez panama? Ez a szerződés tehát önmagában bizonyítja azt az inkriminált kitétel, hogy Lukács László panamista.*

A második ingatlan ugyancsak a 369. sz. telekjegyzőkönyvben a+1 rendszám alatt 910—911 hrsz. alatti ingatlan. Itt kérem elsősorban, — az Íratok között van, — az 1911. november 7-én Lukács László pénzügyminiszter úr és a Gyulafehérvári Takarékpénztár között kötött szerződés felolvasását, amely szerint Lukács László úr eladja ezt az ingatlanát 85.000 korona kialkudott vételárért a Gyulafehérvári Takarékpénztár rt.-nak, de ezzel szemben kevésbé rideg, mint annakidején a kincstárral szemben volt, mert az átruházási illeték viselését magára vállalja, ami az iratok szerint 3651 koronát tett ki.

Ez a kép: Lukács László pénzügyminiszter úr eladja az ingatlanát a Gyulafehérvári Takarékpénztárnak *1911. november 7-én*. Minden dátum fontos. Kérem a felolvasását az *1912. április 3-án* a Gyulafehérvári Takarékpénztár és a m. kir. kincstár között kötött szerződésnek, amely szerint nem is egészen öt hónappal, — néhány nap hiányzik az öt hónapból — a Lukács László által történt eladás után, a m. kir. kincstár után a Gyulafehérvári Takarékpénztár rt.-tól megveszi ugyanezt az ingatlant a zalatnai kapitányság céljaira, mint az iratokból ki fog tűnni, 90.000 koronáért, itt azonban a kincstár vállalja magára az átruházási illetéket és minden egyéb költséget és a 90.000 korona tisztán jut a Gyulafehérvári Takarékpénztárnak. *Április 3, november 7.* Ez a két kritikus dátum. Ami e két dátum között van, az a döntő ebben a kérdésben. E két dátum között van a zalatnai bányakapitányság *1911. október 8-iki felterjesztése*, amelyen alá van írva: „Kiváló tisztelettel Czerninger Alfréd m. kir. bányakapitány.” *1911. október 9-én* — jegyezzük meg jól ezt a dátumot, mert *1911. november 7-én* adja el Lukács László a Gyulafehérvári Takarékpénztárnak ingatlanát, *október 8-án* tehát még az ingatlannak tulajdonosa Lukács László pénzügyminiszter úr. Egy hónappal az eladás előtt bányakapitány úr Czerninger először beszélt arról az előterjesztésében, hogy egy Olberg Gusztáv hagyatékához tartozó telket kell megvenni és azt mondja, hogy vegyük ezt meg 24.000 koronáért és ez felelne meg az ő, a bányakapitány lakásának. Kijelenti a bányakapitány úr, hogy „szíve parancsszavát követi, mikor ő excellenciájának atyai gondoskodásáért mélyen érzett háláját tiszteletteljesen kifejezi.” Miután ezt előterjesztette, ezzel még nincs megoldva a zalatnai bányakapitányság hivatalos helyiségeinek kérdése, vagyis a 24.000 koronáért megveti Olberg Gusztáv-féle ingatlannal az ő lakásának kérdése van megoldva « ez a felköszöntőszerű rész ezért van a felterjesztésben. Most hivatkozik arra, hogy a bányakapitányságot is el kell helyezni, mert rossz helyen van. Miután indokolja, hogy a bányakapitányság tekintélye követeli azt, hogy a hivatal szép és nagy helyen legyen, a következőket mondja: „Nincs megoldva még ez a kérdés. Kell a bányakapitányság részére ingatlan. Erre nézve minden egyes mozzanatot és körülményt figyelembe vett

alapos tanulmányozás eredményeképpen a magam és az összes hivatott szakférfiak lelkiismeretes meggyőződése Zalatnán egy épületet és a hozzá tartozó terjedelmes telket tart alkalmasnak. És ez a Fő-utcában az állami szakiskola mellett a vasúti állomás közelében fekvő és a telekkönyvben 369. sz. alatt telekkönyvezett a +1. rendszámú 910—911. szám alatt szereplő épület és az ezzel kapcsolatos nagy terjedelmű telek. E helyeken aránylag kevés költséggel nemcsak teljesen megfelelő hivatalos helyiség, hanem főnöki természetbeni lakás is könnyen létesíthető. A szóbanlevő teleknek a bányakapitányság részére való megvétele és megfelelő átalakítása által végleges megoldást nyerne a bányakapitányság lakáskérdése is, a bányakapitányság mostani hivatali helyisége pedig a csendőrségnek lesz átadandó. Ezért ajánlom — mondta a felterjesztés — hogy Nagyméltóságod az Ölberg-féle ház megvétele mellett a 369. számú ház és tartozékának eladását és a bányakapitányság számára való megvételét és kettős céljának megfelelő sürgős átalakítását lehetőségessé tenni kegyeskedjék.”

Méltóztatnak látni, hogy Czerninger Alfréd telve hálás szívvvel és köszönettel október 8-án, tehát a Lukács László úr részéről a Gyulafehérvári Takarékpénztár részére történt eladást egy hónappal megelőzőleg kijelenti, hogy csak egy telek van Zalatnán, amely alkalmas a bányakapitányság részére és ezt mélységes tisztelettel csak telekkönyvi számokkal jelzi, nagyon jól tudja, ki a telek tulajdonosa, de isten ments, hogy a nevét felemlítene. Kérem ennek az iratnak a felolvasását, amelyet azonban kiegészít a pénzügyminisztériumnak 1911. október 9-én kelt elintézése, ahol a referens úr már megmondja, kié az ingatlan. Nagyon gyorsan történt ennek az iratnak elintézése. Ez az irat, amelyen október 9-i kelet van, kifejti, hogy az Ölberg-féle ház megvételével a bányakapitányság elhelyezésének kérdése még nem lett volna megoldva. „E célra őexcellenciája házát és telkét tartja a legalkalmasabbnak, amely véleményhez az ügyosztály is teljes meggyőződéssel csatlakozik.” Nem merik megnevezni őexcellenciája nevét, nem merik ajkukra venni hiába, hogy csakis ezen telekjegyzőkönyvben foglalt ingatlan alkalmas a megvételre. És itt az ügyosztály teljes meggyőződéssel csatlakozik ahhoz, hogy csak őexcellenciája háza és telke alkalmas a bányakapitányság céljaira. Ez október 9-én intéztetett el. Es lehetne talán még kétely, hogy esetleg szervilis tisztviselők őexcellenciájának háta mögött ily rut játékot üznek vele, vagy a bányakapitány akar hízelegni és a referens akar hízelegni és meglepik azzal a pénzügyminiszter, hogy háta mögött az ő ingatlanát jelölik meg a megvételre egyedül alkalmasnak. De nem egy ilyen névnap meglepetésről van szó, mert az általam hivatkozott 1911. október 8-iki akta a következő megjegyzéssel végződik: „Azonnal Őexcellenciája elé”. Méltóztassék megnézni

az összes zalatnai aktákat, a végleges elintézés reerádját. Én megnéztem magam és ceruzával rá van írva: *Őexcellenciája, vagyis az a jelzés, hogy az úgy elintézését Őexcellenciája személyesen magának tartja fenn.*

Bizonyítom tehát, hogy amikor Lukács László 1911. november 7-én eladta ingatlanát a Gyulaféhevári Takarékpénztárnak, akkor már tudta, hogy úgy a bányakapitányság, mint a referens szerint egyedül ez az ingatlan van alkalmasnak kijelölve arra, honn a zalatnai bányakapitányság céljaira megszereztessek. Az iratokból kiderül, hogy a zalatnai bányakapitányság kibővítésének céljaira 100.000 K volt beállítva a költségvetésbe, erről Lukács Lászlónak hivatalos tudomása volt. Azt hiszem, ezzel már be is fejezhetném, mert ha én bebizonyítom, hogy a pénzügyminiszter tudomással bírt a hivatalos aktákból arról, hogy ez az ingatlan van a zalatnai bányakapitányság kibővítésének céljára nemcsak kiszemelve, hanem már ügyosztályilag is elfogadottan kijelölve, akkor a pénzügyminiszter úrnak, amikor ingatlanát eladta a gyulaféhevári takarékpénztárnak, tudnia kellett, hogy ezt az ingatlant meg fogja szerezni a kincstár, öt hónappal későbbben meg is szerzi, mert hisz a dolgok gyorsan fejlődnek. Az iratok közt van a bányakapitány úr 1912. február 20-áról szóló jelentése. Ebben a bányakapitány sürgeti az ingatlan megvételét és azt mondja, hogy az utóbbi jelentésemben kifejezést adtam annak a ténynek, hogy más és alkalmasabb telek, mint az abban említett és tudomásom szerint a gyulaféhevári takarékpénztár tulajdonát képező épület, erre a célra Zalatnán nincs. *Ő tehát már október 8-án tudta, hogy ez a telek a gyulaféhevári takarékpénztáré, holott Lukács László csak november 7-én adta el a telket. A dolgok gyorsan fejlődnek. Február 20-án megy a felterjesztés, márciusban teszi az ajánlatát a gyulaféhevári takarékpénztár és április 30-án köttetik meg az üzlet. A gyulaféhevári takarékpénztár is eladja az ingatlant 90.000 koronáért, őt semmiféle költség nem terheli.*

Azt hiszem, itten teljes joggal megállhatnék, mert ebben a bizonyítás teljes. *Az a miniszter, aki tudja azt, hogy ez az ingatlan van kijelölve a bányakapitányság céljaira, aki saját közegeivel bejelentést tétet magának arról, hogy csak őexcellenciája háza alkalmas, az a miniszter, ha időközben eladja a telkét, mondhat, amit akar, de azt nem hitetheti el senkivel, hogy nem az a körülmény okozta ezt az eladást, hogy 1900-ban nem volt összeférhetetlenségi törvény, ellenben ma már van és annyira talán még sem haladtunk, hogy most a miniszter közvetlenül magától vehessen telket.*

Hogy a telek mit ér, az tökéletesen irreleváns, mert ismétlem, minden értéktől eltekintve panama az, ha valaki egy házat, amelyből semmi haszna nincs, — mert abban özv. Szontagh Adolfné ingyen lakott, — eladja akkor a gyulaféhevári takarékpénztárnak, amikor lúdja, hogy azt a

kincstár meg lógja venni. Aki ebben panamát nem lát, az igazán türelmes ember, azonban itt a panama teljesen világos minden értékmeghatározás nélkül, mert Zalatna nem ingatlanforgalmaknak a színhelye, ott a kincstár az egyedüli chance arra, hogy valaki haszonhoz juthasson. *Ezt a kicsiséget direkt azért választottuk ki, hogy ebből a kicsiségből a legnagyobb szerűen tünjék ki az, hogy a pénzügyminiszter úr milyen cinikus módon helyezkedett tnl az erkölcs törvényein.*

Ha méltóztatnak belemenni az érték meghatározásába, ezen cselben a magam részéről ellenőrző szakértőként bejelentem Vágó József műépítész urat, aki már az előző eljárásban mint ellenőrző szakértő szerepelt és kérem az ő meghallgatását. Tisztelettel kérem, hogy a szakértők közül az állami erdész úr véleményét ne méltóztassék kikérni, mert végre is, ha Magyarország miniszterelnökéről van szó, akkor egy kis állami erdészecske — nem akarom ezzel sérteni, csak a miniszterelnök úr nagyságával akarom szembehelyezni, különben tiszteletreméltó úriembernek kell elismernem — nem lehet szakértő, mert hiszen itt nem erdőkről van szó és nem lehet olyan szakértőt alkalmazni, akinek élete és halála a kormánytól függ. Végre is játékot nem lehet csinálni az ilyen dologból, hogy ott a rendes szakértő kiugrik és a szakértelem hajnalán egyszerre megjelenik Becsilla úr mint erdész, teljes díszben, hogy ő lesz majd a szakértő, előre tudva, hogy a másik beteg lesz, mert ebben a perben a betegségek mindig előre megijósoltatnak. Ott, ahol a per folyama alatt lépnek elő a tanúk, — ha soká fogunk várni, a végén minden tanú elő fog lépni, — mégis lehetetlen előléptetést váró tanúkkal és előléptetést váró szakértőkkel megnyugtató eredményt elérni. Én Becsilla urat nagyon tiszteltem, szakértelmét nagyon elfogadom az erdészét terén, de a miniszterelnök perében a Becsilla úr szakértelmére nem adok semmit, mert itt a fáktól nem fogjuk meglátni az erdőt.

Az érték kérdésénél a következőkre vagyok bátor a tekintetes kir. törvényszék figyelmét felhívni. Csatoltunk az iratokhoz egy vázlatrajzot, amely ezen kérdéses ingatlant a körülvevő telkekkel egyetemben leírja és csatoltuk a szemle-jegyzőkönyvhöz a telek-jegyzőkönyvek egész sorozatát, annak igazolására, hogy Zalatnán egy négyszögöl értéke nem 38 korona, mint Becsilla úr felemlítette, hanem 1 koronától 3, vagy maximálisan 5 koronáig terjed. Mindezen telek-jegyzőkönyveik igazolják, hogy sokkal belsőbb telkek, mint a miniszterelnök telke, sokkal kisebb áron szereztetnek meg. Ezenkívül becsatolok még öt darab telek-jegyzőkönyvet, amelyek közül különösen felhívom a figyelmet a következőre: a 2969. számú telek-jegyzőkönyv szerint Goldberger Mór ottani szállodás a főtéren levő emeletes szálloda-épületet, amely 17 lakrészből áll, 1910-ben 47.000 koronáért vette meg. Azt hiszem, a bányakapitányság céljaira ez a 17 lakrészből álló ingatlan mégis alkalmasabb lett volna,

mint egy hét lakrészhoi álló ingatlan. De meg kell jegyeznem, hogy a bányakapitányság ma sincs ebben a házban. A bányakapitány lakik oit egy szolgálval, a bányakapitányság pedig maradt olt, ahol volt, tehát az a kérdés, amelynek a megoldására állítólag ezl az ingatlant meg kellett venni, nem oldatott meg.

Mibe került ez az ingatlan a kincstárnak? Került először is 90.000 korona vételárba, azután az átíratási díjba, amitől a kincstár elesik, mert hiszen ennek viselésére kötelezte magát, amit vegyünk fel 3655 koronában, mint az első alkalommal, noha a vételár emelkedőit, azután a szemle-jegyzőkönyv tanúsága szerint ott végzendő átalakításokra 15.000 korona volt preliminálva, közel 109.000 korona tehát az, amibe ez az ingatlan az államnak került. Használja az ingatlant a bányakapitány, akinek lakbére 800 korona, és a szolgál. Ez meglehetősen drága lakás a bányakapitánynak és a szolgának. A szemle-jegyzőkönyvben megállapított, hogy ilyen lakásnak, mint ez az épület, Zalánán az értéke 800—1000 korona, tehát 109.000 koronának a kamatozása összesen 800—1000 korona.

Az ilyen ingatlanszerzésre tehát, amely a kincstárnak ilyen rengeteg sok pénzébe került, amelynél ilyen könnyelműségek történtek, teljes joggal lehet a panama szót használni. Meg kell különben állapítani azt is, hogy az illető házban lakott valaki, aki nem fizetett bért, aki nem költözött ki a lakásból, akkor sem, amikor már a gyulafehérvári takarékpénztár az ingatlan tulajdonába lépett. Szóval a takarékpénztár sohasem vette komolyan a maga tulajdonosi minőségét. Ha pedig összehasonlítjuk a takarékpénztár által fizetett 85.000 koronás vételárat az általa kapott 90.000 koronával és leszámítjuk az öt hónapi interkaláris kamatokat, akkor ismét azt kell mondanom, hogy mire kellett a gyulafehérvári takarékpénztárnak ez az üzlet? Hiszen oly közel jár egymáshoz ez a két összeg, hogy azt kell mondanom, mit piszmogtak az urak ezzel a vásárral? Hát annak a takarékpénztárnak üzlet volt ez? Amikor 85.000 koronáért vesz valamit és eladja 90.000 koronáért, közben pedig elveszti a kamatokat, *ez logikailag és önmagában is bizonyítja az összejátszást a takarékpénztár és a miniszterelnök úr között az összeférhetlenségi törvény zátonyainak elkerülése végett.* Én tehát ezen a ponton felajánlott bizonyítási eszközökkel is beigazoltnak látom a panama vádját, kérem a felolvasott iratok és jegyzőkönyvek újból való felolvasását, de feleslegesnek tartok minden egyéb bizonyítást, mert a panama vádjá ezzel is igazolva van-

Ezzel tulajdonképpen végezhetnénk is az anyaggal, minthogy azonban szerencsénk lesz itt mint tanúkhöz Fehérvári Imre, Jeszenszky Sándor és Horánszky Lajos urakhoz, akik a munkapárt végrehajtó-bizottságának

<p style="text-align: center;">Ujabb 16,000.000 korona</p>
--

tagjai voltak, a pártkasszát kezelték, a pártkassza eredetéről teljes tájékozottsággal bírtak, a tábla végzésének harmadik pontjában számomra biztosított jognál fogva bizonyítani kívánom záradékol mint új tény azt, hogy eltekintve a Magyar Bank által fizetett 4,800.000 koronától, — hisz nem lehet naivul feltételezni, hogy Magyarországon csak ezzel a 4 millióval csináltak képviselőválasztást — mondom, eltekintve ettől a Lukács László tudtával és közreműködésével fizetett összegtől, ugyancsak a Lukács László tudtával és közreműködésével az állammal szerződéses viszonyban álló részvénytársaságok, bankok és vállalatok 16 millió koronát fizettek be a nemzeti munkapárt pénztárába.

Ezen összegek befizetése ismét az állami érdekek megkárosítása, mert hiszen, mint kifejtettem, az állammal szerződésben álló vállalatok napról-napra kell, hogy az állam ellenőrzése alatt legyenek és ennek a szigorú vagy enyhése végtelen fontossággal bír.

Kérem, hogy Jeszenszky Sándor, Horánszky Lajos és Fehérváry Imre báró urak valljanak eskü alatt arról, vajjon ez a 4,800.000 korona befejezte-e a sort. Mert nem fejezte be. Mintegy 16 millió koronára tehető az az összeg, amely hasonló módon összeharácsoltatott. Ők mondják meg, vallják be, hogy az ő tudomásuk szerint kiktől és honnan harácsoltatott össze. Mert igaz, hogy a panamákat könnyebb csinálni, mint leplezni és igaz, hogy a Magyar Bankon sokan kacagnak, nagy urak, köztisztelőben járkáló, sokan nem mennek el üdülni, hanem itt terpszkednek olyanok, akik egészen hasonló dolgokat csináltak, mint amilyeneket csinált a Magyar Bank.

Ezek a tanúk vallják eskü alatt azt, hogy a pártkasszában milyen volt az összegek és vallják, hogy ezek az összegek milyen forrásból származnak.

Most befejezem előterjesztésemet azzal, hogy kérem azt, amit a tábla végzése is kíván: méltóztassék a teljes világosság álláspontjára helyezkedni, mert a magyar miniszterelnöknek pőrében lehet túlmenni a bizonyításnak szokásos keretein, de a szokásos kereteken innen maradni nem lehet, mert a szokásos kereteken való innenmaradás az ő számára kész elítélés. Én pedig nem kívánom az ő elítéltetését, egyelőre csak védenem felmentését.

A bizonyítás megszorítása csak azt jelentené, hogy neki leplezni és titkolni valója van. A szabad bizonyítás pedig azt, hogy neki leplezni és titkolni valója nincsen.

Ezért tisztelettel kérem, méltóztassék a felajánlott bizonyítékaimat elfogadni és a valóság bizonyítására tett indítványaimhoz hozzájárulni.

Elnök: úgy látom, a védelem nem kíván Elek Pálra, Vajda Imrére. Albini, Benkő, Oláriu tanúkra hivatkozni.

Vázasny: Az értékre vonatkozó tanúkihallgatásokat nem kívánom. Vajda, Stetina, Ottlyk, Elek urakra nézve megjegyeztem, hogy nem kívá-

nom egyelőre az ő kihallgatásukat, csupán a bizonyítás kiegészítésénél tartom fenn erre vonatkozó jogomat.

Elnök: Méltóztassék most az ügyész úrnak szólani.

Az ügyész előterjesztése

Dr. Sélley Barnabás: Tekintetes királyi Törvényszék! Nincs semmi leplezni való, sem ma, sem a múltban. Nem a miniszterelnök iránti személyi tekintetek azok, amik a királyi ügyész ajkát lezárták eddig is. A miniszterelnöknek leplezni valója nincs, mert neki sem személyi, sem politikai panamája nem volt és nincs. A védő a tábla határozatára támaszkodva a panama szót ragadta ki, de a tábla által alkotott fogalom meghatározásnak csak egyik oldalát, de azt, hogy csak az a panama, ami a közvagyon hátrányára akár magának, akár másnak okoz jogtalan vagyoni hasznot, figyelmen kívül hagyta. Amidőn kijelentem, hogy a zaltnai ház ügye az egyetlen, amit a személyi panama tekintetében bizonyíthatónak tekintek, e tekintetben a teljes bizonyítást nem ellenzem és mindenben hozzájárulok ehhez, sőt a magam részéről is terjesztek elő bizonyítékokat. Addig is azonban támaszkodva éppen arra az álláspontra, amit a kir. tábla is elfoglal, még most sem járulhatok hozzá a bizonyítás teljes mérvben való elrendeléséhez úgy, amint azt a védelem kívánja. Mert az agrumen és a külkereskedelmi képviselő szempontjából semmiféle bizonyíték nem hozatott fel tekintetben, hogy azok bármelyike is Lukács László ténye volt. Sőt a védelem előterjesztéséből kitűnik, hogy az minden tekintetben csak a kereskedelmi kormány ténye volt. Ha azonban a törvényszék azt találja, hogy a bizonyításnak helyt kell adni, ám-bár ezt az álláspontot nem tartom törvényes alapon állónak, az igazság szempontjából nem kifogásolom a felajánlott bizonyítás felvételét, mert semmiféle burkolni való nincs sem Lukács László, sem pedig a kereskedelmi kormány szempontjából. Mindenekelőtt azonban visszautasítom a védő erős megjegyzését a közhivatalnokokról. Higyje el a védő úr, hogy a tisztviselői kar — eltekintve egyes botlásoktól, ilyen pedig mindig volt és lesz — a maga teljességében tisztas és becsületes; sokkal becsületesebb, mintsem valótlanságot eskü alatt legyünk képesek vallani csak azért, hogy előre mehessünk. Általánosságban ilyesmit állítani a védelemnek nem szabad. Ha vannak egyesek, akikre a védelemnek ez az állítása vonatkozhatik, úgy tessék azokat megnevezni és bizonyítani, de általánosságban ilyet mondani még sem szabad. Azok az urak, akik itt vannak és vallani akarnak, nem azért vannak itt, mert a kenyerüket féltik, hanem azért óhajtanak tanúvallomást tenni, mert ismerik az ottani helyi viszonyokat. Közkerülcseink odáig hanyatlottak, hogy ma már Magyarországon valóban bátorság kell ahhoz, hogy az igazságot megmondhassák akkor, ha az feletteseiknek érdekében van. Ide vonatko-

zólág megemlítem, hogy Pongrácz Vince és Lers Vilmos urakat nem mint szakértőket kérem kihallgatni, hanem mint oly tanúkat, akik a megtörtént dolgokról tudomással bírnak, mert hiszen azok a kezeiken keresztülmentek. Amikor azt mondják a miniszterelnök szemébe, hogy szerződéseket kötött és pedig rossz szerződéseket csak azért, hogy pénzt szerezzen pártpolitikai célokra, akkor igenis jogom van bizonyítani, hogy ezek a szerződések nem rosszabbak, mint a régebbiek voltak, mert igenis jók és tisztességesek azok. Áttérve már most a védelem által felhozottakra, sorrendben a következőket terjesztem elő:

— Kérem kihallgatni gróf Károlyi, Sándor Pál és Ullmann Adolf urakat, mert ők Lukács Lászlóval szemben tényleg fénytánúk. Ellenben gróf Andrássy Gyula és gróf Zichy János tanúkenti kihallgatásának mellőzését indítványozom, mert Andrássy nem Lukácscsal szemben tanúskodnék, hanem a védelem előterjesztése szerint Elek Pállal szemben és Zichy Jánossal szemben hasonlóképpen vagyok, mert maga a védelem elismerte, hogy itt nem egy banktól befolyt állami bevételt képező összegről, hanem politikai depóról van szó. Hozzájárulok Kazár Adolf, Paduch József és Jeszenszky Sándor tanúk kihallgatásához, azonban Herczog Péter báró, Horánszky Lajos és Fehérváry Imre tanúk kihallgatásának mellőzését kérem, mert ezek csak Elek Pálnak és a Magyar Banknak tényeiről tudnak felvilágosítást adni.

— Az agrumenre, valamint a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó aggodalmaimat már előbb kifejeztem és újabb előterjesztést nem teszek. Amennyiben a törvényszék az okiratok felolvasását elrendeli, ezt én is kérem, azonban mellőzni kérem Szerényi József kihallgatását, mert azokból, hogy a bizalmas tárgyalásokon mik történtek, az a fontos, hogy ezekre vonatkozólag a felolvasni kért okiratokból mi tűnik ki.

A zalatnai ház szempontjából mindent elfogadok, ellenben a pártkassza kérdésében Jeszenszky Sándornak, Horánszky Lajosnak és Fehérváry Imrének tanúkenti kihallgatásának mellőzését indítványozom, mert ha igaz is az, amit a védelem ezekkel a tanúkkal bizonyítani akar, nem Lukács Lászlóra vonatkozik, hanem egészen más lapra tartozik az, amit itt nem kutathatunk. Kérem a magam részéről, méltóztassék Pongrácz Vince és Vajda Imre tanúkenti kihallgatását a sószerződés létrejötte szempontjából elrendelni, sőt a sójövedéki előző viszonyokra, kezelésre és arra nézve is, hogy a sójövedéki szerződést miért kellett a Magyar Bankkal megkötni, továbbá a sójövedéki szerződés előnyei tekintetében a régi állapottal szemben és végül, hogy a sójövedéki szerződés alapján a Magyar Bank a sót hogyan árusíthatja. Felolvasni kérem az alapmegállapodást, továbbá az új szerződést, a Désy-féle felmondást, az 1910. évi május hó 18-án tartott minisztertanács jegyzőkönyvét, a képviselőház 1911. június 24-én tartott 185. sz. ülésének jegyzőkönyvét, amelyet itt

eredetiben becsatolok és amelyben a képviselőház ratifikációja foglaltatik a sószerződés tudomásulvételéről. Kérem az agrumen kérdésben Lers Vilmos tanúkenti kihallgatását az agrumen felmondásának és kivitelének történelmi előzményeire, az agrumenégyezés szükségességére, valamint a kiviteli 315,000 korona indokolására nézve. Ugyane tekintetben kérem felolvasni az 1900. július 25-iki megállapodás szövegét, az 1904. március 29-iki tanácskozás jegyzőkönyvét és a beszerzett polgári periratokból megállapítani kérem a per indulásának idejét. Kérem felolvasni a szakértői véleményt, a minisztertanács és a jogügyi osztály előterjesztését, a kivitel szempontjából pedig az 1899. július havában kötött 55.625. sz. Hegedűs-féle szerződést, az 1905. december 5-én létrejött Vörös-féle szerződést és végül az 1911. március 18-án megkötött Hieronymi-féle szerződést.

Az ügynevezett választási pénzek szempontjából kérem kihallgatni Jeszenszky Sándor, Kazár Adolf és Paduch József tanúkat, a zalatnai házakra vonatkozólag Kurovszky és Czerninger tanúk kihallgatását, a zalatnai lakásviszonyokra és arra nézve, hogy a kincstárnak erre az épületre szüksége volt, végül, hogy nem a bér, hanem a tulajdonvétel az előnyös. Kérem őket kihallgatni még a házak értékére vonatkozólag. Walner Aladárt, aki előadója volt ennek az ügynek, arra nézve kérem kihallgatni, szükséges volt-e a vétel és hogy az ügyet a pénzügyminisztérium terjesztette elő, nem pedig Lukács László. Kérem kihallgatni Nóvák, Mayer és Deutsch tanúkat, valamint Albinit, Salgót és Fábiánt a tekintetben, hogy a telek becslése a tényleges viszonyoknak megfelelt. Kérem a szakértők meghallgatását és a taxamegváltásról szóló 1884. évi XIX. sz. rendeletet, a 35/900. sz. bányakapitányi jelentést, a 1026/912. sz. aktát a vételről, az előjárósági becslést, a Lukács László illetékfizetéséről szóló nyugtákat, a Lukács László és a Gyulafehérvári Takarékpénztár között kötött szerződést, Lukács László és a kincstár közöl! létrejött szerződést az első házra vonatkozólag és a Posch Lipót-féle szerződési felolvasni.

Egyedüli tisztességes eljárásnak mindig a nyilvánosságot tartottam. úgy látom, hogy a védő úr is, aki kíméletlen erélyvel szokott eljárni, követeli a nyíltságot és a tisztaságot. Ha tehát Lukács Lászlóval szemben az összeférhetlenségi törvényre hivatkozott, ez nem zárja el a képviselőt attól, hogy a kincstárral szemben ne köthessen szerződést a saját neve alatt.

Elnök: Benkő és Oláriu kihallgatását kívánja a főügyész úr?

Sélley: Nem.

Elnök: A védő úr sem kívánja ennek a két tanúnak a kihallgatását?

Vázsonyi: tanúk nem hallgathatók ki, mielőtt még szakértőket hallgattunk volna meg. Én ellenzem az érték kérdésében a vád tanúinak a ki-

hallgatásai is, ennél fogva a magam részéről sem kívánok itten tanúkihallgatást.

Elnök: Akkor ezeket az urakat elbocsátom.

A védő válasza.

Vázasonyi: Méltóztassék megengedni, hogy az ügyész úr szavaira reflektáljak.

En azt mondtam, hogy a három ügyletből kifolyólag a pénz a Lukács Lászlóval való megbeszélés alapján adatott. Elek Pál nincs itt, én tehát úgy pótolom az ő vallomását, ahogy tudom, ehhez jogom van mindaddig, amíg ő meg nem jelenik. A kereskedelmi minisztérium tényeiről az agrumen kérdésével kapcsolatban itt nincs szó, hanem arról van szó, hogy a pénzt a bank a Lukács Lászlóval való megbeszélés alapján adta. Akármilyen minisztériumról van szó, a közvetítő felelős és az, akivel a megbeszélést folytatták, ez pedig maga Lukács László. Ami az ügyész úrnak a közhivatalnokokra vonatkozó megjegyzését illeti, az a válaszom, hogy azt a bátorságot, hogy valaki köztisztviselő lehessen, mindenki tanúsíthatja, de sokkal nagyobb deficit van a másik oldalon való bátorságban, abban tudniillik, hogy a köztisztviselő fellebbvalójával szemben megmondja az igazat. Én nem azt mondtam, hogy kételkedem az illető urak tisztességében, habár tudom, hogy ők nemcsak mint tanúk, hanem informátorokként is eljárak. Én tudom, hogy köztisztviselők rendeltettek ki, hogy felvilágosítást adjanak az egyik perbeli félnek, joggal lehettem tehát azon a felfogáson, hogy nem fogadom el őket szakértőnek aktív miniszter ügyében, különösen arra vonatkozólag, hogy a szerződés jó-e vagy rossz. Különben is, ha ez a kérdés szóba kerül, az agrumen szerződésre vonatkozólag Szerényi József kihallgatása legalább is olyan szükséges, mint a Lers Vilmosé.

Ami Andrássy Gyula gróf kihallgatását illeti, ő igenis tény-tanú mindaddig, amíg Elek Pál nincs itt, ténytanú arra, hogy Elek Pál a legnagyobb enfázissal Lukács Lászlóra hivatkozott, mondván, hogy ő tud mindent, az ő kötelessége tisztázni a dolgokat. Ne méltóztassék elfelejteni főügyész úr, hogy a királyi törvényszéknek is megadja a törvény-a jogot arra, hogy olyan bizonyítékok felvételét rendelje el, amelyekel jónak lát, ha már egyszer a bizonyítás megindult. És ha én itt közvetett bizonyítékokat ajánlok fel, nem lehet a törvényszék számára indító ok ez arra, hogy olyan bizonyítást rendeljen el, amelyet sem én nem indítványoztam, sem pedig a vád nem indítványozott. Ennél fogva teljesen jogos és helyes Andrássy Gyula gróf kihallgatása.

Zichy János grófort én ténybeli adataira kértem kihallgatni, mert tény-

béli adat az, hogy előbb Lukács László elismerte, hogy nem áll az, amit a parlamenti beszédben sajátmaga mondott, hogy I. i. a Paduch 500,000 koronás nyugtája legális üzletre vonatkozik, hanem beismerte, hogy ez politikai célokra adott pénz volt. Ez igenis lénydolog, ez tényállítás, bármilyen kellemetlen lehet Zichy János kihallgatása, de tényállítás, hogy ő megcáfolja azt, amit a miniszterelnök úr a Házban mondott, fin tehát ragaszkodom az ő kihallgatásához.

Horánszky Lajos, Fejérváry Imre báró és Herzog Péter báró kihallgatását ellenezte a főügyész úr.

Herzog Péter báró a Magyar Banknak elnöke. Hát kérdem én, kit hallgattassak ki, ha Herzog Pétert, a bank elnökét feleslegesnek méltóztalilik mondani. De egy másik tanút már méltóztatott felkarolni az ügyész úrnak. Azt a tanút én egyelőre nem akartam kihallgattatni, majd kiderül hogy miért. Nincs szükségem arra, hogy Elek Pál és Vajda Imre urak ügye és más becsületbeli ügyek itt tisztáztassanak. Én elsősorban a teljesen objektív tanúk kihallgatását kívántam. Hát Herzog Pétert, az igazgatóság elnökét, aki legjobban tudja, hogy miért adták a pénzt, hagyjuk ki a tanúk sorából? Ez teljesen lehetetlen.

Horánszky Lajos, Fejérváry Imre és Jeszenszky Sándor fénytánúk. Ténytanúk azért, mert a Tábla végzésének második pontja meghagyja azt, hogy kutassuk, hogyan kerültek ezek a pénzek a munkapárt pénztárába, annak ellenére, hogy hivatalos közegek nyugtázták, meghagyja, hogy keressük, milyen célokra fordították a pénzeket. Horánszkyról különben külön is megjegyeztem, hogy ő a Magyar Banknak Lukács Lászlóval folytatott megállapodásában ténytanú, sőt jeleztem, hogy ő tudja a legjobban, hogy azt a bizonyos 130,000 koronát a nemzeti munkapárt végrehajtó bizottságának melyik tagja kapta kézhez. Hát igazán ennél jobb tényállítást nem lehet felhozni.

Én egyetlen felesleges tanú kihallgatását nem kértem, sőt annyira mentem, hogy későbbre tartottam fenn Ottlyk Iván és Stetina József államtitkárok kihallgatását. Róluk sejtem, hogy azt fogják mondani, hogy nem tudnak semmit. De velük éppen azt akarom és fogom majd konstatálni, hogy nem teljesilik az állam nevében felügyelői kötelességüké!. Ismétlem, én kizárólag azoknak a tanúknak a kihallgatását kérem, akiktől a tényállások tekintetében objektív bizonyítékokat tudok produkálni. Kérem, méltóztassék összes bizonyítékaimat elfogadni. Az ügyész úr bizonyítékai közül méltóztassék mellőzni azokat, amelyek arra az általánosságra vonatkoznak, hogy megér-e az a bizonyos ingatlan ennyit vagy annyit, egyáltalán méltóztassék mellőzni azokat az ügyészi bizonyítékokat, amelyek általánosságban vannak tartva.

Elnök: A tárgyalást délután négy óráig felfüggesztem.

A bíróság végzése

Pontban délután négy órakor nyitotta meg dr. Baloghy György elnök a főtárgyalást. A tárgyalóterem hallgatósági padosrai zsúfólásig telve voltak érdeklődő közönséggel.

Mielőtt az elnök a bíróság meghozott határozatát kihirdette volna, felszólította Szeszlór Hugó rendőrtanácsost, hogy intézkedjék, hogy a kapu előtt ácsorgó kíváncsiakat, akik fényképezőgépekkel molesztálják a tárgyalásra jövöket, távolítsák el. Ezután kihirdette az elnök a bíróságnak a bizonyítás kérdésében hozott következő határozatát:

A kir. büntelőtörvényszék a valódiság bizonyításának a kir. íléllábla által elrendelt keretében a felek indítványára és előterjesztéseire való figyelemmel a következő

végzést

hozta:

Elrendeli gróf Károlyi Imre, Sándor Pál, Ullmahn Adolf, gróf Andrassy Gyula, gróf Zichy János, Kazár Adolf, Paduch József, báró Herzog Péter, Jeszenszky Sándor, Horánszky Lajos, báró Fejérváry Imre és Sztérényi József tanúknak a királyi ítéllábla végzésének 1. és 2. pontjában meghatározott keretben említett ténykörülményekre a védelem részéről, továbbá báró Pongrácz Vince, dr. Lers Vilmos és Vajda Imrének a vád részéről kívánt kihallgatását, nemkülönb Kurovszky Zsigmond, Wahlner Aladár, Czerninger Alfréd, Mayer Ödön, Salgó Dezső, Fábíán Gyula, Deutsch Manó és Albin Gyula tanúknak, nemkülönb Roska Angyéla, Bacsilla Lajos bírósági szakértőknek és Vágó József ellenőrző szakértőnek a vád, illetve védelem részéről a zalatnai ház adás-vétele kérdésében való meghallgatását.

Evégett a még tárgyalásra meg nem idézett, illetve meg nem idézhetett gróf Andrassy Gyula, gróf Zichy János és Sztérényi József tanúkat folyó hó 28. napján délelőtt kilenc órára, báró Herzog Péter tanút Bécsből, Horánszky Lajos tanút pedig Berlinből — e két utóbbit expressz-sürgöny útján — folyó hó 28. napjának délután négy órájára a törvényes következmények terhe alatt megidézi.

Elrendeli továbbá a felek részéről már felajánlott, esetleg még felajánlandó okirati bizonyítás felvételét aképen, hogy a felhívott okiratokat és szerződéseket, amelyeket úgy a vád, mint a védelem törvényesíteni kíván, amennyiben azok nem vonatkoznak a bűnvádi perrendtartás 313. §-a alá tartozó fel nem olvasható iratok csoportjába.

Ellenben megtagadja a bizonyítás felvételét abban az irányban, hogy Horánszky Lajos, báró Fejérváry Imre és Jeszenszky Sándor tanúk annak a körülménynek a bizonyítására is kihallgattassanak, hogy nem-

csak a Magyar Bank áldozott a pártkasszának, hanem akár az állammal szerződéses viszonyban álló, akár ilyen viszonyban nem álló más pénzintézetek, társaságok vagy bankok is 16 millió koronányi összeget fizettek volna be a munkapárt pártkasszájába választási célokra. Megtagadta a bizonyítás felvételét ebben a tekintetben abból az okból, mert ebben a perben a királyi ítélőtábla végzésének harmadik pontja alapján csak oly lények igazolhatók, amelyek Lukács Lászlónak akár magán-, akár kormányzati tevékenységével kapcsolatba hozható visszaéléseket állapítanak meg. Minthogy pedig a védelem által említett tényállítás és Lukács László tevékenysége között ebben a tekintetben semmiféle kapcsolat meg nem jelölt, az indítványt ebben az irányban el kellett utasítani. Végre Wekerle Sándor tanúként való kihallgatását a kir. törvényszék mellőzte, mert kihallgatásának szükségét ezidőszert fenforogni nem látja.

Vázasny Vilmos a végzés elutasító része ellen semmisségi okot jelent be.

Az ügyész a végzést tudomásul veszi.

A bizonyításfelvétel.

Zalatna.

Elnök: Áttérünk az elrendelt bizonyítás felvételére. Kérem Kurovsky Zsigmond tanú urat.

Kurovsky Zsigmond 55 éves, kir. főbányatanácsos, a zalatnai főbányahivatal főnöke.

Elnök: Mióta van tanácsos úr Zalatnán?

Tanú: 1897. óta.

— Milyenek a lakás- és hivatali viszonyok?

— A lehető legrosszabbak voltak. Építkezési kedv nincs, a tisztviselőknek megfelelő lakásuk nincs, nagyon sok tisztviselő van, aki nem kap állásának megfelelő lakást és így kénytelenek volnának Gyulafehérvárra menni, az pedig vasúton három óra.

— Milyen helyiségben van a bányakapitányság?

— Most renoválták a múlt év ősztől ez év tavaszáig, körülbelül 19.000 koronát fordítottunk rá.

— Ott van a helyiség, amelyet megvettek a gyulafehérvári takarékpénztártól?

— Nem, ez a régi. Ez a dolog nem egészen hozzánk tartozik, inkább a bányakapitánysághoz. Mivel azonban a bányakapitányságnak megfelelő technikai építésze nem volt, a pénzügyminisztérium a főbányahivatalt bízta meg a zalatnai épület tatarozásának keresztülvitelével.

— Ismeri-e Lukács László miniszterelnök úrnak két házát?

— Igen. 1900-ban megvettük a bányakincstár részére 12.000 egy-néhány száz koronáért Lukács öngyméltóságának kisebbik házat, mert a kohó folyton fejlődött és tisztí, valamint altisztí lakásokat kellett építeni. Én, mint a kohó akkori főnöke, jelentést tettem, hogy okvetlenül szükséges lakásokról gondoskodni és pedig a kohó közvetlen közelében. A centrum a jelentésemet elfogadta és megindította az eljárást a pénzügyminisztériumnál. Ugyanakkor javasoltam egy másik háznak is a közvetlen közelben való megvételét és a minisztérium meg is vette a két házat. A Lukács Lászlótól megvett ház nagyobb területtel bír, mint a másik és ezt valami 700 koronával mégis olcsóbban kaptuk meg. A kincstár ezeket nem kaphatná meg 30.000 koronáért sem.

— Van-e tudomása arról, hogy 1912-ben a gyulafehérvári takarékpénztártól a bányakincstár megvett egy házat? Mi célból vette meg?

— Hogy ott bányakapitánysági hivatalos helyiséget csináljanak és azonkívül természetbeni lakást a bányakapitány számára.

— Van-e tudomása, hogy milyen okból vette meg Lukács Lászlótól a házat a gyulafehérvári takarékpénztár?

— Erre nem tudok feleletet adni.

— Ki lakott a házban a vétel előtt?

— Dr. Szontagh Adolfné, özvegyasszony. Az én javaslatomra adta oda a kegyelmes úr minden külön díjazás nélkül, sőt fizetett egy bizonyos összeget a park jókarban tartásáért. Mikor a takarékpénztár megvette, én kaptam megbízást hogy mondjak fel dr. Szontaghnének.

— Mikor a gyulafehérvári takarékpénztár megvette, akkor bérbeadta?

— Nem, Szontaghné ottmaradt a tatarozás előtti időig vagy két hónapig.

Kállay bíró: Az 1900-ban megvett ház és a kohó területe milyen közelségben voltak egymáshoz?

Tanú: Körülbelül 700 méterre.

— Volt köztük idegen választó-terület?

— Egyedül a vasút.

— A másik épület, melyet a kincstártól megveti a bányakapitányság, szomszédos volt az első épülettel?

— A kohóhoz a főútvonalban körülbelül 6—7 száz méter.

— A területek hogy viszonylottak egymáshoz?

— Ha jól tudom, 1480 négyszögöl az egyik, 1860 a másik.

— Melyik volt a nagyobb?

— Lukács Lászlóé.

— Milyen volt az árkülönbség?

— Hat-hétszáz korona. A kisebbik terület volt a Posché, a nagyobbik Lukácsé.

Vázsonyi Vilmos védő: Az első ingatlant, mint teljes tulajdont vette meg a kincstár?

— Azt megváltották 1888-ban. *Védő:* Még nem volt megváltva.

Zborny Miklós védő: Igaz, hogy voltak tárgyalások, hogy a Lukács Béla-féle házát is megvegyék?

— Szó volt arról.

— Miért nem vették azt meg, a központban fekszik?

— Azért mert kicsi volt.

Horváth Emil báró védő: Igaz-e az, hogy tanú úr 1911. őszén, október hónapban a zalatnai kaszinóban beszélgetett arról, hogy Lukács László házáat meg fogja vásárolni a bányakincstár?

— Lehetséges, nem emlékszem. Ha beszélgettem, akkor mindenesetre Posch házával együtt, mert az bizonyos, hogy a bányakincstár terjeszkedni és építkezni akar.

A tanút megesketik.

Ezután a tanú a következőket mondja:

— Méltóságos Elnök úr! Kötelességemnek tartom kijelenteni, bár a törvény megengedte volna, hogy otthon hallgassanak ki, de kezelőorvosom véleménye szerint elég erős voltam, hogy eljőjjek, tettem ezt azért, mert a lapokban az utóbbi időben annyi mindenféle izé jelent meg . . .

Elnök: Ez nem tartozik ide. Felmentem.

A következő tanú *Czerninger Alfréd* zalatnai bányakapitány.

Elnök: Milyenek a bányahivatalnál a lakás- és hivatali viszonyok?

Tanú: Mikor 1910-ben a bányakapitánysághoz kerültem, ott találtam az előző kormánytól származó rendeletet, amelyben a pénzügyminisztérium utasítja a bányakapitányságot, hogy tekintettel arra, hogy a hivatali helyiség nem felel meg a bányakapitányságnak, a tarthatatlan állapot megszüntetése iránt intézkedjék. A viszonyokkal nem voltam ismerős, soha életemben nem jártam Zalánán, de már is hallottam, hogy nagy lakásmizériák vannak és én magam is mindjárt tapasztalatokai szereztem erről. Hogy magamnak is szerezzek természetbeni lakást, érdeklődtem és így jutott tudomásomra a szóban levő ház.

Elnök: Melyik?

— A Lukács Lászlóé.

Melyik, az első vagy a második?

— A második. Az elsőről nem volt tudomásom. Kombinációba véltet a dolgot olyképp, hogy egyrészt a hivatali helyiség számára megfelelő épületet szerezzek, másrészt magamnak is megfelelő természetbeni lakásom legyen. 1910. május hónapban vettem át a bányakapitányság vezetését és október havában, amikor tiszteletemet tettem Öexcellenciájánál és megköszöntem neki a kinevezésemet, akkor szóba hoztam ezt a kérdést is. A pénzügyminiszter úr azonban apodictice visszautasította azt

a kérésemet, hogy adja el ezt a házat a bányakapitányság céljaira és kijelentette, hogy ő ezt abszolúte nem teheti. Ily körülmények között kénytelen voltam eljeleni a házat és más ház után nézni. Kaptunk is más ajánlatot és ezt megfontolás tárgyává is tettük. A miniszteri tanácsos lenni is járt, megnézte ezt a házat, de különösen én nem voltam nagyon elragadtatva attól a háztól és pedig azért, mert talán nekem jó természetbeni lakásom lett volna, de a hivatali helyiség számára nem feleli volna meg. Mindamellét ez napirenden maradt. Nem emlékszem most már, mi volt a folytatás, csak azt tudom, hogy a minisztériumban ez tárgyalták és 1912. év elején határozott tudomásomra jutott, hogy a Lukács-féle házat megvette a Gyulafehérvári Takarékpénztár. Miután én elejétől fogva azon a határozott nézeten voltam, és ma is teljesen meg vagyok arról győződve, és mindenki, aki a zalatnai viszonyokat ismeri, tudja, hogy ez az egyedüli ház, amely céljainknak teljesen megfelel, ismét felvettem a fonalat. Először, nehogy blamálgam magamat, mert esetleg a hírek nem feleltek volna meg a valóságnak, Gyulafehérváron utazásom alkalmával érdeklődtem és ottan határozott formában megtudtam, hogy igenis, ez a ház meg van véve.

Baloghy: Mikor tudta ezt meg?

— 1912-ben, azt már határozottan nem tudom, januárban vagy februárban. Akkor kérdeztem is, hajlandók-e eladni ezt a házat és mikor igenlőleg válaszoltak, én saját szakállamra kértem ajánlatot erre nézve. Erre azután az én felterjesztésemre lejött Walner miniszteri tanácsos, megnézte a házat és mikor ő is azt az impressziót nyerte, hogy ez a ház a mi céljainknak megfelelő, felment a Gyulafehérvári Takarékpénztárhoz, hogy a részleteket megbeszélje. Azután hazament és a vétel megtörtént. Milyen körülmények között, azt nem tudom.

— Mikor a pénzügyminiszternek megköszönte kinevezését, mivel indokolta a pénzügyminiszter úr, hogy ezt a házat nem hajlandó a kincstár céljaira átadni?

— Azt mondta, nincs abban a helyzetben, hogy azt megtehesse.

— Tett valami előterjesztést ennek a háznak a megvétele tárgyában írásban?

— Tettem többször.

— Itten kettő van. Az egyik 1911. október hó 8-án kelt.

— Ez egy más házvétellel kapcsolatban történt. Időközben ugyanis megvették az Ölberg-féle házat és egy pénzügyminisztériumi leiratban meg leli mondvá, hogy ez a ház nekem fog természetbeni lakásul szolgálni. A háznak jó fekvése van, de igen kicsiny és ócska és nem családos embernek való.

— Mikor a Gyulafehérvári Takarékpénztártól a kincstár megvette a Lukács-féle házat, milyen állapotban volt?

— Átalakításra, illetőleg javításra szorult.

— A gyulafehérvári takarékpénztár nein tatarozott azon a házon semmit?

— Nem.

— Most benne lakik?

— Igen. Október 1-e óta.

— Hány szobája van?

— Hat.

— A hivatal most benn van?

— Nem, csak a szolga lakik ott. A hivatal egyelőre még nem került be.

— Mennyiért vették ezt a házat?

— Határozottan nem tudom, azt hiszem 90.000 kor.-ért.

— Az átalakítási és tatarozási munkálatok költségvetésszerűleg mennyibe kerültek?

— Azt sem tudom határozottan, mert én a dolog pénzügyi oldala iránt nem érdeklődtem. Azt hiszem, 15.000 korona volt preliminálva, de utólag megint póthilelt kérék, valami kevéssel átlépték az előírányzott összeget.

— A bányakincstár olyan kényszerhelyzetben volt, hogy Zalatnán ezt a beltelket okvetlenül meg kellett neki szereznie?

— Feltétlenül.

— Mekkora a beltelek?

— Körülbelül két és fél hold. A bányakapitányság felmérte.

— Mennyi Zalatnán az állami tisztviselő lakbére?

— Nem tudom határozottan, mert időközben Zalatna magasabb lakbérosztályba lett sorozva, de azt hiszem 800 korona.

— Vannak gyümölcsfák a kertben?

— Igen sok, körülbelül kétszáz.

— Közel fekszik a vasúthoz?

— Nagyon közel. A városhoz is közel fekszik.

Dr. Kállay bíró: említette tanú úr, hogy más ajánlatot is tettek. Milyen területet kínáltak és milyen árban?

— Azt határozottan nem tudom.

Dr. Kállay bíró: Miért nem került a Lukács-házba a bányakapitányság hivatali helyisége?

— Ez kérem az én ajánlatom ellenére történt. Én mindig amellet voltam, miután a telek nagy, hogy lehetne folytatásban is építeni, vagy a kertben, de a minisztériumban tudomásom szerint azért ejtették el ezt a tervet, mert más terveik vannak. A lakásviszonyok t. i. ezidőszerint is minden kritikán aluliak. Most szükségem van egy bányabiztosra, de ez családos ember és a nyomorúságos lakásviszonyok miatt nem lehet át-helyezni. Az a szándék tehát, hogy ezt a nagy telket használják fel vagy

lakások építésére, vagy pedig, ha a kissármási földgázt odavezetik, amiről már az 1912. április 12-iki kolozsvári országos értekezleten szó volt, egy villanyfejlesztő telepet állítanak oda.

Baloghy: Tudta Ön, hogy ez a telek 1911. október havában még a pénzügyminiszter úr tulajdonát képezte?

— Azt határozottan nem tudtam.

— A felterjesztésében, ahol a ház megvételét javasolja, óvatosan kerüli a pénzügyminiszter nevét, csak a telekjegyzőkönyvi számra hivatkozik.

— Akkor nem tudtam, hogy tulajdonképen kié, mert az a verzió keringett, hogy a takarékpénztár már megvette.

Dr. Sélley: Az eljárást Lukács László initiálta?

— Nem, én initiáltam az egészet.

Sélley: Ön kérte a vételt, ön járt el a takarékpénztárnál, hogy mondjon le a szerzett telekről s engedje át azt a bányakapitányságnak?

— Igen, én jártam el.

Dr. Vázsonyi: Mennyi a szolga lakbére?

— Nem tudom. Az olyan csekélység, hogy aziránt abszolúte nem érdeklődtem.

Dr. Vázsonyi: Ki lakott abban a házban azelőtt? Hozott-e az a ház Ö excellenciájának jövedelmet?

— özv. Szontagh Adolfné lakott ott, tudomásom szerint ingyen.

— Meddig?

— Határozottan nem tudom, azt hiszem 1912. április 1-ig vagy végéig.

— Szóval mikor a kincstár birtokba vette, még ott lakott?

— Igen.

— Ismeri tanú úr a főtéren a Goldberger-féle szállodát?

— Igen.

— Milyen épület az?

— Emeletes ház.

— Tizenhét lakórész van benne a telekjegyzőkönyv szerint. Ezt a házal Goldberger 44.000 koronáért vette. Nem lett volna ez jó bányakapitánysági épületnek?

— Egyáltalában nem, mert ott nyoma sincs kertnek, faluhelyen pedig mindenkinek van kertje.

— Itt van a Lukács Mihály telke. Azon is van kőház, a kert másfélholdas, a kincstár összesen 12.000 koronáért vette meg, négyszögöle tehát 1 korona 10 fillér volt.

— Nem ismerem. Én csak három éve vagyok Zalatnán. Az előző-
ményekről nem tudok semmit.

— A Lukács Béla-féle házal ismeri?

— Igen.

— Hol van?

— Nem éppen a főtéren, nem olyan jó helyen, mint az ház amelyben most lakom.

— Az sem a főtéren van. Felajánlotta azt Lukács Béla megvételre?

— Azt hiszem, hogy az örökösök jártak a minisztériumban. Erről talán Wahlner miniszteri tanácsos úr tud felvilágosítást adni. Én csak azt tudom, hogy ez a ház szóba jött és erre a célra kombinációba lett véve, de amikor tudomást vettünk arról, hogy a másik is megszerezhető, akkor elejtették.

— Milyen ez a ház?

— Emeletes kőház, a földszintje gyenge állapotban van.

— Hány lakórész van benne?

— Körülbelül hét-nyolc szoba van az emeleten, a földszinten talán három vagy négy, de inkább pinceszoba.

Dr. Baloghy: A ház, ahol most lakik, egészen rendben van?

— Teljesen.

— Mennyibe került az átalakítás?

— Végleges leszámolás még nincs róla, gondolom 15.000 koronába. Az ügyész indítványozza a tanú meghiteltetését.

Elnök: A következő tanú *Wahlner* Aladár.

Wahlner Aladár tanú pénzügyminiszteri tanácsos elnöki kérdésre elmondja, hogy 52 éves bettiéri születésű és a minisztériumban a bányászati közigazgatási ügyosztály vezetője.

Wahlner Aladár

Elnök: Mondja meg tanú úr, mily lakásviszonyok és elhelyezési viszonyok vannak Zalaltnán a bányahivatalok és tisztviselők körében?

Tanú: Zalaltnán a lakásviszonyok kedvezőtlen volta közismert. A bányahatósági tisztviselők, amint a bányászat örvedetes fejlődésével kapcsolatban a bányahatósági tisztviselők száma szaporodott, évről-évre mindjobban érezhették ezt. A hivatalos helyiségek nem voltak megfelelőek és a tisztviselők is állásuk külső tekintélyével össze nem egyeztethető lakásokban voltak kénytelenek összeszorulni. Ez a körülmény arra indította a pénzügyi kormányt már évekkel ezelőtt, hogy foglalkozzék ezekkel a kérdésekkel. Nyomatékosabban kezdtük kezelni a dolgot akkor, amikor Czerminger vette át a bányakapitányság vezetését, aki családos ember lettére sokkal jobban érezte a lakásviszonyok kedvezőtlen voltát. Ez a körülmény indított arra, hogy szanaljuk a helyzetet, gondoskodjunk a hivatalok elhelyezéséről és lakásokról.

— Mióta vezeti az ügyosztályt a minisztériumban?

— 1907. óta.

— Persze nincs arról tudomása, hogy 1900-ban a pénzügyminisztérium Lukács László házát megvette.

— Ez más ügykörbe tartozik s így erről semmi tudomásom nincs.

— Hogy jutott a pénzügyi kormány arra a gondolatra 1912-ben, hogy Zalatnán házat vásároljon a bányakapitányság céljaira?

— A kapitányság ügyvitelét évről-évre ellenőrizni szoktuk és én hivatalos jelentésemben mindig hangsúlyoztam, mily tarthatatlan a kapitányság hivatalainak elhelyezése. Ekkor utasítás ment, hogy foglalkozzék a kapitányság a hivatal elhelyezésének kérdésével. Teljes pontossággal nem merek nyilatkozni, de az utolsó előtti vizsgálat 1909-ben lehetett. A következő évben nem történt semmi, de 1911-ben, amikor ismét Zalatnára mentem, különféle javaslatok merültek fel. A kapitányság már régebben hivatkozott arra, hogy Lukács László házát tartja megvásárlás céljaira a legalkalmasabbnak, de a miniszter hallani sem akart róla. Ekkor Lukács Béla örököseinek házára irányult a figyelem. Lent tartózkodásom alkalmával ezt megnéztem, de miután a telek terjeszkedésre nem alkalmas és maga a ház is jelenlegi állapotában hivatalvezetők természetbeni lakására és a hivatal elhelyezésére elegendő helyiséget nem foglal magában, ennek megvétele nem volt oly helyes és alkalmas megoldásnak tekinthető, mintha esetleg a másik ingatlan megszerzése vált volna lehetővé. Ez annál inkább kívánatos volt, mert abban az időben már előkészítés és megbeszélés tárgyát képezte az erdőlyrészi földgáz kihasználása oly irányban is, hogy az erdőlyi Érchegység hanyatló bányászatait is talpra állítsuk ennek segítségével és ez oly módon volt kontemplálva, hogy Zalatnán hatalmas villamos centrálét állítanának fel, ahonnan a villamos energia az egész bányavidék támogatására szétvezethető lenne. Amikor a telket megszerezni akartuk, arra is gondoltunk, hogy a bányakapitányság lehetőleg új hivatali helyiséget és a főnök természetbeni lakást kapjon. Amikor hazajöttem, akkor volt a költségvetés összeállítása napirenden. Előadtam a dolgot öccsellenciájának és hivatkoztam arra, hogy nekünk az ő objektuma különösen megfelelő, de ő azt mondta, hogy habár a háza köztudomásúlag eladó, ő mint miniszter nem akar ily dolgokkal foglalkozni. Azért én a költségvetési előirányzat indokolásában még Lukács Béla örököseinek házával operáltam, amikor a százezer korona beruházási hitelt a költségvetésbe beállítottam. A dolog azután szünetelt egész évben. 1912. február közepe táján jött azután a bányakapitányság jelentése, hogy a Gyulafehérvári Takarékpénztár a miniszterelnök úr volt házára nézve eladási ajánlatot tett.

— Nem azt jelentette Czerninger, hogy a takarékpénztár megvette a házat és most eladja?

— Hogy megvette és hajlandó eladni a kincstárnak. A bányaka-

pitányság jelentésében hangoztatta, hogy ezt a vételt most is a legmegfelelőbbnek tartja és melegen ajánlja. Ekkor lementem Zalatra, egyrészt, hogy megnézzem az ingatlant, másrészt, ha kell, az eladási feltétel tárgyában értekezzen a takarékpénztárral. Ez 1912. február végén, vagy március első napjaiban történt. Tárgyalásba bocsátkoztunk a takarékpénztár igazgatójával a vétel feltételeire vonatkozólag és ő azt mondta, hajlandó az ingatlant a kincstárnak kedvező feltételek mellett átengedni. Eladási árt is mondott, és pedig kétféle szerint, hogy egyszerre fizetjük-e ki vagy pedig két részletben. Ezt oexcellenciajanak elreférltam és ő — a tárgyhűség szempontjából meg kell mondanom, — ekkor is tartózkodó álláspontra helyezkedett és jobb szerette volna, ha bérbe vesszük az ingatlant. Utaltam azonban arra, hogy a bérösszeg óriási lenne és inkább a végleges megvételt ajánlottam.

— És mi lett a vételár? 90.000 korona?

— 90.000 korona, amely egyszerre fizettetik a megvételtkor.

— Megnézte az ingatlant, amikor megvételt ajánlotta Czerninger?

— Amikor tárgyaltunk, megnéztem. Mérnököt vettem magamhoz és feljegyeztem a jegyzőkönyvembe mindazokat a tatarozásokat, amelyek szükségesnek mutatkoztak rajta. Ha jól emlékszem, akkor is laktak a házban, de javítások mégis szükségeseknek mutatkoztak.

Langer bíró: Mi célból vette meg az ingatlant a takarékpénztár?

— Én csak annyit tudok, hogy ők hangoztatták, hogy nem akarnak nyerni a kincstáron. Kiszámították, mennyi a kamat és egyéb díj és így jött ki az összeg.

Kállay bíró: Érdeklődött az értékviszonyok iránt?

— Az ingatlan 120.000 koronára volt becsülve és amint érintkeztem az ottani emberekkel, azok úgy nyilatkoztak, hogy ez drágának nem mondható.

— Egyéb összehasonlításokat nem tettek?

— Nem.

Sélley Barnabás főügyész helyettes: Felmerült a gyanúja annak, hogy a bányakapitány, mint köztisztviselő, a miniszternek akart ajándékkal kedveskedni akkor, amikor e ház megvételénél közrejátszott.

— Ezt a legnagyobb határozottsággal visszautasítom.

Vázsonyi Vilmos védő: *Az ügyiratokra kívül rá van írva: őexcellenciaja elé. Mit jelent ez a jelzés?*

— Nálunk minden olyan ügyre, amely jelentőségénél fogva kell, hogy a miniszter elé menjen, ráírjuk, hogy őexcellenciaja elé.

— Méltóztatott mondani, hogy a Lukács Béla-féle ingatlant is megsemmisítették. A tanácsos úr látta ezt az ingatlant?

— Itt egy emeletes ház van, amelynek földszintjén alacsony boltózott helyiségek vannak, mely sötét ablakokkal és van egy szép emeleti

része öt-hal szobával. Van azután mellette egy külön kis épület és egy lejtős, hasznavehetetlen terület.

— Mennyit kértek ezért?

— Nem tárgyaltunk, csak szó volt róla.

— Micsoda javítás történt a Lukács László-féle házban?

— Festés, ablaknagyobbítás és egyéb apró dolgok.

— Mibe került a bányakapitányság átalakítása?

— Nem tudom biztosan. Azt hiszem, 7—8000 koronába.

Czerninger tanú (Az elnök felszólítására): Gondolom 17.000 koronába.

Vázsonyi Vilmos védő: Az iratok között egy elintézés van 1909. október 9-ről, amelyben az áll, hogy őexcellenciájának házát és telkei tartja a megvételtre legalkalmasabbnak. De míg a bányakapitányság felterjesztésében csak helyrajzi szám van közölve, itt a referátumban megvan mondva, hogy ez ő excellenciájának háza és telke. Miután ez a ház őexcellenciája tulajdonát képezte, hogy lehetett javasolni, hogy őexcellenciája vegye meg a saját házát?

— Forma szerint nem lehet ezt úgy elbírálni. Javasoltuk őexcellenciájának, hogy adja el a házát közvetlenül és ezt nem akarta megtenni. Ezután javasoltam, hogy vegyük meg a házát a Gyulafehérvári Takarékpénztártól.

A bíróság ezután *Czerninger* Alfréd és *Wahlner* Aladár tanúkat vallomásukra megeskette.

A következő tanú *Deutsch* Manó, a Gyulafehérvári Takarékpénztár vezértitkára.

Deutsch Manó *Elnök*: Milyen körülmények között vette meg a Gyulafehérvári Takarékpénztár Lukács László pénzügyminisztertől 1911. november havában a telkes-

házat?

— Mint a Gyulafehérvári Takarékpénztár vezértitkára, gyakran járok Abrudbányára, mert ott fiókunk van és Zalatna a végállomás. Gyakran tartózkodtam ott és ilyenkor szokás tudakozódní. A telekről is tudakozódtam. Megtudtam, hogy ez a legértékesebb telek, ismerem gyerekkorom óta, mert rendkívül nagy kiterjedésű, két és fél hold és a vasút és országút mellett fekszik, azonkívül a kohó közvetlen közelében van és parcellázásra felhasználható. Feltételeztem, hogy abból jó üzlet lehetne csinálni és hazajövet 1911. őszén előterjesztettem tervemet az igazgatóságomnak. Az igazgatóság utasított, hogy bővebb információkat szerezsek be és értékeléseket. Még egyszer tudakozódtam és megkértem *Fábián* mérnök urat, adjon becslést. úgy emlékszem, 115.000 koronára becsülte. Mikor visszajöttem, megint előterjesztettem az igazgatóságnak és az igazgatóság megbízott, hogy vegyem meg. A miniszterelnök ír

őexcellenciájának levelet írtam és felajánltam 85.000 koronát vételárként. Miután ezt elfogadta, szerződést csináltattam dr. Mayer Ödön irodájában dr. Kratochwill által és azután átutaltattam a pénzt őexcellenciájának az Általános Hitelbank útján.

— Mi volt az intézetnek célja?

— Spekuláció.

— Kinek akarta eladni?

— Először parcellázásra gondoltam, azután arra, hogy miután a kohó nagyon fejlődött, a kohónak lesz szüksége az ingatlanra, tudtam, hogy a bányakapitányságnak szűk helyisége van és azt gondoltam, hogy a vasút is terjeszkedni lesz kénytelen, hát meg fogja venni.

— Mi volt az oka, hogy az átírási illetéket nem önök, mint vevők fizették, hanem Lukács pénzügyminiszter.

— Ez kikötés volt.

— Szokatlan kikötés, mert rendszerint a vevő szokta fizetni.

— Szokatlan, de a vevő előnyökre törekszik.

— Nem volt Lukács László és az intézet között személyes érintkezés?

— Nem, csak levélben.

— Spekulációra vették. Novembertől ápriliséig hat hónapra 5000 koronáért érdemes spekulálni?

— Mi azt parcellázásra vettük és azután megnyugtatásomra szólítottam, hogy számítottam arra, hogy vagy a kohó fejlődik és akkor a pénzügyminiszter kiküldöttének elnöklete alatt Kolozsváron volt az értekezlet, amely elhatározta, hogy Zalatnára fogják vezetni a földgázai, ezáltal nagy ipar fejlődött volna, időközben azonban a pénzviszonyok változtak és éppen 1912. márciusban egy miniszteri tanácsos és Czerminger bányakapitány jöttek és kérték a házat. A pénzviszonyok változásával minden pénzintézet mobilizálásra törekszik és a parcellázás sem kecsegtetett nagy eredménnyel.

— Mennyi ott egy négyszögöl?

— Egy esetet tudok. A zalatnai takarékpénztár épített egy házat annak idején, 90.000 forintba került, majdnem bele is bukott, pedig nincs több, mint 3—400 négyszögöl.

Az *elnök* felmutatja a ház fényképét. — Ez az?

— Ez az. Emeletes ház, udvara nincs. Ma 70—80.000 korona.

Ügyész: Fábíán megbízott szakértőjük volt?

— Megkért.

— Teljesen megbíztak benne, hogy hűséggel fog Önöknek referálni és ő 115.000 korona értéket mondott?

— Igen.

Vásonyi Vilmos: Mennyi költségük volt, mennyi interkaláris kamatveszteségük volt?

— Költségünk semmi nem volt.

— Beszéltek ügynöki költségről, kamatveszteségről?

— Kamatot számítottunk 8%-ot hasznot, ez rendes polgári haszon.

— Ez egy *kis polgári haszon, sőt majdnem proletár haszon*. Kinek akart parcellázni a vezértitkár úr Zalatnán, ott tudniillik van egy csomó ház, amelyet kínálnak eladásra a kincstárnak?

— A hivatalnokok, mikor nyugdíjba mennek, vesznek telket.

— Arra spekulált, hogy ott fognak nyugdíjba menni és ott fognak parcellázni? Azt méltóztatott mondani, hogy levélben fordult a pénzügy miniszterhez. Csak úgy megy, hogy a miniszterelnökhöz írnak, anélkül, hogy tudnák, hogy eladó a háza?

— Ki az ügyészük?

— Dr. Mayer Ödön.

— Nem szokta vinni Lukács Lászlónak ügyeit?

— Nincs tudomásom róla.

— Arról nem tud, hogy közvetlenül ő is eljár ebben az ügyben?

— Nincs tudomásom róla.

— Gyorsan kapott választ, vagy lassan?

— Nem emlékszem.

Zboray: A meglátástól a jelentésig körülbelül mennyi idő telt el?

— Nem tudom. De ki vannak jegyezve a dátumok. Mi irtunk 1911. október 21-én. A szerződés kelte november 7-ike.

— Tehát ez gyorsan ment és előzőleg a meglátása és felbecsülése?

— Szeptember 6-ig.

A bíróság a tanú meghiteltetését elrendeli.

Dr. Mayer Ödön

A következő tanú *dr. Mayer Ödön* orsz. képviselő.

Elnök: Tud-e arról, hogy Lukács László kormányelnök úrnak Zalatnán volt két háza?

— Csak egyről tudok.

— Volt-e önnek valami szerepe a ház eladása körül?

— Közvetlenül nem volt szerepem, mint utólag megtudtam, irodámban készült a szerződés.

— Beszélt az adásvételről Lukács kormányelnök, illetve belügyminiszter úrral?

— Nem beszéltem.

— Ismeri a házat?

— A Zalatnai Takarékpénztár jogtanácsosa is vagyok, szomszéd városom lévén, sokszor megfordulok ott.

Sélley főügyész helyettes: Tett-e valamit közvetlenül a Gyulaféhérvári Takarékpénztár?

— Közvetlenül nem.

Langer táblabíró: Történt-e összeférhetetlenségi bejelentés ebben az ügyben?

— Történt azon az alapon, hogy összejátszva Lukács Lászlóval megvettük a házat és a takarékpénztár eladta az államnak.

Elnök: Mikor történt ez?

— Körülbelül hat-hét hónapja.

Vázaszoni: A per előtt, vagy után?

— A per előtt.

— Lukács és a képviselő úr között van-e ügyvédi összeköttetés? KépviseLTE-e őexcellenciáját?

— Lukács Lászlót képviseltem volt körülbelül húsz éve egy ügyben.

Zboray Miklós: Az előbb kihallgatott vezértitkár úr említette, hogy a takarékpénztár igazgatóságának előterjesztette, hogy jó volna megvenni a házat. Tud-e arról?

— Nem tudok.

— Jelen volt?

— Nem vagyok tagja az igazgatóságnak.

A tanút megesketik.

Fábián Gyula 45 éves gyulafehérvári máv. mérnök a következő tanú.

Fábián Gyula

— Eljárt-e ön 1911. év őszén a Gyulafehérvári Takarékpénztár megbízásából abban a tekintetben, hogy Lukács László úrnak Zalatnán lévő házastelkét nézze meg és becsülje meg?

— Igen. 1911. év őszén a takarékpénztár nevében Deutsch Manó úr megkért, hogy becsüljem meg a telket, ő tudta nagyon jól, hogy gyakran járok Zalatnára és ismerem az ottani viszonyokat. Kérésének eleget is tettem.

— Külön megnézte a telket és becslést csinált róla?

— Igen. Amikor Deutsch megbízott, kijelenttem, hogy a telket ismerem és annak értékéről is nyilatkoztam, ő ragaszkodóit hozzá, hogy a legközelebbi utamon ismét nézzem meg és nyilatkozzam.

— Mít mondott Deutsch, mi célja van a telekkel?

— Csak annyit mondott, hogy tervei vannak vele.

— Nem árulta el a tervét?

— Nem.

— Mint mérnökember, körülbelül milyen becsárat állapított meg?

— Az első alkalommal mindjárt kijelenttem, hogy százezer koronán felül becsülöm az objektumot és a részletes becslés alapján 115.000 koronára becsültem házastól és telkestől.

Ügyész: Speciális indoka volt a becslésre, vagy bizalom alapján lépett fel?

— Csak bizalom alapján.

— A lelek fekvése indokolja az aránylagos magasabb értéket?

— A telek fekvése mindenképen elsőrangú, mert úgy a vasúti, mini közúti forgalomnak úgyszólván a központjában van és a két út metszésében a főközlekedési vonalon fekszik. Kisvárosban ez fontos momentum.

Salgó Dezső 42 éves, Kisvárdán született, nagyenyedi kir. főmérnök a következőket vallja:

— Azt hittem, mikor a lapokból megidézésemről értesültem, hogy műszaki kérdésekben hallgatnak ki.

Azért kötelességemnek tartottam kiszállni a helyszínén és ott napokig tartó részletes felméréssel mindent megvizsgálni.

— Kinek az utasítása szerint?

— Abból a tudatból indulva ki, hogy nekem itt műszaki kérdésekre kell felelnem, a saját jószántamból mentem Zalatra.

— Nem kapott Ön valami utasítást felettes hatóságától?

— Nem.

— Szakértő véleményadásra nem volt felhíva. Mennyire becsüli a lelket és a házat ?

— Az összérték 129.2G1 korona lenne, amiből levonandó a kincstár által eszközölt befektetések.

Dr. Vázsonyi: Ki adott Önnek engedélyt, hogy privát mulatságból otthagya hivatalát?

— Két napi szabadságot kértem.

— Mivel indokolta?

Nem tartozom indokolni.

— Szóval, mint hites szakértő szerepelt.

— Abban a hitben voltam, hogy műszaki kérdéseket tesznek hozzám.

— Az nem műszaki kérdés, hogy a lelek mit ér, hanem ügynöki kérdés. Miután méltóztatott érdeklődni minden iránt, mondja meg, minő parcellázás folyt ott Zalatrán a legutóbbi időben?

— *Parcellázás Zalatrán? Erről nem tudok.*

— *Hallott valamit arról, hogy ott parcelláztak volna?*

— *Nincs tudomásom.*

— *Deutsch Manó úr akar parcellázni. (Derültség.)*

Désy Zoltán: Azt méltóztatott mondani, hogy senkivel sem beszélt.

A főispán úrral sem beszélte meg a dolgot?

— *A főispán úrral beszéltem azután.*

Zboray Miklós: Referált.

— Nem referáltam, csak amikor hazajöttem, megmelítettem a főispán úrnak.

Ezután Mayer Ödön, Deutsch Manó, Fábíán Gyula és Salgó Dezső letették az esküt.

Albinyi Gyula zalatnai körjegyző a következő tanú.

Albinyi Gyula

Elnök: Eredetileg a védelem felhívott tanúja volt.

Dr. Vázsonyi: Én nem jelentettem be. Én Zalatnáról egyáltalán sohasem fogok tanút bejelenteni.

Elnök: Itt egy bizonyítvány van, amelyben 120.000 koronára becsülte ezt a telket.

— Igen.

Désy Zoltán: Micsoda alapon állítanak ki önök értékbecsítő bizonyítványokat?

— Mindenkinek kiállítunk, aki kér becslési bizonyítványt.

Désy: Milyen alapon?

— A helyi viszonyokhoz képest.

Roska Angyel szakértő, a gyulafehérvári törvényszék állandóan alkalmazott hites építész-szakértője.

Roska Angyel

Elnök: Mennyire becsülte ön a házat?

— Négyzetméterenként 70 koronára.

— Ön eszerint a házat 36.050 koronára becsülte és megállapította, hogy a tatarozások levonásával a ház ériéke akkor, mikor adás-vétel tárgyat képezte, 23.802 korona volt. Fentartja ezt most is?

— Igen.

Bacsilla Lajos, kincstári erdőmérnök a zalatnai erdőgondnokságnál, a másik hivatalos szakértő.

Bacsilla Lajos

Elnök: A jegyzőkönyv szerint 70.000 koronára becsülte a telket. Mit vett ennek alapjául?

— Az ottani viszonyokat és azokat az adatokat, amelyeket rövid otlétem alatt megismertem.

— Mióta lakik Zalatnán?

— Egy éve. Tudtam az Albinyi által megvásárolt telekről; a háromszáz négyszögölet tudomásom szerint 4000 koronáért vette. Korpáre Kusszának a telkéért, amelyet én akartam megvenni az erdőkincstár részére, 40.000 koronát kértek tőlem. A takarékpénztár telke, amelyiknek nincs udvara és az épület rozoga, 100.000 koronába került. A becslésnél alapul vettem azt a bizonyos speciális értéket is, amelyet egy teleknek különleges tényezők adnak.

— Lemérték a telek területét?

— Arra nem volt időm, de néhány ellenőrző mérést tettem.

— Ott az épületet is megbecsülte. Van Önnek ehhez szakértelme?

— A diplomám szerint képesítve vagyok rá.

— Az épületet 43.700 koronára becsülte. Milyen alapon?

— Négyzetméterenként 85 koronát vettem fel.

— Egyszóval az egész objektumot 98.775 koronára becsülte, tekintet nélkül a fákra, kavicsolásra. Ragaszkodik ehhez most is?

— Igen.

Dr. *Kállay* bíró: A két szakértő közt eltérés van. Az egyik 70, a másik 85 koronával veszi fel négyszögölét.

Bacsilla: Az én véleményem szerint 85 koronát ért egy olyan uri lakóház négyzetméterje.

Elnök (Roskához): Mi önnek a szakképzettsége?

— Képesített kőművesmester vagyok és mint ilyennek jogom van földszintes házakat vállalni és építeni.

Vázsonyi: Zalatnán végeztek a szakértők építési munkálatokat?

— Nem.

Vázsonyi (Bacsillához): Ön, úgy tudom, nem rendes szakértője a bíróságnak?

— Én csak momentán lettem kirendelve, miután a másik szakértő megbetegedett.

— Ez a telek lejtős vagy sík telek?

— Sík telek, de gyengén lejt pár fokkal az állomás felé.

A bíróság ezután *Vágó* József fővárosi műépitészt hallgatta ki, aki mint ellenőrző szakértő vizsgálta meg a zalatnai házat.

Vágó József

Elnök: Ebben az ügyben a ház és telek becslése kérdésében a vádlott érdekében ellenőrző szakértőként működött, amikor a két szakértő jelen volt és szakvéleményt is adott. Hogy történt ez a bírói becslés?

— Egy nappal a szemle előtt mentem le Zalatnára kicsit tájékozódni. Ez kisközség, úgy hogy egy nap alatt sokat lehet megnézni. Reggelre voltam beidézve a községházára, ahol megjelent az egyik szakértő, Roska, a másiktól pedig a vizsgálóbíró azt mondta, hogy beteg lett s ezért más szakértőt fog felkérni. Amikor bementünk a helyszínére, tényleg talákoztunk, Bacsilla szakértővel. Ez ott kijelentette, hogy az épülethez nem szól hozzá, viszont Roska úr meg azt jelentette ki, hogy a kerthez nem ért és így megosztották egymás közt a szerepet. Amint most a jelentésükből hallom, később, eltávoztom után, a házra is adott Bacsilla úr szakértő jelentést. Én még el akartam akkor érní a vonatot és korábban eljöttem, de addig ő csak a kertről tett jelentést. Még ma sem tudom, hogy mi foglaltatik jelentésében. A házat a vizsgálóbíró úr jelenlétében együttesen tekintették meg, főleg Roska úr; viszont a kertet kizárólag Bacsilla úr tekintette meg velem. A kertre nézve együtt felméréseket csináltunk és rajzot is készítettem, amelyet beterjesztettem és ennek alapján számítottam ki a telek nagyságát, amely 3420 négyszögöl. A házat Roska építőmester úrral tekintettük meg és jegyzeteket csináltunk arról, hogy milyen állapotban van az épület, együt

felmértük a területét és erre nézve a mi felvételeink és jegyzeteink körülbelül meg is egyeznek és azokban eltérés nincs, csak az értékelésre nézve volt eltérés.

— Roska úr hetven, Bacilla úr pedig nyolcvanöt koronára becsülte az épületet. Mi volt az ön becslése?

— Én a házat négyszögméterenkint 55 koronára becsültem és pedig a kifejtett okokból. A ház mai állapotában is elég primitív kis ház, picinyke ajtókkal. . .

— Most már talán nem.

— Még most az átalakítás után is, mert néhány ajtót meghagytak; 185 centiméter magasak az ajtók, egyszárnyúak, a szobácskák alacsonyak, elég primitív tető van a házon. . .

— A terv szerint éppen elég nagy szoba van benne.

— Van egy pár és ez kifejezést is nyer, de szerkezetileg bizony eléggé kezdetleges falusi házacská. Ennek alapján 55 koronára értékeltem, különösen azért, mert érdeklődtem az ottani árak után és megtudtam, hogy a téglá ára ott 20 korona, míg Pesten 27; érdeklődtem az asztalosmunkák iránt, hogy mibe kerül egy ablak és megtudtam, hogy ott mindenestől, vasalva, festve, üvegezve 100 korona, míg Pesten 170 korona.

Dr. Kállay bíró: Nem tévedés ez?

— Nem. Már most, ha ily arányokat veszünk, sokkal olcsóbb ott minden anyag és munka, de azonkívül a ház nagyrészt nem is téglából van, hanem kőből, amely ott különösen olcsóbb és ha jól emlékszem, 5 korona egy köbméter. Mindezek alapján én 55 koronára értékeltem a ház négyszögméterét, tekintettel arra is, hogy nagyon alacsony a ház. A ház értékelésénél szükségesnek tartottam az avulási százalékot is levonni, ami minden ház becslésénél szokásos. Azonkívül eltérés van közöttünk a tatarozási költségek tekintetében is, amennyiben én szintén hajlandó voltam elfogadni azokat az adatokat, amelyeket ott hivatalosan bemutattak, az erdőgondnok úr rendes költségvetését, de véleményem szerint a javítás sokkal többbe került, mert abban nem volt minden felszámítva. Roska úr, ha jól emlékszem, az új kályhát és az eféle dolgokat kivette az építési költség keretéből, nem tudom, hogy milyen alapon; talán úgy vélte, hogy kályha nélkül is ház a ház. Ezek alapján állapítottam meg az értéket, amely a ház jelenlegi állapotában, 55 koronával számítva, 28.325 koronát tesz ki és 5000 koronát számítottam le avulás címén, vagyis 23.325 koronára értékeltem az épületet.

— Megközelítette Bacilla szakértő véleményét?

— Nem nagy a különbség közöttünk. Az előterjesztésben egyéb adatokat is soroltam fel más házakról és fényképfelvételeket is csatoltam annak bizony il áására, hogy az ócska házak kevesebbet érnek, felemlítet-

tem a pénzintézeti házat, amely körülbelül kétszer akkora, mint az itt szóbanforgó ház, mert az emeleten magán hatszobás lakás van és az a telekkel együtt 28.000 koronába került. Ha tehát a telket semmire sem értékelem, az előállítási költségeiken jóval aluli annak értéke.

Dr. *Kállay* bíró: Elöttünk a tanúk más adatot mondtak erre az épületre.

— Az másra vonatkozott és ezek, amiket én mondtam, telekkönyvi adatok, tehát feltétlenül helyesek. Én becslésem első részében megadtam a telek nagyságát, a másik részében pedig megállapítom az árt. Az ár megállapításánál négyzetméterenként másfél koronát vettem alapul, miután előbb összehasonlításokat végeztem a szomszédos telekkel. Ott van például a szemben levő Kolonics-féle telek, amely négyzetméterenként alig 1 korona és pár fillérbe került. De érdeklődtem sok más telek ára iránt is és kénytelen voltam arra a meggyőződésre jutni, hogy ennél nagyobb árat felvenni nem lehet. Különb is a telek, amint a becsatolt térképből kitűnik, körülbelül félkilométernyire van a piactól, amely a község tulaj donképeni központja. Meg kell jegyeznem azt, ami rendkívül fontos körülmény, hogy a telek egy mély gödörben fekszik, körülbelül három méterrel mélyebben van az utcánál. Ez kitűnik a hivatalos tervből is, de kitűnik Bacsilla szakértő úr jelentéséből is, habár ő azt mondja, hogy ott síkság van. Hogy a telek mennyire gödörben fekszik, mutatja az is, hogy húsz lépcső vezet le az udvari részen a kertbe.

Elnök: Mit szól Bacsilla szakértő úr ehhez? Hogy van az, hogy Vágó úr másfél koronára becsüli a telek négyzetméterét, ön pedig öt koronára?

Bacsilla: Ennek az a magyarázata, hogy az az olcsóbb telek, amelyre Vágó úr hivatkozott, hegyoldalon van, nem lehet tehát összehasonlítani ezzel a telekkel.

Elnök: De ellentétes a vélemény az épület becsértékére nézve is. Ön 85 koronát vesz alapul, Vágó szakértő úr pedig 55 koronát, szóval 30 korona a differencia. Hogy van ez?

— Ha Pestről az ember lemegy Zalatnára, akkor az épületek nagyon kicsinyeknek látszanak. Én ismerem a helyi viszonyokat, a helyi árakat, a munkabéreket, az igaz, hogy erdön dolgozom, de mégis munkásokkal vagyok állandóan elfoglalva. Az, amit Vágó úr állít, hogy t. i. a téгла ezerét 20 koronáért lehet kapni, nem helyes, mert a téгла ezeré 40 korona. Különb is reflektálnom kell Vágó úrnak arra a kijelentésére, hogy a ház gödörben fekszik. Kérem, az az ut, amely a ház előtt elvonul, az idők folyamán fel lett töltve. Különb is az a lépcső igen értékes, mintegy 3—4000 korona értéket képvisel. Ezenkívül a kőkerítés szintén igen értékes.

Elnök: Vágó szakértő úr kíván még valamit mondani?

Vágó: igen.

Vágó Bacsilla úr elismeri, hogy 24 fokkal kell lemenni, hogy lehet, hogy mégis síknak nevezi a területet? Nem akarja elismerni, hogy gödör és amennyiben gödör, nem éppen műszaki alapon valaki rovására akarja róni. Tény, ugyebár, a 23 lépcső megvan?

Bacsilla: Igen.

Vágó: említette a szakértő úr, hogy az három-négyezer koronát képvisel. Szabad tudnom, milyen alapon állítja szakértő úr, hogy 23 lépcsőfok három-négyezer koronát ér, mikor tudvalevő, hogy Budapesten karszt márványlépcső csiszolva, fényezve méterenként 14 koronába kerül.

Bacsilla: De beleértem az összes körüllevő dolgokat. Az egy mér-tani sík, ami gyenge lejtellel bír, de gödörnek minősíteni nem lehet. Lejt az állomás felé az út is.

Vágó: Azt méltóztatott állítani, hogy pesti szemmel a házat kisebb-nek láttam, mint amilyen. Méltóztatik tudni, hogy milyen magas a ház?

Bacsilla: Tudom.

Vágó: Mennyi?

Bacsilla: A szobák 3.4 m. A pince 2.40 m.

Vágó: Méltóztatik gondolni, hogy a centimétert másképpen méri-k Budapesten?

Elnök: Ön nem vizsgálóbíró, méltóztatnék észrevételeit megtenni.

Vágó: A szakértő úr azt állította, hogy a pince vasgerendákon nyugvó boltozat.

Bacsilla: Egy része.

Vágó: Mennyi?

Elnök: Megint visszaesik a hibába.

Vágó: De ez nagyon lényeges.

Elnök: Ön mondhatja, hogy felbecsülte és mennyire.

Vágó: Akkor bátor vagyok felemlíteni a méretet, Roska úrral együtt írtuk alá azt a véleményt, hogy csak egy szoba van az egész épületből vasgerendával, a többi pince, kicsi, szellőzőlyukkal ellátva. Azt is állítja a szakértő úr, hogy én a levegőből vettem a telekárakat, holott bátor voltam egy-két adatra hivatkozni. Leszek bátor egy pár adatot felsorolni.

Elnök: Van itt elég.

Vágó: Bátor vagyok megjegyezni, hogy Bacsilla úr egy teljes fel-méréssel várt bennünket.

Bacsilla: Az nem áll. Nekem megvoltak a méréseim, kimentem a kocsisommal és ön fogta a szalag végét. Én egy pár kontrol mérést csináltam, hogy meggyőződjem, hogy megfelel-e a telekkönyvi adat, ami tudomásomra jutott.

Elnök: Mit akar ebből konstatálni, Vágó úr?

Vágó: Azt, hogy szakértő úr a közös felmérésünket nem fogadja el jónak, ellenben egy másik mérést, melyet nem tudom milyen alapon csinált, elfogad.

Roska: Vágó úr azt mondja, hogy 55 koronát ér. Egy jó istálló is bele kerül 55 koronába. Fehérváron a téglá 40 korona, Fehérvárról kell vinni a kőműveseket, arról nem vesz tudomást, ha akarunk idegenben építeni, fürdőberendezést, kályhát, Pesten kell szerezni, ha ebédet akarok enni, Pesten sokkal olcsóbb, mint a vidéken.

Vágó: Bocsánatot kérek, köbméter téglafalazatot értek, nem ezer darabot. Ezer darab 44 korona Pesten.

Langer bíró: A kvadrátméterenkénti árnál figyelembe vette a telek fekvését és használhatósági értékét. Van-e ezen áraknak kialakulására befolyása, hogy mekkora a telek?

Elnök: Hogy ha valamely telek nagyobb komplexummal bír, értékesebb-e, mint a hasonminőségű kisebb telek?

Bacsilla: Az természetes.

Roska: Tavaly is építettem Gyulafehérváron és 120 koronába került egy négyszögméter. Azért vettem csak 70 koronát, mert a ház régi és ócska, de különben jó állapotban van és nem oly magas. Én 120 koronán alul nem csinálok ilyen házat.

Ügyész (Vágóhoz): A telek árát a többi telekhez viszonyítva állapította meg, de nem foglalkozott ennek a teleknek speciális értékelkedésével?

Vágó: Az ármegállapításnál minden körülményre tekintettel voltam, miután mindenütt a világon minél nagyobb a telek, annál kevesebbre értékeli. Sokkal többre értékeltem, mint kellett volna.

Vázsonyi (Bacsillához): Miután azt méltóztatott mondani, Zalánán a nagy telek értékesebb, mint a kisebb telek, méltóztassék megengedni, ha egy nagy telket felosztanak, miben van a parcellázási nyereség? Természetes, hogy nagyobb parcellából több apróbb forgalomképes részt csinálók.

Vázsonyi (Vágóhoz): Méltóztassék elmondani, hogy az itt szóbanforgó közvetlen szomszédságában levő telkeknek négyszögölenként mi a telek értéke utolsó eladás szerint, megjelölve az eladási időt és mi az értéke a Lukács-féle ingatlanok? Minő alapon állapította meg az árát?

— Az Albini-ház költségeiről közöltem adatokat, amelyek mutatják, hogy egy olyan nagy épület, mint az itt említett, illetve egy annál jóval, két méterrel magasabb épület csak 27.000 koronába került.

Elnök: Ezzel kapcsolatban egy kérdésem van: Hogy jutott Albini úr eredeti építési feljegyzéseire?

— Albini úrtól magától kaptam meg. Azután a *Zladneana Bank*, amely teljesen a városka közepén, a piacon van és egyemeletes épületei, amelynek emeletén hatszobás lakás van, ahol jelenleg Ferenczi István ipariskolai tanár lakik és e hatszobás lakásért 700 korona évi bért fizet és a földszintjén is megfelelő lakások vannak, ez az épület 1913 májusában 28.000 koronáért került megvételre. Amint ebből méltóztatik

látni, egy emeletes ház, amely körülbelül kétszer akkora köbtartalmú, mint az említett kincstári ház, 28.000 koronáért vétetett meg telekkel együtt, úgy hogy körülbelül az jön ki, hogy a teleknek egyáltalán semmi különösebb értéke nincs. A Kovács-féle telek, amelyet már az előbb említettem, szintén az országúton fekszik, azonban közelebb a városhoz és az országútnak azon az oldalán, amely ki van aszfaltozva. Ennek négyszögmetere az 1911-ben történt eladáskor 1 korona 20 fillér volt. Említettem a takarékpénztár épületét, amely 69.000 koronára van ér lékelve. Ez az épület körülbelül tizenkilenc nagy helyiséget tartalmaz az emeleten és ugyanannyit a földszinten s vannak benne boltok és egyéb helyiségek. Ez együtt 69.000 korona. Hogyha ugyanazon az alapon számítanánk ki az építési költséget, az süne ki, hogy a telekért tulajdonképpen külön visszafizetés jár, mert az épület ily alapon sokkal többbe kerülne, mint 69.000 korona. Megtekintettem Somogyi Ágoston tanár házát, amely most épült. Ez hatszobás, minden mellék helyiséggel, nagy üvegverandával, négy méter magas szobákkal, vasgerendás pincékkel épült ház és mindössze 19.000 koronába kerül. Ennyi volt az építési költsége, bár cseréppel van fedve, míg a kincstári ház zsindelelyel és azonkívül 400 méterrel közelebb van a városhoz és a telek ott is másfél koronába kerül. Felemlíthetnék egy szállodát, amely a városnak egyetlen forgalmas utcájában van, amely a piactól a község háza felé vezet. Ez az ellenkező irányban van, mint ahol a kincstári telek fekszik. Ez a Központi Szálloda szintén emeletes épület, tizenhét vendégszobával és 44.000 koronáért kelt el. Ezek az adatok is mutatják, hogy a házak jóval olcsóbban vannak értékelve Zalatnan, mint ahogy én a becslésem csináltam.

Ezután megkezdték a zalatnai házeladásra vonatkozó okiratoknak a felolvasását. Előbb az 1900 december 14-én kelt adásvételi szerződést olvasták fel, azután az 1911 november 7-én kelt adásvételi szerződést, egy hivatalos nyugtát, amely szerint Lukács László kifizetett 3655 korona átruházási illetéket, egy pénzügyminiszteri leiratot 1882. augusztus 26-ról, amelyben a kincstár számára való telekvásárlásról van szó; a második ingatlan telekkönyvi kivonatát, az 1912. április 3-án kelt adásvételi szerződést, amelyben a gyulafehérvári takarékpénztár részvénytársaság szerepel mint eladó és a m. kir. kincstár nevében a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság, mint vevő. Felolvasták az ingatlan adókönyvét, a bányakapitányságnak 1910. október 8-ról kelt felterjesztését, amelyben erkölcsi köteletségének tartja, szíve parancsát követve, ő excellenciája rendeletében tisztviselői, jelen esetben a zalatnai bányakapitányság iránt tanúsított atyai gondoskodásáért mélyen érzett haláljukat tiszteletteljesen már ez alkalommal is kifejezni.

Okiratok.

Azután rámutat arra, hogy az Ölberg-féle ház megvétele által a bányakapitányság elhelyezésének kérdése még nincs megoldva; utal a személyzet szaporításának szükségére is és erre a konklúzióra jut: „Minden egyes mozzanatot és körülményt figyelembe vett alapos tanulmányozás után magam és az összes arra hivatott szakferfiak lelkiismeretes meggyőződése szerint Zalatnán egyetlen egy épület alkalmas erre a hozzátartozó terjedelmes telekkel és pedig a 369. telekjegyzőkönyvi számú. Az Ölberg-ház a csendőrség elhelyezésére szolgálhatna.” Azután felolvasták a második zalatnai ház tárgyában a minisztérium végzését. „ő excellenciája — mondja a végzés — már elvileg elhatározni méltóztatott az ölberg-féle ház megvételét. A zalatnai bányahivatal 24.000 koronára becsülte az ingatlant. Czerninger jelentése kifejti, hogy az Ölberg-féle ház megvételével a bányakapitányság elhelyezésének kérdése megoldva nem lesz. E célra ő excellenciája házát és telkét tartja a legalkalmasabbnak, amely véleményhez az ügyosztály is teljes meggyőződéssel csatlakozik. Az ügyosztály 24.000 korona vételárat hoz javaslatba az ölberg-féle házért. A másik nagyobb ingatlan megvételére és átalakítására — folytatja a végzés — az 1912. évi költségvetési előirányzatban be van állítva 100.000 korona, kiadandó lenne a m. kir. bányakapitányságnál.” — Az aktára rá van vezetve: „Hajlandó vagyok az ölberg-féle telket a bányakapitányság számára tisztviselői lakásul 24.000 korona vételáron megvenni. Meghagyom a bányakapitányságnak, hogy elhatározásomat ölberg Ottóval közölje.” A hátlapon ez áll: „Azonnal, ő excellenciája elé.”

Désy Ki adta ki a darabot?

Elnök: Tessék megnézni.

Désy (megnézi az aktát): Lukács, tehát a kiadományozás Lukács-tól ered.

Vázsonyi: Mikorról kelt az akta?

Elnök: Plajbászszal rá van írva: December. (Az ügyész és a védő megtekintik az aktát.)

Désy: A belső oldalról megállapítható a kiadás napja.

Elnök: December 13.

Vázsonyi: De van azon az aktán Lukács Lászlónak egy megjegyzése is.

Elnök: Igen, az van rajta: „Az államtitkár úr nézetéhez járulok”.

Vázsonyi És mi volt az államtitkár úr nézete?

Elnök (olvassa): „Láttam s tisztelettel megjegyzem, hogy a vétel drágának látszik, ha azt tekintjük, hogy a vételárból — 8000 korona átalakítási költség mellett — megszerzendő ingatlan egyelőre csak a bányakapitány és a szolga természetbeni lakásul lesz használható. Indokoltnak látszik azonban a vétel, ha azt tekintjük, hogy az ingatlan be nem épített részei bármely célra fel lesznek használhatók, ami ezen a

nemzetiségi vidéken fontos állami közérdek lehel. Ha ő excellenciájának véleményem szerint méltóztatik dönteni, azt vélem célszerűnek, hogy az ingatlant 90.000 korona lefizetése mellett vegyük meg. Teleszky”.

— Szóval, erre vonatkozik a miniszternek az a megjegyzése, hogy „az államtitkár úr nézetéhez járulok”.

Vázsonyi: Kérem annak megállapítását, hogy a gyulafehérvári takarékpénztárnak a bányakapitánysághoz intézett ajánlata 1912 március 11-én kelt. Mert a dátum nagyon fontos. (Megállapítják.)

Ügyész: Kérem felolvasni azt a zálatnai községi előjárósági bizonyítványt, amely a telket 120.000 koronára becsüli. (A bizonyítványt felolvassák.)

Vázsonyi (megnézi az aktát): Csak azt akarom konstatálni, hogy gépirással van csinálva a bizonyítvány, tehát Zalalna lel van szerelve gépirással, ellenben a szám tintával van beleírva.

Hogy zsarolta meg Lukács a Magyar Bankot ?

Elnök: Áttérünk a sószerződés tárgyalására. Lépjen be *Vajda* Imre tanú.

Elnök: Legyen szíves, mondja meg tanú úr, meddig volt alkalmazva a Magyar Bank- és Kereskedelmi Részvénytársaság kötelékében?

— Húsz esztendeig.

— 1911-ben történt-e a bank részéről valamely összeg kifizetése akár Lukács László, akár a kormány kezeihez bizonyos nem kereskedelmi célokra?

— Hogy Lukács László kezeihez, vagy a kormányhoz lelt volna valami kifizetve, erről tudomásom nincs.

— Való-e az, hogy Elek Pál a banknál bizonyos összegről könnv-szerüen elszámolni nem akart, vagy nem voll képes?

— Igen.

— Mi volt ez?

— Voltak diszkrét kiadások, amelyeknél Elek Pál járt el és bemon-dóit összegeket, amelyeket bizalomra egyszerűen el kellett ismerni Szalay Bélának és nekem.

— Önöket ki bízta meg, hogy ezt ellenőrizték?

— Az igazgatóság. Azután, hogy ezek az összegek ki llelek fizetve, egy véletlen folytán Elek Pál vagyonában nagyobb összeget konstatáltam. Kerestem ennek eredetét.

— Elek Pálnak folyó számlája volt a banknál?

Vaida — Elekről

— Folyószámlája volt és az összegeket folyószámlára vette fel. Most aztán kellett volna vele számolni. Azután az idő után, hogy ezt az összeget kifizették, konstatáltam, hogy Elek Pál a banknál visszafizetett 895.000 koronát. Minthogy a felelősség engem terhelt a szignálás tekintetében, természetesen kötelességem volt megkérdezni, honnan származott ez a 895.000 korona. Erre ő nekem először azt mondta, hogy nem is tud róla, ő nem fizetett, nem tud semmit. Én ezt nem hittem, utána-jártam a dolognak és megkérdeztem a pénztárost, hogyan írta a javára a 895.000 koronát, mikor Elek Pál nekem azt mondta, hogy nem is tud erről az összegről, nem volt és nincs is pénze. A pénztáros azt mondta, hogy Elek személyesen fizette le az összeget. Az esetet a pénztáros olyformán adta elő, hogy Elek Pál előtte való napon avizálta neki, hogy a Hitelbank le fog nála tenni körülbelül 800—900.000 koronát. Ő aztán a pénztárt be is osztotta ennek alapján. Minthogy azonban sokáig nem jött pénz, egészen jóhiszeműen odatelefonált a Hitelbankhoz, hogy mi van a pénzzel, avizálva van, hozzák már ide. Erre ott azt felelték, hogy nem tudnak semmit, hanem majd Ullmann igazgató urat megkérdezik. Azután azt a választ kapta, hogy még nincs rendben a dolog és Elek Pállal Ullmann igazgatónak ezt külön meg kell beszélnie. Azonban nemsokára rá Elek Pál személyesen ment a pénztárhoz sárga táskával és 700.000 koronát hozott neki. A pénztáros erre, mert a felek már vártak és neki nem volt pénze, megkönnyebbülve azt mondta: „Nagyon jó, hogy már itt van a pénz, a felek várnak és én időközben már telefonáltam is a Hitelbankhoz”. Elek Pál erre nagy csetepatét csinált vele és azt mondta neki: „Mi az ördögnek telefonál maga, miért nem vár nyugodtan, míg a pénzt hozom”. A pénztáros azt felelte, hogy ez kötelessége volt, mert várnak a felek. Elek Pál, miután jól összeszidta a pénztárost, elment azzal, hogy még hoz pénzt. Hozott is nemsokára ugyanabban a táskában még 195.000 koronát, így lefizetett a kontójára összesen 895.000 koronát. Magától értetődik hogy miután ily körülmények között fizetett be Elek Pál és én megkérdeztem tőle, hogy fizetett-e, vagy sem, azt mondta, hogy neki nem volt semmi pénze, én azt feleltem: „Kérem, valami nincs rendben”. Újra kérdőre vontam és azt mondtam neki: „ön nagyon jól tudja, hogy nekem bizalmas kiadásokat kell szignálnom; legyen szíves felvilágosítást adni, mi történt”. Erre nekem egy másik dolgot mesélt, hogy eladott egy erdőt, fent Bicsefalun, Ohrensteinnak és onnan volt a pénze. En azt mondtam neki, ez nem lehet, mert az erdő vételára, ha jól emlékszem, 415.000 korona és úgy tudom, a vétel nem most történt. Erre azt mondta, hogy egyéb bevételei voltak. Elek Pálnak magánügyeire vonatkozólag könyvelések voltak, amelyeket egy banktisztviselő végzett és nekem abba teljesen szabad betekintésem volt. Oly bizalmas lábon állottam vele, hogy minden esztendőben ő saját maga mutatta meg

nekem a mérleget is. Természetes, hogy utánanéztem a dolognak az ő könyveiben és konstatáltam, hogy az erdőügy egy évvel ezelőtt volt aktuális.

— Mikor volt ez?

— Ezt 1911. november táján fessegettük. Konstatáltam, hogy 415.000 koronáért történt az eladás egy évvel előbb, ami rendesen be is volt vezetve a könyvbe. Cementbánya-eladásról tett azután említést, de konstatáltam a könyveiből, hogy a cementbányát nem is adta el. 160.000 koronáért kínálta ugyan Ohrensteinnak, de nem adta el és egyáltalában vétel nem is jött létre mindaddig, míg én a banknál voltam. Felelősségem tudatában *nem* fogadhatom el ezt a magyarázatot — mondottam neki. Ekkor nagy zavarba jött és én tekintettel az idősebb emberre, meg arra is, hogy borzasztó kényes szituációban voltam, közvetve Szalay által azl a propozíciót tétettem neki, — megjegyzem, Szalay sokkal bizalmasabb lábon állott vele, mint én, — hogy készítse el a mérleget és ha a könyveiből ki fog tűnni, hogy ez a 895.000 korona neki jár, magától értetődik, hogy az elszámolást ennek alapján utólagosan meg fogom ejteni, egvelőre azonban az elszámolásból ezt az összeget kihatíom. Arra is számítottam, hogy miután kettős könyvitelről van szó, feltétlenül kiderül, hogy nem remlit ki a 895.000 korona az ablakon, hanem ha van valami hiba, arra rá fog jönni és konstatálni fogja ő maga is, hogy az összeg a banké s azt fogja mondani, tévedés, ez a bank pénze, minden rendben van. De nem így történt, hanem olyformán, hogy elkészítette a mérleget a saját könyvei alapján, de miután az ő könyvelője megakadt a 895.000 koronán, amelyre nézve neki nem tudott felvilágosítást adni, azt először egy különszámlára könyveltette és azután januárban kivezetett 1000 Magyar Bank-részvényt és 500 Adria-részvényt, mint kiszolgáltattott értékeket, mint amelyeket ellenérték nélkül szolgáltatott ki januárban.

— A Magyar Bank?

— Ez az ő saját tulajdona. Volt is neki. Ha jól tudom, az 500 Adriát elvitette könyvelőjével a Hitelbankhoz, a Magyar Bankot pedig, azt hiszem, Krausz és Bettelheimhez. Most kezdődtek közöttünk a sűrlődások. Aki azelőtt a legbizalmasabb volt hozzá és akinek működését érdemen felül is dicsérte, abba egyszerre minden ok nélkül belekötött. Amikor láttam a dolog tarthatatlanságát, azt mondtam neki: Tessék végre a 895.000 koronás dolgot tisztázni. Erre ő azzal hozakodott elő, hogy a 895.000 korona ellen kiszolgáltattott ezer darab Magyar Bank-részvényt és 500 darab Adriát. Én mondtam, hogy ezt tudom konstatálni a könyveiből, de ez nekem nem elég, mert nem szolgáltatt ki az ember értékpapírokat ellenérték nélkül. Az elszámolást akarom látni és főleg arra nézve kérek felvilágosítást, honnan van, hogy maga cirka

1 millió ellenértéket kapott 1911. júliusban és az illető azokat a papírokat, amelyek az Ön birtokában voltak, csak januárban kéri. Egy milliót nem szoktak az emberek fedezetlenül hagyni. Ez nagy összeg és akármilyen bizalommal van valaki, ez nem rendes kereskedői szokás. Erre megtagadta a felvilágosítást, mire én kijelentettem, hogy viszont akkor én megtagadom ennek az összegnek a szignálását, sőt gyanítom, hogy nem 895.000 koronáról van szó, hanem egy milliónak kell annak a kerek összegnek lenni, — ez feltevés volt részemről, — amelylyel nem tud elszámolni és meg is mondtam neki, hol keresem én a 895.000 koronán felül hiányzó összeget, a 105.000 koronát, ő t. i. akkoriban kontót nyitott a Hitelbanknál Lili és Mariska leányai számára. Nekem t. i. feltűnt, hogy a könyvelőnek épp erről a két kontóról nem adta oda a kivonatot, hanem félretette. Minthogy a könyvelő megint csak nem tudott kivonat nélkül könyvelni, kérte tőle azt, de nem adta. Könnyű volt feltételezni, hogy ott még lesz 105.000 korona.

Azt mondtam, még 105.000 korona hiányzik nekem, legyen szíves adja ide a kontókat. Azt felelte: Nála nincsenek. Ha nincsenek Önnél — mondtam, — akkor majd kérünk egy másolatot a Hitelbanktól, de nézze meg az íróasztalát, mert úgy tudom, hogy ott van. Erre ki is vette az íróasztalából és előadta. Konstatáltam, hogy tényleg 120.000 koronát tett le a Hitelbanknál, ha jól emlékszem, három összegben és már előzőleg konstatáltam azt is, hogy az megint nem a bankok közt általánosan szokásos levélbeni átutalás formájában történt, nem is egy pénztári hivatalnokot, hanem az ő magánkönyvvezetőjét bízta meg azzal, hogy különféle részletekben tegye le ezeket az összegeket. És pedig, amint a kontókból azután konstatáltam, Elek Imre, Elek Henrik, Engel Berta és Garai Károly letéte gyanánt. Én, aki ismertem az ő viszonyát a családjához, tudtam nagyon jól, hogy neki semmiféle követelése ezek irányában nincs és nem is tételezhettem fel, hogy ha ezek csakugyan fizettek volna, akkor miért kellett volna neki a fiókjából kivenni a pénzt és egy hivatalnok által küldeni a bankhoz, akinek nem ez volt a rendes foglalkozása. Erre azt mondtam: Méltóztatik látni, itt van a 105.000 korona, amelyet én keresek. Tehát kerek egy millió az, amelyről nekem nem ad felvilágosítást és amelyet én nem szignálok. A kontó-korrensek azután nálam maradtak és csupán véletlenségből, talán az én alaposágomból kifolyólag, még egyszer megnéztem otthon és még 82.000 koronát konstatáltam.

Elnök: Tehát 1,082.000 koronát.

— Igen. Akkor még Szalay működött és azt mondta, ez az összeg az, amit meg kell téríteni, a 895.000 korona már el volt könyvelve és ezt a 182.000 koronát is ráírjuk az ön számlájára. Ebből a dologból kifolyólag iszonyatos ellentét támadt köztünk és Elek azt mondta nekem: „Kérem, nem tudok Önnel elszámolni, én elővigyázatlan ember voltam,

hogy nem fedeztem jobban a hátamat, büntessenek meg egy fél millióval, de egy fél milliót viseljen a bank”.

— Ezt Önnek mondta.

— Igen. Azt feleltem, kérem, így nem beszélhetünk. Méltóztaték nekem felvilágosítást adni erről a millióról és akkor az egészet fizetjük, ha pedig nem ad felvilágosítást, akkor én egy krajcárt sem tudok szignálni, mert nem engedi a lelkiismeretem. Erre azt felelte, hogy az igazgatóság elé fogja vinni a dolgot. Mondtam, tessék, de nem ajánlom Önnek, mert én az igazgatóság előtt is épp így fogok nyilatkozni, mint Önnel szemben és indokolni fogom, hogy miért tagadom meg ennek az összegnek a szignálását. El is állott ettől a szándékától, ellenben azt mondta, hogy feltétlenül ki fog engem a bankból túrni.

Ettől kezdve megszűnt minden érintkezésünk és történtek mindenféle tárgyalások arra nézve, hogy én menjek el, hogy ő menjen el. Különböző proposíciók voltak, azonban egyiket sem lehetett önérzetem feláldozása nélkül elfogadnom. A nagy tárgyalások és heccék következtében, mikor ez már körülbelül nyolc-tíz napja tartott, egy alkalommal elvesztettem a nyugalmamat, a legképtelenebb sértéseket szórtam a fejére, ő viszont engem, mialatt én izgatottan fel- és alá jártam, hátulról tettleg inzultált.

Dr. Balogh Elek?

— Igen, Elek. De rögtön megbánta és nagyon kérte, hogy bocsásjak meg neki, négy fal között történt a dolog, ne csináljunk ebből káoszt. Kiutasítottam a szobából és felmentem Herzog Péterhez, az elnökhöz. Elmondtam neki az egész ügyet és elmondtam neki azt is, hogy most kénytelen vagyok Eleket provokálni. Herzog Péter és Herzog Móric a legképtelenebb dolgokkal állottak elő, perszuadeáltak, hogy a világért ne tegyem ezt, az intézetet állítom ezzel pellengérré, ezer hivatalnok sorsát kockáztatom, szóval mindenféle módon iparkodtak engem erről lebeszélni. Sőt Herzog Móric kinyilatkoztatta nekem, hogy ha ez így van, amint én mondom, akkor végtelenül blamálok magam azzal, ha Eleket provokálok, mert akkor ő nem sátis-fakcióképes. Erre azt mondtam, a karddal tudok ugyan bánni, de a lovagiasság szabályait nem ismerem és önökre bízom, hogy mit fognak határozni, én alávetem magam az önök határozatának. Herzog Péter azután Eleket hívatta, odahívták Krausz Simont, akinek az egész dolgot elmondták — legalább én így értesültem — és azzal jöttek fel hozzám, hogy ezt okvetlenül jegyzőkönyvileg kell elintézni. Kérdést intéztem Herzog Péterhez és főleg Herzog Mórhoz, aki tartalékos huszárhadnagy volt, hogy vajjon rendben van-e így a dolog, figyelmeztettem őket, hogy ha Ők aláírják, akkor ők a felelősek és nem én. Azt mondták, rendben van, mire én elfogadtam azt a jegyzőkönyvi

Elek inzultálta
Vajdát

nyilatkozatot, amelyben kölcsönös bocsánatkérés volt, különös tekintettel arra, hogy én kezdtem a legsúlyosabb inzultusokat. Azzal azután elváltunk és én azt mondtam, most már semmi szín alatt sem maradok a banknál.

Ez természetesen nagyon kapóra jött Eleknek. Elküldte hozzám Szalait, ígért nekem eget, földet, a legméltányosabb, legzsenerőzebb elszámolást az igényeimre nézve, ami két nap alatt meglesz, a vége az lett, hogy három hétig húzták a dolgot és a jogos járandóságaimból az én számításom szerint legalább 200.000 koronát ledukkoltak. Ezt is elfogadtam. Kikötötték maguknak, hogy bent maradok az igazgatóságban és a többi állásokban. Ezt feltételelesen fogadtam el. Mikor később elhatároztam, hogy bankot nyitok, leköszöntem az igazgatósági tagságról. A bankban persze nem tudták elképzelni, hogy hogyan lehet odadobni olyan pozíciót, amely minden munka nélkül évenként 40.000 koronát hoz. Úgy okoskodtak, hogy e mögött lappang valami. Erre a négy ügyvezető igazgató, Elek, Szalay, Fleissig, Blum, összeült és kisütötte, hogy jobb lesz elébe vágni az én esetleges támadásaimnak, összeállították tehát azt a bizonyos híres levelet, amelyben gyalázatos rágalmak voltak és amely büntetőbírói ítélettel nyert elintézését.

Elnök: Van arról tudomása, hogy a bank szerződéses viszonyban állott és áll a kincstárral?

— Igen. Mondhatnám, hogy az állam áruüzletei számára az általános főügynökök voltunk. Mi képviseltük az állami gépgyárakat, a sómonopóliumot, a külkereskedelmi forgalmat a keleten, a fiumei üzletet, amely utóbbira vonatkozólag külön missiót kaptunk, szóval ezeknek az üzleteknek a mi bankunk volt a főügynöke az állammal szemben.

Elnök: Mikor járt le a sószerződés?

— 1910. december 31-én, a minisztérium azonban már 1909. végén felmondta a szerződést, de azzal az üzenettel, hogy a felmondás csak formaság;

A szerződésnek az volt a szépséghibája, hogy külön jogosítvány volt benne az asztali sóra, az ipari sóra és a marhasóra, mindegyik külön-külön szerződés volt, külön-külön lejáratú. 1910. végén a konyhasó-szerződés volt lejáratban. Jól tudtam, hogy a szerződést megszüntetni lehetetlenség, mert eltekintve a többi szerződéstől, amelyek egymással kapcsolatosak voltak, az összes berendezések ugyanabban a malomban voltak.

Elnök: Ekkor határozták el a különböző szerződések egyesítését?

— Igen.

Elnök: Van Önnek közvetlen tudomása arról, hogy Elek Pál az egyesített sószerződések meghosszabbításáért fizetett a pártkasszába valamit?

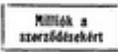
— Közvetlenül nincs, azt tudom, amit Elek Pál nekem mondott. Ő azt mondta, hogy fizetett a pártkasszának.

Elnök: Milyen jogcímen?

— Azt mondta, hogy azért, mert *máskülönben nehézségeink támadtak volna*. Mondotta, hogy a választásokhoz sok pénz kell a pártkasszának, magától értetődik, hogy a pártkassza minket is elővesz, mert hiszen az állammal szoros nexusban álló vállalataink vannak.

Elnök: Az összegeket nem mondotta meg?

Vajda Imre: De igen. *Azt mondta, hogy fizetnie kell a sóért 3 milliót, a fiumei egyezségért 1 milliót és a külkereskedelmi szerződésért 500.000 koronát)*



Ezt mondta ő nekem, de hozzám egy nyugta kivételével semmiféle nyugtát el nem juttatott. Az az egy nyugta, amely nálam volt a kasszában, 500.000 koronáról szólt. Elek Pál később elkérte tőlem az 500.000 koronás nyugtát, bevitte magához, majd kihozott az ő írásával kiállított 450.000 koronás nyugtát és azt a magyarázatot adta, hogy ő csak 300.000 koronát kapott vissza, de 450.000 koronát kell nyugtatni, mert 150.000 korona ott maradt, 50.000 koronát pedig később fog megkapni. Hogy ezt az 50.000 koronát a bank megkapla-e vagy sem, nem tudom, mert akkor már nem voltam az intézetnél. Azt sem tudom konstatálni, hogy 450.000 koronái kapoll-e csakugyan vissza, vagy 300.000 koronát. Én csak azt tudom, amit ő nekem mondott.

Elnök: Nyilatkozott Elek Pál arról, hogy kinek a kezéhez fizette a pénzt?

— Nem. *Nekem csak azt mondta, hogy átviszi a pénzt a pártkasszába.*

Elnök: *Hát azt mondta Elek Pál, hogy a sószerződésért kell fizetni azt az összeget, mert máskülönben nehézségek támadtak volna?*

— *Igen.*

— Megtörtént máskor is, hogy pártkasszának adtak pénzt?

— Sajnos, igen. Egy régebbi esetre emlékszem is. Jött hozzám Elek Pál és mondotta, hogy Szterényi kéri, hogy adjunk pénzt az óbudai választásra, ő szabadkozott, de kénytelen volt odaadni. Már nem tudom 25.000, vagy 35.000 koronáról volt szó. Azt mondta Elek, hogy őt csak az az egy vigasztalja, hogy a Hitelbanknak még többet kell adnia. (Élénk derűtség.)

Vázsonyi. A koalíció idejében volt ez?

— Nem tudom, de Szterényi volt az államtitkár.

Vázsonyi: De Szterényi kétszer volt államtitkár.

Elnök: Tud Ön arról, hogy a kincstár és a bank között az egyik szerződésből kifolyólag kártérítési per volt folyamatban?

— Igen. Volt egy szerződésünk, amelynek értelmében Fiume behozatali forgalmát kellett fejleszteni. Természetesen prémiummal járt a dolog, a minimum évi 40.000 korona volt, a maximum pedig 400.000 korona. Alig kezdtük meg működésünket, új miniszter jött, aki a szerződést nem akarta megkötni. Nehézségeket csináltak nekünk, megadták ugyanezt a kedvezményt a Leszámitoló Banknak, eleinte megegyeztünk, másfél évig együtt is dolgoztunk, de azután megint bajok támadtak, felmondták nekünk a szerződést és így támadt a pör, amelyet 2,400.000 korona erejéig indítottunk a kincstár ellen. Később, nyolc esztendő elmúltával, megkötöttük az egyezséget, az egyezségi összeg 1,825.000 korona volt.

Elnök: Megkapta ezt a pénzt a bank?

— Nem kapta meg. A kincstárnak 20 évi részletben kellett kifizetnie a pénzt 5% kamat megtérítésével!)

Elnök: A vádlott azt állítja, hogy a pártkasszába 1,100.000 K foly be, nem tudja, akkor történt ez, még mielőtt a bank a pénzt megkapta?

— Nekem arról van tudomásom, amit Elek Pál mondott, ő pedig azt mondta, hogy ezért az egyezségért a pártkasszában igenis pénzt kell adnunk, de nem nyilatkozott egészen határozottan, hogy 912.000 koronát. 825.000 koronát vagy 1,000.000 koronát kell-e adnunk.

Elnök: Az is állítatik, hogy a fiumei szerződés meghosszabbításánál is adtak pénzt a szubvenció felemelése fejében. Igaz ez?

— Elek Pál azt mondta, hogy ezért a szerződésért 150.000 koronát üzetett a pártkasszába. Csakhogy éppen ez az a 150.000 korona, amelyről az előbb szóltam és amely előttem nagyon homályos[^])

Elnök: Még egy kérdésem van. Látta Ön azt a bizonyos 500.000 koronás nyugtát?

— Igen.

— Ki állította ki?

— Paduch József.

— Hivatalos nyugta volt?

— Nem.

Elnök: Mi lett azután végeredményében az Elek Pál terhére mutatózó 895.000, illetve 1,000.000 koronán felüli összeggel? Terhére irták csakugyan, vagy kifizették?

— A terhére irták, de hogy a bankból való távozásom után mi történt, azt csak közvetve tudom.

Dr. *Kállay* bíró: Azt mondta Önnek Elek Pál, hogy a sószerződésért 3 milliót, a másik szerződésért 1 milliót, a harmadikért pedig 500.000 koronát kellett fizetni?

— Igen, az utóbbi összegre vonatkozóan először azt mondta, hogy 500.000 koronát kellett fizetni, de később visszajött ebből 300.000 korona.

Elnök: És tényleg kifizettek ezek az összegek?

— Az én tudomásom csak addig terjed, hogy Elek Pál a banktól tényleg kezéhez kapta a pénzt.

Elnök: Az ilyen bizalmas tételeket, hogy szokták elkönyvelni?

— Különféle címeken.

— Nem a valódi címén?

— Nem a valódi címén.

Sélley főügyész helyettes: Az egységes sószerződés előnyt jelent-e a bankra nézve, vagy terhet?

— A bankra nézve is, a kincstárra nézve is előnyöket tartalmaz.

— Számszerű összeget nem méltóztatik tudni?

— Nem, mert hiszen ez sok mindenféle körülménytől függ, különben is az új szerződés megkötése után én már elmentem az intézettől.

Sélley: Igaz az, hogy amikor az agrumen egyezséget kötötték, a bank először kevesebbet kért, azután többet?

— Igen, eleinte kevesebbet kért a bank, mert remélte, hogy per nélkül elintéződik az ügy, de miután éveken át perlekedtünk és a periratok reánk nézve kedvezően állottak, természetesen többet kértünk.

— A balkáni külkereskedelmi szerződésnek melyek az előnyei?

— Nekünk az eredeti szerződésünk 215.000 koronáról szól. Erre az üzletre évről-évre ráfizetünk. Azért volt ennek az eredménye olyan rossz, mert egy stipuláció volt a szerződésben, hogy kizárólag hazai cikkekkel szabad foglalkozni, már pedig azok a hazai cikkek, amelyekkel a keleten üzletet lehet csinálni, meglehetősen gyéren vannak és ügynökségeinknek nem volt semmiféle pozíciója a keleten, akkor a kormányhoz fordultunk, hogy engedjék meg, hogy a hazai cikkek portálása mellett külföldi cikkeket is felvehessünk, mert ezáltal nagyobb súlyt nyerünk a kereskedőknél és ha külföldi cikket eladunk nekik, inkább bírjuk kényszeríteni arra, hogy bizonyos magyar cikket is vegyenek. A minisztériumot megnyugtattuk a magyar cikkek forgalma tekintetében a minimális összeggel, amelyet garantáltunk. Minthogy belátták, hogy kereskedelmi szempontból igazunk van, abban állapodtunk meg, tessék inkább levonni a szubvenciót, így redukálódott a szubvenció 70.000 koronával 140.000 koronára, viszont azt a koncessziót kaptuk, hogy külföldi iparcikkeket is lehet szállítani. Természetesen az ügylet még mindig rossz volt és mikor az új szerződésről tárgyaltunk, akkor megint a 215.000 koronás régi alapra mentünk vissza.

Ügyész: Tud a bankár úr arról, hogy Hieronymi kereskedelmi miniszter úr hajlandó volt több ezer koronát adni, mint amennyit kértek, de a feltételek olyan terhesek voltak, hogy a bank nem vállalta.

— Főleg azt kívánták, hogy Horvátországban telepedjünk le, akkor

250.000 korona lelt volna a szubvenció. A kormány elejtette a kívánást és a szubvenció 35.000 koronával redukálódott.

— Lukács László ő excellenciája is befolyt ebbe az ügybe?

— A kereskedelmi minisztériumban tárgyalunk Lers államtitkár úrral hosszasan.

Vázsonyi: A Paduch-féle nyugtáról méltóztatott megemlékezni. Milyen ügyletre vonatkozott?

— Elek állítása szerint vonatkozott a muzeális szerződésre,

— Volt-e tudomása, hogy ez az 500.000 korona a banknak egyéb legális üzletére vonatkozott?

— Nincs tudomásom.

— Méltóztassék megjelölni, mekkorára terjed az az összeg, amelyet Szalay Bélával együtt az igazgatóság megbízásából szignáltatni méltóztatott. Tudomásom szerint 3,450.000 koronáról van szó.

— Az összegre nem tudok pontosan visszaemlékezni. Körülbelül megfelel.

— Az igazgatóság tagjai között az elnök úr tudomással bírt arról a kiadásról?

— Őneki nagy vonásokban tudomása voll, én ő vele erről nem beszéltem soha, azonban úgy hiszem, hogy Elek Herczog Péterrel be szélt erről.

— Mit mondott Elek Pál, hogy a pártkassza ügyében a kormány tagjai közül kivel érintkezett? Önök nagyon bizalmasak voltak, egy mással együtt nőitek fel a bankban. Kivel beszélte meg?

— *Énnekem azt mondta, hogy Lukács Lászlóval.*

— Említett ő összegeket, amelyekről nincs nyugta és amelyekre nézve azt mondotta, hogy a munkapárt végrehajtó bizottságának egyik tagját hívja fel tanúnak.

— Nem.

— A refakciák dolgánál a vasút tartozik üzetni 1,825.000 koronái húsz évi részletben 5%-os kamatozással. Ugyebár, ha ki van kötve az 5%, ez eszkomptált követelésnek tekinthető?

— Igen.

— Van-e tudomása arról, hogy saját hivataloskodása körében a bankhoz ezen értékben, az 1,825.000 koronából nem maradt meg több, csakis 600.000 és még néhány ezer korona?

— Nincs tudomásom. A vasút évenként fizet 92.000 koronát. Mihelyt a részletek esedékesek, a bank inkasszálja.

— Ezen egyezésre vonatkozólag nem voll tanú úrnak egy ügyködése, nem vett fel tanú úr erre vonatkozólag okiratokat?

— Csináltam egy szerződési egy üzletbarátunkkal, de ennek a

szerződésnek az volt a célja, hogy a pártkasszába adott pénzeket ennek alapján könyveljük.

— Ezen szerződés mire vonatkozott? Mire kötetett?

600.000 korona 1.800 koronáért

— Pontosan nem emlékszem. Eladtuk a követelést.

— Mennyiért adták el? Nem 600.000 koronáért?

— Lehetséges.

— Ugyebár lehetséges, szóval *csinállak egy szerződést, hogy az 1,825.000 korona követelést megveszi egy barát és ez történt azért, hogy el lehessen könyvelni azt, amit a pártkasszában adtak?*

— Igen.

— Azt méltóztatott mondani, hogy a választások támogatása állammal szerződéses viszonyban álló társaságoknál szokás. Ezt fájdalom, a magam bőrén tapasztaltam. Ilyen horribilis összegeknek, 4,000.000 koronának az adása is szokásos? Méltóztatik emlékezni, hogy ehhez megközelítő összeg választásra kiadatolt? Miféle kormányoknál tapasztalta? Csak kizárólag az óbudai Sztérényi-féle adományokra emlékszik? A Bánffy-Tisza-kormány nincs emlékezetében?

— Mi akkor kisebb bank voltunk.

— Méltóztatassék arra feleletet adni, vajjon az óbudai választásnál a Vörös László úrnak a választása volt-e, mert abban az időben is államtitkár volt Sztérényi József, utána jött a koalíciós kormány, akkor is volt Óbudán választás? Melyik választásra, a Vörös Lászlóéra, vagy a koalícióséra adott?

— Nem tudom.

— Mivel teljesen el voltam készülve arra az előre elkészített pletykára, amely az Elek Pál-féle kihallgatásra adott kérdéseknél előre vetette árnyékát, van szerencsém bemutatni Wekerle Sándor volt miniszterelnök innak Sztérényi őexcellenciájához intézett levelét, amelyben kijelenti, hogy sem Elek Pál, sem más soha egy fillért választás céljaira a koalíciónak nem adott. Méltóztatassék az iratokhoz csatolni. (Megtörténik.)

— Azt méltóztatott mondani, hogy az ügyvéd urak azt mondták, hogy az ügyvéd urak megnyerték a peri. A periratok szerint a megállapítási pert elvesztették.

— Nem veszítettük el, ez csak az ügyvédek taktikája volt.

— úgy tudom, hogy a bank csakis déligyümölcsöt hozott be, a szállítással a fiumei kereskedelmi bank foglalkozott.

— A Magyar Bank egyebet is hozott, a Fiumei Kereskedelmi Bank részvényeinek száz percentje a Magyar Banké volt.

— Nem volt olyan bíróság, timely az elmaradt haszon címén többet állapított meg hal évre, mini 800.000 koronái?

— Mikor megkezdttük az üzletet, akkor a Leszámitoló Bank szintén kapott kedvezményt, tehát nem tudtunk dolgozni.

— Van-e tudomása arról, hogy a vezérigazgató úr előbb 1,200.000, később 900.000 koronát volt hajlandó elfogadni a fiumei kereskedelmi bank nevében is?

— Erre vonatkozólag köztem és a vezérigazgató között állandó harc volt. Ő mindig attól tette függővé, hogy mennyiért egyezzünk ki, hogy milyen benyomást nyert a minisztériumban.

1910-ben a forgalom az előző forgalom kétszeresére emelkedett fel. Emlékezik-e arra, hogy 1910. évben a forgalom nem haladta-e már fel az előző szerződésben kikötött minimális forgalmat?

— Nem haladta túl, mert az összforgalomból bizonyos cikkeket kivettek. A forgalom összegére nem emlékszem.

Sélley: Elek Pál nyilatkozata arra az időre esik, amikor a bankban szabálytalan kivételek történtek, vagy amikor a megszámloltatás már megindult?

— Ezt akkor mondta, mikor a kivétel történt.

— Mikor bevezette a fiktív tételt, tudta, hogy fikcióval dolgozik?

— Igen, tudtam.

— A kiviteli szerződés szempontjából a mostani szerződés a honi cikkek minimuma tekintetében változtatott a Hegedüs-féle szerződésen?

— Szigorúbb annál.

Désy Zoltán: Méltóztatott mondani, hogy a sószerződést 1910. december 31-ére felmondották. Mikor kapta meg a bank az erre vonatkozó értesítést?

— Ha jól tudom, 1909. december végén és ha jól emlékszem, Méltóságod írta alá.

— Azt méltóztatott hozzátenni, hogy üzenetet is méltóztattak kapni, hogy ez csak formáság?

— Ezt az üzenetet Szalay hozta azzal, hogy Méltóságod mondta.

— Szalay igazgató ügyebár az, aki most szanatóriumban van? *(Az elnökhöz.)* Kérem a csatolt aktákban foglalt álláspontom ismeretetését. *(Vajdához.)* Van-e tudomása arról, hogy 1903-ban kötött és 1915-ben lejáráó marhasószerződés 1906. november 29-én fel lett mondva?

— Méltóságos Elnök úr, kérem kell a Kereskedelmi Társaság 1907. május 11-iki beadványának beszerzését, amelyben válaszol a felmondásra. *(Vajdához.)* A tárgyalásokat Elek Pál Lukács Lászlóval személyesen folytatta?

— Kik között jött létre a megállapodás, mielőtt írásba foglaltatott volna?

— A szerződést úgy emlékszem Elek Pál és Szalay írták alá. A tár-

gyalásokon gyakran Szalay volt jelen és fel szokott menni Elek Pál is. Én magam nem vettem benne részt.

— Méltóztatott mondani, hogy a bankokban szokásos politikai célokra összeget adni. *Ha önöknek nem lett volna szerződésük, adott volna-e az igazgatóság A milliót akármiféle célra?*

— *Bajosan hiszem, hogy adott volna.*

Vázsonyi Vilmos: A járásbírószági tárgyalás beadványában az foglaltatik, hogy 1910. év derekán egy diszkrét üzlet lebonyolításával bízott meg Elek Pál. Tehát 1910. derekán már az elszámolás ejtett meg?

— 1910. derekán történtek a kiutalások.

A tanút vallomására megeskették..

Elek becsületbírái.

Károlyi Imre gróf, Sándor Pál, Ullmann Adolf.

Károlyi Imre gróf Az elnök kérdéseire elmondja, hogy negyven éves, a főrendiház örökös tagja. Az elnök figyelmeztette, hogy olyan kérdésekre nem köteles felelni, amelynek megválaszolásából reá valami erkölcsi hátrány származnék.

Elnök: Van-e tudomása tanú úrnak arról az üzleti összeköttetésről, amelyben a Magyar Bank Részvénytársaság az állammal van?

— Igen.

— Befolyt ezek megkötésébe?

— Nem. Akkor még nem voltam igazgatósági tag.

— Van-e tudomása arról, hogy 1911. évben Elek Pál akkori vezérigazgató terhére valami szabályszerűtlen elszámolások mutatkoztak?

Van tudomásom, hogy ilyennel vádoltatott. A bank egyik volt igazgatója, Vajda Imre, vádolta.

— Vajda ezt előterjesztette az igazgatóság tagjainak?

— Nem.

— Elek ezen vádak súlya alatt önmaga javára valami bizalmi nyilatkozatot kívánt.

— Bizalmi nyilatkozatról nincs tudomásom, ő eltávozott a bank kötelékéből, azután visszakiváncozott oda, ez ellen aggályok merültek fel s ebből a célból a Magyar Bank részéről és részére háromtagú bizottság alakítottatott.

— Kikből állott?

— Eredetileg Ullmann Adolfból és Sándor Pálból. Azután Ullmann Adolf javaslatára szóba jött elnökként Hadik Barkóczy Endre gróf, akire nézve azt mondtam, hogy ki van zárva, hogy az elnöklést elfogadjja.

Másodízben Ullmann javaslatára Andrássy Gyula gróf jött szóba. Mikor Andrássy Gyula gróf is előzetes tárgyalások után nem mutatkozott alkalmasnak az elnökségre, vagyis nem volt hajlandó vállalni, utána, gondolom én, Tisza Istvánt proponáltam. Miután ő sem volt hajlandó, akkor vállaltam én az elnökséget.

— Mi volt ennek az értekezletnek a tárgya?

— A háromtagú bizottságot a Magyar Bank annak a megállapítására kérte fel, hogy azoknak a pénzeknek kezelése körül, amelyek 1910-ben a Magyar Bank részéről úgynevezett diszkrét célokra Elek Pál rendelkezésére bocsátottak, követett-e el Elek Pál szabálytalanságot, vagyis szerzett-e magának illegitim előnyöket vagy sem.

— Akkor tanú úr bent volt az igazgatóságban, mikor ezeket a diszkrét kiadásokat Eleknek rendelkezésére bocsátotta a bank?

— Nem, én egy évvel később léptem be, 1912. márciusában.

— Mennyi volt a diszkrét kiadások számszerű összege?

— Ennek több mint ötnegyed éve, semmi feljegyzést magamnak nem csináltam, azért minden összegre és számra egész precíz nem tudok emlékezni. Körülbelül 4 és fél millióról volt szó.

— Az urak tisztázottnak találták Elek Pált?

— *A mi legjobb lelkiismeretes meggyőződésünk szerint tisztázottnak.*

— Volt ott azonban egy tevel, amely 895.000, esetleg 1,082.000 koronáról szólt. Ebben a kérdésben szintén tárgyaltak?

— Az összes kérdésekben.

— Elek Pál megjelent a bizottság tárgyalásán?

— Hogyne, ismételten.

— Milyen nyilatkozatot tett itt, hova és milyen célokra fordította a diszkrét kiadásokat?

— Részben írásbeli bizonyítékokkal, részben pedig csak szóbeli nyilatkozatok alapján számolt el, amely utóbbiak felett mi pszichológiai momentumok, benyomások alapján döntöttünk.

— Mik voltak az írásbeli bizonyítékai?

— Egy nyugtának az összegére emlékszem precízen. Ez Kazár Adolf részéről volt kiállítva és *ha nem csalódom 2,825-000 koronáról szólt, illetőleg egész határozottsággal csak annyit merek mondani, hogy 2,800.000 korona körül mozgott.*

— Mikor Elek a nyugtát bemutatta, mit mondott, milyen célzattal fizette ki ezt az összeget Kazár kezéhez?

— Azt mondta, hogy *ez megállapodás volt közte és az akkori pénzügyminiszter közt.*

— *Lukács László közt?*

— *Igen.*

— Milyen címe volt a megállapodásnak?

— Minket leg főképp az a kérdés érdekelt, hogy ezeket az összegeket Klek tényleg kiadta-e. Mikor ő legimitálva volt és ez a kérdés tisztázatlott, akkor természetesen akcept szempontjából vizsgálat tárgyává tettük bizonyos pontig, hogy minő célszerűségi indokok forogtak fenn. *Azt mondta, hogy bizonyos szerződések megkötésére kellett a pénz, máskülönben lehetetlen lett volna a szerződéseket megkötni, ha ezeket az összegeket nem fizetik ki.*

— Megmondta Elek Pál, hogy honnan vette a jogosultságot hogy igazgatósági ülési határozat nélkül ilyen összegeket adjon ki?

— Neki volt valamilyen felhatalmazása. A bank igazgatósága 1910-ben hozott egy igazgatósági határozatot, amely őt felhatalmazta két revizornak, Vajdának és Szalaynak a közbejöttével bizonyos nagyobb összegek kiadására.

— Nem kérdezte a felülvizsgáló bizottság, hogy milyen célra ment át a pénz a Kazár kezébe?

— Nem is került arra a sor, hogy ezt kérdezze, mert Elek spontán magától megmondta.

— Mit mondott?

— Azt mondta, hogy *a választási kasszába ment be,*

— És kinek a rendelkezése folytán?

— *Lukács László akkori pénzügyminiszter úrral való megállapodás folytán.*

— Ennélfogva az urak rehabilitálták ezen a címen.

— Azután voltak más írásbeli bizonyítékok is, végül voltak azok a letelek, amelyekre írásbeli bizonyítékai nem voltak s csak szóbeli felvilágosításokat adott. Ezeknek próbáltunk utána járni, ez részben sikerült is, végül maradt bizonyos függő összeg, amelyre nézve az volt a véleményünk, hogy aki ekkora összeget ilyen fokig tud elszámolni, az ezt sem fordította a maga hasznára.

— Mennyi volt ez az összeg?

— Úgy emlékszem, körülbelül 200,000 korona körül mozgott ez az összeg, amelyről nem volt elszámolás.

Elnök: Nekem nincs több kérdésem.

Vázsonyi Vilmos: (Micsoda indokot hozott fel Elek Pál, miféle üzletet említett, amelyek megszerzése érdekében fizette ezeket az összegeket? Méltóztatik-e erre emlékezni?)

— Felemlítette a *sószerződést*, azután a *vasúti refakcia-egyezséget* és *egy külkereskedelmi képviselőten.* Az egyes szerződéseket részletezte, hogy ezért ennyit kellett fizetnie, ezért annyit.

— Egészen precízen részletezte?

— Precízen részletezte, hogy minden üzlet mennyibe került.

— Méltóztatott említeni, hogy a Kazár-féle nyugtán kívül volt egyéb írásbeli bizonyíték is. Milyenre méltóztatik visszaemlékezni?

— Azokra én egészen pontosan nem tudok emlékezni. Semmiféle feljegyzést nem csináltam, több éve van már a dolognak, csak a Kazár nyugtájának összegére emlékszem. Arra pozitíve emlékszem, hogy volt ott más nagyobb összegű nyugta Paduch József miniszteri tisztviselő által szignálva. Hogy ez milyen összegről szól pontosan, arra nem emlékszem.

— Ezen Paduch-nyugtát szintén látták az urak?

— Igen.

— És kézben tartották?

— Igen.

— Ezen a nyugtán volt már rajta Elek Pál úrnak egy elismervénye, hogy ő egy bizonyos összeget visszacapott?

— Igen.

— Ezen a nyugtán volt már rajta Elek Pál úrnak egy elismervénye, hogy ez is ilyen üzletek megszerzésére adatott?

— Igen,

— A becsületbíró urakon kívül — nem tudom ez volt-e a neve a bizottság tagjainak — volt-e még más is a gróf úr tudtával, aki ezekéi a nyugtákat látta?

— Székely Ferenc.

— Mikor a Paduch-féle nyugtát látlak az urak, akkor tettek-e lépéseket az ügy tisztázására, vagy pedig egyszerűen akceptálták a nyugtát? Kérdézősködések történtek-e?

— Ha nem tévedek, a bizottság tárgyalásának utolsó délelőttjén éppen Székely Ferencet bíztuk meg, hogy menjen fel Elekkel együtt a pénzügyminisztériumba és ott bizonyos, nekünk még hiányzó felvilágosításokat szerezzen.

— És Székely mivel tért vissza Elekkel együtt?

— Elekre nézve egészen kedvező véleménynyel, hogy Elek állításait igazollak a pénzügyminisztériumban, a szóbanforgó összegek oda tényleg megérkeztek és ő tökéletesen tisztáztatott.

— Ezt Székely úr konstatálta, a jelenlegi igazgató?

— Igen.

Vázsonyi: Ki adta az urak rendelkezésére a nyugtákat?

— Elek Pál.

— Hová kerültek a nyugták?

— Mikor utoljára beszéltem vele, azt mondta, hogy nála vannak.

— A nem nyugtázott 200.000—240.000 koronás összegre vonatkozólag adott-e Elek Pál úr felvilágosítást, illetve tett-e célzást arra nézve, hogy kinek adta és miért?

Károlyi Imre gróf: Ez az összeg sokkal nagyobb volt, mint 200,000 korona. A 200.000 koronás összeg még akkor is felvilágosítás nélkül maradt, amikor már a tárgyalások végére jutottunk. Sokkal nagyobb

összeg volt függőben, Elek Pál adott is róla részleges felvilágosítást, egy vagy két úrral kapcsolatban.

Vázsonyi: Ki volt az az egy vagy két úr?

— Az egyik *Horánszky Lajos* volt.

— Mennyit kapott Horánszky úr?

— Azt hiszem. *120.000 koronát.*

— *Horánszky Lajos tagja volt a munkapárt végrehajtó bizottságának?*

— Ő mint a Magyar Bank aligazgatója szerepelt a dologban. Elek Pál azt mondta és ezt megerősítette a többi aligazgató is, hogy mivel Ilo-ránszkynek aránytalanul alacsony volt a fizetése a banknál — talán mindössze 6000 korona — emellett tantiémel sem kapott, az volt a megállapodása Elek Pállal, hogy minden egyes üzlet megkötésénél külön díjazást is kap.

— És ennek az üzletnek a megkötését is olyan alkalomnak tekintelle Elek Pál, hogy Horánszkynek külön díjazást kellett adni?

— Igen.

— *Hát ezekért az üzletekért kapta ezt a 120.000 koronát Horánszky Lajos úr?*

— Igen.

— Hát a másik úr ki volt?

— Nem tudom.

— Van-e tudomása gróf úrnak arról, hogy a bank és Elek Pál között most is elszámolási differencia van?

— Igen.

— Milyen természetű ez az elszámolási differencia?

— Abban van a differencia az én tudomásom szerint, hogy Elek Pál innak milyen jutalékok járnak az úgynevezett latens rezervák után. Amikor eltávozott a bankból, az volt a megállapodás, hogy Székely Ferencet kéri meg, hogy ő legyen a bíró az összeállításnál. Ennek az összeállításnak a mibenlétéről annyit tudok, hogy Elek Pálnak a latens rezervák után 10% jár.

— Erre nézve speciálisan azt a kérdési teszem fel, hogy úgy törté-nik-e az elszámolás, hogy a 10% csak a netto összeg után jár Elek Pálnak? Az eljárás közben felmerült kiadásokat a terhére írják? Egy-általában méltóztatik-e tudni arról, hogy- a sószerződés megkötése kö-rül felmerült kiadások címén milyen összeg jutott Elek Pál terhére? Én részletesen nem törődtem a dologgal.

— *Ki indítványozta azt, hogy a mostani miniszterelnök urnái szemé-lyesen járjanak el abból a célból, hogy meggyőződést szerezzenek Elek Pál elszámolásának helyességéről.*

— *Elek Pál indítványozta.*

— *Ő nevezte meg Lukács László urat, hogy ő alkalmas személy arra, hogy őt rehabilitálja, mert a miniszterelnök úr mindent tud?*

— Igen, Elek Pál azt mondta, hogy Lukács László mindent lud, ja hiányzó tételekre nézve is megadja nekünk a kellő felvilágosításokat.*Az utóbbiban tévedett, mert a hiányzó tételről Lukács László nem adott felvilágosítást.

— Mít mondott a miniszterelnök?

— Elővettük az egyes tételeket, mire a miniszterelnök azt mondotta: „*Erről tudomásom van.*” Azután rákerült a sor a második, a harmadik tételre, a miniszterelnök mindig azt mondotta: „*Erről tudomásom van.*” Mikor aztán elérkeztünk a meg nem világított tételre, azt mondta, hogy *azokról nincsen tudomása.*

— Nem mondta a miniszterelnök azt, hogy az egyik vagy a másik összegről ki tud?

— Azt mondotta, hogy talán a kereskedelmi minisztériumban nézünk a dolognak utána-

— Mennyi volt az az összeg, amelyről a miniszterelnök azt mondotta, hogy nincsen tudomása?

— Körülbelül 900.000 korona.

— Szóval az összeg többi részére nézve vállalta, hogy tudomása van?

— Igen.

Elnök: Csináltak az urak Írásbeli feljegyzéseket arról a bizonyos elszámolásról?

Gróf Károlyi: Igen. Itt is van. (Átnyújtja az elnöknek.)

Elnök: (Olvassa.) Kelt 1912. március hó 1-én.

Elek Pál rehabilitálása Alulírottak a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvény társaság felkérésére eljárak Elek Pál úr ügyében és eljárásuk folyamán a nevezett úrnak a bank által az 1910. év első felében rendelkezésre bocsátott összegek felhasználását illetőleg vizsgálatuk eredményét abban foglalják össze, hogy legjobb tudomásuk és lelkiismeretük szerint Elek Pál úr a rendelkezésére bocsátott összegekből illetéktelen hasznot önmagának nem szerzett. Budapest, Károlyi Imre, Ullman Adolf, Sándor Pál.” Méltóztatik ezt az okmány! becsatolni?

— Igen. Becsatolhatom. (Az elnök az iratok közé teszi.)

Elnök: Van még valakinek kérdése?

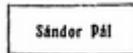
Désy Zoltán: Én teljes világosságot kívánok ebben a kérdésben. Az volna tehát a kérdésem, hogy amikor az urak a miniszterelnök urnái voltak, mondta ő azt, hogy Elek Pál a sószerződéssel elszámolt?

— Hogy milyen szerződéssel kapcsolatos összeggel számolt el, az uem került szóba, én csak olvastam az egyes összegeket, ő mindig felel rá és azt mondta, hogy tudomása van róla. Ilyen formán történt a dolog:

Én olvastam „2.000.000 korona, Kazár”, „méltóztatik erről tudomásal bírni?” Erre mondta aztán a miniszterelnök a választ.

Károlyi Imre grófot vallomására megesketik.

Sándor Pál orsz. képviselő, vezérigazgatói hallgatta ki ezután a bíróság.



— Van-e tudomása arról, hogy a múlt év folyamán a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaságnál Elek Pál volt vezérigazgató és társai között bizonyos összegek elszámolása tekintetében differenciák voltak? Miről volt ez esetben szó?

— A bank felszólított bennünket, hogy bizonyos elszámolási ügyben járjunk el, amelynek tendenciája oda irányult, hogy lehet-e Elek Pál ismét a Magyar Bank igazgatósági tagja. Ha azt találtuk volna, hogy bizonyos összegek elszámolását Elek Pál úgy intézte el, hogy a pénzekből a saját hasznára nem vett semmit, tagja lett volna továbbra is az igazgatóságnak, amennyiben pedig nem, jogosan hagyták volna őt ki.

— Kikből állt ez a bizottság?

— Gróf Károlyi Imre, Ullmann Adolf és én voltunk annak tagjai.

— Elek Pál megjelent a bizottság ülésén és a diffikultált összeg elszámolása tekintetében okmányt terjesztett az urak elé?

— A bank terjesztett be okmányokat és nem Elek Pál.

— Milyen összegről volt szó?

— *Az összeg 4,700.000 koronán felül volt, de nem volt egészen 4.800.000 korona)*

— Mily okmányokat mulatott be a bank az elszámolás tekintetében? Megbízást kapott Elek Pál a diszkrét természetű kiadások foganatosítására?

— Igen. Maga a bank igazgatósága már felmentette volt Elek Pált a felszámolástól, azonban Vajda állítása tekintetében ismét vizsgálatul indított és ha jól emlékszem, két okmányt mutattak fel. Az egyik nyugtát Kazár Adolf írta alá és ha jól emlékszem 2,850.000 koronáról szólt.

— Hivatalos nyugta volt? Volt rajta hivatali pecsét?

— Arra nem emlékszem. Csak azt tudom, hogy alá volt írva Kazár Adolf.

— És a másik okmány?

— Az kissé bonyolultabb volt. Erről pontos adatot nem kaplam. A/1 hiszem, körülbelül 8—900.000 korona lehetett.

— Ki volt aláírva?

— Paduch. Ez azonban már inkább elszámolásokról állt, mert ezt az összeget, úgy tudom, visszaszolgáltatták. Pontosan erre nem emlékszem. Ez elszámolás volt, mint ahogy a 4,700.000 korona is elszámolási összeg.

— Az eddigi adatok szerint a Paduch-féle nyugta 500.000 koronáról szólt volna?

— Úgy emlékszem, 800.000 korona.

— Megmondta Elek Pál, micsoda összeget adott Paduch és Kazár kezébe?

— Azt hallottuk, hogy négy üzletről voll szó. *A sóüzletről, a narancs-üzletről, agrumen- és orient-szerződésről és volt még egy negyedik üzlet, amely előttünk ismeretlen volt, ezt nem nevezték meg.*

— Ezeknek a szerződéseknek megkötéséért, vagy mi címen adta volna a pénzeket a bank?

— Okvetlenül. *Maga a bank adta át az összeget Elek Pálnak, hogy ily díszkrét kiadásokra használja fel. Minthogy ezt nem pertraktálhatták a bíróság előtt, azért hívtak bennünket hármunkat, hogy bizonyítsuk, tényleg kiadta-e azokat az összegeket és hogy nem fordított belőlük a saját használatára.*

— Megmondta Elek Pál, hogy történt ezeknek elkönyvelése?

— Ezt nem kellett megmondani, mert a bank terjesztette elő.

— Nem volt más nyugta, vagy okirati igazolvány?

— Volt, mert a nyugta csak 2,800.000 és 900.000 koronáról szólt. De voltak más összegek is.

— Mit mondott Elek Pál, hova telte ezt az összeget?

— Úgy volt a dolog, hogy Elek Pál 4,700.000 koronát kapott és erről kellett elszámolnia. Az egyes tételeket felsorolta, de volt egy tétel közöttük, amelyről felvilágosítást nem kaphattunk, de azután megkaptuk, mikor láttuk, hogy tévedés történt a minisztériumban és erre a Paduch-féle nyugtára rávezetve kaptunk egy összeget, amit a minisztérium elismert, mint a bank javára írt összeget. Ha nem tévedek, 350.000 korona lehetett ez az összeg és ezt a 900.000 koronás nyugtára rávezetve kaptuk.

— Nem mondta Elek Pál, hogy az összegek a munkapárti választás céljaira kellett?

— Ezt pozitív formában nem mondta.

— És megkérdezlek az urak, kinek felkérésére fizeti ezeket?

— Ő maga csinálta az üzleteket, ő kapott felhatalmazási és egyénileg jár el.

— Két szerződés a kereskedelemügyi minisztériumban és egy a pénzügyminisztériumban költetett.

— Nekem csak arról van tudomásom, hogy bizonyos összegeket elismert a miniszterelnök úr és bizonyos összegek tekintetében a kereskedelemügyi minisztériumhoz utasított.

Vázsonyi Vilmos: Amikor a miniszterelnöknél jártak, mekkora összegei vont ő kétségbe? Az összegnek kisebbik, vagy nagyobbik részei?

— A kisebbik részét. Nem vonta kétségbe, csak azt mondta, hogy arról közvetlen tudomása nincs.

— Mennyire tehető az az összeg a 4,700.000 koronái kilevő összegből, amelyre nézve a miniszterelnök úr tagadta, hogy arról tudomása volna?

— Talán lehetett egy millió, de ennél semmi esetre sem több.

— Az eljárás során a Paduch-féle nyugtára nézve nem mérültek fel

kétélyek, miután elment valaki Paduchhoz felvilágosítást kérni a nyugta és elszámolás mibenlétéről?

— Előbb említtem, hogy bizonyos összegekről, amely lehetett körülbelül 1,000.000 korona, nem kaphattunk semmiféle információi. Erre felajánlotta Elek Pál, hogy Székely vezérigazgatóval együtt menjünk Paduchhoz és olt megtaláljuk a hiányzó összeget. Meg is találtuk egy részét, hogy mennyi volt, nem tudom. Csak azt tudom, hogy maradt egy 230—240.000 koronás összeg, amelyre Elek Pál nem tudott fedezetet. Székely azzal jött vissza, hogy a Magyar Bank javára lett írva az a bizonyos összeg.

— A hiányzó összegre nézve mit mondott Elek Pál?

— Azt mondta, *bármit tegyünk is, nem hajlandó ez összeg tekintetében felvilágosítást adni. Miután mi nem tudtuk, de sejtettük körülbelül, hogy ez hova fordított, ennél fogva ha egy bankigazgatónak 4,800.000 koronát adnak kezébe, diszkrét kiadásokra, nincs jogom róla feleltetni, hogy épp ez a 120.000 korona volna az az összeg, amit magának megtart.*

— Elek Pál, amidőn feltárta a helyzetet, felemlítette-e kifejezetten azokat az üzleteket, amelyeknek ellenértékéül fizette ezeket az összegeket?

— *Három üzletet említett és a negyedikre visszakaptuk az egész összeget és így tudtuk, hogy ez az üzlet nem jött létre.*

— Kinek volt a kezdeményezése, hogy az urak menjenek fel Lukács László miniszterelnök úrhoz, mert ő tud mindent?

— Elek Pál ajánlotta nekünk, hogy menjünk fel. úgy tudom, közvetlenül azelőtt gróf Károlyi Imre beszélt Lukácscsal, aki hajlandó volt nekünk ebben a dologban felvilágosítást adni.

— Szóval, Elek Pál ajánlotta és indokolta, hogy Lukács tud minderről és ő fogja őt rehabilitálni? Ezekkel a szavakkal?

— Ezekkel.

— A nyugtákat látta még valaki az igazgatóság tagjai közül?

— Ott volt még Székely, azután Szalay és mi hárman. A következő tanú *Ullmann Adolf*, a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatója, főrendiházi tag.

Elnök: 1912. év folyamán résztvett egy bizottsági ülésen, amelyben bizonyos diszkrét összegek kiadásáról szóló elszámolást tárgyaltak?

— Elek Pál és a Magyar Bank felkért, hogy az ügyet vizsgáljuk meg. vajjon nem-e fordított Elek Pál bizonyos összegeket a saját előnyére.

— Mennyi összegről volt szó?

— 4,700.000 és pár ezer koronáról.

— Az uraknak mutatott valamit?

— Két nyugtát, az egyik 2,825.000 koronáról szólt és Kazár Adolf volt aláírva, a másik nyugtát Paduch állította ki, amelyre rá volt írva:

Ullmann Adolf

„Igazolom, hogy a mai napon 300.000 koronát visszakaptam. Elek Pál.” Aztán volt egy későbbi dátummal, hogy 150.000 korona kielégített vagy elszámoltatott.

— A felvilágosítás amelyet nyertek, mit mondott?

— Precízen nem mondhatom.

— Milyen kérdéseket tárgyaltak Lukácsnál?

— A kérdés volt elsősorban az 500.000 korona, 300.000 korona visszatérítés, 150.000 korona elszámolás a Magyar Bank részéről és azt a felvilágosítást nyertük, hogy ez rendben van. Kérdést intéztünk az 1,800.000 korona tekintetében és erre azt mondotta Lukács, hogy az nem ö hozzá tartozik, hanem a kereskedelemügyi miniszterhez.

Vázasnyi: Elek Pál úr, mikor az urak előtt tisztázta magát, mit állí? lőtt, hogy milyen célokra adta az összeget?

— *ö a beszéde folyamán azt mondotta, hogy a sószerződéssel némi- leg nexusban van.*

— *Némileg?*

— *Kapcsolatban van.*

— *Más ügyletet nem említett fel az urak előtt? A refrakciát és az egyezséget?*

— *Igen, azt is említette, ezekkel összefüggésben fizetett.*

— *Azt állítottak, hogy a bankok ilyen nagy összegeket szoktak fizetni a pártoknak?*

— *Nem, sőt ellenkezőleg.*

— A tárgyalás folyamán azt mondotta az egyik tanú, hogy a Magyar Banknak vezérigazgatója fizetett volna Szerényi József úrnak a nyomása alatt az óbudai választásra 25.000 koronát és csak az vigasztalta, hogy a Hitelbanknak sokkal többbe került.

Elnök: Nem tartozik erre felelni.

Tanú: Megengedi, méltóságos elnök úr, válaszolok. A Hitelbank ügyei tekintetében nem nyilatkozom, s ha valaki ezt említi, kijelentem, hogy egy fillért sem adott az óbudai választásra.

Vázasnyi: Szó volt a tárgyalások folyamán, hogy Elek Pál úr kivel beszélte meg, hogy ezen ügyletekért pénzt fog adni a választásokra. A kormány melyik tagjával?

— *Azt mondta, hogy Lukács László miniszterelnök, akkori miniszterrel tárgyalt.*

Ügyész: Lukács László miniszterelnök úr mikor nála jártak, úgy nyilatkozott, hogy mindent tud?

— Erre nem emlékszem. Azért, mert semminemű fontosságot nem tulajdonítottam azon összeg tekintetében, amely Kazár úr kezeihez lett fizetve, mert tisztán láttam a nyugtát.

Ezután Ullmann Adolf és Sándor Pál tanúkat megeskették.

(Gróf *Andrássy* Gyula a következő tanú.

Elnök: *Igaz-e* és való, hogy Excellenciánál meg-
jelent egy alkalommal Elek Pál és felkérte Nagymél-
tóságodat, hogy bizonyos kellemetlen afférrjai dolgában tegyen valamit?

— Nem így van. A dolog úgy áll, hogy Károlyi Imre gróf barátom nálam volt és arra kért, hogy tegyek egy szívességet neki. A banknál kellemetlenség van, Elek Pál otthagya az állását és kérdéses, hogy az el nem számolt, gondolom 900.000 koronából valamit a saját zsebjére fordított-e vagy sem. Ez teljesen felderítve nem lett, kívánatos volna, hogy a kérdés véglegesen tisztáztassék, annál is inkább, mert egyrészt Elek Pál, másrészt Lukács pénzügyminiszter úr is szorítja a dolgot és kívánja az egész kérdés tárgyalását. Arra kért engem, hogy két más úrral együtt vizsgáljam meg az egész ügyet, adjak erről a Magyar Banknak véleményt, hogy történt-e valami visszaélés, azaz, hogy azokból a pénzekből Elek Pál fordított-e valamit saját céljaira.

Ennek következtében jöttem én össze Elek Pállal. Mielőtt összejöttem volna vele, az volt a válaszom, hogy hajlandó vagyok ebbe belemenni, de csak abban az esetben, ha egyrészt *nem lesz olyan politikai visszaélésről szó, amelyet én mint politikus és mint országgyűlési képviselő tudomásul nem vehetek anélkül, hogy nyilvánosságra ne hozzam és az illető kormányt amiatt meg ne támadjam, másrészt, ha nem kizárólag csak a pénzügyminiszter úr nyilatkozataira leszek utalva, hanem esetleg aktákból is tudok véleményt menteni.* Erre azután azt mondta Károlyi Imre gróf hosszabb megbeszélések után, hogy *akkor nem használhatnak ebben az ügyben és mást fognak felkérni.* Rákövetkező nap Károlyi Imre lakásán találkoztam Elek Pállal, azt hiszem mások is jelen voltak és arra kéri Elek Pál, hogy mégis vállaljam a dolgot. Akkor mondta nekem Elek Pál többször is, hogy *Lukács mindent tud a dolgról, legalább is a dolgok oroszlánrészét ismeri, hogy Lukács őt tisztázni is fogja, ő azt megköveteli, elvárja tőle, csodálja, hogy eddig nem tette, hogy eddig hagyta ilyen kínos helyzetben, reméli és meg van győződve, hogy a jövőben nem fogja tovább tenni és hogy tanúvallomásával fel fogja őt menteni.*

— Elek Pál lelt említést, hogy ő bizonyos összegeket Lukács kezéhez, vagy Lukács közvetítésével a pártkassza céljaira szolgáltatott be a Magyar Bank részéről?

— Nem.

Ügyész: Elek Pál, amikor Excellenciához fordult, nem-e inkább olyan segély- és mentési jelleggel bíró kérést intézett Excellenciához?

— Kétségtelen, hogy izgatott volt.

Vázsonyi: Akkor nekem is van egy kérdésem, miután impressziók

kerestetnek. Elek Pál nyilatkozata azt a benyomást tette gróf úrra, hogy úgy jelenik meg Lukácsnál mint egy könyörgő ember, vagy pedig mint egy követelődő ember, aki szolgálatot lett és ezért várja, hogy az, akivel együtt csinálta a dolgokat, őt rehabilitáló nyilatkozatot tegyen.

Nehéz erre felelni. Azt az impressziói keltette bennem, hogy elkeseredett ember és meg van róla győződve, hogy Lukács segélyére fog menni.

— És hogy ezt joga is van követelni?

— Igen.

Zichy János grófot nem hallgatták ki, miután kijelentette, hogy az ügyre vonatkozólag minisztersége idején tudhatott csak meg dolgokat, ennél fogva a perben tanúképpen csak az esetben szerepelhet, ha Öfelsége felmenti a hivatali titoktartás kötelezettsége alól.

Vázsonyi: Méltóztassék a felmentés megszerzése iránt intézkedni.

Elnök: De milyen formában és milyen sürgősséggel?

Vázsonyi: Ez már nem az én dolgom, ez a törvényszék feladata.

Elnök: A bíróság meg fogja tenni a felterjesztést az igazságügy-miniszter útján.

Ezután gróf Andrassy Gyula letelte az esküt.

Ti sa tanunak
jelentkezik

Baloghy György elnök két bejelentést tesz. Az egyik, hogy Horánszky Lajos tanú jelentkezett, a másik pedig, hogy ma egy levelet kapott *gróf Tisza Istvántól*, amelyben tanúként való kihallgatását kéri.

Ügyész: Tisztelettel indítványozom, hogy gróf Tisza István Öexcellenciáját tanúként beidézni méltóztassék, mert tény az, hogy ő nem akadályozta meg az interpelláció megtételét.

Az elnök ezután felolvastatta Tisza István grófnak következő levélí: „Méltóságos Elnök úr! Désy Zoltán azt állította hogy az interpelláció megtételét megakadályoztam. Miután ezen állítással szemben a helyes körülmény megvilágítását szükségesnek tartom, ezen körülményre vonatkozólag tanúként való kihallgatásomat kérem. A holnapi napot Debrecenben kell töltenem, ezért méltóztassék táviratilag értesíteni, mikor jelentkezsem”.

Vázsonyi Vilmos: Az a körülmény, amelynek bizonyításáról szó van, ennek az ügynek elbírálásánál teljesen irreleváns. Ilyen tanúként való jelentkezés alkalmul szolgálhat arra, hogy mindenki jelentkezék tanúvallomástélere s akkor az ügynek se vége, se hossza nem lesz. Akár volt alkalom sürgős interpellációra, akár nem, annak elbírálása teljesen felesleges.

Désy Zoltán: A vizsgálóbíró előtt elmondottam, hogy 23-án csütörtöki nap volt, nem volt interpellációs nap, azért kellett sürgős inter-

pellációra, vagy napirendelőtti felszólalásra engedélyt kérem. Ezt az elnök megtagadta. A következő szombaton, mikor interpellációs nap volt, a Háznak nem volt ülése. A rákövetkező bélen egypár napig az ellenzék és kormány között békétárgyalások indultak meg, amelyek alkalmával barátaim kérlek, hogy a küszöbön lévő békét ne zavarjam meg felszólalásommal. Ekkor következett be június 4-ike. Az ellenzék által elfoglalt és általam helyesnek talált álláspont kötelezett arra, hogy a Háznak Tisza István gróf elnöklete alatti tárgyalásaiban részt ne vegyek.

Elnök: A bíróság dönteni fog ebben a kérdésben.

A bíróság tanácskozára vonul vissza. Rövid tanácskozás után:

Elnök: Mielőtt a bíróság ebben a kérdésben határozatot hozna, felkérem a vádlottal, nyilatkozzék abban az irányban, hogy csütörtöki napon kérte-e, hogy interpellációt intézhessen.

Dézy: Igen, csütörtökön.

Elnök: És Tisza István gróf a képviselőház elnöke megtagadta?

— Igen.

— Azt is mondta, hogy nem sürgős?

— Igen.

— Azután barátainak rábeszélésére állott el az interpellációtól?

— Nem, szombaton nem volt ülés. Tisza azt mondta: „Nem sürgős, majd megtartod máskor.” Erre azt mondtam, megtartom szombaton, mire Tisza azt válaszolta: „Igen, ha lehet.”

A bíróság ismét visszavonul tanácskozára.

Rövid tanácskozás után az elnök kihirdeti a bíróság határozatát:

A bíróság a következő végzést hozta: A törvényszék gróf Tisza Istvánnak tanúkenti kihallgatását elrendeli, még pedig abból az okból, miután a vádlott szempontjából ebben a bűnperben mindenféle vallomásnak jelentősége lehel és ezért a bíróság nem zárkózott el Tisza gróf meghallgatásától.

A felek a végzést tudomásul veszik.

Elnök: A bíróság holnap délután négy órára idézi meg Tisza István grófot.

A következő tanú Jeszenszky Sándor miniszterelnökségi államtitkár

Kállay bírő felolvassa a miniszterelnöknek átiratát, amelyben jelenti, hogy *Jeszenszky Sándort* a hivatali titoktartás kötelezettsége alól nem mentheti fel, mert nem személye, hanem hivatali elődje hatásköre alá eső és a rendelkezési alapot illető lényekről tehetne tanúvallomást, tanúvallomása a közérdekbe ütköznék, a hivatali titoktartás alól való felmentés megtagadása tehát indokolt.

Λ *tanú:* Ámbár nem vagyok a titoktartás kötelezettsége alól fel-

Főhírtés és
Államtitkár

mentve, mégis kérem, méltóztassék megengedni, hogy egy kijelentést megtegyek.

Zboray Miklós: Nincs itt helye.

Vázsonyi Vilmos: Vagy tanúvallomást lesz, vagy nem lesz.

Jeszenszky: 1910. év tavaszán, a napol közelebről meghatározni nem tudom, Elek Pál úr jelezte előttem azt, hogy a rendelkezési alap számára egy nagyobb befizetést kíván tenni.

Elnök: Ez már tanúvallomás. Én korlátozva vagyok és kötvé vagyok a kérdések megtételében.

Zboray Miklós: Adja le a hírlapokban.

Elnök: Nem lehet kihallgatni.

Ügyész: Más viszonyokról is van tudomása, csak a rendelkezési alap tekintetében van korlátozva.

Vázsonyi Vilmos: Nem lehet szétदारabolni a dolgokat. Zichy János gróf kihallgatásánál teljes lojalitással elismertem, hogy csak felmentés alapján mondhatja el vallomását, habár teljes jogom lett volna arra az állításra, hogy panamára és korrupcióra nincs hivatali titok. Az ellen a felfogás ellen azonban, hogy az államtitkár úr vallomást tegyen oly tényekre vonatkozólag, melyeket a nyilvánosság előtt felfedni jönnek lát, azokról a tényekről pedig, melyeknek nyilvánosságra hozatalát helyesnek nem tartja, vallomást ne tegyen, minthogy itt az ő hivatali ténykedéséről van szó, vagy engedtesék meg, hogy mindenre kiterjedőleg legyen vallomást, vagy pedig, sajnálatunkra, egyáltalában nem reflektálunk vallomására, mert a tényeknek szétválasztása lehetetlen és a törvény imperative rendelkezik és ilyen módon való belecúsztatása a vallomásoknak arra nézve, hogy Elek Pál mit mondott és miket nem, semmiesetre sem engedhető meg. *Én különben sem tehetek arról, hogy Magyarországon az államtitkárság és főkortesség teljesen azonos fogalom.*

Elnök: Rendreutasítom.

Vázsonyi: Bocsnátot kérek, a lényeket állapítom meg. A törvény kimondja, hogy semmikép nem hallgatható ki az, aki a hivatalos titok alól felmentve nincsen. *Amit mondtam, az tartalmára nézve, ha a kifejezés helytelen is volt, jannyira köztudomású, hogy senki meg Hem cáfolhatja, hogy magában a miniszterelnökségben szervezetik Magyarország választása és a magyar állam közegei által a mi adó filléreinkből fizetett közegek által végeztetik az a munka, amit a munkapárt által fizetett közegeknek kellene végezniök. Ezt a szétválasztást nem tudom megtenni.*

Elnök: A bíróság dönten fog ebben a kérdésben. Addig a tárgyalást pár percre felfüggesztem.

Szünet után *Baloghy György* elnök kihirdeti a bíróság végzését,

amely úgy szól, hogy *Jeszenszky Sándor tanút nem hallgatja ki*, mert a perrendtartás értelmében mindaddig, amíg a titoktartás kötelezettsége alól felmentve nincs, hozzá tanúi minőségben a bíróság kérdéseket nem intézhet.

Sélley főügyész helyettes ez ellen a határozat ellen semmiségi panaszt jelent be.

Kazár Adolf miniszterelnökségi segédhivatali főigazgatót kéri be ezután a tárgyalás elnöke. Felolvastatja a miniszterelnöknek átiratát, amely úgy szól, hogy őt sem menti fel a titoktartás kötelezettsége alól. Az átirat teljesen azonos szövegű azzal, amelyben a miniszterelnök *Jeszenszky Sándor* államtitkainak a titoktartás alól való felmentését tagadja meg.

Kazár nem kapott felmentést

Elnök: Van a védelemnek valami indítványa?

Vázsonyi Vilmos: A törvény ellen nincs módomban semmit tenni, én természetesen nem állok el a tanú kihallgatásától, a döntést a bíróságra bízom.

Elnök: Mivel a törvény egyenesen tiltja azt, hogy a bíróság kihallgasson tanút olyan tényekre vonatkozólag, amelyeket mint közhivatalnok tudott meg, *Kazár* Adolfot nem hallgathatjuk ki.

Vázsonyi Vilmos: Elég nekünk annyi, amennyit délelőtt hallottunk. (Derűtség.)

Paduch József 56 éves pénzügyminiszteri segédhivatali főigazgatót, hallgatta ki ezután a bíróság. Őt ugyanis a miniszterelnök felmentette a titoktartás kötelezettsége alól.

Paduch József

Elnök: Miféle összeköttetésben állott Ön a Magyar Bankkal?

— Semmiféle összeköttetésben nem állottam.

— Mi a hivatali teendője Önnek?

— Főfelügyelet az összes segédhivatalok fölött, emellett az elnöki irodának is főnöke vagyok.

— E pör során felmerült, hogy Ön egy tekintélyes összegről szóló nyugtát állított ki. A nyugta 500.000 koronáról szólt és pedig a Magyar Bank javára.

— *Elek Pál* 1910-ben bizalmi letétképen letelt nálam 500.000 koronát.

— Milyen rendeltetéssel?

— A rendeltetést nem tudom.

— De hiszen Ön segédhivatali igazgató, hát hogyan van feljósítva ilyen letétek átvételére?

— Parancsra átvehettem.

— Hát ki parancsolta?

- *A pénzügyminiszter úr mondotta*, hogy én vegyem át.
- Ki volt akkor a pénzügyminiszter?
- *Lukács László*.
- Milyen nyugtát állított ki az összegről?
- Egy levélpapírosra írtam azt, hogy „Elismervény 500.000 koronáról, amelyet átvettem.”
- Mi történt ezzel az összeggel?
- Ki lett fizetve, de csak később.
- Melyik hónapban?
- 1910. évben ősszel vagy télen.
- Amikor Ön átvette a pénzt, mit csinált vele?
- A saját Wertheim-szekrényemben őriztem.
- Kötött bankókból állóit az az összeg?
- Én megszámláltam.
- Hál mi is történt azzal az 500.000 koronával?
- Egy része vissza lett fizetve, egy része pedig elszámolást nyert.
- Mikor lett egy része visszafizetve?
- Lehet, hogy 1910 végén.
- Mennyi lett visszafizetve?
- Én 300.000 koronát fizettem vissza Elek Pálnak saját kezébe.
- Ezt a lényt ugyanarra a nyugtára, színes ceruzával maga Elek Pál vezette rá.
- Hát a különbözettel mi történt?
- Elszámolást nyert.
- Ki számolta el?
- Nem tudom.
- Hát akkor honnan tudja, hogy elszámolást nyert?
- Lukács László miniszter úr azt mondta, hogy fizessem vissza azt a 300.000 koronát, a többi része, amint ő tudja, elszámolást nyert.
- Kállay* bíró: Ön azt mondta, hogy a 200.000 korona elszámolási nyert. Hát hová fizette Ön be?
- A miniszterelnökséghez fizettem be.
- Nyugta ellenében?
- Nem.
- Elnök*: Hát ott csak úgy vándorol a pénz mindenfelé?
- Nekem megparancsolták, hogy adjam át.
- Vázsonyi* Vilmos: De személy szerint kinek adta át?
- Báró Skerletz miniszteri tanácsos úrnak.
- Azt a bizonyos bizalmi letétet mikor vette át az igazgató úr?
- Én az 500.000 koronát 1910 nyarán kaptam kézhez.
- Elnök*: Melyik hónapban?
- Talán júniusban.

— Ön azt mondja, hogy az 500.000 koronára visszafizetés történt, jobban mondva, hogy Ön 300.000 koronái visszafizetett Elek Pál úrnak. Hát hol van erről a nyugtája?

— A nyugta olt maradt Elek Pálnál.

— Hát hogy adhatta át a nyugtát olyan pénzről, amelyet ön kifizetett? Hiszen Önt akármikor gyanúba foghatják.

— Én arról a pénzről, amelyet visszafizettem, nem kaptam nyugtát. *Vázsonyi:* Ön bizalmi letétnek nevezte azt az 500.000 koronát. Hát van ottan másféle bizalmi letét is?

— Igen.

Paduch Józsefet vallomására megeskették, majd Fejérváry Imre bárót hallgatták ki.

Fejérváry Imre báró 42 éves, wieni születésű, római katolikus, nyűg. főispán, néhány részvénytársaság igazgatósági tagja. A védelem őt, amint a munkapárt végrehajtó-bizottságának tagját, arra nézve kéri kihallgatni, hogy a miniszterelnökségtől és a pénzügyminisztériumtól milyen úton-módon kerültek a pénzek a választási kasszába.

Fejérváry Imre br.

Elnök: Az 1910. évi választások alkalmával Ön tagja volt a munkapárt végrehajtó-bizottságának?

— Igen, előadója voltam.

— Azt mondják, hogy Önhöz bizonyos pénzek kerültek választási célokra.

— Én semmiféle pénzt nem kezeltem, a kezelés ellenőrzésével sem voltam megbízva, ennél fogva én a bevételekről semmiféle felvilágosítást nem adhatok.

Vázsonyi Vilmos: Hát a kiadásokról? (Derűtség.)

Tanú (az elnökhöz): Tartozom erre felelni? Bizalmi állást töltöttem be.

Elnök: Ha a válasz Önre nézve erkölcsileg megszegyenítő válna, akkor nem köteles.

Tanú: Akkor felelek. A kiadásokról más felvilágosítást nem adhatok, mint azt, hogy jelenlétemben igenis eszközöltetek több ízben kiadások.

Vázsonyi: Ki kezelte a pénzt?

— Nem tudom.

— Hát ki eszközölte a fizetéseket?

— Rajner Béla dr., a párt titkára, továbbá a miniszterelnök megbízója, Kazár Adolf miniszterelnökségi főigazgató.

— Ezek fizetéseket eszközöltek pártcélokra?

Igen, pártcélokra.

Úgy-e, akkor választások voltak?

— Igen.

Vázsonyi: Szóval, a pártcél és a képviselőválasztás bizonyos testvéri viszonyban volt. De itt szó van arról, hogy a Magyar Bank egy nagyobb összeget adott a kasszának,

— Erről nincs tudomásom, csak hallomásból és a lapokból Indok róla.

— Én a kérdést csak azért tettem fel, mert tudomásom szerint Ön alelnöke a Hungária biztosító társaságnak, ez pedig egyik alapítása a Magyar Banknak. Szóval, ön közvetlenebbül is tudhatna erről.

— Abban az időben a Hungária még nem létezett.

Vázsonyi: Minthogy két bizonyítási indítványom elutasított, csak azt kérdezem még, hogy a tanú úr tudomása szerint kitétek-e azok az összegek 4,800.000 koronát?

— Az összegekre nem emlékszem.
Fejérváry Imre bárót vallomására megesketik.

Horánszky
130,000 koronája

(*Horánszky* Lajos budapesti bankigazgató volt a következő tanú:

— Az 1910. évi választások alkalmával ön a nemzeti munkapárt végrehajtó-bizottságának tagja volt
Mi volt itt a teendője?

— Kizárólag a választásokra szorítkozott a teendőm.

— Van-e tudomása arról, hogy választási célokra a munkapárt választási kasszájába bizonyos pénzüsszegek folytak be?

— Közvetlenül tudomásom nincs. Soha ezekkel az ügyekkel nem foglalkoztam. Nem is hallottam, kinek a kezéhez jutottak ily összegek.

— Ki kezelte a pénzeket?

— Azt hiszem, a miniszterelnökségen kezelték. Nem tudom biztosan.

— És a fizetések kinek az útján történtek?

— Nem tudom.

— Önnek tulajdonképpen mi volt a teendője?

— Kizárólag adminisztrációs ügyek, jelöltek kiválasztása, az ezzel kapcsolatos választási teendők, érintkezés a vidékkel és ehhez hasonlók.

— Képviselő volt abban az időben?

— Nem.

— Akkor hogy jutott ehhez a tisztséghez?

— A nemzeti munkapártnak voltam bizalmi férfia és minthogy mandátumot nem vállaltam, a pártot ebben az irányban óhajtottam szolgálni.

— Nincs arról tudomása, hogy a Magyar Bank a választási célokra lel egyes összeget juttatott volna?

— Nincs, mert soha ily természetű üzletekkel nem foglalkoztam, soha ily pénzeket nem kezeltem, át nem utaltam és ki nem fizettem.

Vázsonyi Vilmos: *A tárgyalna során felmerült, hogy igazgató úr az*

Elek Pál diszkrét rendelkezésére bocsátott összegből bizonyos összeget kapott volna.

— Én a magyar Bank igazgatója voltam és mint ilyen jogot formáltam arra, hogy az igazgatóság tagja legyek, ami tantiémmel járó állás. Az intézet megígérte a kinevezést, azonban ez nem következett be. Így közöttem és a Magyar Bank között megállapodás jött létre, amely szerint én az intézet tranzakciójában továbbra is közre fogok működni és szolgálataim esetről-esetre honoráltatnak. *Így jött létre az a 130.000 korona, melyet különböző összegekben kaptam kézhez.* Időközben, amikor az Elek Pál-féle ügyből kifolyólag vizsgálat történt, hallottam, hogy a 130.000 korona ebben az összegben van elszámolva és gróf Károlyi Imre ezért kifogást is emelt, amennyiben a vezetőségnél ezt szóvá tette és pedig teljes joggal, minthogy ily honorárium nem szokásos. Amikor ezt megtudtam, mindent elkövettem, hogy gróf Károlyi Imre ez irányban felvilágosíttassék és öméltósága ezt teljes megnyugvással vette tudomásul. Nem igaz az, hogy én más címen kaptam volna pénzt.

A 130.000 koronát micsoda tranzakcióra fizették ki?

— Arra már nem emlékszem.

— *Még egy kérdést. Most Berlinben méltóztatott lenni. Bádenen át jött vissza?*

— *Bádenen át, ott meglátogattam Elek Pált.*

A tanú megesketése után báró *Pongrácz* Vince pénzügyminisztériumi miniszteri tanácsost hallgatta ki a bíróság. A tanú elmondta, miként jött létre a sószerződés.

— 1900 előtt, amikor az első sószerződés meg lett kötve, a sót a kincstári sóhivatalok árusították és volt egy-két sókereskedő is. A kincstár azonban azt tapasztalta, hogy a só, mint élelmicikk és kereskedelmi cikk, az állami hatóság, vagy hivatal által nagyon nehezen közvetíthető úgy, hogy ez a közönség érdekeit megfelelően kielégítse. Meglátta ezt a kereskedelmi részvénytársaság és ajánlatot adott be a pénzügyi kormányhoz a sóárusítás átvállalása dolgában, akkor kötötték meg az első sószerződést, amelyet, amikor 1910-ben megújítottak, a telekre, brikettírozásra, marhasóra és iparsóra vonatkozó szerződésekkel egyesítették. A marhasóra vonatkozólag Désy államtitkár felmondta a szerződést, de ezzel voltaképp csak azt akarták elérni, hogy a többi szerződéssel egyesíttessék. Az új szerződésből a kincstárra nagy előnyök haramiának, amelyek liz esztendő alatt számításom szerint 8,886.520 koronát tesznek ki. Az én javaslatomra kötötte meg a minisztérium a sószerződést. A bank tíz hónapra 25 millió kamat nélküli hitelt kapott.

Pongrácz Vince a sószerződésről

Elnök: Mennyi kamatot szedhetett a bank azéri a hitelért, amelyet ő nyújtott?

— A kamatláb nem volt megállapítva.

Vázsonyi: Szabadlábban volt. (Derűltség.)

Báró *Pongrácz* Vince: A banknak számításom szerint a sózületből évenként tisztán 300.000—320.000 korona baszna van maximálisan.

Elnök: Tárgyalt ön Elek Pállal és Vajdával vagy Szalayval ebben a kérdésben?

— Majdnem minden héten két napon Kosztka jogügyi igazgató közbenjötté mellett.

— Arról nem tud, hogy a Magyar Bank a pártkassza céljaira ezen szerződés megkötése ellenében jelentékeny vagyoni előnyt áldozott volna?

— Nem tudok.

— A bank minden körülmények között megkapta volna a sószerződést?

— Meg kellett kapnia, sőt a kormány kényszerhelyzetben volt, mert ha nem köti meg, felfordulás áll be, minthogy akkor más helyeken két-három szerződés, amely nem jár le, érvényben marad és a dolog összebonyolódik.

Ügyész: Volt-e más ajánlattevő a sóárusításra abban az időben?

— Nem volt.

Dézy: Pályázat íratott ki erre a szerződésre?

— Nem.

— Mikor foglalta el méltóságod ennek az ügysztyálynak az élén állását?

— 1909. év nyarán, addig az elnöki ügysztyálynak voltam a vezetője.

— Kinek a minisztersége alatt kötötték az első sószerződést.

— Lukács első minisztersége alatt.

— És meddig tartott az érvénye?

— 1910. december végéig.

— Volt-e tudomása a sóügyekben fennforgó zavarokról, nevezetesen hallott-e arról a vizsgálatról, amelyet 1907-ben tartottunk?

— Igen.

— Méltóságodat szintén kiküldötte a miniszter úr?

— Igen. Az én kiküldetéselem egy speciális dologra vonatkozott, kedvezményes áru só kivitelére.

— Méltóztatott értesülni arról, hogy a társasággal szemben szigorú rendszabályok léptek éleibe?

— Igen. Ezt méltóságod volt szíves elrendelni.

— Mik voltak annak költségei?

— 6000 korona, de újabban ezt a dupláján felül is emelték.

— Azt akarom konstatálni, hogy 1908. július 1-én kénytelen voltam ellenőrzést létesíteni. (*Pongráczhoz*): Van-e tudomása arról, hogy a pénzügyminiszternek tervei voltak az államvasúti raktárakkal e kérdés

megoldására vonatkozólag, amennyiben ó excellenciájának az volt az álláspontja, hogy a jövőben a máv. raktárakkal oldja meg a kérdést?

— Igen.

Az 1911. évi költségvetési sójövédék indokolásában is találkoznak adatokkal. A társaság arra is tett ajánlatot, hogy amennyiben 1920-ig megújítják a szerződését, átbocsátja az összes investícióit. Az investíciókra vonatkozólag konstátálom, hogy azok nem lettek hivatalosan íelve és a társaság könyveiben nem szerepelnek. Méltóztatik az állami bevételek növekedésére vonatkozólag az 1910. évi kezelés adatait ismerni?

— Igen.

— Az 1900—1910. évi bevételek nemcsak hogy növekedési nem mutatnak, hanem ellenkezőleg, csökkenést.

— A zárszámadási visszaesést nem lehet úgy magyarázni, hogy az a sóforgalom csökkenése, mert akkor belement a kormány abba, hogy a vasutak útján árusítja a sót és építettünk 60—80 vasúti raktárt, amit ki kellett fizetni.

Désy Zoltán: Nem erről van szó. A kérdés a következő: A sójövédék összes bevételei az állami zárszámadásban két címen vannak elszámolva, mint sójövédék és mint sótermelés. A kiadások is. Összegezve a bevételleket, az 1910. évi eredmény kedvezőtlenebb a kincstárra nézve, mint az 1900. évi.

— Ilyesmi akárhányszor megtörténhetik.

— A kérdés az, hogy az 1910. évi bevétel csekélyebb volt az 1900. évi bevételnél.

— Igen.

— A bevételek tehát nem emelkedtek a társaság aerája alatt. Az első főfogyasztási cikk és ebben semmi társulat sem idézhet elő szaporodást, csak az emberek szaporodása. Dacára annak, hogy az emberek száma jóval szaporodott, a sójövédék kisebb volt 1910-ben, mint 1900-ban. Ezzel szemben a kiadások is nemhogy apadtak volna, de emelkedtek. A sóhivatalok megszüntetése címen minő megtakarítást ért el a kincstár?

— 12 sóhivatal megszüntetése folytán évi 190.000 koronát.

— Bocsánatot kérek, ezek az adatok helytelenek, a valósággal homlokegyenest ellenkeznek, mert *a zárszámadások adatai szerint egyfelől és másfelől a költségvetések indokolásának áttanulmányozása szerint az 1910. évi költségvetés előirányzatában 127.000 korona lett volna a megtakarítás. Ez az előirányzatban 77.000 koronát tett ki, a tényleges kiadásokban pedig leapadt 66.000 koronára. Ennyi a megtakarítás és egy fillérrel sem több. Ezek a számok meg vannak örökítve és be fogom csatolni.* A sóhivatalok megszüntetésére az első intézkedés az

1913. évi költségvetésben történt, amikor előirányzatba vétetett 6000 korona. Az 1904. évi költségvetésben nagy megtakarítást céloztak. Az indokolás szerint személyi járulék és dologi kiadás címén 121.000 korona lett volna a megtakarítás. Mindezek az adatok annak idején a törvényjavaslat indokolásában voltak. Ezt kívánom konstatálni. *Kállay* bíró (A tanúhoz): Honnan van ez a differencia?

— Nem tudom öméltósága honnan veszi az adatokat. Mi úgy számitottuk, hogy 12 sóhivatal szűnik meg és mindenütt a megfelelő személyzet megtakarítása busásan kihozza a 190.000 koronát.

Désy Zoltán: Erre vonatkozólag bátor leszek csatolni az 1903. és következő évek költségvetési indokolását, amelyekből kiderül, hogy az lehetett annakidején egy számítás, de nem hajtattott végre, mert már 1905-ben nemhogy beszüntették volna a sóhivatalokat, hanem a rendelkezési állapotba helyezett sóhivatalnokokat berendelték.

— Igen, mert a tisztviselőket sohasem bocsátottuk el. Ha valaki meghalt, annak helyére olyat tettünk, aki azelőtt egy feloszlott hivatalban dolgozott.

Désy Zoltán: Hiába beszélünk, a zárszámadások és költségvetések adatai ki fogják deríteni, kinek van igaza. Én állítom, hogy az összes megtakarítás személyi járadék és dologi kiadás szerint, költségvetés szerint 127.000 korona az indokolásban, az előirányzatban 77.000 korona, ténylegesen pedig 66.000 korona. Erre nézve bátor leszek becsatolni az 1900—1910-ig terjedő költségvetéseket és bekértem ugyanez évek zárszámadásait is.

Kállay bíró: Ezek a sóhivatalok és az ott felsorolt személyek tényleg megvoltak?

Tanú: Tizenkét sóhivatalnál. Akkor még a mai illetmény ékkel nem bírtak, de a mai illetményekkel ez az összeg jön ki.

Désy: A sómennyiség fogyasztására vonatkozólag hamis adatok foglaltadnak az iparsót illetőleg. Az 1909-iki zárszámadás is már 400 és egynéhány mázsa iparsóról beszélt. A Méltóságod által ismert vizsgálat számszerűen állapította meg — mert leszámoltatás lett elrendelve — az adatokat, amely leszámolás szerint a Méltóságod adatai képtelenek. A zárszámadásban részletesen közölve van a sójövédékből befolyó jövedelem, az iparsó ára pedig métermázsánként 76 fillér és 116 fillér.

Tanú: Igen.

— Akkor semmiképen sem állanak azok az adatok.

— Csak azt a kérdést vagyok bátor öméltóságához intézni, a számvevőség a leszámoltatásokat, amiket megkezdettem annak idején, megtartja évenként?

— Tavalý tartott, annak az adatait betérjesztette nekem.

— Akkor fogom kérni méltóságos elnök urat, a tavalyi leszámoltatás eredményének bekérésére.

Elnök: Méltóságod lesz szíves a holnapra napra elküldeni.

Désy: Azt méltóztatott mondani, hogy 1906. november 29-én nem volt felmondás. Az a felmondás teljes jogerejű felmondás, amit bizonyít a részvénytársaság beadványa, amelyben azzal fenyeget, hogy felhagy a sókereskedéssel 1907. évi májusban. Ha átveszem a főtelepet, tud ott dolgozni tovább?

Tanú: De a másik se tud.

— Bocsánatot kérek, úr vagyok, mert államkincstár vagyok!

— Meg kellett volna fizetni olyan áron, amennyit kérnek. Többet dolgozni nem tudott volna ott.

— A társaság működése mellett olcsóbbá válik a só?

— Nem.

— Sőt, drágább.

— Drágább sem, mert a szerződésben meg van állapítva az ára.

— Bocsánatot kérek, tíz év óta mellékelve vannak a hirdetések, amelyeket önök is kiadtak, azok azt mutatják, hogy a marhasó ára relative, értve a korona differenciát, nincs meg a 4 korona differencia a 900 és 901-i marhasó ára között.

Elnök: Van ennek jelentősége?

Désy: Bocsánatot kérek, miután a vád szíves volt az állami előnyökre hivatkozni, magam iránt és az ország iránt tartozó kötelességem kimutatni, hogy ez nem áll.

Elnök: A tanú jóhízeműen állítja.

Désy: A tanúnak jóhízeműségét és megbízhatóságát nálamnál többre senki sem becsüli, aki szerencsés voltam vele hosszú ideig dolgozni. De valamivel többet és hosszasabban foglalkoztam ezzel az ügyvel, így tisztelt barátom megengedi, ha kétségbevonom állításait. Miután konstátálok, hogy a bevételi többlet nem állott elő, kiadási apadás nem állott elő, a só ára nem lett olcsóbb.

Vázsonyi: Azt méltóztatott mondani, hogy kényszerhelyzetben voltak és a kihallgatás további folyamán, hogy kiadási többlet volt, mert Wekerle őexcellenciája raktárakat épített a vasutaknál, előkészítendő az önkezelést. Tehát megvolt az előkészület. Hol volt a kényszerhelyzet, hogy só nélkül marad a magyar?

Tanú: Bocsánatot kérek, ez felfogás dolga.

— Én is azt hiszem.

— Ha a vasút kezeli és árusítja a sót, akkor nem állott volna kellő mennyiségben rendelkezésre és még Wekerlével szemben is, akinek pedig szakértelmét nagyra becsülöm, kijelentem, hogy ez képtelenség.

— Kéttéle felfogás van, a II. Endre korabeli, hogy ki kell adni bérbe a kincstári javadalmakat, a másik a jelenlegi.

— Nincs kiadva.

— Csak a kezelésre és kap tíz hónapi fedezetlen hitelt. Mivel méltóztatik indokolni azt, hogy a koalíciós kormány alatt tizenkét millió korona fedezetlen hitelért kedvezményeket ajánlott a társaság, ugyanolyanokat, mint az Önök kitűnő szerződése alkalmából 25 millió korona fedezetlen hitelért.

— Ez a tárgyalások folyama alatt merült fel s szó volt, hogy 12 milliót kértek, miután mi azonban még mindenféle kikötést kívántunk, annak fejében azt kérték, hogy emeljük fel. Hogy valaki megadta vagy nem, az nem az én dolgom.

— *A koalíciós kormánynak tett ajánlatban már szintén beígérték, hogy a berendezések 920-ban díjtalanul átmennek az állam tulajdonába?*

— Így van.

— Tudomásom van róla.

— Megfelel-e a tényeknek?

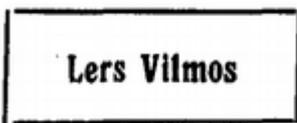
— Azt nem tudom.

— És történt valami? A zsákok dolga még mindig zárt?

— Még nincs elintézve.

Tanút vallomására megesketik.

— *A zsákok tekintetében méltóztatik tudni, hogy a textilgyárosok országos egyesülete Lukács Lászlóhoz a szerződés megkötése után panaszos beadványt intéztek, hogy a Magyar Bank kijátszván a közszállítási szabályrendeletet, csupán zsákkölcsönzés után 200.000 korona hasznot szed. Nem valami ellenzéki adta be a panaszt, hanem Lukács György v. b. t. t. és Fürst Bertalan írták alá.*



Lers Vilmos kereskedelmi államtitkár a következő tanú.

Elnök: Van-e tudomása arról, hogy az Államvasutak és a Magyar Bank fiúmei fiókja, továbbá egy harmadik bank között szerződéses viszony volt a déligyümölcs tárgyában.

— Igen. 1905. augusztus 26-án résztvettem a Szerényi József elnöklésével tartott értekezleten és kifejeztem aggályomat, hogy a díjazási formák nem ütözknek-e bele a berni egyezménybe. A vélemény végül abban jegecesedett ki, hogy legcélszerűbb egyezségi úton befejezni azt a vitát, amely az államvasutak és a bank között keletkezett. Azon túl semmi szerepem nem volt.

— Van-e tudomása arról, hogy a Magyar Banknak van egy másik szerződése is a hazai iparcikkek és mezőgazdasági termékek kivitele tárgyában?

— Igen, sőt az utolsó szerződés az én hivatalos közreműködésem mellett jött létre 1911. március 18-án.

— És ebben a szerződésben az addigi 140.000 koronás szubvenciói felemelték 215.000 koronára?

— Igen.

— Mi volt ennek az oka?

— Különösen olyan tekintetek estek latba, amelyek az 1907. évi költségvetés indokolásának megírói előtt nem lebeghettek. Közbejöttek ugyanis az annexiós zavarok, a Balkán-államok olyan vámpolitikát kezdtek követni, amely kizárta a mi cikkeinket.

— Van-e tudomása arról, hogy a két szerződés megkötése érdekében a bank anyagi áldozatot hozott pártpolitikai célokra?

— Erről tudomásom nincs, de azóta, hogy ez a per folyik, csodálkoznom kell néhány mozzanat fölött, amely elég fontos lehet. Néhai Hieronymi miniszter úr ugyanis úgyszólván ráeresztett minket a Magyar Bank igazgatóira és az akták mutatják, hogy fokozatosan milyen kínosan hódítottunk koncessziókat a banktól. Hiszen a tárgyalás egy egész esztendeig eltartott. Megjegyzem, hogy a néhai miniszter úr még 250.000 koronás alapon is engedett minket tárgyalni és én, látván, hogy a miniszter ekkora áldozatokra is hajlandó, tárgyaltam a 250.000 koronás alapon is, mert én azt hittem, hogy egy nagyszabású kereskedelem politikai programot is megvalósíthatok. A vége az lett, hogy 215.000 koronás alapon kötöttük meg a szerződést, de volt egy 35.000 koronás pólszerződés is. A miniszter azonban olyan súlyos feltételeket kapcsolt ehhez, hogy a bank a 35.000 koronás pótszerződést nem is vette igénybe.

Vázsonyi: Került-e az az ügy az ipartanáchoz?

— Nem.

— De hiszen úgy tudom, hogy az előző kormányok alatt nemcsak szubvenciók, de kisebb ügyek is, mint például egyes embereknek ösztöndíjjal való kitüntetése is, az ipartanács elé kerültek.

— Igen, ez igaz, de egy újabb törvény azt mondja, hogy csak új létesítmények tartoznak az ipartanács elé. Én azon a nézeten voltam, hogy ezt is az ipartanács elé kell utalni, de Hieronymi miniszter úr nem tekintette új létesítménynek a dolgot.

— Szóval a kérdés nem került az ipartanács elé?

— Nem.

— Előzőleg az ilyen ügyek mindig az ipartanács elé kerültek?

— Igen.

Vázsonyi: Csak ezt akartam tudni. De vissza kell még térnem a Hegedűs miniszter által kötött szerződésre is. Ez kimondja, hogy az a bizonyos átalány nem fix átalány, mert mikénti felhasználására nézve a miniszter fentartja magának az ellenőrzés jogát. A szerződés második

pontja ezenkívül kimondja, hogy az üzleti közvetítés csak kivételesen foglalkozhatik külföldi áru elhelyezésével, de csak akkor, ha ez a magyar iparcikkek kelendőségének céljából kívánatos, különben is minden esetben ki kell kérni az engedélyt. Igaz ez?

— Igen.

— De a mostani szerződés azt mondja, hogy a bank foglalkozhatik külföldi áruk értékesítésével is. Hát hol van itt a javulás?

Kállay bírő: Hol van itt a javulás?

— A javulások igen tetemesek, mert az előbbi szerződésben 6 millió korona volt az összes kiviteli mennyiség, a mostani szerződés szerint már az első évben tíz millió, a későbbi években tizenöt millió. Javulás például az is, hogy a bank tartozik egy-egy millió frank alaptőkével Belgrádban és Szófiában fiókot nyitni. A részvénytársaság azt állította, hogy a keleti kirendeltségekre ráfizet.

Vázsonyi: Abból él, hogy mindenre ráfizet.

— Két miniszteri tanácsos és egy számvizsgáló szakértő vizsgálta meg ezt és kistült, hogy a részvénytársaság évente fél milliót fizetett, míg 173.000 koronát kapott.

Vázsonyi: A maximális forgalom tíz-tizenkét millió korona. Milyen forgalmat ért el a bank 1910-ben, addig az időpontig, mikor a szerződés megújított?

— Volt esztendő, amikor 8—9 millióra ment csak a forgalom.

Vázsonyi: Konstatálom, hogy ebben az évben a kikötött maximumot a szerződés megkötésekor már elérte. Létezett valami depó a kereskedelemügyi minisztériumban?

— A kereskedelemügyi minisztériumban semmiféle depó nem volt.

— A tanút megesketik.

Szterényi József *Szterényi Józsefet* a védelem a refakcia-egyezségre vonatkozólag és a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó szerződés megszüntetésére vonatkozólag kérte kihallgatni.

Szterényi József: A refakcia-egyezséget a vasúti osztály tarifaugosztálya tárgyalta korábban. Amikor elém került az ügy, államtitkár koromban, a jogügyek igazgatósága egy folyamatba tett per alkalmával javasolta a kérdésnek egyezség útján való rendezését. Ebben az ügyben elnököltem 1905. augusztus 26-án egy értekezleten. Ezt a kérdést a vasúti ügyosztály referálta. A szerződés tulajdonképeni bonifikációja **40.000** korona minimum és 400.000 korona maximum között volt. A Kereskedelmi Részvénytársaság a 400.000 korona maximumot akarta bírónilag érvényesíteni, azonban, ha egyezségileg nyer megoldást a kérdés, **200.000** koronára csökkentette volna évi követelését. Minthogy a szerződés hat évre szólt, így jött ki az 1,200,000 korona. Minthogy

a fiumei raktár használatából 50.000 korona jövedelem volt, a társaság beismerte, hogy ez a jövedelem a jegyzőkönyvi megállapodás szerint nem illeti meg s ezért redukálta évi követelését 150.000-re, tehát a hat évre 900.000 koronára. A számításokat az iparosztály ejtette meg. Az aukció értéke 40—50 ezer korona között mozgott. E számítások alapján a minisztérium 600.000 koronát hozott ki, mint oly összeget, amely a részvénytársaságnak megadható egyezség esetén és még talán négy évre kibővítve magát az aukciójogot is. Ez volt az értekezlet tárgya. Az értekezlet egyhangúlag az egyezségi megoldás mellett foglalt állást és a végén bizottság küldetett ki a jogügyek igazgatójának vezetése alatt arra nézve, hogy az egyezséget kísértse meg. Utasításul csak annyit adtak, hogy a bizottság szabad mérlegelés alapján tárgyaljon a részvénytársasággal, de maximális határral megjelöltetett az a maximális jövedelem, amit az évi elszámolás rendjén az akkori Kereskedelmi Részvénytársaság ki tudott mutatni. Ezzel befejeződött az én tevékenységem ebben az ügyben és mi többet ezzel nem foglalkoztunk.

Vázonvi Vilmos: A bírói egyezség 1,825.000 koronával kötött meg ez összegre nézve, amelyre nézve 1,200.000, majd később 900.000 koronáért kívánt Elek Pál egyezséget kötni és amelyre a maximális határ az értekezlet jegyzőkönyve szerint 144.000 korona, azaz 888.000 korona volt. Vájjon eme előzmények után ezt az egyezségi okot olyan-nak találta, amely megfelel a valóságnak?

— Én csak azon az alapon állhatok ma is, amelyen állottam, amikor az ügyet tárgyaltam.

— Van-e tudomása Excellenciának arról, hogy Weisz Károly és Ilerzfeld Frigyes tőzsdetanácsosok kiküldettek Fiúmába a fiumei kereskedelmi bank könyveinek megvizsgálására és konstatálták, hogy fiktív lölegezési üzletekkel visszaélést követett el a bank, mert a szerződési titalom ellenére expedicióval foglalkozott?

— A fiumei kereskedelmi bankkal való szerződés felbontásának és a Kereskedelmi Részvénytársasággal való szerződés felbontásának ez volt az oka.

— Azért kértem ezt, mert ez büntetőjogilag csalást is képez, tehát semmi kényszerítő ok nem volt az egyezségnek ilyen horribilis összeggel való megkötésére. A másik kérdésem, miért tartotta Nagyméltóságod 1907-ben megszüntetendőnek a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó szerződést.

— Álláspontunk az volt, amit az ipartanács is egyhangúlag magáévé lett, hogy vagy megerősödtek húsz év után ezek a keleten felállított fiókok vagy nem. Ha megerősödtek, felesleges a támogatásuk, ha nem, akkor céltalan és sokkal okosabb szabad versenyre bocsátani a dolgot. Ezt a felfogásunkat még Vörös minisztersége alatt fejtettük ki és a Wekerle-

kormány első költségvetésénél az indokolásban a parlament elé is hozta ezt.

A tanút meghíttetik.

Vázsonyi Vilmos védő indítványozza Stettina József, Ottlik Iván államtitkároknak és Mándi Lajos nyűg. min. tanácsos kihallgatását, akik 1910-ben a Magyar Bank igazgatósági tagjai voltak. Kéri továbbá Székely Ferenc beidőzését, akire Károlyi Imre gróf hivatkozott atekintetben, hogy az úgynevezett latens tartalék után járó jutalékok elszámolásánál differencia volt Elek Pál és a Magyar Bank között. A bíróság elrendelte a felajánlott bizonyítás felvételét.

Székely Ferenc, a Magyar Bank és Kereskedelmi

Székely Ferenc

Részvénytársaság vezérigazgatója.

Vázsonyi Vilmos: Azon körülményre vonatkozólag kívánom kihallgatni, hogy Elek Pál úr és a bank között van jelenleg egy leszámolási differencia. Ezen leszámolási differencia vonatkozik az úgynevezett látenstartalékra és Elek Pál úrnak járó jutalékra. Ezen látenstartalékok nettó számíttatnak-e, vagy azon költségek levonotnak, amelyek azon üzletszerzést terhelik?

— Differenciák vannak. Annakidején Elek Pál kilépése alkalmával a szerződés felmondásával én neveztettem meg a bank és Elek Pál érdekében való elszámolás elkészítésére és ennek alapján az igazgatóság egyoldalúlag állapította meg az elszámolást. Elek Pálnak mindannak dacára voltak megjegyzései, mert ő azt hitte, hogy több jár neki, azonban szorosan véve, sem per nem indított, sem valam komoly ellentéték nincsenek. Elek Pál mióta kilépett, folytonosan beteg és így nem jöttünk össze, hogy a differenciákat összehasonlítsuk. Már most a leghatározottabban kijelentem, hogy Elek Pálnak az összes látenstartalékból neki járó tantiémetek minden levonás nélkül kiutalványoztam. Tehát levonásról szó sem lehet.

Vázsonyi: Az a kérdés, ezen elszámolásban, amely elkülönített, bent volt-e tehetetként a sószerződésre vonatkozó költség?

— Nem.

Elnök: Van-e tudomása arról, hogy a részvénytársaságnak több szerződése van az állammal?

— A sószerződés, a kiviteli kereskedelemre vonatkozó szerződés, a déligyümölcs-üzletre vonatkozó szerződés.

— Mióta áll az intézet élén?

— 1911. november 1-e óta.

— Elek Pál mikor mondott le?

— Ő akkor mondott le, de néhány hónapig még együtt volt velem mint ügyvezető alelnök.

— Van-e tudomása arról, hogy a három szerződés megkötése fejé-

ben a bank részéről valami fizetések és vagyoni előnyök juttattak a kormánypárt kasszájába?

— Esetleg közvetett tudomása Elek Pál nyilatkozatairól?

— Nincs tudomásom.

— Esetleg közvetlen tudomása Elek Pál nyilatkozatairól?

— Nincs, erről nem beszéltem vele.

— Láta azt az 500.000 koronás nyugtát?

— Láttam.

— Ki állította ki?

— Paduch pénzügyminiszteri főigazgató.

— Mi volt abban a nyugtában?

— Elismervény volt 500.000 koronáról, amelyet Paduch a részvénytársaságtól felvett.

— Volt még feljegyzés rajta?

— Ceruza jegyzet, hogy 300.000 koronát visszafizetett.

— Mást nem látott?

— Kétmilliónyolcszázhuszonezer koronáról egy nyugtát, amelyet Kazár Adolf miniszterelnökségi főigazgató állított ki.

— Nem érdeklődött ennek keletkezése iránt? Miért kapta?

— Nem a bank kapta. A nyugták sohasem képezték a bank aktáit!

— Állítólag valami függőtétel maradt, amelyet nem tudott elszámolni Elek Pál. És ebben a kérdésben felmentek volna a miniszterhez?

— Hallottam erről, de személyesen közre nem működtem benne.

— Tapasztalta-e, hogy a könyvek betekintése alapján a 2,825.00!) korona milyen címen van elkönyvelve?

— Az előző évek mérlegének vizsgálata nem az én dolgom.

— Van-e nyoma a bank könyveiben annak, hogy Elek Pál vezérigazgató úr igazgatósági határozat alapján bizalmas természetű kiadások fedezésére tekintélyes összeget kapott kézhez?

— Van.

— Mikor történt?

— *Két igazgatósági jegyzőkönyv szól ezen dologról, mindkettő 1910-ből, az egyik körülbelül májusban, az igazgatóság felhatalmazza Elek Pált, hogy a tőkefelemelés és egyéb diszkrét kiadásokra bizonyos számszerűen meg nem nevezett összeget bocsát rendelkezésére, hogy Szalay és Vajda igazgatók utalványozzák az összegeket és ezek Elek Pál ellenjegyzése mellett adhatók ki a pénztárból?* A másik jegyzőkönyv, ha jól emlékszem, október-novemberről van, amelyben Elek Pál bejelenti, hogy még 975.000 korona van elszámolatlan, azt az igazgatóság tudomásul veszi és elrendeli, hogy ezen összeg a részvénykibocsátás terhére számoltassák el.

— Beszélte erről vele?

— A viszony közöttünk hideg volt, gyakran találkoztunk, de ilyen dologról nem beszéltünk.

Vázsonyi: Méltóztatik tudni, hogy a Paduch-féle nyugta mire vonatkozik?

— Nem.

— A tárgyalások folyama alatt merült fel egy pillanatig is a gyanúja annak, hogy a Kazár Adolf nyugtája nem hiteles.

— Nem.

— Méltóztatott Elek-féle differenciákról szólni. Nem volna-e lehetséges a bank érdekeinek sérelme nélkül, hogy az Elek Pál úr elszámolása bemutattassék a törvényszéknek?

— Minden intézetnek a látenstartaléka oly részletekről szól, melyeket nem szívesen hoz nyilvánosságra.

Elnök: Két igazgatósági ülésről szóló jegyzőkönyvet be lehetne terjeszteni?

Ügyész: A másik itt van.

Vázsonyi: Az igazgatósági jegyzőkönyvben foglalt tételek nyilván kibocsátási tételekre adattak, ez a valódi cím?

— Nem tudom, nem hivataloskodásom alatt történt, nem lehetetlen, hogy például sajtóra fordították.

— Nem olyan drága még nálunk a sajtó, hogy 4,825.000 koronái kelljen fizetni sajtócélokra a tőkeemelésnél.

— A Paduch-féle nyugta hivatali vagy magánnyugta volt?

— Magánnyugta.

— December 31-én értesíti a bank a pénzügyminisztériumot, elismeri, hogy visszakapták az 500.000 koronát, hogyan kapták vissza?

— Háromszázezer korona Elek Pál idejében fizettetett vissza és a további 200.000 korona az én hivataloskodásom alatt számoltatott el.

Néhány percig tanú nem válaszol.

Tanú: Az elődöm által adott jegyzetek alapján beigazolta előttem Paduch, hogy a pénzügyminisztériumnál 200.000 korona jár Elek javára.

Vázsonyi: Figyelmeztetem tanú urat, hogy Paduch József tegnap eskü alatt vallotta, hogy 200.000 koronát a miniszterelnökséghez küldött át Skerlecz tanácsos úr kezéhez, tehát a feljegyzésekben nem állhatott az, hogy Elek Pál kapta vissza Paduchtól a pénzt. Ezek szerint Paduch úrnak eskü alatt tett vallomása megcáfolja azt, amit Méltóságod mond.

Székeley Ferenc: . . . (Hallgat. Kínos csönd.)

Elnök: Hát ez a 200.000 korona a bankhoz csakugyan nem folyt be?

— Nem.

Vázsonyi: Szóval akkor nem is lehetett elszámolni. Akkor ez nem elszámolás, hanem elismerés. Ez az összeg elismertetett. Ez a helyes kifejezés.

Elnök: Ezeket a magánfeljegyzéseket a tanú úr nem tudná a bíróság rendelkezésére bocsátani?

Székely: Nem.

Vázsonyi: Méltóztassék megérteni, Paduch úr tegnap azt mondta, hogy Elek Pál 300.000 koronát visszkapott, 200.000 koronát pedig Skerlecz tanácsos kezéhez adott át. Paduchtól tehát sem a bank, sem Elek Pál nem kaphatta vissza a 200.000 koronát, mert az Skerlecz kezében volt. Hát akkor kitől kapta vissza a bank a 200.000 koronát?

Székely: A bank a 200.000 koronát nem kapta vissza. Én beszéltem Paduch és Skerlecz urakkal és az ő felvilágosításuk után az összeget kiegyenlítettnek láttam és a tételt a bankban elimináltattam.

Vázsonyi: Szóval a bank, anélkül, hogy visszkapja volna az összeget, elismerte azt?

— Elszámoltatott.

— De bocsánatot kérek, hisz az elszámolás a do ut des elve alapján történik. Akkor ezt nem lehet elszámolásnak nevezni, egyedül csakis elismerésnek. Hát mit kapott ezért a 200.000 koronáért a bank? Bizonyára valami szívességet, mert máskülönben ezt a tételt nem egyenlítette volna ki. Hát hogyan áll a dolog, így vagy amúgy?

Székely Ferenc: ... (Percekig hallgat. Kínos csönd.)

Elnök: Tessék kérem őszintén felelni a kérdésre.

— Én Paduch és Skerlecz urak felvilágosításai után az 500.000 koronás tételt — miután 300.000 koronát Elek Pál visszkapott — kiegyenlítettnek tekintettem.

Vázsonyi: Hát mi volt az a felvilágosítás? Hiszen a felvilágosítás szóban benne van a világosság. Hát mi volt ez a felvilágosítás és mi volt ennek a tartalma?

— Az én hivatali elődöm bizonyos összeget letett, ő felvilágosított engem arról, hogy az összeg nekünk nem jár, én tehát az ő közlését kollaudáltam.

— Ja úgy, hát nem járt a banknak?

— Hivatali elődöm azt mondta, hogy nem.

— Így már teljesen értem a dolgot. Azért méltóztatott tehermentesíteni a 200.000 koronát, mert ez nem járt vissza a banknak. Köszönöm, akkor teljesen rendben van a dolog. Több kérdésem a tanú úrhoz nincs.

Elnök (a védőhöz): Kívánja felolvasatni az igazgatósági ülés jegyzőkönyvét?

Vázsonyi: Igen, de a másodikat is?

Székely Ferenc: Azt majd később becsatolom.

Most Székely Ferencet tanúvallomására megesketik, azután *Stetina József államtitkár* kihallgatására térnek át.

Stettina József

Elnök: Figyelmeztetem, hogy a kereskedelmi miniszter felmentette méltóságodat a hivatali titoktartás alól.

— A védő úr milyen körülményre akarja kihallgatni ő méltóságát?

Vázasnyoi: Az államtitkár úr, mint a bank igazgatósági tagja, tett-e észleleteket a 4,800.000 koronás diszkrét kiadás mibenlétéről?

Elnök (a tanúhoz): Méltóságod a bank kiküldött miniszteri blzosa volt?

— Nem, igazgatósági tagja vagyok. 1910. március havában választottak meg és működésemet 1910. áprilisában kezdtem meg.

— Mi volt az ön hatásköre?

— Az igazgatósági üléseken való részvétel, a határozatok mérlegelése abból a szempontból, hogy megfelelnek-e a bank és az állam érdekeinek.

— Tudomása van arról, hogy az egyik igazgatósági ülésen szóba került Elek Pál felhatalmazása arra nézve, hogy egy igen tekintélyes összeg bocsátassék diszkrét kiadások címén az ő rendelkezésére?

— Én azon az igazgatósági ülésen vettem részt, amelyen Elek Pál elszámolása volt napirenden. Egy 975.000 koronás tétel volt rendezetlen, az igazgatósági ülés elrendelte az összeg rendezését és leírását.

— De arról nincs tudomása, hogy Elek Pál felhatalmazás alapján igen tekintélyes összeget fizetett ki?

— Neki úgyszólván teljes puvoárja volt.

— Nem gondolta ön azon a bizonyos igazgatósági ülésen, amikor a 975.000 koronás függő tételt a részvénytöke felemelésének költségeire számolták el, hogy ez talán mégis sok?

— Nem tűnt fel nekem, mert az emisszió sok nehézséggel járt.

— Hát arra a perre, amelyet kártérítés címén indított a bank az államvasutak ellen, méltóztatik emlékezni?

— Igen. Először prejudiciális pert indított a bank, azután kártérítési pert. Amikor az első pert elvesztette, a bankra nézve az ügyek kedvezőtlenül álltak és igyekezett egyezséggel befejezni az ügyet.

— Hát akkor mi volt az oka annak, hogy a bank konkretizálta a kárigényét, de még sem fogadták azt el?

— Azon az értekezleten annak a benyomása alatt állottunk, hogy amivel a bank az első perben vesztes maradt, az igazi perben is vesztes lesz.

— De azután méltóságodnak módjában állott a per sorsát figyelemmel kíséreni?

— A kincstári jogügyek igazgatósága intézte a dolgot. A perről a

jogüggyek igazgatósága azt mondta, hogy a kincstár biztosan elveszti a pert.

— Hát akkor miért húzták az egyezség megkötését annyi éven át? Hogy ezáltal a bank kárigényei növekedjenek? Hiszen ha a kincstári jogüggyek igazgatósága azt mondta, hogy a per az államra nézve reménytelen, akkor sietni kellett megkötni az egyezséget, nem pedig várni nyolc esztendeig, amíg az összeg egy millió felülre emelkedik?

— Én az ügyiratokat nem néztem, nem is nézhettem meg.

— Az egyezség megkötése kinek az utasítására, kinek a közbenjárására történt?

— Az egyezséget valószínűleg a miniszter utasítására a jogüggyek igazgatósága kötötte meg.

— Van-e tudomása arról, hogy az egyezségbe befolyt Lukács László?

— Nincs.

— Van-e tudomása az agrumen szerződésről és a külkereskedelmi szerződésről?

— Igen, de nem folytam be ezekbe az ügyekbe.

— Hát arról van-e tudomása, hogy amikor az előbbi ügybőf ki-folyólag az egyezséget megkötötték, milyen fizetési módokat állapítottak meg a kincstár számára?

— Ezt a bank igazgatósági üléséről tudom.

— Önnek azt is kellett tudnia, hogy az összegek kamatostól be-folytak-e a bankba?

— Ezt nem tudom, az elszámolás nem került napirendre.

Vázsonyi: Figyelmeztetnem kell Méltóságodat arra, hogy a május-ban tartott igazgatósági ülés felhatalmazást adott Elek Pál úrnak, hogy nagyobb összegeket vegyen fel a banknál diszkrét kadásokra, megbízván Szalay és Vajda igazgató urakat, hogy ők ellenőrizzék és szignálják a kiadásokat. Van-e erről tudomása?

— Nem emlékszem rá, én az ügyiratokat sem néztem meg.

— Hallott-e arról, hogy 4,000.000 koronán felül haladó összeget adott a bank választási célokra a munkapárt számára?

— Én a tegnapi tárgyalás összes adatait olvastam.

— Nem mint lapolvasót és előfizetőt kértem, hanem mint igazgató-sági tagot.

— Mint igazgatósági tag erről nem hallottam. Erről az igazgatósági ülésen sohasem volt szó.

— És nem is érdeklődött Méltóságod aziránt, amikor már köz-tudomásúvá lett a dolog, hogy milyen célra adták azt a millió felüli összeget?

— Egyszer meginterpelláltam Herczog Péter báró elnököt és ő ígért a vizsgálatot, de ő adós maradt vele.

— Szóval Herczog Péter adós maradt a vizsgálattal?

— Igen, adós maradt a felelettel.

— Méltóságod tehát ebben az ügyben nem tudott semmiféle felvilágosítást adni. Most a refakcia-szerződés ügyében kötött egyezségről akarok Méltóságodtól egyetmást kérdezni. Nincsen tudomása arról, hogy milyen okok voltak azok, amelyek az egyezséget létesítették?

— Időközönként jelentések érkeztek a per állásáról, tehát tudomásom volt a dologról.

— A dolog úgy állott, hogy a törvényszék elutasította a bankot, a tábla azonban másképen döntött és a jogügyek igazgatósága szíves volt a tábla ítéletét meg nem fellebbezni a Kúriához. Fel kell világosítanom Méltóságodat arról is, hogy nem áll az, hogy a per rosszul állott az államvasutakra nézve. Figyelmeztetem Méltóságodat arra is, hogy a maximum, amelyet a fiumei bank valaha átalányban kapott, 148.000 korona volt. A bank tehát, ha megfeszült volna, sem lett volna képes bírói úton 148.000 koronánál többet elérni. Mégis 1,825.000 koronát kellett fizetni a banknak. Hát hogy van az, hogy 1,825.000 koronába került a kincstárnak az egyezség?

— Annak a bizonyos értekezletnek az volt az intenciója, hogy perelni kell.

— De kérem, az értekezlet az egyezséget akarta.

— Én 1905. október havában jöttem a kereskedelmi minisztériumba, az előzményeket tehát nem ismertem. Közvetlen tudomásom a dologról nincs.

— De arról van közvetlen tudomása, hogy az egyezség egyenesen miniszteri utasításra köttetett meg?

— Közvetlen tudomásom nincs, de az akták tanúsága szerint más nem adhatta meg az utasítást, mint az, aki az utasítások alá volt írva, és ez a boldogult Hieronymi miniszter úr volt.

— Méltóztatott az előbb azt mondani, hogy Méltóságod az hiszi, hogy a pénzügyminiszter úr nem avatkozott bele az egyezségbe. Hát ezt hinni nem lehet, legfeljebb lehet tudni vagy nem tudni. Hiszen én tudok más ügyeket, amelyekben a két miniszter együtt dolgozott, együtt csinálták a dolgot, pedig az egyiknek semmi köze sem volt hozzá. Együtt csinálták tudniillik a *csomag szállító* ügyét.

— Ezt nem tudom.

— Ki van zárva az, hogy a pénzügyminiszter érdeklődött az egyezség iránt?

— Azt nem tudhatom.

Elnök: Azt nem tudhatja.

Vázsonyi: Hisz éppen azt mondom, akkor nem lehet tanúságot tenni ebben a kérdésben.

Stetina Józsefet *vallomására megesketik.*

Ottlyk Iván földművelésügyi minisztériumi államtitkár a következő tanú, aki elmondta, hogy állami kirendelés alapján igazgatósági tagja a Magyar Banknak 1903. óta.

Ottlyk Iván

— 1910-ben történtek-e valamely igazgatósági ülésen oly nyilatkozatok, hogy Elek Pál vezérigazgatót felhatalmazzák bizonyos tekintélyes összegnek diszkréció alatt való kiadására?

— A jegyzőkönyvek alapján, amelyek a bank levéltárában őriztetnek és amelyek a bíróságnak bizonyára készségesen rendelkezésére bocsátatnak, ez pontosan megállapítható. Az emberi emlékezés csalódhatik dolgokban és nekem hivatalomból kifolyólag sokkal fontosabb dolgokkal kell foglalkoznom, semhogy ily emlékek el ne mosódjanak emlékezetemben. úgy emlékszem, hogy 1910-ben, amikor a banknak újabb emissziói voltak napirenden, a részvénytőke felemeléséről volt szó, — aminek következtében a bank régi kiskereskedelmi vállalatból idők folytán nagy pénzintézeté fejlődött — az ügyvezető igazgatóság előterjesztést tett és felhatalmazást kért arra nézve, hogy e nagy milliókra menő emisszió alkalmával felmerülő diszkrét kiadások, úgynevezett emisszionális kiadások fedezésére az igazgatóság adjon felhatalmazást. Ez tudtommal elfogadott szokás és hasonló alkalmakkor mindig bizalmi felhatalmazást adnak. Konkrét összegről, úgy emlékszem, nem volt szó, de az igazgatóság megadta a felhatalmazást olyformán, hogy az ügyvivő igazgatóság, a vezérigazgató és a két igazgató együttesen teljesítsék a kiadásokat és az elkönyvelés szabályszerűen akként történjék, hogy Elek Pál bemondása és a két ügyvivő igazgató, Vajda Imre és Szalay Béla ellenőrzése alapján teljesítse a könyvelőség e kiadások elkönyvelését.

— Van-e tudomása arról, hogy a bizalmas költségekből kifolyólag az igazgatósági ülésen előfordult, hogy 975.000 koronáról Elek Pál számlájában nem volt elszámolás?

— Ezek az elszámolások a már említett módon történtek és 1911-ben, ha jól emlékszem, amikor a Vajda—Elek-féle összeütközés történt és a kérdés napirendre került, akkor derült ki, hogy 975.000 korona, ha jól emlékszem, még mint elszámolatlan emisszionális költség szerepelt, amely Elek Pálnak e célra nyitott külön számláján az ő terhére elkönyveltetett. Ennek végleges elkönyvelésére Elek Pál 1911. év őszén egy igazgatósági ülésen előterjesztést tett. Az igazgatóság helyt adva az Elek Pál által kifejtetteknek, elfogadta, hogy a 975.000 korona az emisszionált költségek számlájára végérvényesen elkönyveltessék.

— Jelen volt Ön az igazgatósági ülésen?

— Jelen.

— Igazolta Elek Pál valami okmánynyal, vagy feljegyzéssel a 975.000 korona tényleges kiadását?

— Minthogy diszkrecionális költségekről volt szó, amelyekre az igazgatóság eleve megadta a felhatalmazást, nem látta szükségesnek, hogy e költségek okmányszerű elszámolását követelje, hanem elfogadta a vezérigazgató bemondását és ennek alapján minden részletesebb vizsgálat nélkül és okmány megtekintése nélkül megadta a felmentést.

— Van e tudomása arról, hogy a Magyar Bank és az államvasút között per volt folyamatban és ennek esélyeit az igazgatóság bizalmasan megbeszélte volna?

— Évekre visszamenőleg ismételt szó volt erről az igazgatóság kebelében és az igazgatóság kívánatosnak tartotta, hogy az állammal per ne folytattassék, hanem, ha lehet, kíséreljék meg a méltányos kiegyenlítés.

— Van-e tudomása arról, hogy Elek Pál nemcsak ezt a diszkrecionális elszámolást végezte, hanem nyugtákat is mutatott, állami tisztviselők részéről tekintélyes összegekről kiállított nyugtákat?

— Ily nyugtákat nem láttam, az igazgatóság ilyet nem is kívánt, és amit e tekintetben tudok, az csak szóbeszéd, amit újságokból olvas az ember.

Vázsonyi Vilmos: Mekkora volt az az összeg, amelyet emisszió címén rendelkezésre bocsátottak?

— A bank könyvei tudnának erről felvilágosítást adni, miután felhatalmazás adatott a három ügyvezető igazgatónak.

— Korlátlan összegre volt megállapodás?

— Számszerű összegről nem tudok.

— Méltóztatik tudni, hogy három cím volt, amelylyel önöket be nem avatottakat félrevezették és ezekből a munkapárt választási kasszájába adtak pénzeket?

— Erről közvetlen tudomásom nincs.

— Diskurzus alapján, amit a vezérigazgatóval folytatott, sincs erről tudomása? Sohasem mondták ezt Méltóságodnak?

— Mint a bank igazgatója egyebet e kérdéstről nem tudok, mint amit kifejtettem, hogy mi fordult elő az igazgatósági ülésen.

Elnök: Felolvasom a bank igazgatóságának 1911. szeptember 2-án tartott üléséről szóló jegyzőkönyvet, amely így hangzik (olvassa): *Vezérigazgató jelentést tesz ama költségek összegéről, amelyek a múltban különböző szerződések meghosszabbítása s a legutóbbi két tőkefelemelés alkalmával felmerültek s amelyek folyósítására az igazgatóság neki felhatalmazást adott. E költségek jelenleg 975.000 koronát*

tesznek, amely összeg átmenetileg Elek Pál elszámolási számlájára könyveltetett el. Az igazgatóság az említett 975.000 koronányi összeget megszavazza, illetve annak kiadását jóváhagyólag tudomásul veszi és utasítást ad arra, hogy az összeg végérvényesen „1911. évi emisszió-költség” számlára könyveltsék el. (A tanúhoz): Nem feltűnő dolog, hogy szerződések meghosszabbításáról van itt szó?

— Az igazgatósági ülés jegyzőkönyvének ezen tartalma lényegileg fedi azt, amit én ezen ügyben emlékezés alapján tudok.

— Méltóságod vallomásában csak a részvénytőke felemelésének bizalmas költségeiről szólt, de itt határozottan benne van, hogy a szerződések meghosszabbítása körül is merültek fel bizalmas költségek. Erre nem emlékszik?

— Kétségtől úgy volt, de az igazgató kijelentette, hogy a nyert felhatalmazás alapján folyósította ezen költségeket, amelyek nemcsak az emisszió, hanem a függőben levő, akkor tényleg lejárt és megújítandó szerződések meghosszabbítása alkalmával is felmerültek. Mondom, részletes, tételes adatokat az igazgatóság nem kívánt, minthogy olybá vette, mint a nyert felhatalmazás alapján teljesített diszkrécionális kiadásokat.

Vázasnyei: Méltóságod, aki az állam szuverenitását és ellenőrzését képviseli itt, mit értett azalatt, hogy a szerződések meghosszabbítása körül diszkrét kiadások merültek fel?

— Szabad megjegyezni, hogy én ott az államnak mint nagyrésztvényesnek az érdekeit képviseltem?

— Annál jobb. Tehát az állam anyagi érdekeit képviselte. Mennyi darab részvénye van az államnak?

— *Az állam egyik alapítója a vállalatnak.* Körülbelül 5000 darab részvénye van.

— Mennyi ennek értéke?

— *Névérték szerint két millió.*

— *Ma sokkal több?*

— *Igen.*

— *Körülbelül mennyi?*

— *A napi árfolyam, ha jól tudom, 550 korona, lehal 3 millió körül van ez az összeg.*

— Szóval mint az állam anyagi érdekeltiségének ellenőre, mit méltóztatik azalatt érteni, hogy a szerződések meghosszabbítása körül diszkrét kiadások merültek fel? Mit méltóztatik képzelní, mik lehelnek azok?

— Én e tekintetben csatlakoztam az igazgatóság ama felfogásához, hogy itt lezárt dolgokról van szó. Ezek a nyert felhatalmazás alapján történtek. Az igazgatóság elfogadta a három ügyvivő igazgató

előterjesztését és a költségeknek további részletes kutatásába nem bocsátkozott.

— Méltóságod nem volt kíváncsi, hogy milyen diszkrét kiadások merültek fel a szerződések meghosszabbítása körül?

— Nem voltam arra illetékes.

— Dehogyan, mint igazgatósági tag, illetékes volt.

— Nem voltam illetékes, miután a három igazgató felhatalmazási kapott.

— Arra illetékes volt Méltóságod, hogy megkérdezze e diszkrét kiadások természetét. Mit képzelt discreet kiadások alatt Méltóságod, mikor az állammal kötendő szerződésekről volt szó?

— Az igazgatóság nem kívánt részletesen foglalkozni az ügyvel; én is csatlakoztam igazgatótársaimhoz.

Elnök: Teljes jóhiszeműséggel.

Vázsonyi: Csak azt kérdeztem, hogy törődött-e ezzel Méltóságod, minő diszkrét kiadások merülhetnek fel állami szerződések megkötése körül?

— Nem.

— Tehát nem törődött vele Méltóságod?!

Mándy Lajos

A következő tanú *Mándy* Lajos nyúg. miniszteri tanácsos, aki az elnök kérdésére elmondja, hogy 1895-től 1912 végéig igazgatósági tagja volt a banknak.

Elnök: Tartatott-e az 1910. év folyamán olyan igazgatósági ülés, amelyben Elek Pál generális felhatalmazást kapott bizonyos diszkrét kiadások teljesítésére?

— Nem emlékszem, hogy résztvettem volna ezen az ülésen, de hallottam, hogy ilyen felhatalmazás történt.

— Szokásos, hogy ilyen esetben, emisszió alkalmával, az igazgatóságot diszkrét kiadások megtételére bizalmasan felhatalmazzák?

— Ezt az igazgatóságba nem szokták belevinni; az ügyvezetők intézik el az elnök kontrollja alatt.

— Méltóságod jelen volt 1911-ben az igazgatósági ülésen, ahol Elek Pál vezérigazgató hátrányára 975.000 korona elszámolatlanak és igazolatlanak mutatkozott?

— Igen, erről tudok. Ezen az ülésen az igazgatóság rövid jelentést tett arról, hogy békesség állt be az Elek—Vajda-afféren.

— Megmondta az igazgatóság, hogy mily célra történt az összeg elszámolása?

— A jogi címet tudomásom szerint nem érintették, vagy legalább olyan részletekben nem érintették, hogy az igazgatóság megítélhette volna. Az igazgatóság örül, hogy ez a kínos affér ezzel elintéződött.

Elnök (Felolvassa az 1911. évi szeptember 2-iki igazgatósági ülés jegyzőkönyvét.): Ott volt Méltóságod ezen az ülésen?

— Igen.

— *Nem tűnt fel Méltóságodnak, hogy a szerződések meghosszabbításának jogcímén is felmerültek volna költségek?*

— Nem emlékszem, hogy a kérdés tárgyalatott volna. Ott arról volt szó, mikép számoljuk el az összegeket. Nem emlékszem arra, hogy a jogcím tárgyalatott volna.

Vázsonyi: Méltóságod hosszaid) ideig volt a bankban, kétségkívül bizalmasabb viszonyban volt a vezérigazgatóval. A vezérigazgató nyilatkozatából vagy egyébként értesült-e arról Méltóságod, hogy az emízió és a szerződések meghosszabbításának költsége cím alatt tulajdonképpen 4 millió koronát meghaladó összeg fizetett választási célokra, a szerződés-kötések ellenértékeképpen?

— Ilyen nagy összegről soha az igazgatóságban nem volt szó.

— Elek Pál úrral nem beszélt Méltóságod arról, hogy bizonyos összegeket miért nem akar, miért nem tud elszámolni?

— Nem. Elekkel nem beszéltem ezekről a dolgokról. Mindenfelé beszéltek erről, én is hallottam valamit, de nem közvetlenül.

— *Úgy értesültem, hogy olyan nyilatkozat történt, hogy a maradékról azért nem szól, mert nem kívánja, hogy néhány családos ember föbbe löjje magát.*

— Ilyen trics-Iraccsokról beszéltek.

— *Ez nem trics-traccs. Közvetlen tudomása nincs erről?*

— *Nincs.*

— *Elek Páltól nem hallotta ezt a nyilatkozatot?*

— *Nem.*

— *Mástól?*

— *Az lehet.*

— *Mert úgy tudom, hogy mástól hallotta Méltóságod.*

A tanúl meghiteltették.

Az elnök most gróf Tisza Istvánt szólította be.

— Legyen szíves Excellenciád megmondani, való-e Désy Zoltán vádlottnak az a védekezése, hogy Excellenciád nem engedte meg egy sürgős interpelláció előterjesztését.



— Hogy sürgős interpellációra nem adtam engedélyt, az való. A vádlott előadása csak annyiban nem fedi a tényeket, hogy ezzel én öt nem akadályoztam meg vádjainak előadásában. Az ok, amiért kihallgatásra jelentkeztem, éppen abban a körülményben rejlik, hogy ennek a kérdésnek tisztába hozatalát egyfelől egyéni reputációm szempontjából kötelességemnek tartom, mert úgy van a kérdés odaállítva, mintha

én útját állottam volna egy, a magyar közélet tisztaságára vonatkozó kérdés tisztábazozatalának, másfelől az ügy kellő megvilágítása szempontjából is lényegbe vágó dolognak gondolom a momentumot.

— Méltóztassék elmondani, mikor jelentkezett Désy?

— Désy vádlott úr május 23-án egy csütörtöki napon kért tőlem sürgős interpelláció megtételére vagy gondolom napirend előtti felszólalás megtételére engedélyt, azért, hogy Lukács László miniszterelnök úrral szemben bizonyos vádjait elmondhassa nyílt ülésen. Én azt mondtam a vádlott úrnak, hogy miután ő saját állítása szerint régóta tudja ezeket a dolgokat, ha az azelőtt való nap, amelyik interpellációs nap volt, nem találta olyan sürgősnek, nem látom be, hogy miért legyen egyszerre most olyan sürgős a dolog, lesz majd rendes interpellációs napon alkalma megtenni interpellációját. Én tehát sürgős interpellációra az engedélyt nem adom meg. Ezt a vádlott úr tudomásul vette és nem kívánta, hogy az ügyet a Ház döntése alá bocsássam. Azután azon a héten, szombaton, nem tartott a Ház ülést, hanem igenis ülést tartott a Ház a rákövetkező héten két interpellációs napon, t. i. május 29-én, szerdán és június 1-én, szombaton, olyan időben, amikor az ellenzék még résztvett a Ház tárgyalásaiban és történtek is tényleg ellenzéki oldalról interpellációk mind a két napon. Ezzel azt hiszem, az a tény tisztába van hozva, hogy én a képviselő urat nem fosztottam meg attól, nem akadályoztam abban, hogy előadja, bizonyítsa a maga vádjait, amit különben a képviselő úr, mint lapokból látom, a tegnapi napon maga is beismert és ezzel beismerte azt, hogy tegnapelőtt valótlan állított.

Vázsonyi: Ez nem így van- A vizsgálóbíró előtt is azt mondta, amit tegnap.

Elnök: Majd megteszi észrevételeit és rektifikálhat.

Tisza István gróf: A képviselő úr maga, tegnapi kijelentésében beismeri, hogy nem a Ház elnöke akadályozta őt vádjai megtételében, hanem barátai kérték reá, hogy a küszöbön levő, kilátásban levő békét ne zavarja meg felszólalásával. Tehát nem azért hagyta el interpellációját, mert ebben a Ház elnöke megakadályozta, hanem azért, mert erre barátai kérték és ő nem akart olyan béketárgyalásokat akadályozni, amelyek ha sikerre vezetnek, állandóan biztosítva volna Lukács Lászlónak, az ellenzék beleegyezésével, a hatalom birtoka.

Vázsonyi: Bocsánatot kérek, szakértőt méltóztatik kihallgatni?

Tisza István gróf: Én befejeztem.

Elnök: Van észrevétele a vádlott úrnak?

Désy Zoltán: A képviselőház jelenlegi elnökének megjegyzésével szemben a következőket vagyok bátor kijelenteni: *Először is valótlan-ságot ebben az életben sohasem mondtam.* (Emelt hangon.) *Amit*

mondok, azért helyt állok. Bocsánatot kérek az emelt hangért, de az az élet, amelyet lefolytattam, nem jogosít fel senkit arra, hogy ilyet állítson.

Vázsonyi: Vakmerőség!

Désy: Én a vizsgálóbíró előtt részletesen nyilatkoztam. Itt a törvényszéket nem akartam hosszabban foglalkoztatni. Arra kérem Méltóságodat, olvastassa fel a vizsgálóbíró előtt tett vallomásomat. Ott elmondtam, hogy sürgős interpelláció vagy napirendelőtti felszólalásra kértem engedélyt. A tisztelt önként jelentkezett tanú úr azzal az indokolással, hogy nem tartja sürgősnek, nem adta meg az engedélyt. A következő szombaton nem volt ülés. A másik héten tárgyalások voltak. Miért folytak ezek a tárgyalások? (Az elnökhöz). Meg méltóztatik engedni, hogy pár szóval kitérjek erre. (Tiszához). Azért, hogy vége legyen ennek az áldatlan helyzetnek, megoldassék a katonai kérdés és a választójog kérdése. A katonai kérdésben Ön velem együtt volt a rezolúció alapján, március 8-án esküdött a rezolúcióra, követelte a 47. §. második pontjának kihagyását. A választójogban egyet követeltünk: egy demokratikus választójogot. Nem követeltük senkinek a fejét, nem követeltük a pártnak a bukását, a békére dolgoztunk. Önök pedig céltudatosan a harcra dolgoztak. Előidézték azt, hogy ön képviseli csendőreivel a magyar képviselőház . . .

Elnök: Kérem, megszakítom, nem tűrök ilyen hangot. A képviselőházban el lehet ilyent mondani, bírósági teremben nem.

Désy: Bocsánatot kérek, tisztelt elnök úr, de az a jelenség, hogy önként jelentkezik egy tanú úr ...

Vázsonyi: Inzultálni egy vádlottat.

Elnök: Ezért rendreutasítom.

Vázsonyi: Köszönöm. Ez tény.

Elnök: Másodszor rendreutasítom.

Désy: A tisztelt tanú úrnak sokkal kevésbé lehet mondani, mint más embernek, hogy Désy Zoltán valótlanságot mondott, tudja azt, hogy a legnehezebb helyzetekben, amikor magam és pártom élete forgott kockán, soha egy valótlán szó kimondására ebben az életben kapható nem voltam. Ha eljött ide, tette azért, mert ebben az ügyben érdekelt politikailag, mert hiszen az ön existenciája Lukács Lászlóval van összefüggésben.

Elnök: Ilyen hangot nem tűrök meg, ezért rendreutasítom a vádlottat.

Gróf Tisza István: Egész egyszerűen konstatalom, hogy a vádlott úr a gyorsírói jegyzetek szerint azt állította tegnapelőtt, hogy megakadályoztam abban, hogy a képviselőházban vádjait kifejtse. Tegnap kijelentette, hogy lett volna alkalma interpellációjának előterjesztésére. Ebből csak az egyik állítás lehet való.

Elnök: Jegyző úr olvassa fel, mit mondott a vádlott úr tegnapelőtt.

Vázsonyi: A február 17. tárgyalási jegyzőkönyv megmondja szóról-szóra, hogy mit mondott a vádlott és ez teljesen egyezik tanú úr előadásával és a vádlott tegnapi vallomásával.

Elnök: Kívánják tanú megesketését?

Ügyész: Nem kívánom.

Vázsonyi: *Egészen lényegtelen, nincs szükség rá.* (Tisza távozik).

Elnök: Most kaptam meg a Magyar Banknak 1910. május 23-i igazgatósági üléséről szóló jegyzőkönyvet. Az iratokhoz csatolom. (Felolvassa).

Védő: Ha nincsenek tanúk, térjünk át az okiratok felolvasására.

Okiratok Ezután az okiratokat olvasták fel és pedig első-sorban a Magyar Bank 1900. évi első ajánlatát a sószerződésre, majd a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság nyilatkozatát, amelyben a megbízás elvállalását és ennek feltételeit igazolja. Felolvassák Lukács László pénzügyminiszternek a bankhoz intézett azt az átiratát, amely „Hajlandó vagyok” szavakkal kezdődik és amely tíz évre megbízta az intézetet a só kizárólagos eladásával.

Désy: Csak azt kívánom konstatálni, hogy a szerződés az 1900. évben kelt, Lukács László pénzügyminisztersége idejében.

Elnök: Most méltóztassék felolvasni azt a felmondási, amelyei a vádlott úr államtitkár korában intézett a bankhoz. (Megtörténik).

Ezután a minisztertanácsnak jegyzőkönyvét olvasták fel, a sószerződésre vonatkozólag.

A felolvasás után Désy Zoltán kéri konstatálni, hogy a széljegyzetben van Teleszky akkori államtitkárnak egy megjegyzése.

Elnök konstatálja.

A most érvényben levő sószerződést olvastatja fel ezután az elnök.

Felolvassák a társaságnak a koalíció alatt a sószerződés meghosszabbítása tárgyában tett ajánlatára vonatkozó előadói javaslatot. A társaság az investíciókat 800.000 koronában veszi fel és a fedezetlen hiteli 12 millióra kéri felemeltetni.

Felolvassák ezután azt az aktát, amelyben Désy — mint akkori államtitkár — fejtí ki a sószerződésre vonatkozó álláspontját. Az akta 1909. december havában kelt. *Ebben hangoztatja, hogy az állami kezelés hiva szociális és adózási szempontból és a szerződés legnagyobb hibáját abban látja, hogy nincs semmiféle szankciója és a felügyelet gyakorlásáról is hiányosan gondoskodott. Kikötései tehát, hogy a megbízás nyilvános pályázat útján adassék, a kezelésért juttatandó előnyök arányban álljanak a szolgálattal és a felügyelet ellenőrzésének hatályossága olymódon biz-*

tosították, amely úgy a jövedék, mint a közönség érdekének megóvására és a közvélemény megnyugtatására alkalmas.

Désy Zoltán beterjeszti a költségvetések és zárszámadások alapján összeállított alábbi kimutatásokat a sószervezésre vonatkozólag.

Sójövedék. Rendes bevételek részletezése.

	1890	1900	1910
Belföldi teljesáru só	25860	26281	25744
Mérsékeltáru só	4540	5316	5653
Marhasó	—	0961	1742
Iparsó	0018	0114	0212
Hulladéksó	0022	0013	0003
Kivitel külföldre	0162	0057	0207
Lak- és haszonbérek	0004	0004	0004
Különféle bevételek	0112	0096	0166
Összesen	30724	32846	33734

Zárszámadási cselekmények: Előírás. Millió koronákban.

1. Ezen adatok mutatják, hogy az étsó (két első rovat) címen 1000-ban 31 597 m. kor., 1910-ben 31 -397 m. kor. folyt be, tehát dacára annak, hogy itt a só alapára nem változott, nemcsak hogy nem növekedett (leli a bevétel, de csökkent. Ha ezzel szemben a mennyiségben némi növekedés látható, ez arra vezethető vissza, hogy a mérsékelt áru só forgalma növekedett.

2. Határozott növekedés van a marhasó bevételeinél, dacára annak, hogy az 1904. évi XXIII. t.-c. a marhasó árát 10 K-ról 6 K-ra szállította le. Ezzel szemben konstatálni kívánom, hogy az árelemzés, illetve hirdetéyményekből láthatóan az 1900. és 1910. évi marhasó ára közölt a 4 kor. különbség nincs meg. Különben a marhasó alapára a termelési helyeken 7 kor. 60 fill, és ebből a sójövedéki vezérügynökségei illeti 1 kor, 60 fill.

3. Határozott fejlődés mutatkozik az iparsónál, itt azonban az ár — véve az 1 kor. 80 filléres legalacsonyabbat is — kisebb része illeti az államot.

Budapest, 1913 május 29.

Désy Zoltán.

Sőjövédék. Rendes kiadás.

Előírás:

MILLIÓ Ft	M i l l i ó k o r o n a											
	1890	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910
Személyi járadék:	0-195	0-425	0-430	0-428	0-402	0-360	0-413	0-410	0-425	0-447	0-507	0-509
Dologi kiadás:	0-090	0-247	0-225	0-248	0-193	0-239	9-371	0-510	0-444	1-169	1-070	0-969

Zárszámadási tényleges eredmény:

Személyi járadék:	0-429	0-427	0-403	0-360	0-413	0-408	4-923	0-449	0-503	0-502
Dologi kiadás:	0-235	0-248	0-190	0-249	0-371	0-472	0-458	1-100	1-048	0-956

Költségvetésben előirányozva:

Személyi járadék:	0-428	0-433	0-435	0-429	0-351	Ex-lex	0-426	0-425	0-456	0-550	Ex-lex
Dologi kiadás:	0-340	0-316	0-290	0-270	0-226	0-419	0-537	0-685	0-678		

Ami már most a sóhivatalok beszámolójával járó elmaradt kiadásokat illeti, azok a zárszámadási és költségvetési tételek egybevetéséből állapíthatók meg. Az 1903. évi költségvetésben e címen 316.000 kor.-val van kisebb összeg előirányozva. Ebből: Személyi járadékra 2940 kor., dologi kiadásra 3080 kor. = 6020 kor. esk. A Söveleire 10.000 kor. és a Szállításra pedig 300.000 kor. esk. Az 1904. évi költségvetésben Söhhivatalok felzár-
lása címen apadás: Személyi járadék 66.435 kor.; napijűj 700 kor.; bérek 10.300 kor.; Róbbélet 720 kor.; jutalé-
kok és segélyek 300 kor.; összesen 78.635 korona. — Dologi kiadás 43.251 kor. — A két címűl: 121.907 korona.

A zárszámadások adatai szerint ez az apasztás összehasonlítva az 1902. és 1904. évi eredményeket is, nem vilteietl helyesen keresztül, meri a két év összehasonlítása az előirányzatban 77.000 kor., a tényleges kiadásoknál 66.000 kor.

Sójövedék	Rendes kiadás	Előirányzat
1902	1903	1904
5-088	4-772	4-167
—	0-316	0-604

Az 1905. évi előirányzatnál (emelkedést nagy részben az 1904. évi I. t.-c. alapján előállott pótlékok okozták) már a felosztott sóhiva laloktól 1 sótárnok és 3 ellenőr visszahelyezése. 1906-ban + 635.884 kor. (Szállítási költség + 200.000 kör.) — 1 sótárnok és 3 ellenőr visszahelyezése 5704 kor. — Zsák, előző évi 72.500 kor.-val szemben 250.000 korona.

1907-ben	+ 107.053 kor.
1908-ban	+ 707.085 „
1909-ben	+ 100.580 „

1909. Megszüntet (XI. oszl.) mázsatiszti állást és Parajdon 1 ellenőri állást, de ez status-rendezés, mert újakat állít. Végeredményben tehát a költségvetésekből megállapíthatóan sóhivatalok megszüntetése címén megtakarítás:

1903-ban 6.020 kor.) A túloldali kimutatás rovatait
 1904-ben 121.907 „ hasonlítva össze 1900—1904. évekre,
 1909-ben 7 mázsatisztt gyarapodás re, az eredmény: elő lett irányozva
 és a parajdi ellenőr 184.000 kor. apadás. Ez a zárszámadási adatok szerint tett:

Az 1911. évi költségvetésben személyi járadék 26.968 kor. apadás, néhány feleslegessé vált sójövedéki állás beszüntetése címén.

Előírásban 73.000 kor.-t
 Tényleges kiadás 76.000 „
 Ezekhez járul még az 1911. és azutáni években elért megtakarítás.

Sójövedék

	1880	1890	1900	1910
Rendes bevétel	27.963	30.725	32.846	33.734
Rendes kiadás	5.085	4.874	4.869	5.826
Bevételi többlet	22.878	25.851	27.986	27.908

Sótermelés.

Rendes bevétel	1.781	1.720	1.874	2.694
Rendes kiadás	1.747	1.742	1.902	2.811
Bevételi többlet	0.034	0.022	0.028	0.117
A két címen összesen bevételi többlet	22 912	25.829	27.958	27.791
Népesség	15,642.102	17,349.398	19,254.559	20,886.487
Népesség szaporodása	—	1,707.296	1,906.161	1,631.928

Zárszámadási adatok: Előírás. Millió koronákban.

Megjegyzések: Az Előírás-i adatokat mulattam ki, mert a tényleges bevételi és kiadási adatok épp ill a cselekvő hátralékok változásával állanak összefüggésben.

Csak a rendes bevételeket és kiadásokat mutattam ki, miután itt a Jövedék jövedelmezőségéről, annak fejlődésképeségéről van szó, így itt a váltakozó és az évi jövedelemmel sem arányban, sem összefüggésben nem álló rendkívüli bevételek és kiadások fontossággal nem bírnak.

Budapest, 1913. május 29.

Désy Zoltán.

Azután az agrumen egyezsége vonatkozó iratokat olvasták fel. Az 1905. június 11-én megindult perben 1907. november 29-én hozott elsőfokú ítélet a Magyar Bankot elutasította keresetével. A másodfokú ítélet feloldotta az első bíróság ítéletét, de érdemben nem határozott. Az indokolás hangoztatja, hogy a megállapodás nem ütközött a berni egyezménybe, mert abban egyik állam sem mondott le arról a jogáról, hogy kereskedelmének fejlesztése érdekében egyes vállalatokat segítséggel támogathasson, jöllehet a támogatás által a segélyben részesülő vállalat olcsóbb szállításhoz jut, mint más. Felolvasták az 1910. május 16-án kötött egyezséget, amelyben 1,825.000 K-ban egyeztek ki. Az egyezséget 1910. július lén hagyták jóvá. Felolvaslak továbbá az 1910. június 4-én tartott miniszteri tanács jegyzőkönyvét, amelyen a kereskedelemügyi miniszter a minisztertanács hozzájárulását kérte ehhez az egyezséghez és a minisztertanács ezt meg is adta. A kereskedelemügyi miniszternek ezt a minisztertanácsi előterjesztését szintén felolvassák.

Ezután felolvasták a minisztériumban Sztérényi József államtitkár elnökle alatt tartott értekezlet jegyzőkönyvéi, ellenben megtagadta az elnök Weisz Károly és Herzfeld Frigyes szakértői felterjesztésének felolvasását. Az 1899. első és az 1905. évi második külkereskedelmi szerződés Hieronymi Károlynak 1911. januárjában a királyhoz intézett felterjesztését és a király válaszát olvasta fel ezután az elnök. Itt adja ugyanis beleegyezését a király ahhoz, hogy a jelenlegi szerződési megkössék. Végül a most érvényben lévő szerződés felolvasására kerül! a sor.

Az okiratok felolvasásának befejeztével dr. Vázsonyi Vilmos jelentkezett szólásra s a következő előterjesztést lelte:

Lukács zsarolja Eleket.

— Méltóságos Elnök úr! Tekintetes Kir. Törvényszék! A zalalnai ügyre vonatkozólag van egy tiszteletteljes előterjesztésem. A kihallgatás alkalmával Deutsch Manó úr arra a két elnöki kérdésre, hogy vajjon

mivel indokolja a bank azt, hogy az 1911. november 7-én megvett ingatlan 1912. április 3-án, vagyis nem egészen öt hónap múlva már eladta, vallomásában eskü áttal azt az indokolást hozta fel, hogy ennek oka a pénzvizsnyok megváltozásában áll. Annak bizonyítására, hogy ez a tanú valótlanágot mondott, bátor vagyok tisztelettel becsatolni az Osztrák-Magyar Bank közgyűlésének 1912. és 13. évi jelentését. Köztudomású, hogy az Osztrák-Magyar Bank kamatlába az, amely szerint a pénzvizsnyok igazodnak. Mindakét jelentésben a hatodik oldalon található a kamatláb kimutatása hónapok szerint és igazolom velük, hogy 1911. szeptember 22-től 1912. október 25-ig az Osztrák-Magyar Bank kamatlába változatlanul 5% volt, tehát tizenhárom hónapon keresztül, a novemberi megelőzőleg szeptember 22-től kezdve s az áprilisi követőleg még október 25-ig és csupán 1912. őszén október után kezdődött a pénzvizsnyok romlása.

Az elnök átveszi a jelentéseket és tényként állapítja meg az előadotakat.

Vázsonyi Vilmos: A kritikus időben tehát 5% volt még a kamatláb, csak őszszel következett be a vizsnyok romlása.

Ezenkívül a lények illusztrálására becsatolom a Budapesti Közölnynek 1911. április 16-iki számát. Azon 1911-iki esztendőről van szó, amelyben Lukács László ingatlanának eladása történt. Ebből a számból kitűnőleg Deutsch Adolf úr, gyulafehérvári fa- és terménykereskedő, a gyulafehérvári takarékpénztárnak a szerződést aláírt igazgatóság tagja — mint azt a Kompaszból is megállapítottam — a Ferenc József-rend lovagkeresztjével lelt kitüntetve.

Elnök: Deutsch Manó?

Vázsonyi: Deutsch Manó a vezértitkár, ennek a bátyja Deutsch Adolf igazgatóság tag, aki a szerződési az igazgatóság nevében aláírta és aki ebben az évben a Ferenc József-rend lovagja lett. A konkiúzió később leszek bátor ebből levonni.

A tanúkihallgatás vagy egyéb bizonyítékok beszerzésére vonatkozólag semmiféle előterjesztést tovább nem teszek, mert azt feleslegesnek tartom. Kötelességem azonban egy másik előterjesztést tenni és erre méltóságos elnök úr szíves engedélyét kérem. Ezen előterjesztés megtételére sajnos, kötelezve vagyok, dacára annak, hogy a mélyen tiszteli főügyész úr személye iránt érzett tiszteletben engem senki felül nem múlhat. A mai lapokban megjelent egy perjogilag irreleváns, a perre nem tartozó nyilatkozat, — mert hisz, ami a szóbeli tárgyaláson elő nem fordult, az figyelembe nem vehető, — amely állítólag úgy szerepel, mint Elek Pál úrnak Bádénból érkezett nyilatkozata. Megjelent a Budapesti Tudósítóban és A Napban már a mai dátummal, 1913. május 29 én, úgy

Elek és az ügyész

van közölve, mini Elek Pálnak bádeni vallomása. Erre vonatkozólag ki kell jelenlenem:

Valótlan, hogy ez Elek Pálnak Bädenből érkezett vallomása. Valótlan, hogy ilyen vallomás megérkezett és tudomásom szerint van valami ilyenféle irat, mely ugyancsak Baross Gábor nevének említésével kezdődik, amely három héttel ezelőtt a királyi ügyész úr kezébe adatott a tana által és én itt a nyilvános tárgyaláson kérem fel a mélyen tisztelt főügyész urat annak felderítésére, hogy az, ami információként adatott azelőtt, mielőtt itt tanúk eskü alatt vallottak volna, mielőtt Károlyi Imre grófnak, Sándor Pálnak, Ullmann Adolfnak, Paduch Józsefnek és Székely Ferencnek azon eskü alatt adott vallomásai elhangzottak volna, amelyek lehetetlenné tesztek egy ilyen valótlan nyilatkozatnak a keletkezését, hogy egy ilyen bizalmas információ hogyan jelenhetik meg az ügyészégg irattárából egyszerre, mint bádeni nyilatkozó.

Ügyész: Nem onnan jelent meg.

Vázsonyi: Nem is azt kérdem, hogy onnan jelent-e meg, hanem azt a tényt állítom, hogy a királyi ügyészség ezzel a tanúval, aki tanú leli volna, érintkezett, ettől a tanútól információt kapott írásban, amely szórói-szóra azonos szövegű azzal a Nyilatkozattal, amely itt most A Nap ban közzétetik. Ezt vagyok bátor állítani egyéniségemnek teljes latbavetésével, a legnagyobb komolysággal és a legteljesebb tudomással. És bátor vagyok kétségbe vonni a királyi ügyészségnek azt a jogát, hogy tanuktól előzetes információkat fogadhasson el s tanúkkal előzetesen érintkezhessek. Ezt azonban azért akarom megállapítani, hogy az egész nyilvánosság előtt megmutassam, hogy ez a nyilatkozata Elek Pálnak, ennek az agyonhajszolt embernek, akinek a nevét én nem is emlitem a tárgyalás egész ideje alatt, mert nincs itt s nem védheti magát, akit a magam részéről képtelennek tartok arra, hogy a bankját megkárosítsa, azt a bankot, amelyet ő tett semmiből tényezővé, ez a nyilatkozat, amely ennek az agyonhajszolt embernek bádeni nyilatkozata gyanánt találtatik fel, amely nem Badenben kelt, amelynek közlésére senkit fel nem hatalmazott, hanem ügyési információ gyanánt adta át, miután ilyen manőverekkel dolgozik a mélyen tisztelt sértett úr, hogy ilyen nyilatkozat alakjában akar egy perjogilag érvénytelen bizonyítékkal a nyilvánosság előtt előállani, ismét teljes komolysággal és azzal a nyugodt tudattal, hogy mindent bizonyíthatok, kijelentem, hogy biztos tudomásom szerint ez a nyilatkozat, amely egyszerű parafrázisa annak a beszédnek, amely 1913. február 25-én a képviselőházban tartatott, sértett úr óhajából, sértett úr diktálásával, sértett úrnak javításaival keletkezett és Elek Páltól kicsikartatott. És itt a nyilvánosság előtt jelentem ki és kész vagyok bizonyítani, hogy Elek Pál nem önként utazott Bädenbe, hanem a sértett úr óhajára

és tanácsára. Ezl köteles vagyok leszögezni akkor, mikor ilyen manőverekkel akarják befolyásolni a bíróságot, amit lehetetlennek tartok

Elnök: Ez lehetetlen.

Vázsonyi: . . . mert hisz ez perjogilag egyáltalán figyelembe nem vehető és így akarják megtéveszteni a közvéleményt.

Ügyész: Én A Nappal vagy a Budapesti Tudósítóval semmiféle összeköttetésben nem vagyok, tőlem semmit sem kaptak. Tehát az az állítás, hogy én adtam oda, teljesen valótlan. Egyébként Elek Pálra nem hivatkoztam.

Vázsonyi: Én csak annak a konstatálását kértem, hogy az ügyészség információt kért és kapott közvetlenül a tanútól húrom héttel ezelőtt.

Lukács valótlan állított.

A tárgyalás negyedik napján Baloghy György elnök valamivel kilenc óra után nvította meg a tárgyalást. Bejelentette, hogy a király Zichy János gróf kihallgatását engedélyezte és őt a titoktartás alól felmentette. Bejelentette továbbá, hogy mivel a tárgyalás folyamán olyan lények is felmerültek, amelyeket a bíróság nem lát egészen tisztázottnak, elrendelte Rajner Béla dr.-nak, a nemzeti munkapárt titkára nak kihallgatását. Az elnök nyomban ki is hallgatta *Rajner Bélát*.

Elnök: Ha az Önhöz intézendő kérdések olyanok lennének, hogy az azokra való felelet Önnek erkölcsi ségelyent vagy anyagi kárt okozna, nem kell felelnie .



— Most pedig mondja meg, tagja volt-e ön az 1910. évi választások alkalmával a nemzeti munkapárt végrehajtó-bizottságának?

— Nem. Én a párt titkára voltam és vagyok.

— De a párt választási akciójában mint ilyen résztveit?

— Igen.

— Mivel Fejérváry Imre báró itt azt mondotta, hogy a bizottsághoz pénzek folytak be választási célokra, mondja meg, hogy igaz-e c/i

— Igen.

— Ön ezeket a pénzeket mint pénztáros kezelte?

— Igen. Én kezeltem ilyen pénzeket.

— Nagy összegek voltak?

— Ez igen tág fogalom.

— De az Ön kezén mennyi futott keresztül?

— Milyen időben?

— A választások előtt.

Tanú: Nem néztem meg az adatokat, de az összeg mindenesetre kevesebb volt, mint a törvényben provideált legális választási költség.

— Azt tudom, hogy a fuvardíjat és az ellátási választások alkalmával megfizetik, de az Ön válaszából még nem tudok semmit.

— Én kiszámítottam Szivák Imre könyve alapján, hogy a törvényben provideált legális választási költségek 3 milliárd koronánál többet tesznek ki. Az az összeg azonban, amely hozzánk befolyt ennél sokkal kevesebb volt.

— Honnan folyt be ez az összeg?

— Adományokból. De előfordult az is, hogy az adományok nem fedezték a szükségleteket és akkor kölcsönt szereztem.

— Kik voltak az adakozók, akik nagyobb összeget adtak?

— Azt hiszem, a legjobb lesz az a válasz, hogy a Magyar Banktól hozzám egyetlen fillér sem folyt be. Vannak urak, akik önzetlenségből szívesen áldoznak pártcélokra, de ezeknek nevét nem mondom meg.

— Hát a pénzügyminisztériumból jöttek-e összegek?

— Nem.

— Hát a miniszterelnökségből?

— A miniszterelnökségből át lett utalva jelentéktelen Összeg.

— Körülbelül mennyi?

— Az egész választási kampány alatt lehetett 60—80.000 korona.

— Paduch vagy Kazár nem hoztak pénzeket?

— Paduch soha, Kazár kétszer vagy háromszor hozta ezeket az összegeket, amelyek összesen lehettek 60—80.000 korona körül.

Elnök: Nekem nincs több kérdésem.

Vázsonyi: Azt méltóztatott mondani, hogy a miniszterelnökségtől csak 60—80.000 koronát kapott.

Tanú: Abban az időben.

— A választási költségeket tudvalevőleg likvidálják, nem mindent ödnak egyszerre, az a kérdésem tehát, hogy a válaszlások likvidálásánál kapott-e pénzeket tanú úr?

— Nem értem a kérdést.

— Ön mint ügyvéd, éppen olyan jól ért engem, mint amilyen jól értem én a kérdést. Azt kérdezem, hogy mivel Önök választásokat csináltak, mit kaplak a választások előtt, a válaszlások alatt és a választások után?

Tanú: Méltóztassék precizírozni a kérdést, hogy mennyi időtől meddig.

Vázsonyi: Attól az időponttól kezdve, hogy a választásokból kifolyólag költségek merültek fel, akármilyen időpontig, ha tetszik, akár a mai napig.

— Én többet nem kaptam, mint amennyit említettem. Lehet, hogy azóta az összeg nagyobb, de ez a választással összefüggésben nincs.

— Azt méltóztatott mondani, hogy a Magyar Banktól tanú úr nem kapott pénzt.

— A Magyar Banktól a kormány kinevezésének pillanatától a mai napig egyetlen fillért sem kaptam.

— Köszönöm, én erre igen nagy súlyt fektetek. Tehát nem is tudja az összegeket. Nagyon köszönöm ennek megállapítását. Itt elhangzott az, hogy a Magyar Bank nagyobb összeget adóit át a miniszterelnökségnek. Van erről tudomása?

— Csak a hírlapokból.

— Itt azt mondta Fejérváry Imre báró, hogy Kazár és tanú úr voltak azok, akik utalványozásokat teljesítettek. Így van ez?

— Én nem utalványoztam. Én utalvány alapján fizettem.

— Hát ki utalványozott?

— Az utalványozás joga a pártelnököt és a miniszterelnököt, mint pártvezért illette meg. Egyetlen összeget fizettem Hieronymi Károly utalványára, ezt azonban a pártelnök később jóváhagyta.

Vázsonyi: A miniszterelnök úr tudomásom szerint soha nem foglalkozott utalványozással. Khuen Héderváry Károly miniszterelnök úr tehát Önnek sohasem utalványozott. Ezt Jeszenszky úr teljesítette.

— Engedelmet kérek, nekem Khuen Héderváry Károly miniszterelnök úr igenis utalványozott.

— Hát ki intézte a választásokat?

— Egy végrehajtó-bizottság.

— De a miniszterelnökségben ki intézte a választásokat?

— Senki. A választásokat a munkapárt körhelyiségében az elnökség és a végrehajtó-bizottság intézte az erre a célra kijelölt helyiségekben.

— Hát Jeszenszky államtitkár úr nem intézte a választásokat?

— A végrehajtó-bizottság tagjai a kormány tagjai is voltak és mivel a miniszterelnök úr őfelségével Boszniában járt, abban az időben Jeszenszkyvel helyettesítette magát.

— Hát Jeszenszky államtitkár úr csak Önöknél a munkapárti klubban hivataloskodott választási ügyekben?

—..... (Tanú hallgat.)

— *Azt kérdezem, hogy mint miniszterelnökségi államtitkár Jeszenszky úr foglalkozott-e választási ügyekkel, foglalkozott-e azzal a kérdéssel, hogy ki legyen a jelölt, ki mennyi pénzt kapjon és milyen pénzt?*

— Hogy ő mit csinált a hivatalban, nem tudom. A végrehajtó-bizottságban, amely permanenciában volt, reggeltől este tíz óráig, sőt néha éjfélig, *Jeszenszky államtitkár úr résztvett.*

— *Állandóan?*

— *Nem, de elég sűrűen.*

— Szóval ön úgy fejezte ki magát, hogy a miniszterelnök úr és Jeszenszky államtitkár úr tagjai voltak a végrehajtó-bizottságnak és mint ilyenek befolytak a választásokba?

— A kormány összes tagjait a szervező-bizottság megválasztotta.

— Jeszenszky is meg volt választva?

— Ő referens volt. Én jelentettem, hogy a miniszterelnök akadályozva volt a bizottsági ülésekben való részvételben, az utolsó napokban pedig nem volt Magyarországon, ezért helyettesítette magát Jeszenszky államtitkár úrral.

— Azt méltóztatott mondani, hogy a miniszterelnökségtől Ön csak 60—80.000 koronát kapott. Hát akkor hová ment a miniszterelnökség pénze? Hisz itten szó van egy 2,825.000 koronás nyugtáról, amelyet Kazár állított ki. Hát Ön ebből a pénzből csak 60—80.000 koronát kapott?

— Én ennyire becsülöm.

— Hát a többi hová ment?

— Nem tudom.

— Hát Kazár Adolf utalványozott?

— Nem, neki nincs utalványozási joga.

— Szóval a miniszterelnökséghez befolyt 2,825.000 koronából Önök csak 60—80.000 koronát kaptak?

— Nem Önök, hanem én kaptam.

— Hát jól van, Ön kapott. Hiszen a prularis majestaticus nem sértő.

— De félrevezetésre alkalmas.

— Én nem kívánok senkit félrevezetni.

Elnök: Tessék kérdéseket feltenni.

Vázsonyi: De a tanú polemizál velem, kénytelen vagyok magamat védeni. Hát Kazár nem utalványozott?

— Az én pénztáram terhére soha.

— Más pénztár terhére sem?

— Arról fogalmam sincs.

— A miniszterelnökség pénzével ki rendelkezett?

— A törvény szerint a miniszterelnök.

— Arról sem tud, hogy a Kazár-féle 2,825.000 korona hová került?

— Nem tudom, nem tudhatom.

— Tud arról, hogy a miniszterelnökségben szintén utalványoztak és pénzek fölött rendelkeztek?

— Kétségtelen, hogy a miniszterelnöknek a budget szerint van rendelkezési joga.

— De kérem, nem erről van szó; a rendelkezési alap az egészen más.

Tanú: Erről az összegről nekem nincs tudomásom.

Vázsonyi: Azt méltóztatott mondani, hogy legális választási költségek. Hát arról van-e tudomása Önnek, mint párttitkárnak, hogy egyes választások, amint én ezt okmányokkal bizonyíthatom, bár egyeseket nem akarok kipellengérezni, horribilis összegekbe, 3—400.000 koronába kerülnek? Ezek legális költségek?

— Hogy egyes választások 3—400.000 koronába kerültek, erről nincs tudomásom, kétségbe is vonom. Ellenben tudom azt, hogy az olyanoknak a számlájára, akiknek megválasztása kívánatosnak látszott, még ha az ellenzékhez tartoztak is az illetők, utalványozások történtek.

Vázsonyi: Ahá, hát ezért van itt a tanú, hogy ezt itt elmondja, miután Jeszenszky úr nem csempészhetette be a tárgyalásba.

Elnök: Bocsnátot kérek a tanú kihallgatását a bíróság rendelte el.

A védő urat rendreutasítom.

Vázsonyi: Kinek tetszett utalványozni?

Elnök: Erre ne tessék válaszolni.

Vázsonyi: Csak megállapítom azt, hogy a tanú azért van itt, hogy ezeket elmondja.

Elnök: Ezért rendreutasítom. A bíróságot gyanúsítani nem lehet.

Vázsonyi: *Nem a bíróságot gyanúsítom, de tény, hogy nem tartozik a dolgokhoz az, hogy általánosságba burkolt rágalmmal álljanak elő, hogy rágalmazni akarnak másokat. Ha rágalmazni akarnak, ne bujkáljanak, hanem álljanak a nyilvánosság elé.*

Elnök: A védő urat ismét rendreutasítom és 200 korona rendbírsággal sújtom.

Vázsonyi: Felfolyamodást jelentek be.

Désy Zoltán: A tanú úr mindig arról beszélt, hogy az Ő pénztárába nem folyt be több. (A tanúhoz): Van-e tudomása arról, hogy nemcsak Önök fizettek, hanem az Önök utalványára a bankok fizettek?

— Az én tudomásom szerint, soha.

— Hát nekem tudomásom van arról, hogy Kálmán Gusztáv zsolnai választását honnan fedezték. Ön nem tudja?

— Pozitíve nem tudom.

— Nincs feljegyzése sem?

— Utána kellene nézmem, hiszen én 413 kerület ügyeibe folytam be.

— Én csak konstatálni kívánom és kész vagyok bizonyítani a már kihallgatott tanúk által is, hogy az Önök utalványára bankok fizettek.

Tanú: Nem Önök.....

Vázsonyi: Az egész társaság utalványára.

Elnök: (Vázsonyihoz): Figyelmeztetem a védő urat, hogy a legközelebbi esetben megvonom a szót. Ez az utolsó figyelmeztetésem.

Tanú: Én eljárásomban semmi szégyenletest nem találtam, nem szégyenlek semmit, hasonló körülmények között újból meg fogom cselekedni.

Désy: Távrolról sincs sértési szándékom. Azért mondtam azt, hogy az Önök utalványára, mert nem tudom, ki utalványozott. Azt azonban állítom, hogy az Önök választási költségeinek egy részét a bankok utalványozták. Ezt kész vagyok bizonyítani is. Különbén is Önnek erről tudomással kell bírnia.

Tanú: A végrehajtó-bizottság utalványozására ez meg nem történt.

Désy: Kérem ne erről beszéljünk. A végrehajtó-bizottság utalványozásáról nekem is van tudomásom. Hiszen vannak még le nem törlesztési adósságok is.

— Határozott tudomásom van arról nekem is, hogy még vannak le nem törlesztett választási költségek.

Több kérdést Rajner Bélához nem intéztek. Vallomására megeskették.

Zichy János gróf

Az *elnök* most bejelentette, hogy megkapta a Zichy János gróf felmentésére vonatkozó okmányt. Nyomban be is kérte Zichy János grófot.

Elnök: Excellenciád az általános kérdésekre ki volt hallgatva. Tesék felolvasni a felségnek a felmentésre vonatkozó engedélyét.

Kállay bíró olvassa.

Elnök: Ennélfogva teljesen szabadon vallhat. A védelem részéről annak a ténykörülménynek bizonyítására hívtak fel, hogy van-e tudomása arról, hogy Lukács László miniszterelnök úr egy bizonyos 500.000 koronás tételről azt mondta volna Excellenciádnak, hogy ez politikai célokra szánt összeg?

Tanú: A dolog nem így áll egészen. Én a miniszterelnök úrral beszéltem február 24-én tartott beszéde előtt, megkérdezvén tőle az ügyre vonatkozólag azt, amit tud és felvilágosítást akartam tőle kérni az ügyre vonatkozólag. Erre ő nekem azt mondta, hogy: „*Én nem tudok összefüggést találni és nem tudom megkonstruálni az összefüggést a 4,800.000 korona és a sószerződés között, csak egy összegről tudok, ha jól emlékszem 500,000 koronát mondott, amelyet Elek Pál főrendiházi tagság elnyerése céljából fizetett le. Ez az összeg vissza lett azonban adva azért, mert a főrendiházi tagságból nem lett semmi.*” Az igazság kedvéért meg kell jegyezmem azt a körülményt, hogy amikor a képviselőházban február 24-én tartott beszédje után találkoztam a miniszterelnökkel, feltűnt a beszéd egy része, amelyben egy bizonyos összegről szó volt és meg-

kérdeztem, hogy viszonylik a két dolog egymáshoz. Erre azt mondta a miniszterelnök: *Tévedtem, rosszul értettem, mert ő nem mondotta nekem akkor azt, hogy Elek Pál 500.000 koronát fizetett a főrendiházi tagságért, hanem azon óhajnak és kívánságának adott kifejezést, hogy főrendiházi tag akar lenni.*

—Van-e Excellenciádnak tudomása arról, hogy — miután köztudomású volt, hogy más összegek is kerültek napirendre — illegitim célra kapott a miniszterelnök úr összegeket?

—Másról ez ügyben nem tudok.

Vázsonyi: Kérem, kegyelmes Uram, egészen szeretném ezt a kérdést tisztázni. Azt mondta a miniszterelnök úr a február 24-iki beszédében: „A Magyar Bank egy alkalommal egy más üzletből kifolyólag deponált a pénzügyminisztériumban 500.000 koronát, ami nem éppen ritkaság a pénzügyminisztérium kezelésében, aki ezt a nyugtát látta, lelkiismeretesen megnézte, meggyőződhetett volna, hogy ez az 500.000 korona a banknak visszafizetett” és azt mondta, hogy ez olyan nyugtalletét volt, amilyen szokásos a pénzügyminisztériumban, vagyis, hogy legális üzletre vonatkozik. Elsősorban úgy értem, azt hitte a miniszterelnök úr, hogy ez a letét Elek Pál főrendiházi tagságára vonatkozik?

—Letét volt, hogy ki nyugtázta, nem tudom.

—*Ezen összegre vonatkozólag mondotta, hogy ez Elek Pál főrendiházi tagságára vonatkozik?*

—*Igen*

—*Ez fix tény. Excellenciád emlékszik pozitíve?*

—*Pozitíve emlékszem rá.*

—*Később Lukács László azt mondotta, hogy Excellenciád rosszul emlékezik?*

—*Igen, hogy félreértettem.*

—*Ha szabad a kérdést feltennem, ez volt az oka Excellenciád lemondásának?*

Elnök: Erre nem tartozik válaszolni. Ha kíván, válaszolhat.

Tanú: Ez is.

Elnök: kívánnak előterjesztést lenni?

Vázsonyi: Semmi előterjesztésem nincs.

Désy: Nekem sincs.

Főügyész: Nincs előterjesztésem.

Elnök: Ezzel a bizonyítási eljárási befejezettnek nyilvánítom és a vád és védelem meghallgatására holnap reggeli kilenc órát tűzöm ki.

A perbeszédék

A tárgyalás ötödik napján a perbeszédekre került a sor. Óriási izgalmak között negyed tizkor nyitotta meg az elnök a főtárgyalást s felszólította dr. Sélley Barnabás kir. főügyész helyett, a vád képviselőjét, vádjának előterjesztésére.

Az ügyész vádbeszéde Tekintetes kir. Törvényszék! Ismét bevonult a politika az igazságszolgáltatás palotájába. Súlyos és aggasztó jelensége ez a mi közéletünknek. Hozzátartozik — úgy látszik — Magyarország történetéhez, hogy a közélet terén szereplő férfiak, vezéregyének, önhibájukon kívül, sűrűn keresik fel az igazságszolgáltatás kapuit. De amily aggasztó ez egyfelől, annyira megnyugtató az a jelenség, hogy a bíróság oltalmához fordult urak mindegyike felemelt fővel és tiszta névvel távozott innét. Eddig is úgy volt, hiszem, ma is úgy lesz, hogy az igazság fénye kiüzi e teremből a politikai szenvedelmeket és elfogultságokat és az igazság fénye meg-aranyozza a bíró ítéletében a tisztességet, a tudást és a jellemet, és azok a férfiak, akik a politikai élet teréről leléptek, győzve vagy vesztően, itt mindig megkapták erkölcsi elégtételüket.

Az igazságos bíró egyformán ítél a hatalmasokkal és a gyengékkel szemben, ha ezek egyazon jogcímen, a becsület oltalmának keresése címén kopogtatnak ajtaján. A bíróság mindig megőrizte pártatlanságát, a napi politika hullámaintól menten tudta magát tartani és esküjéhez képest féltetve a gyűlöletet, féltetve a kedvkeresést, a haszonlesést, mindig becsületesen szolgálta az igazságot.

Ezt a magasztos igazságot keresem én, midőn Lukács László egyéni és közhivatali becsületének védelmére kelek és nem akarok más igazságot, mint csak azt, amely bármely polgártársunkat megilleti. Nem Lukács László politikai cselekedetei, tettei felett kell ítéletet mondani, mert ezek felett nem büntető bíró ítél, ezek a parlament, a választóközönség és majdan a történelem ítélőszéke elé tartoznak. Ehelyütt csak arról lehet szó, vajjon Lukács László tetteiből, cselekedeteiből háramlik-e reá valami olyan, ami egyéni becsületén foltot ejt. Mert ha ő olyat követett el, ami a becsületvesztés fogalmával együtt jár, úgy Désy Zoltán vádlott biztosította magának a büntetlenséget, de ha vádolttnak ezt nem sikerül bebizonyítani, akkor bűnhődnie kell.

Désy Zoltán 1912. szeptember 18-án nyilvánosan nagy társaság előtt azt dobta a világba, hogy Lukács László a „világ legnagyobb panamistája”, vagyis Lukács Lászlóról olyan ténnyt állított, ami őt valódiság esetén egyénileg is, és közhivatalnokilag is a közmegevetésnek tenné ki. A panama, tekintetes kir. törvényszék, bármely meghatározást is fogadjuk el, akár a védelem, akár e bíróság, vagy a felsőbb bíróság nézetét,

köztudat szerint megbélyegző tény. Ez az alapja annak, hogy vádatam rágalmozás és nem becsületsértés címén emelem, mert a panama alatt csakis saját javára szolgáló jogtalan vagyoni haszonszerzést értünk. Ha közhivatalnokról állítatják, hogy panamista, akkor azzal vádoljuk meg, hogy közhivatali állását arra használta fel, hogy egyfelől jogtalanul vagyonosodjék, másfelől a közpénzből jogtalan vagyoni hasznot szerezzen magánajcj Zsebkérdés ez és nem politikai kérdés. Ha azt állítja Désy Zoltán Lukács Lászlóról, hogy panamista, akkor vádolja őt azzal, hogy vagyoniilag jogtalanul gazdagodott, egyáltalán közpénzekkel gazdagodása céljából jogtalanul rendelkezett.

Désy Zoltán a törvény által biztosított ama jósát, hogy állításai- uak valódiságát bizonyíthatja, igénybe vette. A vádakat két irányban csoportosította. Az úgynevezett zalatnai házak csoportja az első. Azt állította, hogy Lukács László első házat drágán adta el saját magának, mint pénzügyminiszternek, a másodikat pedig burkoltan szintén a kincstárnak adta el, burkolt üzlet formájában pedig azért, hogy az összeférhetlenségi törvényt kijátszhassa. A vádak második csoportja az, hogy Lukács László a Magyar Banktól a sószerződés, az agrumen- egyezés és a Balkán kiviteli szerződés megkötéséért összesen 4,800.000 koronát kötött ki előzetes megállapodás alapján és hogy az a pénz, amelynek a kincstárhoz kellett volna befolynia, Lukács László rendelkezése folytán nem oda, hanem pártcélokra fordítottat.

Vádjának első csoportja a személyi gazdagodás, második csoportja pedig a közvagyon elvonása.

Vizsgáljuk tehát a történeteket.

A zalatnai házak tekintetében a tényállás az, hogy Lukács László az első házat eladta a kincstárnak 12.000 koronáért. E házat azonban nem — mint ezt a vádlott állította — 100 forintért vette, mert ez az összeg csakis az u. n. taxamegváltás ellenértéke volt: vagyis Lukács László nem egy százforintos házat adott el 12.000 koronáért, tehát busás haszonért a kincstárnak. A házal tényleges értékében vette meg a kincstár. Nincs itt sem jogtalan gazdagodás, sem pedig a kincstár- nak károsítása. Lukács László a kérdéses házat mint eladó és szerződő nyíltan adta el, a kincstár nevében pedig nyíltan, tisztességesen, a bányahalóságok indokolt felterjesztésére vette meg, még pedig ugyan- akkor, amikor egy másik idegen embernek a házat is megvette ugyan- annyiért. A második házat 1911. november havában vette meg a gyula- fehérvári takarékpénztár 85.000 koronáért, 1912. április 3-án pedig eladta a kincstárnak 90.000 koronáért. A vád az, hogy a telek túl van becsülve, hogy Lukács László az ingatlant nem adhatta volna el a kincstárnak, burkolt ügyletet kötött tehát, hogy vagyoni előnyt szerezzen.

Idevonatkozóan hivatkozom Deutsch Manó vezértitkárnak eskü alatti vallomására, amely szerint a vétel kétségtelenül tiszta, reális, komoly üzet volt. A bank olyan óvatos, hogy a vétel előtt saját szakértőjével megbecsültette az ingatlant és a szakértő 115.000 koronára becsülte. Hivatkozom Czerninger és Kurovsky urak vallomására, amelyből kitűnik, hogy a lakásviszonyok Zalatnán olyanok, hogy a kincstár terjeszkedése szempontjából csakis a kérdéses ingatlan jöhetett számításba és éppen ezért ők maguk tettek felterjesztést a megvétel érdekében. Hivatkozom Wahlner miniszteri tanácsos úr vallomására. Ő előadta, hogy a pénzügyminisztérium illetékes ügyosztálya volt az, amely kérte, hogy Lukács László engedje meg a ház megvételét. Hivatkozom az előjárósági bizonyítványra, hivatkozom Albini tanú vallomására, amely szerint a telek 120.000 koronát is megért. Hivatkozom a szakértőkre, kik szintén azt mondták, hogy az ingatlan többet ér 90.000 koronánál. A telek tehát nem értéken felül került a kincstár tulajdonába; ezzel pedig elesik a vádnak az alapja, ami az ügylet burkoltságát tette volna szükségessé. Indokolt és reális volt a takarékpénztártól a ház megvétele és a viszonyok változása folytán annak később a kincstárnak való eladása annál is inkább, mert rövid időn belül magának ezzel 14%-os hasznot biztosított. Nem lehet meggyanúsítani azt a férfit, akinek a kezén milliók és milliók mentek át, anélkül, hogy államférfiúi tevékenységétől magának a legcsekélyebb hasznot szerez volna azzal, hogy a zalatnai házán az állam kárára néhány ezer koronát akart keresni.

Kitűnik mindakét házvételből, hogy sem értéktelen telek megvételéről, sem burkolt üzletről nincsen szó. Államférfiúi hibának tartanám, ha abból a kicsinyes indokból, hogy nevét esetleg meghurcolják, nem adná el ingatlanát a kincstárnak akkor, amikor erre csakugyan szükség van, különösen akkor, ha előállhat az az eset, hogy később ugyanazt az ingatlant a kincstárnak sokkal drágábban kell megvásárolnia.

Egy szóval, egyik ház esetében sincsen panama, nincs jogtalan gazdagodás és a közhivatali állásnak a saját céljára való felhasználása.

A politikai rész tekintetében, még ha bizonyítást nyert volna is minden, még akkor sem beszélhetnénk panamáról, mert mindazok a politikai tények, amelyeket Lukács László terhére róttak, a politikai cselekmények terhére esnek és az egyéni vagyonosodás a legtávolabbról sincsen jelen, hisz Lukács László kezéhez egyetlen fillér sem folyt be. De ettől eltekintve, nem sikerült bizonyítani azt, hogy a pártkasszát Lukács László a közvagyon rovására gyűjtötte össze. Nem sikerült bebizonyítani azt, hogy a bank 4,800.000 koronát adott választási célokra. Nem sikerült bebizonyítani, hogy a bank Lukács László előzetes megállapodása alapján adóü voltna akármilyen összegeket és nem nyert bebizonyítást, hogy a

pártcélokra adott pénzek a sószerződés, az agrumen egyezség és a kiviteli szerződés ellenértékei lettek volna. Hiszen egyedül csak a sószerződés a kereskedelemügyi kormány ügykörébe tartozott, ide Lukács László be sem folyt. Annál kevésbé folyt be, hiszen az agrumen egyezségből esedékes összegek folyósítását az államvasutak 1911-ben kezdték meg. 1910-ben tehát a bank nem lehetett abban a helyzetben, hogy 1 milliót adhasson választási célokra.

A kiviteli szerződést 1911-ben kötötték meg, 1910-ben tehát a Magyar Bank nem lehetett abban a biztos tudatban, hogy a szerződési csakugyan meg fogják kötni.

De vizsgálva egyenkint a szerződéseket, vitatnom kell azt, hogy a megkötött szerződések az előző állapothoz képest rosszabbodást jelen lenek és a kincstárt illető összegek vonattak volna el pártcélokra. Bizonyítani kellett volna tehát vádolttnak azt, hogy a szerződések alapján a kincstár többet kapott, de a többlet nem az állampénztárba, hanem Lukács László rendelkezése folytán a pártkasszába folyt be. De ezt a vádolttnak bebizonyítania nem sikerült.

A sószerződés! 1910. szeptember 2-án kötötték meg. Ez a szerződés Pongrácz miniszteri tanácsos, és Vajda igazgató vallomása szerint is a régivel szemben terheesebb feltételeket rótt a bankra. Így tehát a bank a sószerződésért milliókat nem adhatott.

Az agrumen egyezséggel kapcsolatban a kereskedelmi kormány azon az állásponton volt, hogy az ügyet peren kívül kell elintézni. A szakértők 1910. február 18-án adták le véleményüket és mivel ez a kincstárra nézve kedvezőtlen volt, a jogügyek igazgatósága 1910. május 17-én azt véleményezte, hogy a per a kincstárra nézve el fog veszni, csak az összegről lehet tehát szó. Tény, hogy először a bank sokkal kevesebbet követelt, tény az is, hogy a per folyamán 3 millióra növelte igényét, de tény ezekkel szemben az is, hogy a bank követelésének a felét elengedte. Itt kívánom megjegyezni azt is, hogy a minisztertanács 1910. július 4-én fogadta el az egyezség tervezetét, tehát a bank, ha az egyezségért májusban bárminő összeget folyósított volna, ki volt téve annak a veszélynek, hogy a minisztertanács később az egyezséget nem hagyja jóvá.

A kiviteli szerződés tekintetében úgy állunk, hogy a pénzügyminiszternek erre ingerenciája, befolyása nem volt, mert a szerződési köztudomás szerint a saját lábán járó Hieronymi Károly kötötte meg. Külömben is a szerződés 1911-ben kötöttén, az 1910. évi választásokkal összefüggésbe nem hozható. Azt csak melleleg jegyzem meg, hogy ez a szerződés is visszaállította a Hegedüs-féle 1889. évi szerződés feltételeit, azzal, hogy a feltételek jóval terheesebbek az intézetre nézve.

Látjuk tehát, hogy a három üzletnél sincsen károsítás. Megdől ennek következtében a közvagyon megkárosítására alapított vád. Ezekből a szerződésekből és egyezségekből kifolyólag egyetlen fillér sem fizettetett a kincstárnak, Lukács Lászlónak tehát a kincstártól elvonna nem is lehetett semmit.

Mi tűnik ki a bizonyítási eljárásból? Az, hogy a bank csakugyan nagy összegeket áldozott politikai célokra, pártalakulás céljára, de ezek az összegeket nem Lukács László kezébe, hanem mások kezébe lette le. A Paduch-féle pénz pedig nem a választásokkal összefüggően, hanem egész más ügyletből kifolyóan, bizalmi letétképen helyeztetett el. Az összeg egy részét visszafizették, másik részét a rendelkezési alap körében számolták el.

Désy Zoltán vádjainak igazolására egyetlen közvetlen bizonyíték lenne: Elek Pál kihallgatása. De e tanú kihallgatása éppen a vádlott magatartásának eredménye folytán meghiúsult. Nem áll tehát rendelkezésünkre más adat, mint Elek Pálnak kifogástalan tanú előtt lelt magánnyilatkozata.

E nyilatkozat mérlegelésénél több körülményi kell figyelembe venni. Elek Pál ugyanis a banktól diskrecionális célokra, az emisszió költségeire, továbbá pártalakítás céljaira jelentékeny összeget kapott kézhez, de ezeket az összegeket ő saját belátása szerint használhatta. Őt a bank kebelén belül méltatlan, mint később kiderült, igaztalan támadás érte. E támadás ellen, mely őt a szűkebb, később a tág nyilvánosság elé vitte, védekezett, e védekezésben bankjával szemben a politikai motívumokon kívül a bank pénzügyi szempontjából is meg kellett indokolnia intézkedéseit. Az ő felvilágosításai csupán a bank vezetőségének megnyugtatására szolgáltak, olyan irányban, hogy e szolgáltatásokért a bank meg fogja kapni az ellenértéket a kormánnyal kötött szerződésben és egyezségben, de főképpen az új pártalakulás folytán beállott állandóságban, amely a bank hatékony és legális fejlődését telte lehetővé.

Ezek szerint vádlott állításai egyik irányban sem bizonyítottak. vádat kell tehát ellene emelnem a Btkv. 262. §-ába ütköző rágalmazás címén, és kérem, hogy a törvényszék mondja őt ki bűnösnek. A büntetés kiszabásánál vegye tekintetbe a vádlott büntetett előéletét és azt, hogy a sérelem Magyarország első közjogi méltóságát érte és hogy a vádak hullámai a haza határain lui is elterjedtek. Terhére kell még rónom azt, hogy az alkalmat a sértések elkövetésére a vádlott előre kereste. Enyhítő körülménynek veszem, hogy ő is — mint számosan mások — hosszú időn át tartó politikai szenvedély befolyása alatt állott.

És most, midőn az ügy sorsát a törvényszék kezébe teszem le, utolsó szavam az, hogy hűen és kötelességszerűen teljesítettük a felső

bíróságnak ama rendelkezését, amely a bizonyítás kereteit megállapította; lefolytattuk a teljes bizonyítást, de ennek ellenére nem változott a lényállás, nem változott sem jogilag, sem ténybelileg, nem változott abban az irányban sem, bogy az első bírósági álláspont továbbra is fenn ne tartassék. Tisztán látja immár mindenki, — mert világosan áll előttünk, — hogy bármilyen legyen is Lukács László leltei fölött a párt-szenvedély Ítélete, a férfiúi becsülete és egyéni tisztessége érintetlenül áll. Nincs lehal kétségem aziránt, hogy a törvényszék a maga ítéletében megadja a férfinak azt az elégtételt, amelyet múltja és jelene meg kíván.

Kérem a marasztaló ítéletet.

A vádbeszéd.

Vízsonyi Vilmos: Méltóságos Elnök úr! Tekintetes kir. Törvényszék! A mélyen tisztelt főügyész úr ezt a pert politikai pernek nevezi. Én nem tartom politikai pernek, habár politikusok állanak egymással szemben, többnek tartom ennél, két egymással ellenkező világ és két egymással ellenkező erkölcsi felfogás perének. A vádlott úrnak a személye és a sértett úrnak a személye és pályafutása nem két személynek az összeütközése, hanem két egymással kibékíthetetlen világnézetnek a harca

Désy Zoltán, mint hogyha a régi, tiszta magyar időből megmaradt alakként volna itt közöttünk, a régi tiszta, becsületes táblabírói felfogásnak a megtestesülése, megelevenedése, amely a közéletet nem emelkedésnek, a közéletet nem haszon, vagy előnyök elérésére való alkalomnak, hanem nobile officiumnak tekinti, amely a vagyon gyára-, podásával soha nem járhat, de a vagyonnak a károsodásával, a családi vagyon csorbulásával és gyakran összeomlásával szokott járni.

Désy Zoltánt egész pályafutásában a bankok nem látják soha. Désy Zoltán az ő egész közéletében mindig

Désy és Lukács

a maga vagyoni érdekeinek elhanyagolásával teljesíti a közélet terén kötelességét. Ő tehát típusa annak a felfogásnak, amely szerint az ember az áldozatnál kezdődik és annak az embernek, aki a politikában mást keres, mint áldozatot és mint az áldozat teljesítését, nincs helye a politika templomában, azt mint a kufárokat a templomból, korbácscsal kell kiverni a politika templomából. Nem akarok sérteni. Jogom sincs rá ebben a teremben, de kötelességszerűen, objektíve szembe kell állítanom a vádlott úrnak személyével a sértett úr fényes pályafutását. Szimbólum, hogy a zlatnai 23 lépcsős, mély gödrös kis kúriából emelkedik fel ennek a szeniális férfinak pályafutása a budai palotába, szimbolizálva van

ezzel a másik modernebb típus, amely, enyhén szólva, a közéletben nem pusztul el soha, és melynek emelkedése szimbolikusan kifejeződik a zalatnai mélyen fekvő kis kúria fekvésével, szemben a budai palota nagyságával és a nagy erkély gyönyörű panorámájával.

Amíg vádlott úr áldozatokat hoz a közéletben és mikor bemegy minisztériumba, megszűnik napi politikát csinálni, addig — és ez a per szempontjából kell beállítani, hogy a sértett úr személyét megérthessük és megvilágítsam, hogy egyedül ő lehetett, ki Elek Pál igazgató úrral ezt a tranzakciót csinálta, — addig sértett úr politikai pályafutásában, mihelyest az aktív politika terét elhagyja, nyomban a bankoknak (enyhe árnyékába húzódik meg, nyomban a sors kedvezéséből az osztály-sorsjáték élére kerül dus fizetéssel, az állammal szerződéses viszonyban álló, az állam hitelügyleit végző bank élére és ezekből a bankokból nagy közgazdasági tevékenység után kerül be ismét a politikába.

**Erkölcsök,
világnézletek**

E két férfiúnak csatája tehát nem politikai harc, ez erkölcsöknek, ez világnézleteknek csatája. Az egyik a régi magyar világnak a felfogása, a régi magyar karakternek ideális rajongása a közélet terén és a másik a modern, már nem is nyugateurópai, hanem nyugat-amerikai modernségnek érvényesülése a politika terén, ezek valóban kibékíthetetlen ellentétek és ezeknek egymással össze kellett ütközniök. És ebből az összeütközésből pattant ki, mint az igazság szikrája, az a szó, amely elhagyta Désy Zoltán ajkait, midőn a sértett urat panamistának nevezte, mert hiszen a fokozás, amelyet körülvette, a per szempontjából teljesen mellékes, nem a superlatívus az, amely a bizonyítás tárgyát képezi, hanem ezen kifejezés tartalmáról van szó.

A „panamista; szó hangzott el. Én azt hiszem, ma már (egy kissé anachronistikus és kissé elkésett bánatos szerelem, midőn a tisztelt főügyész úr még mindig ragaszkodik a panama azon értelmezéséhez, amely közhivatalnokra nézve a panamistaságot úgy értelmezi, hogy csak az panamista, aki a maga zsebére dolgozik. Ezt a kérdést már letárgyaltuk és nem akarok ennél hosszabban időzni; a panamista szó az erkölcs körébe és nem a büntetőjog körébe tartozó fogalom, az erkölcsnek a szabályai pedig szigorúbbak, mint a büntetőjog szabályai, de mindenesetre finomabbak és kényesebbek; lia pedig a büntetőjog azt komisz megvesztegetésnek tekinti, ha valaki, mint közhivatalnok, a maga zsebére dolgozik, erre nem volt szükséges a panama fogalmát kitalálni, erre megvan a büntetőjogban a vesztegetésnek minősített eset. De a büntetőjog tovább megy az erkölcsökben, mint a főügyész úr, *most ad hoc*, mert ismerem a tisztá elkét és tudom, hogy a panamáról más nézetei vannak.

A büntetőtvénycsönyv megvesztegetésnek te-
 kinti a köztisztviselő részéről azt is, ha a köz tiszt-
 viselő anélkül, hogy megszegné a kötelességét, anélkül, Vesztegetés és panama
 hogy a cselekvése kötelességszegéssel járna, jutalmat
 vagy ajándékot kér, követel vagy elfogad, — vagy még tovább megy,
 — ilyenek az ígéretét és kilátásba helyezését nem utasítja vissza.
 A közhivatalnok számára tehát már maga a büntetőjog állítja fel azt
 a tilalmat, hogy neki olyan embertől, akivel hivatalos dolga van
 olyan embertől, aki az ő impériuma alá tartozik, még ígéretet
 sem szabad elfogadnia büszke, tisztességes visszautasítás nélkül,
 arra, hogy ő jutalmat elfogadna, még ígéretet sem szabad elfo-
 gadnia, dacára, hogy nem kötelességszegésért tesznek jutalma-
 zásra neki ígéretet. Ha ez a büntetőjog felfogása, úgy-e az, aki a bün-
 tetőjog szempontjából tisztességes ember, még nem erkölcsös férfi, mert
 a büntetőjog szempontjából való tisztesség igen gyakran csak óvatos-
 ságot jelent. Az erkölcs törvényei ennél még sokkal finomabbak, ké-
 nyesebbek, ha tehát valaki a büntetőjog szempontjából meg van veszte-
 getve, lehet-e arról állítani, hogy az az erkölcs szempontjából nem
 követett el panamát és nem panamista? Én kérdeem a főügyész urat,
 ha itt arról volna szó, hogy egy, bár alantas tisztviselő, akinek
 impériuma van egy féllal szemben, attól spontán elfogad pénzösszeget,
 amely nem a szokásos borraalók fogalma alá tartozik, — remélem ezt
 a mentséget nem méltóztatik felhozni a sértett úr számára, — ha köz-
 tisztviselő vádoltatnék azzal, hogy az ő impériuma alá tartozótól, aki
 veí szemben ő ügycödik, ajándékot fogad el, vagy jutalmat fogad el,
 vagy ezt az ígéretet nem utasítja vissza, a mélyen tisztelt főügyész
 úr ez ellen nem emelne vádat vesztegetés vétsége miatt? Pedig itt sok-
 kal súlyosabb dolgokról van szó, miként arra rá fogok térni.

A panama nem abból áll tehát, hogy valaki a maga zsebére dol-
 gozzék, mint közhivatalnok, az közönséges komisz megvesztegetettsé-
 g, ezt a szót erre nem kellett kitalálni. Remélem azon is túl vagyunk már,
 hogy a panamaügy aktívaíal foglalkozzunk és nagy történelmi leveze-
 téseket csináljunk, hogy mit értettek panama alatt a franciák, mert az
 reánk nézve teljesen irreleváns, az a kérdés, hogy Magyarországon mit
 értenek panama alatt. A kir. ítéletábla végzése egészen helyesen állapítja
 meg a panama fogalmának az ismérveit; szerinte nem is egy általános
 meghatározás az, amit a panama fogalmáról fel kell állítani, mindig in
 konkrétum kell megítélni, hogy panama-e valami, mert si duo faciunt, idem
 non est idem, — ez semmiről sem állhat jobban, mint a panamadolgokról
 — mindig a kíséző dolgokat kell figyelembe venni és azokat a tényeket,
 amelyek elvonulnak szemeink előtt. Ezek a cselekmények, melyekről
 itt szó van in abstrakto panamát képeznek, azon tények, melyekben

elvonul szemeink előtt a panama in konkreto, teljesen befejezett panama-jellegűek.

A panamának fogalmához a kir. ítélőtábla meghatározása szerint szükséges az, hogy valamely közéleti cselekedet, valamely közéleti cselekedetben való részvétel ellenkezzék a közerkölcsessel, az erkölcsessel, vagy mint a kir. ítélőtábla mondja, ne egyezzen meg teljesen az erkölcs törvényeivel, — ami még sokkal erősebb meghatározás. Szükséges a panamához bizonyos vagyoni vonatkozás, de csak abban az értelemben, hogy minden közéleti visszaélés, amelynek van anyagi vonatkozása, melyből bárki számává illegitim vagyoni előny és haszon származik, panama és aki ebben a közéleti visszaélésben résztvesz, abban eljár annak tudatában, hogy ezen közéleti cselekvése által, az ő részvétele által más számára illegitim vagyoni haszon fog származni, az az erkölcsök megrontója, szégyenbélyeget érdemel és panamista.

A köz vagy mások megkárosítása csak egy súlyosított esete a panamának, de a panama már lelkesen készen van az első konstruktív elemnél is, miként a hűtlen kezelésnél megvan az egyszerű eset, midőn valaki annak kárára dolgozik, kinek javára kellene dolgoznia, és a másik minősített eset, ha ezzel magának vagy másnak jogtalan hasznot akar szerezni, úgy a panamának minősített esete, hogy miféle kár vagy haszon származik belőle, — néha a kárt krajcárokra kiszámítani nem lehet, — néha nem is nyomban jelentkező, néha nem is anyagi vonatkozású, hanem erkölcsi károkban mutatkozik hatása. Hatás mulatkozhatik a jövőben, — mint majd ezen dolgoknak kimutatásánál rá fogok térni, hogy itt megvan, — de ha hiányzanak, a királyi ügyész úr előtt meg fogom világítani, hogy a tényállásban panama bőven, dúsán, feleslegesen található és hogy egy tanú szavait idézzem, itt óriási resztl maradt még, hogy ebből a resztlből más panama-pereket is meg lehetne indítani.

Tekintetes kir. Törvényszék! E három vezető momentum tehát, *erkölcstelen közéleti cselekedet, az abban való részvétel illegitim vagyoni haszon*, amely bárki számára ebből származik és végül mint főlőleg, *a köznek vagy másoknak megkárosítása*, — ez a három vezérlő momentum lesz az, amely után elindulok, nem foglalkozva többé azzal, hogy a magának vagy másnak egyáltalában figyelembe jöhet-e, mert már a múlt alkalommal reá mutattam arra, hogy mikor a büntető törvénykönyv a csalásnál, a zsarolásnál, a hűtlen kezelésnél nem ismíéi-éi altruista csalást, altruista zsarolást és altruista hűtlen kezelést, és a csalót irgalmatlanul becsukja akkor is, ha nem magának, hanem másnak szerez jogtalan hasznot, a zsarolót fülön fogja akkor is, ha nem magának, hanem másnak szerzendő jogtalan vagyoni előnyért követ el

zsarolási s a hűtlen kezelésnél minősített cselnek tekinti, ha magának vagy másnak szerez a hűtlenül kezelő jogtalan hasznot, arról, hogy magának vagy másnak, nem beszélhetünk, mert végre a strohmann-rendszernek szerződéskötéseknél lehet helye, de a büntetőjogban és az erkölcs terén helye nem lehet.

Tekintetes kir. Törvényszék! Mi történt tulajdonképpen? Az első tény, amelyet meg kell állapítanunk az, hogy 1910-ben a Magyar Bank összes szerződése lejárában voltak és veszedelemben forogtak mindazon szerződések, amelyekkel szorosán egybeforrt a bank léte. 1910-ben volt lejárandó a sószerződés, amely szerződésnek a megkötésétől datálódik a Magyar Bank emelkedése, virulása és fejlődése és amely szerződésnek újabb tíz évre való meghosszabbítása a bank számára életkérdés volt, mert hiszen az a fedezetlen és kamatnélküli kölcsön, amelyet a szerződés révén az államtól élvezett, lehetővé tette számára azt, hogy banküzletét kibővítsen és ezt a tőkét, amely megfelel a fedezetlen hitelnek, más üzleteiből kivenni ne legyen kénytelen. Lejárandóban volt a sószerződés és annál inkább fenyegette a Magyar Bankot az a veszedelem, hogy szerződése megújítani nem fog, mert, amint itt a felolvasott okiratok hitelesen bizonyították, az előző kormány a sószerződést felmondotta, az előző kormánynak az volt a szándéka, hogy a sószerződést vagy teljesen megszünteti s ennek a jövedéknek a kezelését ismét visszaveszi az állam részére s erre, — amint már Pongrácz Vince tanútoi hallottuk, — Wekerle előkészületeket is tett vasúti raktárak építésével, de mindenesetre szándékában volt nyilvános árlejtés kiírása, akkor is, ha nem tér át az önkezelésre és a nyilvános árlejtés alkalmat adott volna mindenkinek arra, hogy a Magyar Bankkal megmérkőzzék, vele szemben mint versenytárs lépjen fel. Ugyancsak 1910-ben volt lejárandó a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó szerződése a Magyar Banknak; ez megállapítható, — hiszen felolvasatott az 1907. évről szóló költségvetésnek a kereskedelmi tárca részleteire vonatkozó jelentése, — ahol a külkereskedelmi kiadások rovatában azt mondja az akkori jelentés, hogy ezt a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó szerződést nem szándékozik a kormány többé felújítani, azt feleslegesnek tartja, a szubvenciót kidobott pénznek tekintti s ezt már most előre jelenti ki, 1907-ben, hogy elég ideje legyen a banknak a maga dolgairól gondoskodni s a fiókok megerősítésén az állam áldozata nélkül dolgozni.

Íme tehát 1910-ben, a kritikus esztendőben, két nagy érdeke forog a banknak kockán. Az előző kormány elhatározása az, hogy a bankkal többé ezekben a dolgokban szóba nem áll, de semmi esetre kézalatti suskusokra hajlandó nem lesz. Hozzájárul ehhez azután a

A megszarolt
Magyar Bank

harmadik ügy; az előző kormány alatt a refakcia-szerződésre vonatkozó per és egyezkedés abban a stádiumban maradt, hogy mikor a bank, mint a felolvasott miniszteri értekezlet jegyzőkönyve bizonyítja, s mint Szerényi József tanúvallomása alapján is hitelesen kiderült, összes igényeinek kiegyenlítésére hajlandó volt 900.0000 koronát elfogadni, a kincstár az államvasút képviselőjében még ennyit sem akar adni, hanem maximálisan 600.000 koronát s az egyezkedések végső határáig az évi 148.000 korona addig elért tényleges legmagasabb átalányösszeget jelöli meg, tehát összesen 888.000 koronát. Ime, ez a harmadik érdeke a banknak.

Ebben a helyzetben találkozunk egyszerre hiteles okmánnyal, a banknak 1910. május 23-án fölvetett igazgatósági jegyzőkönyvével, amelyet kiegészít azután és megmagyaráz a felolvasott 1912. évi szeptember 2-iki igazgatósági jegyzőkönyv. Május 23-án, a választások előtt, mert azok június 1-én kezdődtek, felvesznek formálisan egy jegyzőkönyvet a bankban, megbízzák a bank mindenható vezérigazgatóját, Elek Pál urai, azzal, hogy diszkrét kiadások címén meghatározatlan összegeket adjon ki, csak két bizalmi férfit rendelnek melléje Szalay és Vajda igazgató urak személyében, akik ezen diszkrét kiadások szignálására és ellenőrzésére lesznek hivatva. Jegyzőkönyv bizonyítja tehát az időpontot, amelyben ezen diszkrét kiadások megtételére Elek Pál a bank részéről felhatalmazást nyert. Hogy ez a felhatalmazás mire vonatkozott, azt az 1912. évi szeptember 2-iki jegyzőkönyv mondja meg, amelyben az elszámolás az utolsó differenciális összegre azon cím alatt történt, hogy ezen kiadások különböző szerződések megkötése körül felmerült diszkrét kiadások és — melléje — emisszionális kiadások címén történek és azután következik a használati utasítás, hogy ezl tessék hamisan elkönyvelni az emisszionális számla terhére. E jegyzőkönyv tehát visszamenőleg megmagyarázza azt, ami okiratilag igazolható tényként állapítható meg, hogy Elek Pál úr szerződések megkötésére kapta diszkrét kiadások céljaira azokat az összegeket, amelyekről itt szó van.

Hogy ez az összeg szerződések megkötéséért adatott, az már mosi vita tárgyát sem képezheti, mert hiszen nyugták vannak itt, tanúk vannak itt, akik az összeget $4\frac{1}{2}$ millió korona körében pozitivitássá emelik s legfeljebb az lehet vitás, hogy $4\frac{1}{2}$ millió koronáról, vagy 4,800.000 koronáról van-e itt szó. Hogy ezt az összeget kifejezetten a szóban forgó szerződések és egyezségek megkötéséért adta a bank, ezl nemcsak okirat bizonyítja, hanem bizonyítják tanúvallomások is. Itt van elsősorban — miután Szalay Béla beteg, komolyan beteg s többé ebben az életben aligha tehet tanúvallomást, — itt van Vajdának, az ügyek akkori egyik vezetőjének vallomása. Hogy ezek a diszkrét ki-

adások, amelyekre Elek Pál felhatalmazást nyert, a szóban forgó szerződések és egyezségek megkötéséért adattak, erre nézve legpozitívabb bizonyíték Vajdának határozott vallomása. Mert Vajda nemcsak arról beszél, hogy Elek Pál ő előtte elmondotta részletezve, hogy mit fizetett sóért, mit fizetett a refakcia-egyezségért és mit fizetett a külkereskedelmi képviselőről szóló szerződés meghosszabbításáért, nemcsak ezt mondja meg, hanem azt is elmondja, — ez a fontos és ő mindenről Ind. mert ott nőtt fel a bankban, — hogy nem adtak soha pártcélokra és politikai célokra pénzt azelőtt, — egy 25.000 koronás apró kis tételt kivéve, sohasem adtak azelőtt, — csak ebben az esetben és *ki van zárva*, e tanú szerint, aki igazgató volt, *hogy ilyen horribilis összegei másért, mint a szerződések ellenértéke fejében adhattak volna.*

Hogy ezt megértjük és belássuk, erre a mélyen tisztelt főügyész úron kívül, azt hiszem, alig van másnak szüksége Vajda vallomására, mert hiszen logikailag is tökéletesen képtelenség, hogy egy 4½ millió koronát meghaladó összeget adjon egy bank tisztán politikai rajongásból. Mert politikai rajongók egész soráról szól a történelem, olyanokról is, akik gyilkosságra vetemedtek, de olyan bankárról, aki arra vete-medett volna, hogy politikai rajongásból 4½ millió koronát vagy 4,800.000 koronát kidobott volna az ablakon, ilyen politikai rajongóról nem tud a világhistoria az ó-kortól, a világteremtésétől napjainkig. És tisztán a vádhalóság képviselője csinál Elek Pál vezérigazgatóból politikai rajongót, aki dacosan és elszántan szemben a részvényesekkel, szemben az igazgatóság tagjaival, azokat félrevezeti, azoknak alcímeiket mond, hogy a szerződésekért adta. a sóért, a refakciáért. a külkereskedelmi képviselért adta, — pedig nem azért adta, nem, ő a hazáért adta. (Derűtség.)

Tekintetes kir. Törvényszék! Vajda Imre vallomása nemcsak közvetett vallomás, amely Elek Pál nyilatkozatairól ad számot, Vajda Imre vallomása pozitív vallomás, az ügyekben részes vezető igazgatónak az általa észlelt tényekről való vallomása. Ugyancsak gróf Károlyi Imre, Sándor Pál, Ullmann Adolf — politikailag úgy-e kérem teljesen elfogulatlan tanúk, — megerősítik ezt vallomásukban. Gróf Károlyi Imre vallotta, hogy Elek Pál precízen pontról-pontra részletezve megmondta előttük, hogy minden egyes üzletért mennyit adott, mennyit adott a sóért, mennyit a refakcia-egyezségért, mennyit a külkereskedelmi képviselőről szóló szerződés meghosszabbításáért. Itt ismét tanúvallomást kapunk arról, hogy a szerződések ellenértéke fejében adtak ezek az összegek és kapunk újlag egy vallomást, egy bankszakértői vallomást Ullmann Adolf úr részéről, aki a Hitelbank vezetője, amely Hitelbank az államnak is bankja, sőt, mint az iratokból kiderült sértett úrnak is magánbankja. Ullmann Adolf ural tehát ismét nem lehet elfogultsággal

meggyanúsítani és ő itt a legnagyobb felháborodással utasította vissza azt a teljesen bankszerűen és fedezetlen feltevést, mintha valaha egy bank arra vetemednék, hogy politikai célokra üzleti érdekek nélkül pénzt adjon. Méltóztattak hallani ezt a vallomást. Valóban egy bankemberre nézve nem is mondhatnának súlyosabbat, mert hiszen egyenesen a hűtlen kezeléssel s a részvényesek meglopásával vádolnák meg, ha azt mondanák, hogy ő bármiféle kiadást merészkedett csinálni, bármiféle összeget merészkedett kiutalni, — s pláne, nagy összeget — amelynek a bank közgazdasági érdekeivel kapcsolata nincs. Annak legalább, amint a tanú úr kifejezte, némi nexusban kell lenni ezzel.

De én azt hiszem, ha nem is sorakoztak volna fel előttünk ezek a tanúk, akik a leghatározottabb vallomást tették erről, Vajda közvetlenül, a többiek, Elek Pál nyilatkozatai alapján s az igazgatósági jegyzőkönyv alapján, — mert ott senki sem beszélt arról, hogy itt a kormány támogatásáról volt szó, — ha nem is volna ez a közvetlen vallomás, a logika önmagában is megmondja azt nekünk, hogy ha a 4½ milliőről, vagy 4,800.000 koronáról van szó, akkor teljesen lehetetlen meg nem találni a szoros, a szét nem téphető kapcsolatot, a szerződések megkötése és ezen összeg fizetése között. *Nem egy szemet kell behunynom, hanem mindkét szememet kell behunynom, de még ez sem elég, mert a szemhéjakon is keresztül szűrődik egg kis világosság, még be is kell kötetnem a szememet, és ki kell szedetnem az agyvelőmet, hogy ilyen örületet elhigyjek, hogy 4½ milliót vagy 4,800.000 koronát ad egy bank hazafiságból, akkor, mikor az összes szerződése lejárnak és veszedelemben forognak és hogy nincs meg a teljes, a szoros, a testvéri, a válthatm kapcsolat, a szerződések megkötésének érdeke, a szerződések felújításának, az egyezés megkötésének érdeke és ezen kiadott milliók között.*

Én már a bizonyításra vonatkozó indítványom során ismertettem a Magyar Bank helyzetét és ott kiemeltem azt, hogy egy 25 millió koronás részvénytársaság, amely alapökéjét csak a sószerződés meghosszabbítása után emelte fel, mikor ez már a minisztertanácson keresztül ment s azt eskomptálhatta, egy 25 millió koronás részvénytársaság részvénytőkéjének közel 20%-át nem ajándékozhatja el hazafias áldozatkészségből. Már ott reá mutattam arra, hogy azon esetben, ha itt ajándékról volna szó, — minthogy a részvényeseknek adott osztalék ebben az esztendőben alig valamivel több két millió koronánál, — a pártkassza közel két millió koronával többet kapott volna, mint a bank összes részvényesei együttvéve.

Minthogy becsatoltam ezt a jelentést, most még csak arra hívom fel a tekintetes kir. törvényszék figyelmét kiegészítéssel, hogy a bank összes készpénze 1910. év végén csak valamivel múlta felül a 2,000.000 koronát és 1910. év végén, mikor a bank alaptőkéje 25,000.000 koronáról 40,000.000 koronára emeltetett fel, akkor is a zárszámadási mérleg szerint összes készpénzük 4,018.805 korona volt. Egy bank, amelynek, mikor 40,000.000 korona alaptőkéje van, még akkor is csak ennyi készpénzzel rendelkezik és amelynek a készpénzzé 1910. év végén 2,116.000 korona volt, bocsánatot kérek, egy ilyen bank nem adhat $4\frac{1}{2}$ millió koronát vagy 4,800.000 koronát politikai rajongásból és lelkesedésből, azért, hogy lerakhassa az új rend alapjait. A bankok és a rezsimek közti kapcsolatban az egész világon azt látjuk, hogy a non ölet jelszó talán sehol sem alkalmazható jobban, mint itt. Nincs kérem itt semmi különbség. Osztálykülönbségek, felekezeti különbségek, régi gyűlölségek, mind romba dőlnek, mihelyt a bankoknak szükségük van a kormányra, vagy mihelyt a kormánynak szüksége van a bankokra. Végignézhettük egész Európát, Oroszországban is, ahol a felekezeti gyűlölködés alapján vannak fennálló törvények, a bankárok egész külön kúriát képeznek, Romániában is egész külön kúriában vannak a mélyen tisztelt bankár urak és amennyire toleránsok a kormányok a bankokkal szemben és számukra mindig a Posa márkik türelmes, felvilágosodott nézeteit vallják s egy Rolhschilddal szemben soha felekezeti gyűlölködés nem hangzott el a kormányok részéről, éppúgy a tisztelt bankárok nagyon felvilágosodottak, nem törődnek azzal, hogy milyen rezsimek vannak a világon, a respublikában épp úgy üzleteket csinálnak, mint monarchiában, az abszolutizmussal épp úgy üzleteket kötnek, mint az alkotmányos állammal és ha a bombavető fognak részvénytársasági alapon uralomra jutni, ők a bombavető kormányának épp úgy adnak hitelt, azzal épp úgy csinálnak üzleteket, mikép a legitimitással. Azt mondani tehát a pénzüvilágról, hogy az rajong egy rezsimerért, hogy az a létét köti egy kormányhoz, lehetetlen. A létét, az életét talán, de hogy az erszényét soha, az bizonyos. (Derűtség.)

De a tanúvallomásokon kívül, az adott összeg nagyságán kívül és az esedékesség összeesésén kívül még vannak itt egyéb ügyek is. A legklasszikusabb talán a vallomások között Sándor Pál tanú úr vallomása. Ő azt mondja, és pozitive emlékezett, hogy nemcsak három üzletről volt itt szó, hanem az ő szokott katonás határozottságával kimondta, szó volt egy negyedik üzletről is, amelyet nem ismertek, „ez a negyedik üzlet stornírozott, ennek következtében ezen negyedik üzlet után a pénzügyminisztériumba beadott összegből egy összeg vissza lett térítve. Ezek voltak Sándor Pál szavai. Ez igazán gyönyörűséges állapotokat

A bankok és az államformák

tár fel és teljesen bizonyossá teszi azt, amit állítottunk. A storno miatt, mert meghiúsult egy üzlet, egy bizonyos összeg visszajön, tehát bizonyos, hogy a többi összeg azért maradt ott, mert az üzlet megkötött. Azt hiszem, ez az okoskodás nem is okoskodás, mert ez egyszerűen a tanúvallomásokból levont kézen fekvő és szemmel látható konklúzió.

Itt van azután gróf Károlyi Imre úr vallomása kiegészítve Horánszky tanú vallomásával, aki azt mondja, hogy Horánszky aligazgató úr üzletek megkötése után kapott tantiémeket, azért, mert neki kis fizetése volt. Ezen alkalommal és ezen diszkrét kiadások címén kapott 130.000 koronát saját vallomása és gróf Károlyi Imre vallomása szerint. Gróf Károlyi Imre úr kérdésemre határozottan vallotta, hogy ezen üzletek megkötése körül, vagy megkötése alkalmával kifejtett működéséért kapta Horánszky úr a 130.000 koronát. Mikor én Horánszky tanú urat megkérdeztem, hogy a 130.000 kor.-t miféle tranzakciókért — mint ő mondta — kapta, kijelentette, hogy erre nem emlékszik. Én nem firtattam azt, hogy miért nem emlékszik. Mindenesetre igen csodálatosnak tartom ezt, úgy látszik, hogy a közéletünkön keresztül folyó aranyfolyam annyira elkényeztette már az embereket, hogy nem is emlékeznek ilyen kis 130.000 koronás összegre, hogy az miért adatott. Csodálatos az, hogy valaki ne tudja, milyen tranzakciókért kapott 130.000 koronát. Mert én, aki adom az összeget, elfelejthetem azt, hogy ő milyen tranzakciókat csinált, a mások, érdemeiről megfeledkezhetem, de a saját érdemeimről soha sem feledkezem meg. Bocsánatot kérek, egy tanú, aki nem emlékszik a saját tranzakcióira, nem emlékszik arra, milyen tranzakciók jutalmául kapta ezt az összeget, szemben gróf Károlyi vallomásával, aki határozottan mondta, hogy ezen üzletek után kapta, ez a tanú megvilágítja előttünk ezt a helyzetet, ismét kétségtelenné teszi azt, hogy ezek a kiadott összegek teljes szoros összefüggésben vannak az akkor esedékes, akkor lejárt, akkor megújítandó szerződésekkel és az akkor megkötendő refakcia egyezséggel.

Már most az első tény az előadottak után okiratokkal és tanúkkal igazoltam. Igazoltam, hogy a Magyar Bank ezeket az összegeket Elek Pál kezeihez nem azért utalta ki diszkrét kiadások céljaira, hogy Elek Pál politikai alapítványt tegyen, hanem abból a célból utalta ki, hogy esedékes szerződéseinek és egyezségeinek megkötését előmozdítsa, elősegítse és lehetővé tegye.

Az a kérdés már most, ha ezt az alapvető tényet tisztáztuk, hogy ezek a pénzek hova jutottak el.

Azt hiszem, hogy ahhoz, hogy ezek a pénzek állami közegekhez jutottak el, semmi kétség nem férhet.

Itt van Kazár Adolf 2,825.000 koronás nyugtája, amelyet a tanúknak egész sokasága látott, kézben tartott, ennek a nyugtának létét senki

kétségbe nem vonta, hamisságát senki nem állította, remélhetően a főügyész úr sem vonja kétségbe, hogy Kazár Adolf 2,825.000 koronás nyugtája való. Íme léhát, az egyik összeg, a 2,825.000 korona, elérkezett a miniszterelnökség egyik tisztviselőjéhez, aki báró Fehérváry Imre tanúvallomása szerint azzal volla megbízva, hogy választási költségek céljaira vagy utalványozást teljesítsen, vagy pedig kifizetést eszközöljön,

De itt van a Paduch-féle 500.000 korona, amelynek a legnagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk. Paduch József, aki a jelenlegi pénzügyminiszter rendelkezése alá tartozó tisztviselő, aki éppen emiatt egyedül kapta meg a felmentést arra, hogy a hivatali titok ellenére is vallhasson, igen nagybecsű vallomást tett. Elmondotta, hogy ő Lukács László akkori pénzügyminiszter egyenes utasítására — mert különben pénzek kezelése nem tartozik az ő hatásköréhez — átvett 500.000 koronát, ezt az összeget apostoli egyszerűséggel saját Wertheim-szekerényébe zárta és ott őrizte.

Az elnök úr öméltóságának kérdésére állapított meg az, hogy csodálatos, hogyan lehet a pénzeket így kezelni, hogy egyenes pénzügyminiszteri utasításra történt mindez. Paduch József vallomása szerint 1910. nyarán adatott ez a bizalmi letét, amint ő magát kifejezte. E bizalmi letétből ő 300.000 koronát később Elek Pálnak visszaadott, azután Lukács László akkori pénzügyminiszter egyenes utasítására 200.000 koronát Skerlecz miniszterelnökségi tanácsos úr kezéhez lefizetett.

Íme tehát, van egy Kazár-féle 2,825.000 koronás nyugta. Köztisztviselő átvesz egy könyvelési műveletek által palástolt összeget, átvesz 2,825.000 koronát. De átvesz egy másik tisztviselő, aki a pénzügy minisztériumban Lukács László alárendelt közege, 500.000 koronát, elszámogat bizalmi letétekkel, 300.000 koronát Elek Pálnak visszaad, 200.000 koronát átvisz a miniszterelnökséghez.

Ezeknek a pénzeknek megérkezése tehát abszolút bizonyos.

Hátra van annak a harmadik ténynek bizonyítása, hogy mi köze mindehhez, mint a főügyész úr kérdezte, Lukács Lászlónak?

Meg fogom most mondani, hogy mi köze mindehhez Lukács Lászlónak. Az, hogy a sóért fizetni kell 3,000.000 koronát, hogy a refakcia egyezségért fizetni kell 1,000.000 koronát, hogy a külkereskedelmi szerződésért fizetni kell 500.000 koronát, a Lukács László és Elek Pál megbeszélése alapján történt. Ezt vallották a kihallgatott tanúk: Vajda Imre, gróf Károlyi Imre, Sándor Pál, részben Ullmann Adolf és kiegészítőleg gróf Andrássy Gyula. Hivatkoztak arra, hogy amikor Elek Pálnak differenciái merültek fel és számot kellett adnia arról, hogy bizonyos összeg eljutott-e valahová vagy sem, kifejezetten

azt mondotta, hogy ő Lukács László úrral állapodott meg erre vonatkozólag. Vajda Imrének, akivel együtt nevelkedett fel, akit ő hozott a bankhoz, akivel a kezdet kezdetén úgyszólván testvéri viszonyban állott, azt mondotta Elek Pál, hogy a megegyezés Lukács László pénzügyminiszterrel történt.

De hiszen Elek Pál Lukács László pénzügyminiszterrel kötötte meg 1900-ban az első sószerződést is. Az a gondolat, hogy a regálé kezelését ki kell adni bérbe, hogy vissza kell térni a II. Endre előtti állapotokra, az a gondolat a kettőjük szerelmes gyermeke, senki más nem volt szerelmes ebbe a gondolatba, csak még Pongrácz miniszteri tanácsos úr, aki nyíltan szerelmes ebbe a gyönyörű anakronisztikus Árpádkorabeli gondolatba. Ők érintkeztek egymással már az első sószerződés megkötése alkalmával.

Arra vonatkozólag pedig, hogy most Elek Pál Lukács László pénzügyminiszterrel kötötte meg azt a bizonyos panamisztikus egyezményt, maga Elek Pál mondotta: *„Kétségbe vonjátok azt, hogy én ezeket az összegeket a bank érdekében lefizettem? Menjetek el Lukács Lászlóhoz, ő mindent tud, ő fog engem rehabilitálni”*. Gróf Andrássy Gyula előtt még nagyobb határozottsággal, indulatosan, olyan ember gesztusával, aki tudja, hogy jogai vannak azzal szemben, akivel együtt indult útnak egy transzaksió megcsinálására, azt mondotta: *„Lukács László mindent tud, az ő kötelessége, hogy engem rehabilitáljon és csodálom, hogy már eddig is meg nem tette és engem ebben a kényes helyzetben hagyott”*.

Elek Pálnak ezek a szavai elhangzottak, és hogy nemcsak a reha bilitálási eljárás során hangzottak el, ezt tudjuk Vajda Imre vallomása hói. Amikor ugyanis az első pénzek kiutaltattak és ő még jó barátságban élt Vajdával, Elek Pál ajkairól elhangzottak ezek a szavak. Ez tökéletesen kétségtelen.

De mi nem vagyunk ebben az ügyben arra utalva, hogy megálljunk annál, hogy mit mondott Elek Pál a kifogástalan tanúk egész sorának. Nem vagyunk arra utalva, mert Lukács László sértett úrnak saját eljárása, saját beszélgetése a legfőbb és a legdöntőbb bizonyíték ebben a kérdésben. Az ő eljárása a legkiválóbb bizonyíték annak, hogy Elek Pál teljes valóságot mondott — hiszen nem volt érdeke, hogy ne mondjon valóságot, — amikor azt mondotta, hogy Lukács Lászlóval egyezett meg a különböző egyezségek és szerződések ellenértékének összegében.

Elek Pál felveti a vizsgálóbizottság tagjai előtt, hogy közvetlenül Lukács Lászlót kérdezzék meg.

Hát, aki nem biztos a dolgában, az ilyen javaslattal nem mer előállni. Elek Pál biztosan tudta, hogy ahhoz a társhoz küldi az ő vizsgálóbiztosait, akivel együtt csinálta ezeket a dolgokat: *azzal az erővel küldte őket oda, amely erőt ismerjük mi innen más törvényszéki tárgyalásokról,*

amikor ketten csinálnak együtt valamit és akkor az egyik hivatkozik a másikra, mondván, neked kell itt megmondanod, hogy ezt vagy azt nem csináltam; ezzel az erővel küldi a biztosokat az egyik a másikhoz, mondván, hogy az a másik tud mindent, az fog engem rehabilitálni, az köteles engem rehabilitálni. A fenyegetés dörgése van ebben, nem pedig a részvetés gyávasága.

És tudjuk, hogy ezek a dolgok eleinte titokban voltak, annyira, hogy a Vajda-Szalay-féle járásbírószági tárgyalásnál Szalay lemondott a védelemről csak azért, hogy ezek a dolgok tárgyalhatók ne legyenek és a királyi ügyészség közérdekből vette át Vajda akarata ellenére az ő képviselőletét. Azokban az időkben tehát, amikor még csak bizalmas körben voltak ismertek ezek a dolgok, nem lehetett semmi érdeke Elek Pálnak abban, hogy Lukács Lászlót ok nélkül meggyanúsítsa azzal, hogy vele együtt csinálta a transzaktót.

De itt van Lukács László magatartása.

Mikor eljön hozzá először gróf Károlyi Imre, kijelenti, hogy nagyon szívesen fogadja őt. Mikor eljön a három vizsgálóbiztos, Károlyi Imre, Sándor Pál és Ullmann Adolf, nem azt mondja nekik hogy: „Kérem, uraim, mi közöm van nekem ehhez? Mit akarnak tőlem az urak? Hál ki vagyok én? Én pénzügyminiszter voltam, egy szerény ressort miniszter. Hát én vezettem a választásokat, én kezeltem a pártkasszát? Mi közöm nekem ezekhez a dolgokhoz? Mit keresik rajtam ezeket az összegeket? Mit keresik rajtam, hogy Elek Pál adott vagy nem adott? Tessék fordulni a volt miniszterelnök úrhoz, ő tudja ezeket a dolgokat”.

Nem, kérem, ezek nem következtek be. Nem ezt mondta Lukács László úr. Ellenkezőleg, Lukács László a tanúk vallomása szerint sorra vette a tételeket és azt mondta: „Erről tudok, erről tudok, . . . erről nem tudok, . . . erről megint tudok, . . . és így tovább. Hát bocsánatot kérek, *aki erről tud, az csinálta is.* Mert ha nem tud róla, akkor mit Ítészéi róla, ha nem tud róla, mit tanácskozik vizsgálóbiztosokkal? De ő nemcsak tud ezekről, hanem amikor felmerül egy hiány, még becses útbajgazításokat is ad a biztosoknak és azt mondja, hogy a resztlire miatt menjenek el a kereskedelmi minisztériumba. Hát honnan tudta az akkori szerény reszortminiszter, hogy a resztlire nézve a kereskedelmi minisztériumban kell kutatásokat eszközölni? Mert hiteles vallomások vannak róla, hogy Lukács László a kereskedelmi minisztériumba utasította a biztosokat. Ők maguk vallották eskü alatt. Csakhogy Lers Vilmos államtitkár úr vallomásából tudjuk, hogy a Magyar Bank legális ügyletből kifolyólag a kereskedelmi minisztériumban semmiféle depót el nem helyezett, el nem helyezhetett. Az államtitkár úr a legnagyobb felháborodással, a nemtudásnak egész becsületes felháborodásával utasította vissza azt a feltevést, hogy a kereskedelmi minisztériumban ilyen letétek

lettek vagy lehettek volna. Már most akkor, amikor az akkori pénzügyminiszter úr azt mondja, hogy a resztlít a kereskedelmi minisztériumban kell keresni, nem a teljes tudatát jelenti-e annak, hogy bizonyos ügyek a kereskedelmi minisztériumban intéztettek és bizonyos ügyekért pénzek fizettettek le? Hát mit jelentsen egyebet? Hát ilyen pénzek dolgában minő jupon utasít ő bárkit a kereskedelmi minisztériumba? Hiszen választási pénzek és adományok nem a ressort miniszternél kezeltettek, azok elég nyomorúságos hagyományok szerint a miniszterelnökségen vagy a pártok kasszájában kezeltetnek. Még nem sülyedt oda ez az ország, hogy a szakminiszterek is választási panamákkal foglalkozzanak és választási pénzeket kezeljenek. Hát minő jupon utasította a pénzügyminiszter úr ezeket a tanúkat a kereskedelmi minisztériumhoz?

Én nem állítom, hogy ott depók voltak, annál kevésbé állítom, mert egy halott emlékét megvédelmezni nekem épp oly kötelességem, mint bárki másnak és ezt a kötelességet én épp úgy teljesítem, mint a királyi főügyész úr, de aki a kereskedelemügyi minisztériumba utasítja a vizsgálóbíró urakat, az sokat tud, az mindent tud és aki ezekben a dolgokban kiállítja a rehabilitáló nyilatkozatot, azt a rehabilitáló nyilatkozatot azért állítja ki, mert Elek Pállal együtt közös titkoknak a tudója és közös érdek az, hogy egymást be ne mártogassák és közös érdekük volt, hogy ez az ügy a nyilvánosság elé ne kerüljön.

De tekintetes kir. törvényszék, vissza kell térnem Lukács László sértett úr közreműködésének jellemzésében a Paduch-féle nyugtákra. Bocsánatot kérek, hát a Paduch-féle nyugta és Paduch-féle összeg hogy kerül a pénzügyminisztériumba? A pénzügyminisztériumnál nem volt semmiféle legális depó, sem 500.000 korona, sem más. Megkérdeztük Vajda Imre tanú urat, a múlt igazgatóját, és ő azt mondta, hogy nem tud semmiféle üzletről, amely erre vonatkozik. Megkérdeztük Székely Ferenc jelenlegi vezérigazgató urat, aki kijelentette, hogy nem tui semmiféle üzletről, amelyre ez az 500.000 korona vonatkozik. Hát kérem, hogyan került ez a bizalmas letét az akkori pénzügyminiszter úrhoz? Miért vesz ő át bizalmi letéteket? Miért kezelteti azt saját irodaigazgatója által? Miért közvetíti a maradék 200.000 koronának az átutalását, hiszen azt sem tudjuk, hogy visszament-e a 300.000 korona, hiszen annyi álnyugta, annyi hamis nyugta és hamis könyvelés van itten, hogy azt sem tudjuk, hogy a 300.000 korona visszament-e? Csak azt tudjuk, hogy ceruzás nyugta van. Minő jupon, minő címen kezeli ezt a pénzügyminiszter? A képviselőházban mondott beszédében 1913. február 24-én azt mondta, — amint tegnap felolvastam és gróf Zichy János tanú megerősítette, de különben is köztudomású, — hogy ez legális üzletre vonatkozott és hogy ilyen tételek általában gyakran vannak a minisztériumban, Hogy ez nem legális üzletre vonatkozott, azt tudjuk,

mert sem a sértett képviselő kir. főügyész úr nem tudja megmondani és nem mondta meg, hogy milyen legális üzletre vonatkozott, sem az igazgatók nem mondták meg. Hát méltóztatott volna azt a legális üzletet beállítani. Ilyen nincs, ellenben gróf Zichy János úr vallomása szerint egy alkalommal azt mondta volna a miniszterelnök úr, hogy ez Elek Pál főrendiházi tagságára vonatkozott. Későbbben pedig, hogy erre nem jól emlékezett, hanem Elek Pál csak akart főrend lenni s letett egy összeget.

Én nem is látok olyan nagy ellentmondást a kettő között. De azt kérdezem, hogy a főrendiházi tagság mióta tartozik a főrendminiszteriumba? Azt kérdezem én, hogy mióta a főrendminiszternek a kötelessége, hogy a főrendeknek a kinevezését közvetítse szabott áron? És mióta közvetít összegeket a miniszterelnökséghez? Nem mutatja-e ismét ez a tény, tekintetes kir. törvényszék, a legszorosabb összefüggést Lukács László és Elek Pál között? Mert értsük meg jól, nem arról van szó, hogy valaki egy ártatlan ordót kapjon, mert végre is *akinek az az izlése, hogy illatos virág helyett illattalan ordóval járjon, ez nem árt a köznek*, ebből senkinek egyáltalában nincs kára. Én például az ibolyát sokkal jobb szagúnak és kellemesebbnek tartom. Ha valakinek az az ambíciója, hogy ő ös akar lenni és meg akarja kezdeni egy új család életét, hogy ő mint ös akar szerepelni és ezért fizet, ezzel nem árt senkinek. Azonban, hogy *közjogi méltóságokat, amelyek már nem cifraságok, ahol már nem a hiúság vásáráról van szó, hanem hogy valaki belekerül a törvényhozásba és ennek az országnak a sorsára befolyást gyakorolhat, hogy közjogi méltóságokat lehessen vásárolni — ez egészen új. Hiszen volt olyan korszaka a romlottságnak egyszer Angliában, amikor el lehetett adni a tiszti rangot is, illetve ahhoz is vétel útján jutottak, de mi talán még nem jutottunk el odáig, hogy noha a hiúságnak a csecsebecsét szokásos is pénzen szerezni, hogy abból az alkoholnak az undorító mámora keletkezzék a választásoknál, talán ott még nem tartunk, hogy közjogi méltóságokat is el lehessen adni szabott áron* Az undor kell, hogy elfogja az embert, ha arról hall, hogy a főrendiházba pénzen akarnak főrendet szállítani. Egy közjogi méltóságot, amely a politikára való közvetlen befolyása következtében szavazatot gyakorol úgy, hogy az törvényekben verődik le, amelyek alapján tisztességes emberek ebben az országban mint közigazgatási tisztviselők és mint bírák, ügyködnek és ítéletet mondanak. *Hogy ezen törvényekben része legyen a pénznek, a gyalázatos pénznek, a gyalázatos panamának és valaki odajuthasson, hogy törvényhozó lesz és becsempésztethetik egy közjogi méltóságba pénz fizetése ellenében, ez csak ott lehetséges*, tekintetes kir. Törvényszék, ahol egy ilyen összekovácsoltságot látunk, mint *hogya egy közös gyűrű tartaná össze a lábaikat, mint*

ahogyan a deportáltak vannak közösen összebilincselve, ahol a pénzügy-miniszter arra vállalkozik, hogy főrendiházi tagságot közvetítsen pénzért — az akkori kultuszminiszter úrnak előadása szerint; — ahol bizalmi leléteket fogad el és kezel és parancsára áll rendelkezésre a szte-gény irodaigazgató a Wertheim-szekrényével: ez a bizalmasságnak, ez a testvérességnek, az összekovácsoltságnak oly bizonyítéka, hogy nincs a logikának az a kalapácsa, amely ezt a bilincset, amely őket egybefűzte, széjjeltörhetné.

Miért nem jelent-kezik Elek Pál?

Tekintetes kir. Törvényszék! Szó volt itt Elek Pál úr szerepléséről. Azt mondja a mélyen tisztelt főügyész úr, hogy Elek Pál kihallgatása a vádolt magatartásán hiúsult meg. Hát kérem, végre egy ilyen komoly perbe is beleszillog egy kis humor is, mert másnak nem tekinthetem ezt, amikor azt mondja a mélyen tisztelt főügyész úr, hogy a védelem magatartásán hiúsult meg Elek Pál kihallgatása. Hogy Elek Pál nincs itt, arról mi nem tehetünk, én azt hiszem, hogy arról a sértett sokkal jobban tehet, sőt ha sértett úr parancsolja, én az hiszem, hogy még ma itt lesz Elek Pál úr, sőt ha sértett úr parancsolta volna, már tegnap is itt lett volna.

Ne játszunk a szavakkal. Elsősorban micsoda érdeke lehet Elek Pálnak abban, hogy Lukács László urat gyanúba keverje, azt mondja róla, hogy vele kötötte meg a megegyezést: só 3 millió, refakcia 1 millió, külkereskedelmi képviselő 500.000 korona. Miféle érdeke lehet abban, hogy olyan követelő hangan beszélt, hogy Lukács László úr mindent tud, az ő kötelessége, hogy engem rehabilitáljon. Haragszik talán Lukács László úrra? Nein vettem észre a per egész folyama alatt. Hiszen, ha mással csinálta ezt az egyezményt, módjában állott azt a mást megnevezni, de másnak a nevét nem hallottuk soha. Senkinek nem hallottuk a nevét, másnak nevét itt senki sem keverte bele az ügybe., csak tegnap, amikor a munkapárt titkára a csomagijával ideérkezett, akkor kevertetett bele két név: Khuen-Héderváry és Hieronymi azon bájos taktika alapján, hogy másokra is freccsenjen egy kis gyalázat ebből a sok szennyből és piszokból. Valóban mulatságos volt, amikor velem szemben, aki azt mondtam, hogy Khuen-Héderváry nem foglalkozott a választási ügyek piszkos részleteivel, a munkapárt titkára a legkonokabban ragaszkodott ahhoz, hogy, de igen, ő foglalkozott vele és utalványozott. Nem hallottunk itt más nevet, de különösen Elek Pál tájékaról, egyetlenség nevet sem, sőt a híres, félhivatalosan bádeninek hamisított nyilatkozatban, amely az ügyészség három hét előtti információs iratának szórói-szóra való lemásolása, — kezdődik Baross Gáborral és nem Bádennel végződik, mert hogy onnan jött volna, ismétlem, közön-séges hamisítás, — ebben sincs benne, hogy az urak ne bántsák az ár-

atlan Lukács Lászlót, én nem vele egyeztem, én egészen más emberrel egyeztem meg. Az a nyilatkozat nagy szakértelemmel általánosságban van tartva és ez az információ, amely nyilatkozattá lépett elő, mert mindenki előlépett a per folyama alatt, miért ne lépjen tehát elő nyilatkozattá az információ is . . . (Mozgás.)

Elnök: Csendet kérek.

Vázasnyoi: Ez az irat általánosságban van tartva, semmi konkrétumot nem tartalmaz és gondos jogi szakvélemények leadása után keletkezett, úgy, hogy ha ezt esküvel megerősítik, én magam is állítom, hogy ebben hamis eskü nem lesz.

Ugyan miféle érdeke lehetett Elek Pál úrnak abban, hogy félrevezesse azokat az urakat, akik rehabilitáltak. Én az érdekek semmiféle nyomát nem tudom felfedezni.

Tekintetes kir. Törvényszék! Elek Pál úr magatartását lélektanilag nagyon jól értem és azt hiszem, érti mindenki és a tekintetes kir. törvényszék bölcsesége régen megtalálta azokat az indító okokat, amelyek a tanút zarándokútjában vezérelték. Elek Pál úr Lukács Lászlóval kötötte az első szerződést és Lukács László úrral későbbben is szoros összeköttetésben volt, vele szemben mély hálára kötelezettek érzé magát. *Ha ő tudna valamit Lukács László úr perében mondani, amivel Lukács Lászlón segít, mint Appius Claudius Caecus Caentimanus orvosi bizonyítványa nélkül, még ha halálos beteg lett volna is, hordszéken hozatná magát ide a királyi törvényszékhez, annyira lekötelezettek érzé magát Lukács Lászlóval szemben, akivel kötött szerződése az ő bankjának a fejlődését nyitotta meg.* Az, hogy Elek Pál úr nincs itt, mutatja, hogy nincs semmi mondanivalója, ami a sértett javára szolgálna és mert nem a mi magatartásunkon hiúsult meg, hogy ő itt legyen. Ha a kir. főügyész úr azon a nézetten volt, hogy Elek Pál úrtól akarja a közvetlen igazságot hallani, gondoskodott volna arról, hogy szemünk elé lépjen és eskü alatt valljon. Módjában volt ezt megkívánni; nekem nem volt rá szükségem, mert én bizonyítékaimat elégnék tartottam nélküle is; a vádnak volt szüksége arra, hogy megcáfoljon engem, állította volna ide Elek Pál urat. Elek Pál urat ismerem személyesen és ismerem az ő karakterét is. Hozzájárulok ahhoz, amit a kir. főügyész úr mondott. Ami az ő hibája, az egyszerűen a bankfezőröknek és ennek az üzleti világnak és a mai kornak a hibája, *ő legfeljebb szerencsétlenebb, mint mások, akik mulatnak rajta, hogy az ő dolgai kiderültek, míg a másokéi a jótékony homályban lappanganak.* Én, aki ismerem őt, képtelenek tartom arra, hogy hamisan esküdjék és azért nincs itt, meri nem képes hamisan esküdni; ha képes lett volna rá, itt lett volna.

Tekintetes kir. Törvényszéki Elek Pál úrnak az esete az, hogy ő vívódott magában, hogyan segíthetne a sértett úr helyzetén, aki őt folyto-

nosan felhívta arra, hogy adjon nyilatkozatot, adjon információt, mert hiszen bocsánatot kérek, én úgy tudom, hogy a királyi főügyész úrnak a praxisában, amelyet felette nagybecsülök, talán még sem mindennapi dolog, hogy a tanúk előre adjanak információt. Elek Pál úr tehát vívódott, hogy hogyan segíthetne valami általános nyilatkozattal a sértetten, olyformán, hogy ez a vizsgálóbírónál deponáltassék és hogy halaszthatlan szükség esete fennforogván, a védő ne legyen jelen és így kellemetlen kérdéseivel ne zavarhassa meg a konceptust és mikor ez nem sikerült, amikor mindenki a törvény alapján állván, természetesen a védő megidéztetik, akkor amint állítottam, teljes komolysággal, a tények biztos tudatával, *a sértett úr óhajára és tanácsára ment Bädenbe, hogy kijátszsa a védelemnek és a vádlottnak jogait, hogy hozza kérdést intézni ne lehessen.*

Azt méltóztatik hinni, hogy ezzel véget ért Elek Pál zaklattatása? Elek Pál urat a sértett a m. kir. államrendőrség detektívjeivel őriztette, odautazásától kezdve mindvégig és Elek Pál úr kinszenvedések sorozatán ment keresztül ezekben a napokban és újra és újra tettek kísérleteket vele szemben arra, hogy kicsikarjanak tőle valótlan nyilatkozatokat! Hát hol az Elek Pál nyilatkozata a lapokban, hogy én nem mondtam igazat?! Mutassák fel, hogy én nem mondtam igazat, amikor azt mondtam, hogy ez ügyészi információ és nem nyilatkozat; hogy én nem mondtam igazat, hogy ezt a nyilatkozatot a sértett kívánságára állította ki, hogy én nem mondtam igazat, amikor azt állítottam, hogy a sértett úr korrigálta és a sértett úr óhajai és szája íze szerint keletkezett és nem is egyéb, mint a sértett úr beszédének a parafrázisa; hogy én nem mondtam igazat, amikor azt állítottam, hogy őt elutaztatta a sértett Bädenbe, megígérvén, hogy velem ott nem lesz találkozása; hát hol van az Elek Pál nyilatkozata, hogy én nem mondtam igazat?! Tud telegrafálni, tud nyilatkozni és mi jelent meg erre vonatkozólag? Nem cáfolt meg engem, mert becsületes ember, becsületből akart segíteni a sértetten, mert hálával tartozott neki, de nem hazudik, nem fog hazudni és nem fog hamisan esküdni.

Hát tekintetes kir. Törvényszék, itt egy paródiájával állunk szemben egy történeti eseménynek, amikor Széchy Dezső feláldozta magát Róbert Károlyért. Elek Pál, akit képtelennek tartok arra, hogy a bankját megkárosította volna, mert amint mondtam, azt a bankot ő csinálta semmiből, Elek Pál itt feláldozza magát véges-végig ebben az ügyben azért, hogy a sértettnek a helyzetén könnyítsen. Csakhogy, amíg Róbert Károlyban volt annyi királyi gesztus, hogy ő Széchy Dezső áldozatát csak akkor fogadta el, amikor már nem háríthatta el semmiképen, addig a mi Róbert Károlyunk töltött revolverrel fenyegeti Széchy Dezsőt, hogy jaj neked, ha nem áldozod fel magadat.

Te tekintetes kir. Törvényszék! Én nem akarok még további részle-

tekbe menni. Ha rákényszerülök, irgalmatlanul megmondom a többit is és tanúkkal bizonyítom és Elek Pállal bizonyítom és az ő esküjével bizonyítom. De hát tekintetes kir. Törvényszék, ne játszsunk itt azzal, hogy Elek Pál azért nincs itt, mert mi nem akartuk, hogy itt legyen. Akartuk, de nincs szükség rá, azért, mert az ő megkínzása nélkül, vonaglása nélkül, lelkiismereti konfliktusok felidézése nélkül is előtört ebben az ügyben az igazság. És nekünk nem mások szenvedéseire van szükségünk, hanem arra, hogy egy igaz ember ne szenvedjen.

Tekintetes kir. Törvényszék! Rejtélye az ügynek, miután igazoltam, hogy a bank ezeket a diszkrét kiadásokat szerződéskötések és egyezségek ellenértékére adta, miután igazoltam, hogy ezek eljutottak Kazár Adolf és Paduch kezén hivatalos közegekhez, miután igazoltam, hogy ezek Lukács Lászlóval történt megbeszélés alapján fizetettek, adattak hivatalos közegek részére, rejtély volna mi történt a 4,800.000 koronával. Tegnap itt megjelent egy tanú, aki azt hitte, óriási nagy dolgot műveit és azt mondotta, hogy az ő pártkassájuk, melyet mint pénztáros kezel, a Szivák-féle könyv számításai alapján készült, kiszámította, hogy az országnak a legális választási költségei mennyit tesznek ki és azt mondja, hogy ennél kevesebb volt, a Kazár Adolf 2,825.000 koronájáról nem tud.

Először, ami a Szivák-féle kiszámítást illeti, az az egész országra van kiszámítva, de azt hiszem, hogy ezek a pénzek nem az egész országban költettek el. A tanú A pártkassza úr azt hitte, hogy nagy dolgokat mond, ha elmondja, hogy 3,000.000 korona volt kasszájában, melyet kezel. Erre azt felelem, úgy látszik nem bíztak rá többet és csak a kis kézipénztárt kezelte, mert hallottuk magától a tanú úrtól, hogy a miniszterelnökségen is kezeltettek pénzek, hiszen a Kazár-féle 2,825.000 korona csak oda juthatott; hallottuk Fejérváry Imre báró úrtól, hogy Kazár Adolf úr is teljesített fizetéseket, ennek következtében az a helyzet, hogy volt egy kis kézipénztár, ezt rábízták Rainer úrra és egy nagyobb pénztár, mely a miniszterelnökségen kezeltetett, ezt Kazár úrra bízták. Tanú úrnak köszönhetjük különben nagybecsű leírását a választási szervezetnek, mely Magyarország adminisztrációjának és a választásoknak testvérösszeforrottságát mutatta be és ahol a miniszterelnökségi államtitkár mint referens szerepel választási ügyekben a munkapártnál.

Rendelkezési alapról itt beszélni nem lehet, mert a tanú úr azt mondta, hogy olt kezeltek a miniszterelnökségen és úgy tett, mintha nem tudna, — pedig kiválóan műveit férfiúnak mutatkozott, — hogy a rendelkezési alap egy költségvetésileg megszavazott összeg. A legális rendelkezési alap évi 400.000 korona, amelyről nem tartozik számot adni a miniszterelnök, ez a rendelkezési alap tényleg hivatalos titok, mert ha egyszer a törvény megadja a kedvezményi a miniszterelnöknek, hogy

arról nem tartozik elszámolni, akkor ennek országos törvény állja útját. De nem erről van szó, hanem egy illegitim rendelkezési panamakép kezelt 2,825.000 koronáról, nem mondhatom, hogy rendelkezési alap, nem csempészhetem be ezt a szót, ez egyszerűen egy illegitim összeg, amely minden jog és törvény nélkül kezeltetett a miniszterelnökségen és ez épp oly dolog, mintha közhivatalnok szerelmi ügyeit bonyolítaná le a miniszterelnökségen, — ezt meg lehet csinálni, csak nem illik és nem tartozik a hivatalos funkciók közé. Tehát a 2,825.000 koronának a kezelése nem rendelkezési alap, egyszerűen panamapénzeknek kezelése, hivatalos közegeknek a felhasználásával. Ha tehát az céloztatott, hogy a kis kézi pénztár ügyével úgy állíttassék be a dolog, hogy a 2,825.000 korona nem folyt be a pártkasszába, ezt a célt nem érték el, mert hiszen a Kazár-féle nyugtának léte önmagában bizonyítja, hogy ez az összeg hivatalos közegek által kezeltetett és hivatalosan befolyt. Hogy ez a zárszámadásban sehol sem szerepel, azt a kir. ügyész úr sem vonja kétségbe, e tekintetben közöttünk kontroverzia nincsen. Ha azonban homály van, én arról nem tehetek, én sehol sem rekesztettem el az igazság útját, ellenben azt a csodálatos módját találjuk meg itt a pervitelnek, hogy a sértett úr, amikor az ő becsületéről és az ő érdekéről van szó és mikor normális viszonyok között minden ember azt mondja, kérlek, engemet mersz gyanúsítani?, lessék, itt vannak a szekrényeim, nyissatok ki minden ajtót, keressetek, én állom nyugodtan, ehelyett azt mondja az igen tisztelt sértett úr, hogy az ő élete a becsület nyitott könyve és mikor lapozni akarom a könyvet, leragaszt egy pár lapot; eltiltja Kazár Adolfnak, hogy vallomást tegyen azon cím alatt, hogy hivatali titok, eltiltja Jeszenszky urat, hogy hivatalos vallomást tegyen azon cím alatt, hogy hivatalos titok, holott nyilatkozatokat akart deponálni, mint ahogy Rainer itt deponálta csomagjait Khuen-Héderváry Károly és meg nem nevezett ellenzéki képviselők ellen. A pervitel ez a módja ismét legjobb bizonyíték ahhoz, ha valahol állt hiány, az egyszerűen azon bűnös tevékenységből származik, hogy az igazság kiderítésében bennünket megakadályoznak, vigyáznak, nehogy megtudjuk teljesen a valót; de célt nem érnek, mert nekünk nincs szükségünk Jeszenszkyre, Kazárra, ezek csak a sértett úr komoly igazságkeresésének bizonyítékai amikor a magyar miniszterelnök úr becsületének kérdésében állami tisztviselők a hivatali titok alól fel nem mentetnek. Pongrácz Vince fel lett mentve, ő kész számításokkal állt elő, hogy a bank csak 300-000 koronát nyert évenként, szegény bank, pedig kiszámítottam, hogy csak a zsákokon 200.000 koronát nyert, úgy, hogy a tanú nagyon hamar zsákutcába került, A fénytannak nem szabad idejönni, csak azoknak kell leadni az adatokat, akik információképen előre a vád tisztelt képviselője számára adatokat adtak, számításokat csináltak. Pongrácz Vince úr nem arra hivatott,

de ha azt mondja, hogy 300.000 koronát nyert a bank, kacagató, mert ha a 25 millió fedezetlen hitelt csak 5%-kal számítom, az is már 1,025.000 koronát jelent. Előre elkészített, precíz, hónapokon keresztül folyó szakvéleményeket adnak le, de Kazárnak a száját nem szabad kinyitnia, Jesszenszkynek nem szabad szólnia.

Az, hogy ezek a pénzek mire fordítottak, ebben az ügyben jóformán irreleváns, hogy ezek a választási célra fordítottak-e, hogy ezek befolytak-e Rainer úr kézipénztárába, vagy máshova, a tény, hogy üzletszerzések ellenértékeképpen adtak, tény, hogy befolytak — nyugták vannak erről, — hogy ezek a miniszter szabad rendelkezésére állottak, tény, hogy a Lukács Lászlóval való megállapodás alapján fizetettek, az már, hogy hogyan és miként használták fel a választásoknál, ez oly részletkérdés, amely minket nem is érdekel.

Hogy ha nem igazoltam volna is, aminthogy megtörtént, hogy ezek a szóbanforgó pénzek határozottan az állammal kötött szerződések és egyezségek ellenértékeképpen adtak, ha nem igazoltam volna, hogy ez a Lukács Lászlóval történt megegyezés alapján következett be és ketten állapodtak meg Elek Pállal pontról pontra, az ugyebár kétségtelen, hogy Lukács László úr tudomással bírt arról, hogy az állammal állandó szerződéses viszonyban álló, 1910-ben lejárt szerződésekkel bíró Magyar Bank ezeket a szóbanforgó összegeket szabad rendelkezésre mint diszkrét kiadásokat a maga bankjában elkönyvelve és elszámolva adta. Ez is elég a panamának igazolásához; *egy az állammal szerződéses viszonyban álló vállalattól a kormány semmit sem fogadhat el, ha egy kormány ilyen vállalattól ajándékot fogad el, erkölcsstelen cselekedetet miivel; az állammal kötött állandó szerződés szakadatlan ellenőrzést kíván meg és ha a miniszter tud arról, hogy egy ilyen vállalat, amely az állammal szerződéses viszonyban van, ajándékokat és pénzeket ad, úgy mint a kir. főügyész úr mondja, politikai szerelemből, a miniszter el nem tűrheti, mert csak érdektelen embertől fogadhat el ajándékot.* Én azt hiszem, hogy a kir. főügyész úr nem fogad el ajándékot olyan embertől, akinek ügyében a vádhatóságot kell képviselnie, nem hiszem, hogy akadna egész Magyarországon olyan aljárásbíró, aki hajlandó volna ajándékot elfogadni attól az embertől, akinek ügyében ítélezik. Tisztességtelen és erkölcsstelen dolog, ha egy kormányfő, akinek a minisztériuma a sószerződés révén tíz évi összeköttetésbe kerül a Magyar Bankkal, annak tudásával 4 és fél milliót felülhaladó összegnek a pártkasszába való ajándékozását eltűri. Maga ez a tudomás is elegendő a panamaság vádjának igazolására, kétszeresen panamaság az, ha annak a társaságnak lejárt szerződéseinek vannak és a pénzek a szerződések meghosszabbításának idejében adatnak. Én olyan aljárásbíró, kishivatalnokot nem ismerek, aki képes volna erre, csakis a sértett úr volt erre ké-

pes. Szemfogatva azt mondani, nincs bizonyítva a nexus és a panama, nem lehet; oly csodálatos módon van beigazolva, amint fájdalom, más esetben beigazolni nem lehet, mert hisz a panama cinkosságot teremt s csak a kis panama derül ki; ha valaki 10 forintot ad valakinek, mert a váltópénz csörög, de a nagy bankok nesztelenül suhannak. Ugyebár, mikor egy államférfiú tudja azt, hogy négy és félmilliót felülhaladó összeget ad egy bank, melynek alaptőkéje 25 millió korona, akkor azt is kell tudnia, hogy ezt nem lehet tisztességesen elkönyvelnie, hogy ezt csak hamisításokkal, álcímletekkel lehet elkönyvelni. Odasülyedjünk, hogy azt tegyük kötelességükké az államférfiaknak, hogy ilyenkor hallgassanak, mert nincs közjegyzői okirat, hogy szerződéses ellenértékképpen adatott a pénz? Szabad nekem ilyen pénzt elfogadnom, amelyről tudom, hogy az csak könyvhamisítással, csak álügyletek útján juthat el hozzám. Nem az a kötelessége egy államférfiúnak, egy kormányzó embernek, ha ilyenről tudomása van a pénzügyek vezetőjének, nem kötelessége-e, hogy agyonverje azt a bankot, amely nemzeti ajándékokat és hazafias áldozatokat mer hozni a bank pénzéből? Hát vajjon a morál szempontjából foghatjuk-e fel a pénzügyeket úgy, hogy ott teljesen szabad csinálni mindent s éppen a pénzügyminiszternek szabad tiltakozás nélkül ilyen pénzeket elfogadni, amelyeknek nemcsak az eredetével van tisztában, hanem azzal is, hogy ez csak palástolás útján, csak bünyösen könyvelhető el? Hát egy pénzügyminiszter, aki ilyeneket tudva, ezeket a pénzeket elfogadja, már ezért magáért nem érdemli meg, hogy panamistának nevezzék?

Tekintetes kir. Törvényszék! Még súlyosabb

A kincstár a Magyar Bank Hirdetvényese

lesz azonban ez az eset azáltal, — és itt esik be a vád a maga kelepcéjébe, — hogy amint itt Ottlik államtitkár úrtól hallottuk, de amint az köztudomású is, a *Magyar Bank részvényei közül 5000 darab az államkincstáré*. A tanú úr, mint sértő feltevést utasította vissza, hogy ő az állam szuverenitását képviseli és kijelentette, hogy az állam anyagi érdekeit képviseli a bankban, az 5000 darab részvény, amely az államé, állami vagyont képez. Most kezd a helyzet súlyossá válni. A bank egyik részvényese a magyar állam 5000 darab részvény erejéig, névértékben 2,000.000, árfolyam értékben 3,000.000 korona erejéig. Azt mondja a vád, hogy a 4,800.000 koronát választási célokra adták üzleti ellenérték nélkül, nem a szerződések megkötéseért. *Akkor meglopták a magyar államot az 5000 darab részvény erejéig*. Erre kérek feleletet, igaz-e ez, vagy nem. Ha nincs ellenérték, akkor attól a banktól, amelynek a magyar állam egyik részvényese, elfogadni négy és félmillió K-át, ez az állam vagyonának elvonása. Mert ezen 5000 drb részvényre esik annak 4 ½ millió K-át kitevő összegnek aránylagos része és hogy ha az ellenérték nincs meg, ha az nem a szerződések

megkötésére adatott, akkor ez a részvényesekkel szemben hűtlen kezelés és sikkasztás és így *a főrésztvényessel, az állammal szemben is hűtlen kezelés és sikkasztás*, tudomásával a pénzügyminiszter úrnak, mert hiszen azt a vád sem vonja kétségbe, hogy a sértett úr nagyon jól tudta, hogy ezt a négy és fél millió koronát befizették. Itt esik tehát bele a vád a maga kelepccéjébe, mikor görcsösen ragaszkodik ahhoz, hogy itt nincs ellenérték, hogy itt hazafiságról és szerelemről van szó. *Hát ha hazafiságról van szó, akkor itt van a hűtlen kezelés, a sikkasztás az államkincstárral szemben, 5000 darab részvény erejéig.*

Tekintetes kir. Törvényszék! Arról szóltam **A mételey terjedése** miféle romboló hatása van annak, ha az állammal állandóan szerződéses viszonyban álló vállalatnál a kormány bármilyen célra pénzt fogad el. Romboló hatása van azért, mert hiszen a tisztviselői kart, amely becsületesen és kevés fizetésért dolgozik, az ilyen dolog valósággal demoralizálja. *Az a tisztviselő, aki ilyeneket tud azokról, akiktől az ő élete és halála függ, aki ilyen bizalmas, egészen a bizalmi letétig bizalmaskodó viszonyba jut a feletteseivel, az a tisztviselő meginog és eltelve a legbecsületesebb szándékkal, amikor arról van szó, hogy ennek a társaságnak az ügyeit intézze és ellenőrizze, mindig abban a tudatban van, hogy egy kormányval barátságos lábbon álló társaság ügyeinek elintézéséről van szó. Hány ilyen elvérezése a meggyőződéseknak, az elveknak, hány ilyen apró kis mártíromság játszódik le a hivatalok szűk helyiségeiben, amelyekről mi nem tudunk sohasem. A tisztviselőknak mennyi szenvedése, a meggyőződésnek, az igaz felfogásnak mennyi megnyomorítása, amiről sohasem juthat el hozzánk panasz és jajszó, mert hiszen a hivatalos titok lakatot ver azok szájára, akik ezt a mártíromságot szenvedik. Éppen azért van irtózatoss közéleti veszély abban, ha az állam, amelynek tiszta, becsületes úton kell haladnia, az állam és a kormányzat olyan pénzeket fogadhatnak el, amelyek szennyes eredetűek, amelyek csak álcímletek és álügyletek alapján könyvelhetők el s amelyek olyan időben adatnak, amikor szerződések éppen lejáráóban vannak.*

Szó volt arról, mennyiben szavahihető Elek Pál előadása. E perbe tartozik tehát, hogy szóvá tegyem, mennyiben szavahihető a sértett úr előadása. A sértett úr nem jelent meg a főtárgyaláson, annak következtében csak az a felvilágosítása és nyilatkozata áll rendelkezésre, amelyhez minden polgár hozzáférhet, az a beszéd, amely ebben az ügyben 1913 február 24-én a képviselőházban tartatott. Sértett személyes megjelenésének hiányában ezt kell, mint az ő nyilatkozatát a magam részéről elfogadnom. Nos, hát ebben a beszédben azt mondotta a sértett úr, hogy: „Azt mondják a vádlók, — a három gróf úr, aki aláírta ezt a nyilatkozatot,

Lukács szavahihetősége

— hogy vannak nyugták a banknál, amelyek bizonyítják ezeket az általuk felállított tényeket. Bocsánatot kérek, én kétségbe vonom, hogy volnának ilyen nyugták és én azt hiszem, hogy igen nagy zavarba jönnének az illető urak, ha valaki kényszeritené őket, hogy ezeket a nyugtákat mutassák be.” Tekintetes kir. Törvényszék! *A sértett úr az ország színe előtt kétségbe vonta, hogy volnának ilyen nyugták.* Én azt hiszem, hogy ma már túlhaladott álláspont erről beszélni. Hiszen itt a tanúk eskü alatt vallották, hogy Kazár Adolf nyugtáját nemcsak látták, hanem kezükben tartották. De itt az a passzus fordul elő, hogy a banknál volnának nyugták. Hát a banknál, amint hallottuk, nincsenek ilyen nyugták. Íme, így kíséreltetik meg mindenkor a közvélemény megtévesztése. Hallottuk Károlyi Imre gróf úrtól, hogy Elek Pálnál voltak a nyugták, aki természetesen becsületének védelmére a fedező okiratokat magához vette s Károlyi Imre gróf úr azt mondotta, hogy mikor utoljára beszélt Elek Pállal, Elek azt mondta, hogy a nyugták még nála vannak. Tehát valószínűleg bizonyult az az állítás, hogy ilyen nyugták nem volnának. De az a passzusa a beszédnek, hogy nagy zavarban volnának az illető urak, ha fel kellene mutatniok az illető nyugtákat, ez igaz. Tényleg, nyugtákat nem tudnának felmutatni, de Elek Pál úr fel tudná mutatni, mert Károlyi Imre gróf úr előadása szerint a nyugták nála voltak és nála vannak.

Íme tehát az első pont, amelyben eskü alatti vallomások és a főtárgyaláson kiderített tények megcáfolták a miniszterelnök előadását. A második pont a Paduch-féle 500.000 koronának a dolga. Erre vonatkozólag a miniszterelnök a következőket mondotta február 24-iki beszédében: „Hallottam egy tényt, hogy volna egy nyugta, hogy láttak volna egy nyugtát, amelyet a pénzügyminisztérium segédhivatali főigazgatója állított ki s amely 500.000 koronáról szól. Erről van tudomásom, ezt igenis elismerem, igenis, a Magyar Bank egy alkalomból egy más üzletből kifolyólag deponált a pénzügyminisztériumban 500.000 koronát, ami nem éppen ritkaság a pénzügyminisztérium kezelésében. Csakhogy az illető, aki ezt a nyugtát látta, ha egy kicsit lelkiismeretesebben utána járt volna a dolognak, meggyőződhetett volna arról, hogy ez az 500.000 korona a banknak visszafizettetett és erről a még 1911-ről kelt elismervény ott van a törvényszéki iratok között.”

Tudjuk Vajda Imre vallomásából, tudjuk a kihallgatott rehabilitáló urak vallomásából, de tudjuk főképen Paduch József vallomásából, hogy ez az állítás ismét nem felel meg a tényeknek. A Magyar Bank egy üzletből kifolyólag nem deponált semmit, Székely Ferenc vezérigazgató úr maga is előadta, hogy semmilyen üzletről tudomása nincs, semmiféle üzlet révén nem deponállak 500.000 K-t. Ami pedig azt illeti, hogy ez az 500.000 K visszafizettetett, ez az állítás sem felel meg a valósnak. Paduch József vallomásából kiderül, hogy 200.000 korona az

akkori pénzügyminiszter és jelenlegi miniszterelnök úr egyenes utasítására jutott át a miniszterelnökséghez és fizettetett Skerlecz tanácsos úr kezéhez. Tehát nem áll az, hogy az visszafizettetett, Székely Ferenc vallomásából pedig kiderült, — itt hosszas habozás, ingadozás és hallgatás után végre elmondta, — hogy a 200.000 korona soha a bankhoz vissza nem jött. Elszámolásnak nevezték ők a 200.000 koronának elismerését, ami egy 1911. végéről datált iratban foglaltatott, de tudjuk már, hogy ezeknek az iratoknak a dátuma irreleváns, ott dátumoznak, ahol jól esik, itt a dolog eltussolásáról volt szó. Székely Ferenc vezérigazgató úr bevallotta azt, hogy ez a 200.000 korona nem jött vissza a bankhoz, nem is számoltatott el. Azt mondta, meggyőződött arról, hogy ez nem jár vissza a banknak. Ismét egy okirattal van tehát dolgunk, amely hamis okirat, tartalmilag valótlan, a vád részéről becsatolt azon okirat, amely 1911. decemberéről szól, amelyben az foglaltatik, hogy egy elszámolás történt, tartalmilag hamis és valótlan. A vezérigazgató úr saját maga mondta, hogy nem történt elszámolás. Nem tudta megmondani azt az ellenértéket, amelynek ellenében a bank a 200.000 koronáról lemondott, végül csak annyit mondott — néni akartam a kínos dolgot tovább feszegetni —, hogy a 200.000 korona a bankhoz vissza nem jutott, mert hivatali elődjének előadásából vagy feljegyzéseiből azt a meggyőződést merítette, hogy az nem jár vissza a banknak.

Tehát ismét valótlan, nem felel meg a tényeknek az az előadás, hogy az 500.000 korona visszafizettetett volna a banknak, amint azt az 1913. február 24-iki beszéd mondja. A tanúk eskü alatti vallomásával és okirattal van beigazolva, hogy ezek az állítások nem felelnek meg a valóságnak. Bizonyítva van Zichy János gróf úr tanúvallomásával az is, hogy a vádlott miniszterelnök úr ő előtte a Paduch-féle 500.000 koronára nézve eleinte azt állította, hogy az az Elek Pál főrendiházi tagságának megszerzésére lefizetett bizalmi letét és hogy csak később, mikor ezt a beszédet elmondani jónak látta, mikor a bank részéről már megkapta azt a hamis tartalmú okiratot, amelyben a megtörtént elszámolásról van szó, akkor állította azt, hogy egy legális üzletről van szó, amelynek mibenlétéről azonban senki sem tud, mert hiszen legális üzletek depóinak kezelésére nem Paduch József van hivatva, nem az ő egyszerű Wertheim-szekrénye van hivatva arra, hogy ott tartson bankókat, — anélkül, hogy takaréka is tenné azokat, tehát a biztonság szempontjából a kamatoztatásukról is lemond, — ezek a valódi legális, tisztességes letétek nem az irodaigazgatók által kezeltetnek, azoknak a pénzkezelésre semmiféle felhatalmazásuk nincs.

Tehát *ha a szavahihetőségről van szó*, tekintetes kir. Törvényszék, *íme a két legfontosabb pontban a lefolytatott főtárgyalás beigazolta azt, hogy a sértett úrnak az ország színe előtt tartott előadása a tényeknek*

nem felel meg, a tanúk eskü alatti vallomásai rációfoltak az ő előadására.

**A kincstár
megkárosítása**

Arról kell már most szólnom, a királyi főügyész úr beállítása után, hogy mindezek az üzletek nem jártak semmiféle megkárosításával sem az államnak, sem másnak, arról kell szólanom, hogy az egyes üzletekre vonatkozólag mennyiben felel meg a valóságnak a királyi főügyész úr beállítása. Én már a tárgyalás elején azt az álláspontot foglaltam el, hogy az a körülmény, hogy jó-e, vagy rossz-e egy szerződés, itt egyáltalában nem vitatható, nem tárgyalható, az nagyrészt szakértői kérdés. Szóljunk csak először a sószerződésről. A sószerződés a vád álláspontja szerint végtelenül előnyös az államra nézve. Lehet. Azonban a Magyar Bank üzleteinek az alapja, a Magyar Bank nagyságának a kezdete a sószerződés. Kétségtelen, a felolvasott okiratokból kiderül, hogy a Magyar Bankkal 1900-ban kötött sószerződés 1910-re fel volt mondva, kétségtelen, hogy a koalíciós kormány az önkezelés álláspontján állott, legrosszabb esetben a nyilvános árlejtés iratott volna ki. Ha tehát kéri a hasznot és az összeköttetést, az első haszon a nyilvános árlejtés elmaradása, a második a szerződés meghosszabbítása. Ha a sószerződésről beszélünk, akkor igen jelentékeny szerepet játszik ezen ügyben a részvénytársaságnak 1905. évi beadványa, amely felolvastatott, amelyben kéri a fedezetlen hitelnek 12 millió koronára való felemelését és ennek ellenében felajánlja összes berendezéseit, — amelyeket csodák csodája akkor még összesen 800.000 koronára értékelt, de azok értéke Pongrácz Vince báró tanú úr előadásában már nagyon avanszírozott, — dacára ennek, nem tudta megkapni a sószerződés meghosszabbítását, még a darabontkormány sem volt erre hajlandó. *Hogyan történt malmost az, hogy amikor a társaság hajlandó volt ugyanazokat az előnyöket biztosítani az államnak, átadni a berendezéseit a 12 millió korona fedezetlen hitel ellenében, hogy akkor azután a megkötött új szerződésben a banknak engedélyezett fedezetlen hitel 5 millió koronáról egyszerre felemeltetik 25 millió koronára?* Amit 12 millió korona fedezetlen hitel ellenében akart a bank adni, azt most 25 millió korona ellenében adja, — a 4 millió és néhány százezer korona lefizetése után. Érdekes, hogy a szerződés folyton javul. Még a május havában megtartott minisztertanácson sem szerepel a 25 millió korona fedezetlen hitel, hanem az a szerződésbe íratik bele. 1910. májusában tartatik egy minisztertanács. A minisztertanács elhatározza, hogy a Magyar Bankkal köti meg a szerződést, mellőzi a nyilvános árlejtést, pedig nem volt semmiféle kényszerhelyzetben, mert hiszen Pongrácz Vince báró tanú úrnak köszönhetjük a nagybecsű felvilágosítást, hogy Wekerle Sándor, akiről különben igen lesújtóig nyilatkozott s aki kétségtelenül nagyon

szenvedni fog emiatt, berendezkedett már előre, hogy állami önkezelésbe fogja venni a jövedéket. Nem volt tehát semmiféle kényszerhelyzet, legkevesébbé volt kényszerhelyzet a nyilvános árlejtésnek a ki-maradására, mert erre legalább három havi ideje volt a kormánynak. Ebben az időben kapta meg az árlejtés mellőzésével a sószerződésnek 1920-ig való meghosszabbítását a Magyar Bank, miután előbb ezek a hatalmas összegek diszkrét kiadások címén lefizették.

Azt hiszem, tekintetes királyi Törvényszék, az összekötetés világos. És amikor a méltóságos Elnök úr feltette itt Pongrácz báró tanú úrhoz azt a kérdést, hogy hát az a bank, amely kamat nélkül kap 25 millió koronát, amelynek joga van 10 hónapon keresztül adósnak maradni 25 millió korona erejéig fedezet nélkül, amely kamat nélkül hitelbe kapja a sót, az a bank nincs-e korlátozva a közvetítő kereskedőkkel szemben vagy a vevőkkel szemben a kamatláb felszámításában, akkor egész derűs mosolylyal jelentette ki Pongrácz Vince báró úr, hogy ez a kommersziális szabadságra van hagyva, hogy ez a kamatláb teljesen szabadon járjál, olyan magasságra emelkedhetik, amint a Magyar Banknak tetszik. Amikor a közbenső kereskedelemnek vagy a nagyobb fogyasztóknak semmi védelmük nincs, amikor ők, a bank, kamat nélkül kapnak 25 millió koronát, ellenben akkora kamatot számíthatnak kommittenseikkel szemben, amint nekik jól esik, világos, hogy szédületes kedvezmény adatott a banknak, szemben a régi szerződés 5 millió korona fedezetlen hitelével, mert az ötszöröse, 25 millió koronára felemelt fedezetlen hitel egyedül biztosítja a bank számára azt a kedvező helyzetet, hogy ezen 25 millió korona fedezetlen hitelnek megfelelő összeget más üzleteibe fektetheti bele. Tehát kétszer nyer. Egyszer nyer azzal, hogy erre az összegre szüksége nincs, azt más üzleteibe befektetheti, tehát jobban kibontakozhatnak, jobban fejlődhetnek, másfelől kommitenseitől annyi kamatot szedhet a kamat nélkül kapott áru után, amennyi kamatot szedni éppen kedve telik. Ez 5%-kal számítva is 1,250.000 koronát jelent, de azt hiszem, hogy igen szerény kamatláb mellett maradtam és valószínűleg kissé magasabb lesz a Magyar Bank által felszámított kamat. Ezek után mulatni lehet azon, ha egy miniszteri tisztviselőt állítanak ide, aki kiszámítja, hogy a Magyar Bank csak 300.000 koronát nyer, amikor, mint látjuk, 5% mellett is 1,250.000 korona a nyeresége.

De hol vannak még az üzlet egyéb részei, az egyéb nyereség, amikor itt a hulladékok, a melléktermények is akkorák, mint már voltain bátor bebizonyítani és amint azt Pongrácz Vince báró tanú úr is elismerte, hogy *pusztán a zsákkölcsönzéséből évi 200.000 koronát nyer a Magyar Bank*, 86%-ot a Magyar Textilgyárosok beadványának adatai szerint, amely beadvány létéről a tanú úr itt vallott és vallotta azt is, hogy ez a zsák még mindig telhetetlen zsák, hogy a Magyar Textilgyárosok kérelme

még mindig nincs elintézve. Hogy miért, azt a tanú úr nem tudta megmondani, mert hiszen ezt a zsákkérdést én dobtam oda és erre a zsákbarvarásra nem voltak elkészülve.

Tekintetes kir. Törvényszék! Ahol egy üzletnek a mellékterméke is ilyen horribilis összeget jelent, ahol azután ez a társaság úgy kezelte a lefizetett pénzek alapján, hogy hiába írja alá ott magát Lukács György valószínű belső titkos tanácsos, — dacára a vezetéknevazonosságának, — hiába írja oda nevét Fürst Bertalan, hiába az összes textilgyárosok, nincs irgalom és nincs kegyelem, a beadvány, amely nyomban a szerződés meghosszabbítása után adatott be, a mai napig elintézve nincs, ott a magyar gyárosok hiába panaszkodnak és jajgatnak, mert ők a Magyar Bankkal szemben épp úgy nem találnak igazságot, amint nem találtak igazságot az akkor panaszkodó és jajgató magyarok II. Endre idejéig, amíg a sóhivatalokat ki nem vették bizonyos kezekből.

A sószerződés kérdésében nekem felesleges soká bizonyítanom, hogy a bank milyen előnyökhöz jutott, hogy az államkincstár mennyire károsodott. Ezt én számszerűen nem tudom igazolni. Az államkincstár károsodását nem is számszerűen kell kimutatni, mert ez a károsodás mérhetetlen összegekig terjed.

Hisz ott méltóztatnak találni az iratok között éppen a vádloznak, mint akkori államtitkárnak előterjesztését az ellenőrzés és a kezelés szigorítására nézve. Ha én mint tisztviselő az ilyen ellenőrzésnél csak pislantok egy kicsit és az egyik szememet behunyom, az már pénzügyekben verődik le. És egy ilyen szerződés, amely bűnbán fogantatott, amely panamapénzek alapján keletkezett, egy ilyen szerződés tíz évre magában hordja a további bünt; az ilyen összeköttetés megfertőz mindenkit, aki az ellenőrzésre van hivatva és éppen ebben van az irtózatossá válás, éppen ebben van a rettenetes erkölcsi romlás. Éppen ezért a *köztisztviselőknek érdeke, hogy ezt a sebet kiégessük az állam testéből, hogy soha ne lehessen társaság, amely hetvenkedve, büszkén és dacosan léphessen be egy állami ellenőrző hivatalba, mondván, „én megfizettem a gazdádat, hát akkor te, mint cseléd, ne merj velem szemben a szigorú jog álláspontjára helyezkedni.”*

A sószerződéssel végeztem. Hiszen oly sokat foglalkoztunk vele, oly túlságosan mentünk bele a részletekbe, hogy én csak feleslegesen beszélek, amikor még tovább bizonyítom a már világosan bebizonyított tényeket.

A leg súlyosabb dolog, amely az államkincstár egyenes, közvetlen megkárosításának leegyszerűsített, legkézzelfoghatóbb bizonyítéka, a refakcia-egyezség dolga.

Azt hiszem, a részletekről nem kell szólanom, bizonyítási indítványomban már megtettem. A dolgoknak az a lényege, hogy a Magyar

**A refakcia
egyezség**

Banknak és a fiumei fiókjának volt egy szerződése, amelyben bizonyos feltételek mellett minimális évi 40.000 korona és maximális évi 400.000 korona átalányra volt igénye. A felolvasott iratokból kiténik, hogy a fiumei kereskedelmi bank tiltott szállítmányozási ügylettel foglalkozott jóllehet maga a szerződés is kimondotta, hogy ha ez csak egyetlen egy esetben is rábizonyul a társaságra, ez a szerződés megszüntetését vonja maga után. A szerződés felbontatott és a bank előbb megállapítási keresetet indított annak kimondása céljából, hogy az államvasutak tartoznak legalább is olyan értékű kedvezményeket biztosítani számára, mint amilyenek az egyezményben, a szerződésben kimondottak. Ezt a keresetet a bank az összes fórumokon elvesztette. Beadta azután a kártérítési keresetet, amelyben rögtön pályázik a maximumra, mert két esztendő maximális átalánya után 800.000 korona erejéig indít kártérítési keresetet a budapesti kereskedelmi- és váltótörvényszéknél. Az első fokon a bank a limine elutasítatik, a törvényszék kimondja, hogy ezek a kedvezmények a berni egyezménybe ütköznek, turpis causa van, ennek következtében semmiféle igény nem érvényesíthető. Az ítéletábla kimondja, hogy nincs turpis causa, tessék érdemben tárgyalni. *A táblának ezt az ítéletét az államvasutak nem fellebbezik meg. Ez az első meglepő teng ebben az ügyben.* Ezért a csekélységért nem tartották érdemesnek, hogy a kúriát felkeressék. Már most folyik a per évi 400.000 korona elmaradt haszonért és úgy állítják be a kérdést, hogy időközben a per nagyon rosszul állt, tehát itt borzasztó jó üzletet csináltak az államvasutak, amikor az évi 400.000 korona helyett fizettek 1,825.000 koronát. (Derültség). Azt, hogy a fiumei bank ügyleteket csinált, tiltott fiktív előlegezési ügyletekkel foglalkozott, bebizonyította Herzfeld Frigyes és Weisz Károly vallomása, beigazolta a szakértő is, aki kimutatta, hogy valahányszor a fiumei bank a behozatali társaságnak, amely az ő alapítása volt, előlegezett, ugyanakkor a behozatali társaság ugyanolyan összegnek megfelelő takarékpénztári betétet helyezett el a bankban és így könyvelgettek ők tur és retur, anélkül, hogy a valóságos előlegezési ügylet csakugyan megkötöttet volna.

Egyebekben pedig a miniszteri értekezletről szóló jegyzőkönyv, amelyet itt felolvastak, tanúskodik arról, hogy a társaság maga is elismerte, hogy a fiumei raktárak illegitim, meg nem érdemelt haszonhoz juttatták, így állott tehát ez a per, amely egyáltalán nem volt veszített ügy, hiszen három fórum állott még előttünk. Egyáltalán nem volt bizonyos, hogy a magyar bíróság, amikor ilyen büntetőjogilag is üldözhető csalással áll szemben, ahol az államvasutakat fiktív ügyletekkel félrevezetik, megcsalják, egyetlen fillérhez is hozzájuttatja a fiumei kereskedelmi bankot, illetve a Magyar Bankot.

Ilyen körülmények között kötötték meg az egyezséget 1910. májusban, a gyönyörű májusban. Ebben az egyezségben az államvasutak

kiegyeznék 1,825.000 koronára, amely húsz éven át fizetendő 5%-os részletekben fizetendő. Itt elsősorban is Vajda Imre vallomásából megállapítható, hogy az 5%-os kamatozás mellett való részletfizetés a bank szempontjából nem jelent veszteséget, mert a bank ezt önmagánál egyszerűen eszkömpálja. Mi történt már most? A miniszteri értekezet, amint ez Szierényi Józsefnek, mint közvetlen tanúnak vallomásából kiderült, foglalkozván ezzel az ügyvel, tudomásul vette, hogy az intézet összes igényeinek kielégítésére 1,200.000 koronát, majd 900.000 koronát hajlandó elfogadni. Az értekezet jegyzőkönyvének vonatkozó része azt mondja, hogy (olvassa): „elismervén az intézet azt a tényt, hogy az évenként átalány címén elért 200.000 korona átalányban a fumei rak-tárak illegitim jövedelme is befoglaltatik, követelését évi 150.000 koronára, tehát 900.000 koronára szállította le.” És ha itt méltóztatik azt mondani, hogy az időközben felszaporodott kamatok következtében ez több, akkor azt mondom, hogy tessék hozzászámítani a kamatokat, a legszigorúbb kamatokat, de még így sem fog kijönni soha az 1,825.000 korona.

Tudjuk, hogy ennél a dolognál mi történt. Vajda Imre kihallgatásával kétségtelenné vált, hogy *ezt az egyezséget az állami kincstárnak egyenes megkárosításával kötötték*, hogy Elek Pálnak Lukács Lászlóval történt megállapodása után az 1,825.000 koronát nyomban eszkömpíátják, ennek az összegnek túlnyomó nagy része nem marad meg a banknál, hanem szabad rendelkezésre hivatalos közegeknek adatik át. Vajda beismerte, hogy az ő közreműködésével kötöttek egy álügyletet az egyik üzletbaráttal, a követelést eladták 600.000 koronáért. *A bank könyveiben tehát ennek következtében mint befolyt összeg csak az 600.000 korona es a költségek szerepelhetnek, ellenben az 1,825-000 koronának többi része kifizettetik fiktive az üzletbarátnak a könyvelés terén, a valóságban azonban kifizettetik hivatalos állami közegek kezéhez.*

Hát mi ez? Nem-e tudatos megkárosítása az államkincstárnak? Hát kell nekem azt bizonyítanom, hogy annak a banknak nagyon mindegy az, hogy ő csak összesen 600.000 koronát kap, a többi pedig megmarad az államvasutaknál, vagy pedig kap 1,825.000 koronát, ie ebből csak 600.000 koronát tarthat meg? Hiszen itt egyenesen az államvasutak által fizetett és nyomban eszkömpált — mert kamatozás volt kikötte — összegekből vonatik el a 600.000 koronán felüli összeg, azaz több mint 1,200.000 korona!

A romlottságnak és az erkölcstelenségnek olyan hatalmas bizonyítéka ez, amelynél erősebbet nem lehet produkálni, amelynél határozottabb, amelynél nyilvánvalóbb, kézzelfoghatóbb bizonyítékot nem adhatok arra, hogy ebben az esetben az államvasutaknak a pénze ván-

dorolt el a bankon keresztül miniszteri közegekhez, Lukács László akkori pénzügyminiszterrel történt megbeszélés alapján.

Hát itt is beszéljünk még tovább a kárról? Itt is beszéljünk még arról, hogy van-e kár, vagy nincs? A refakcia-szerződés előzményei mutatják a bűnös összejátszást és ez az álcím, ez az álügylet, az üzletbarátnak az a beállítása, hogy ő 600.000 koronáért megveszi az 1,825.000 koronái: ez oly förtelmes panama, amelyért minálunk gazdaságilag sokkal jobban kifejlődött nemzetek, még Amerikának üzleti alapra fektetett államai is megirigyelhetnek minket, mert ez olyan gyönyörű, oly ragyogó színpompájú panamavirág, mint a Viktoria regia, amely a Nyanza tájékán elterül azokon a csodálatos tavakon.

A refakcia-szerződés ügyében a tényállás világos. Világos a kincstár megkárosítása, világos a pénzeknek az államvasutaktól való elvonása. Világos az is, hogy *aki ezt a megállapodást csinálta, az az államférfiu nagyon jól tudta, hogy ez csak álcímlettel, hamis könyveléssel és álüzletekkel volt elpalástolható és amikor a pénzügyek vezetője a pénzügyek tisztaságának és tiszta kezelésének kellett volna, hogy szigorú és kérlelhetlen őre legyen, ehelyett inkább közreműködött, hogy ilyen ügyletek keletkezzenek és hogy a bank könyveiben ilyen címletek könyvellessenek.*

Tekintetes kir. Törvényszék! Hátra van a harmadik ügy: külkereskedelmi képviselő. Azt hiszem, a bizonyítási eljárás lefolytatása után ezt már rövidre foghatom, Kiderült, hogy a külkereskedelmi képviselőre vonatkozó szerződés ugyancsak 1910. évre volt lejárában. Kiderült, hogy ezt a szerződést a koalíciós kormány nem akarta többé meghosszabbítani és — mint Szerényi József akkori államtitkár úrtól hallottuk — világosan kidobott pénznek tekintette és hogy magában a költségvetési jelentésben is ezt a szándékát nyilvánvalóvá tette. A banknak tehát érdekében állóit, hogy az a szerződés újra fentartassék, amelyet az előző kormány meg akart szüntetni. *És nemcsak sikerült elérnie azt, hogy a szerződés fentartható lett, hanem a 140.000 korona évi szubvenció felemelkedett évi 75.000 koronával, tehát tíz évre 750.000 koronával.* Ez a 750.000 korona, amire vonatkozik Sándor Pál vallomása, aki 800 egynéhány ezer koronáról beszélt körülbelül, ez ugyanezen forrásból származót. Itten mindennütt járnak-kelnek jóhiszemű tisztviselők, a derék Lers államtitkár, aki nem tud a letétekről és felháborodva tiltakozik ellene, mintha ilyen létezett volna; mindnyájan a megcsalt férjnek a szerepét játszzák és csak legutoljára tudják meg, hogy mi történt a hátuk mögött. *Ezekben a dolgokban az állami tisztviselőket lehet a legjobban sajnálni és ne védje velem szemben az ő becsületüket a kir. főügyész úr; én védem*

Külkereskedelmi
képviselő

az ő becsületüket, ha oly gazdáktól akarom őket megszabadítani, akik a hátuk mögött panamákat csinálnak.

Tekintetes kir. Törvényszék! Ebben az esetben tehát íme világos, hogy ismét azon fenyegető veszedelemmel szemben, hogy ez a szerződés elvész, sikerült a banknak kivívnia, hogy nemcsak megmaradt a szerződés további tíz évre, hanem évi 75.000 koronával sikerült a szerződést meg is javítani. Azt mondja a kir. főügyész úr, hogy kérem, csak visszaállítottam a Hegedüs Sándor-féle állapot. Ez azonban nem való. Felolvastuk azt a Hegedüs Sándor-féle szerződést, abban a bankra nézve igen szigorú rendelkezések foglaltatnak. Először ez az összeg a banknak nem adatott át, mint oly átalány, amelylyel nem tartozik elszámolni, hanem ez olyan átalány volt, amelylyel számolni tartozik és amelyet az állam ellenőriz. Másodszer kevesbedett ez az átalány bizonyos arány szerint, amint ezt már felolvastam. Harmadszor az a súlyos kikötés foglaltatott a Hegedüs-féle szerződésben, hogy a bank külföldiekkel csakis a miniszternek külön-külön kikért engedélye alapján köthet egyáltalában üzleteket, míg a mostani szerződésbe át lett véve a Vörös László által kötött szerződésnek az a kikötése, hogy a külföldiekkel is köthető üzlet, csak a magyar vállalatokat előnyben kell részesíteni egyenlő feltételek mellett.

Már most, tekintetes kir. Törvényszék, itt felvettek látszatra bizonyos rendelkezéseket, amelyeket igen komolyan tárgyaltak a tisztviselő urak, hogy a maximális áruösszeg felemeltetik, de itt Lers államtitkár úr egész becsületesen bevallotta, hogy ez a kikötött összeg, amelyre nézve kötelezi magát a társaság, hogy ezentúl nem hat, hanem tizenkét millió korona erejéig tartozik a külkereskedelmet szervezni és üzletek közvetítését felmutatni, hogy ez az összeg csak be nem avatottak számára áll fenn, mert már ezt az összeget, mikor a szerződés lejárt, elérte a bank, úgy, hogy azt az összeget vették be mint maximumot, amelyet a bank már elért. Sok mindenfélét meg kellett tanulnom ebben az ügyben, meg tanultam kis álcímleteket, és megtanultam, hogy mit jelent az a szerződésbe betett látszatkedvezmény. Kiderült Lers államtitkár vallomásaival, hogy ennek jelentősége nincs, már azért sem, mert kedvezőtlen esetben joga van a miniszternek a bankot ezen kötelezettség alól felmenteni. A külkereskedelemről szóló szerződésben beállítottam, mint már röviden jeleztem, hogy ők bizonyos képviselési cégeket tartoznak bankszerűen önállósítani. Ez azonban közös érdek, közös érdeke a banknak és az államnak, mert a banknak az üzletekből ép oly haszna lehet, mint az államnak magának. Az tény, hogy egy oly szerződést, amelyet az előző kormány meg akart szüntetni, nemcsak nem szüntettek meg, hanem a kormány még az eddigi szubvenciót évi 75.000 K-val, tehát összesen 750-000 K-val tíz év alatt fel is emelte. Tény az — ugyancsak Lers államtitkár vallomásának köszönhető, hogy ezt tudjuk —

hogy megkerületett az ipartanács. Az előző kormányok a legapróbb ügyekben a törvénynek azt a rendelkezését, hogy 15.000 K-át felülhaladó szubvenció ügye az ipartanács elé viendő, mindig teljesítették, az előző szerződés is volt az ipartanács előtt, azonban dacára Lers államtitkár fellépésének és véleményezésének, ez az ügy soha az ipartanács elé nem került. Egyebekben pedig Lukács miniszterelnök úrnak azon tanúk által igazolt kijelentése, hogy a többit keressék a kereskedelemügyi minisztériumban, a legekleatásabb és leggyönyörűbb bizonyítéka annak, hogy a kereskedelemügyi minisztérium által adott kedvezéseknek a kezdeményezője, javasolója, megindítója és tudója Lukács László sértett úr volt, mert különben nem utasította volna őket a kereskedelemügyi minisztériumhoz és maradt volna kizárólagosan a sóhivatalnál.

Itt újra és újra visszatér a főügyész úr beszédében is az az érv, amit már ismerünk a sértettnek 1913. évi február 24-iki beszédéből, hogy a választások előtt hogyan történhetett volna meg az, hogy a bank az ő szép szemeikre nekik hitelezzen $4\frac{1}{2}$ milliónál nagyobb összeget, hiszen ők megbukhattak volna a választásnál. De amikor itt van egy szerződés, Vörös Lászlónak a szerződése 1905-ből, amely szerződés a darabont kormány idejéből származik, amely a külkereskedelmi képviselőre vonatkozik, ez a szerződés a Magyar Banknak a Hegedűs Sándorral való egyezményét megváltoztatja, 1910. december 31-ig terjedő hatálylyal; amikor itt van ez a szerződés és amikor tudjuk, hogy a darabontok sohasem választottak, tehát sohasem bukhattak meg választásnál és amikor tudjuk, hogy nem volt még oly kormány Magyarországon, amelynek szerződését a jövőben kormány hatálytalaníthatta volna, mert ezt öfelsége nem engedte meg, — a darabont-kormány összes szerződése mind hatályosak maradtak egytől-egyig —, amikor ezt tudjuk és aktaszerűleg itt van egy ilyen szerződés: akkor a parlamentben be nem avatottak előtt látszatra lehet ilyen dolgokat elmondani, de ezeket itt e helyen megismételni nem lehet. A sószerződés már a májusi minisztertanácsban eldőlt, de hiszen a pusztá kérdés olyan társak között, akik már ismerik egymást, teljesen elegendő, — amikor nem először találkoznak —, a minisztertanácsnál, mikor elhatározta, hogy a Magyar Bank kapja meg árlejtés nélkül a sószerződést, az ügy már eldőlt; alá lelt írva a refakciaegyezség 1910. május 16-án és folytak a tárgyalások a külkereskedelmi képviselőre vonatkozóan is. A kormány nyugodtan megbukhatott volna, a sószerződés a nyakunkon maradhatott volna, mert ez megkötött, akkor irták alá, amikor akarták, nem tudom, hogy aláírták-e szeptember 2-án, fogalmam sincs róla, mert nincs itt az eredeti példány, aláírhatták májusban, amikor jólesett nekik, aláírhatták Lukács bukása esetére is; mert nem úgy van az, hogy ha megbukik a kormány a választáson, akkor másnap elmegy, hanem viszi tovább az ügyeket, aláírja, amit alá akar

írni, tehát a szerződő felek számára mindig megszerezheti azt a megnyugvást, hogy a nevét odairja és a megkötött szerződési ratifikálja, amint a darabont-kormánytól a szerződések egész sokasága megmaradt a koalíciós kormány számára. *Az ilyen kormányok úgy csinálnak, mint a bérbeadó erdőbirtokosok, kívágnak mindent, amit lehet, a következő bérlő aztán bajlódjék, ahogy tud.* E hamis érvekkel tehát ne dolgozzunk, a parlament beleegyezésére nem volt szükség, mert a sószerződést nem a parlament köti meg, hanem maga a kormány, itt a választási esélyek mellékesek voltak, tehát ezek az érvek helyt nem állók.

Mindezekből az esetekből kiderült, hogy igenis dolgunk van illegitim haszonnal, amely nem járt annak, aki kapta, mert a 4½ millió koronát felülhaladó összeghez azoknak, akik megkapták, joguk nem volt. Tehát meg van az illegitim haszon. Meg van az erkölcstelen közéleti cselekedet, vagy abban való részvétel, amely az illetőt ehhez az illegitim vagyoni haszonhoz juttatja, mert hiszen ez erkölcstelenség, még ha a megbeszélést Elek Pál és Lukács László közt figyelmen kívül hagyom is, ez erkölcstelenség önmagában, amikor az állammal szerződéses viszonyban lévő vállalattal, amelyet ellenőriznem kellene, pláne amikor annak lejárnak a szerződésai, 4½ millió baksipénzeket elfogadok. Megvan tehát az erkölcstelen cselekedet és megvan a mások megkárosítása vagy a köz megkárosítása, mert *vasdilemma, amelyből kimenekülni nem lehet, hogy vagy ellenérték nélkül adott ajándék ez és akkor a részvényeseket csalták meg és vagyonukat sikkasztották el, tehát megvan a más, akinek kárt csináltak, vagy pedig ellenérték mellett adatott ez az összeg a szerződéséért, akkor megkárosították az államkincstárt és megvan a legsúlyosabb része a dilemmának; hogyha a részvényesek károsodtak meg a hűtlen kezeléssel, 5000 darab részvény erejéig, megkárosítottatott a magyar államkincstár közvetlenül, amely a Magyar Banknak főrészvényese.*

Zalatna

Tekintetes kir. Törvényszék! Az ügyek első komplexumára vonatkozó észrevételeimet ezzel befejezem. Rá kell térnem már most az úgynevezett zalatnai ügyre. Nem hoztunk fel, tekintetes kir. Törvényszék, több esetet. *Megmaradtunk a múltkor előterjesztett indítványunk keretében. Kirekesztettünk minden további esetet, bár jogunk lett volna az esetek egész sokaságát előhozni. Tettük ezt azért, mert habár módunkban lett volna egészen friss panamacsokrot is átnyújtani, amely csodálatos dolgokról rántja le a leplet, nem tartottuk szükségesnek, hogy itt a zsülipek egészen felnyiljanak, mert senkinek sem telik abban öröme, hogy a közállapotoknak ilyen végtelen sülyedése napfényre jut. Csak annyi jusson belőle napfényre, amennyi szükséges ahhoz, hogy végre a közerkölcsöknek a megváltozása következék be az országban. Adagoljunk be csak annyit gyö-*

gyító szerként, amennyi a gyógyuláshoz szükséges, nem akarunk kéjelegni a szenny és piszok tengerében, — mert tengeri fürdőt vehetnénk belőle — beértük azokkal, amiket idehoztunk.

A zalatnai ügy a panamában a humort képviseli. Az eset egyszerű, íme, az első zalatnai ház esete, ahol Lukács László miniszterelnök úr megveszi Lukács László magánzótól a zalatnai házat. Erre azt mondja a királyi főügyész úr, hogy hiszen ez közérdek, ha ez a ház jó a kincstár számára, akkor nagyon helytelenül cselekedett volna a miniszterelnök úr, hogy ha ezt a házat el nem adja. Bocsánatot kérek, a dolog úgy áll, hogy bizonyos közfelfogással, erkölcsi felfogással, számolnunk kell. Oil kint egészen jól megértjük egymást, mint magánemberek és én a szigorú erkölcsnek a hiányát soha nem tapasztaltam se az ügyészség, se a bíróság tagjainál. De Tekintetes kir. Törvényszék, venni az állam részére önmagamtól alantaszam véleményezése és becslése alapján valamit: ez az, amit én panamának nevezek. Hát ha a tisztelt királyi főügyész úrnak az ügyészség számára kellene venni valamit, talán elfogadná egy alárendelt ügyészének a szakvéleményét, ha egyedül ő tőle, saját magától kell ezt a házat beszerezni és ez tőle függ. Én kételkedem abban, hogy egy reputációjára feltékeny tisztviselő bárhol is erre hajlandó volna. Az ilyen felfogás csak ott keletkezhetik, ahol a politikai morált és az egyéni becsületet bizonyos praktikák leplezésére kezdik széjjelvágni és elválasztják, holott a kettő közt különbség nincs, mert a becsstelenség mindig becsstelenség, a politikában éppúgy, mint a magánéletben, a hazugság a politikában éppúgy hazugság, mint a magánéletben és azok rontják meg az erkölcsöket, azok rontják meg a népet, azok töltik meg dögletes miazmákkal a levegőt, akik azt a gyűlöletes tant állítják fel, hogy szabad megcsinálni a politikában azt, amit a magánéletben nem szabad.

Én kétségbevonom azt a jogát egy főtisztviselőnek, tehát azt a jogát a miniszternek, hogy ő a maga ügyében dönthessen. Senki sem lehet a maga ügyében mint közigazgatási legfőbb tisztviselő döntő bíró és demoralizáló, erkölcsileg, deprimáló a tisztviselőre nézve, ha az ő felelősségének ügyében kell előterjesztést tennie. Hiszen kérem, el kellett szörnyűködni, vagy kacagni rajta, amikor olvastuk az iratokat, amikor a referens úr meg a bányakapitány úr az ő alázatos fel- és előterjesztéseikben öccellen-cijája elé, — neki lévén feladata a második ház ügyében a rendelkezés —, egész nonsalansszal úgy irkálnak, hogy excellenciád háza az egyedül alkalmas, óh mily szép az excellenciád háza és mily szépek a te sátraid. Lehetetlen és képtelen, felháborító és humorisztikus, hogy alárendelt tisztviselő az ő fellebbvalói anyagi érdekeit érintő ügyben hivatalos aktákat készítsen és előterjesztéseket tegyen. Az első esetben a helyzet világos. Lukács László úr vett önmagától egy házat, az ő alárendelt tisztviselőinek jelentései és becslései alapján. A haszon? *A haszon Zalatnán az, hogy Za-*

latnán nem ér semmit egy ház sem, mert az egyedüli sánsz a kincstár, mert Zalatna kincstári város és ha a kincstár nem vesz meg ott valamit, annak nem lehet hasznát venni, mert hiszen a második házat özv. Szontagh Adolfné lakta ingyen vagy legfeljebb arra lehetett jó, hogy Lukács László oda menjen nyaralni, ha sétálni akart a gödörben levő díszkertben.

Mindenkinek joga van arra a sánszra, csak a miniszternek nem, aki különben hála Istennek eléggé jól szituált ahhoz, hogy ilyen zalatnai apró objektumok értékesítésére ne legyen szüksége. És ha arról van szó az ügyiratokban, hogy a nemzet védelme szempontjából volt szükséges Lukács László házának megvétele és ha főtisztviselők hízelkedő felirataikban a zalatnai gödörben lévő kis alacsony kúriából a magyar nemzeti ügynek büszke várát csinálták a terjedő oláhsággal szemben, meg lehetett volna a nemzeti ügyet a magyar kincstárra nézve olcsóbban is oldani, ha öexcellenciája egyszerűen megtartja tovább a maga egyéni birtokában ezeket a házakat, amelyekhez különben a kegyelet kötötte, mert innen indult útnak meghódítani Magyarországot kétségtelenül nagy eszével és nagy tudásával.

A második zalatnai ingatlanra vonatkozólag igazolom azt, hogy midőn Lukács László pénzügyminiszter úr zalatnai ingatlanát 1911. nov. 7-én a Gyulafehérvári Takarékpénztárnak eladta, akkor már tudta, hivatalos közegeinek úgy szóbeli, mint írásbeli jelentéséből, hogy a bányakapitányság, valamint a szakreferens úr egyedül ezt az ingatlant találják alkalmasnak a bányakapitány lakásának elhelyezésére, valamint kezdetben a bányakapitányság helyiségeinek elhelyezésére. Igazolnom kell, hogy Lukács László midőn eladta 1911. nov. 7-én ezt az ingatlant, tudta, hogy 100.000 K-ig terjedő hitel van beállítva az 1912. évi költségvetésbe, amely éppen az ilyen megszerzendő ingatlanok céljaira vététt fel. Ha Lukács László úr tudta azt, hogy ez az ingatlan egyedül alkalmas a bányakapitányság céljaira és akkor adta el a Gyulafehérvári Takarékpénztárnak, mikor erről okt. 8-án 1911-ben hivatalos akta exisztált, amikor a bányakapitány úr már mély tisztelettel őt csak telekönnyi számnak tette meg és nem ejtette ki a nevét, de Wahlner tanácsos úr kijelentette, hogy öexcellenciája házat tartja alkalmasnak a bányakapitányság céljaira és ehhez az ügyosztály a maga részéről egész meggyőződéssel hozzájárult, akkor, tekintetes kir. törvényszék, amikor már látta az ügyosztálynak egész meggyőződését és a bányakapitány úrnak egész lelkesedését, akkor neki a gyulafehérvári takarékpénztártól megvétetni ezt az ingatlant rapiditással úgy, hogy a szerződés nem is egészen őt hónappal később, 1912. április 3-án alá van írva: nem jelent egyebet, mint annak kikerülését, hogy ezt az ingatlant, amely a köztudomás szerint eladó volt és amelyet a saját neve alatt önmagától megvenni nem

akart, ezt az ingatlant a gyulafehérvári takarékpénztár neve alatt vette meg önmagától 1912. április 3-án.

Tekintetes kir. Törvényszék! Ez ismét rettenetes kép, mert méltóztassanak elhinni, amikor itt megjelenik Deutsch Manó úr, a gyulafehérvári takarékpénztár vezértitkára, — azzal a fölényes mosolylyal, amely a diktátorokat jellemzi —, mély szomorúság fogott el engem, hogy íme, Deutsch Manó úr, az ő markában tartja Magyarország különben zseniális és kiváló tudású miniszterelnökének becsületét és azzal a mosolylyal beszél Deutsch Manó, mint amikor egy legyecskét tart a markában: íme, ha szorítok egyet, agyonnyomom. Így jelenik meg Deutsch Manó, mint diktátor, mint szuverén. És Deutsch Manó mint vezértitkár és tanú előadta, hogy ő elment Zalatnára, mert arra felé gyakran szokott utazni Abrudbányára és ott mondták neki, hogy van itt egy telek, az egy csodatelek, ő megnézte azt a telket, amint meglátta, — amint szerelmes természetű embernél megesik, — a telket látni és szerelembe esni a telek iránt, villámcsapás volt. A gyulafehérvári takarékpénztár különben nem szokott Zalatnán telkek vételével foglalkozni, de most nyomban kezébe veszi az ügyet, hogy megszerzi, kitűnő spekulációs objektum, mondotta nekünk, ír a miniszternek, kiküldi a máv. mérnök urat, — csak hivatalos szakértők vannak a világon — és az azt mondja, hogy 115.000 koronát ér és erre ír a miniszterelnöknek és azt mondja, *október 21-én* — jegyezzük meg jól a dátumot, — hogy excellenciád házát mi, Gyulafehérvári Takarékpénztár, megveszük 85-000 koronáért, tessék rendezni az átíratási díjakat és meg lesz. És hirtelen megy ez a dolog is, ez a házasság is gyorsan létesül, épp úgy, mint Deutsch Manó szerelme a gödörben lévő telek iránt, *október 21-én 1r, november 7-én már a szerződést is aláírják.*

Október 21-én már írt. Ugyebár ez a dátum okt. 8-a és 21-e után van, midőn aktuálisá válik a bányakapitányság jelentése következtében a költségvetésbe beállított hitel erejéig a bányakapitányság céljaira ingatlan megszerzése és a Lipót-rendes Wahlner tanácsos úr már leadta azt a szakvéleményt, hogy egész lelkesedéssel csatlakozik a Czerninger bányakapitány úr véleményéhez, hogy Czerninger bányakapitány úrnak egy lakást kell csinálni 109.000 korona erejéig. Október 21-én jön az ajánlat. Most feltűnt, hogy van az, hogy a bank bár 1911. november 7-én szerezte meg, — pláne mikor oly hirtelen esett szerelembe Deutsch Manó úr, a gödörben levő telek iránt, mert a szerelem sötét verem, — hogyan van az, hogy a bank ily nagy szerelmi lázban szerzett telektől oly könnyedén megválí, hogy 1913. április 3-án már a kincstár birtokába jut 90.000 koronáért, tehát 5000 korona differenciáért, melyet felemészt az interkaláris kamat. Deutsch Manó úr azzal áll elő, hogy a pénzvviszonyok megromlása vette őket rá az eladásra. Erre bemutat-

tam az Osztrák-Magyar Bank jelentését, amelyből kiderült, hogy 13 hónapon belül, melybe beleesett november 7-ike és 1912. április 3-ika, a bankkamatláb változatlanul 5% volt és csak 1912. októberben kezdődik a bankkamatláb emelkedése. A valótlanlanság tehát eklatanter konstatálva lett, de konstatálva lett az is, hogy a gyulafehérvári takarékpénztár és sértett úr nem állanak idegenül egymáshoz, hogy először is ott van egy képviselő, aki felügyelőbizottsági elnök és jogtanácsos, — a felügyelő-bizottságról nem szólt Mayer képviselő úr, — aki a miniszterelnök úr legszűkebb környezetéhez tartozik. Ott van Deutsch Adolf úr, nem a Lipót, hanem csak a Ferenc József-rend lovagja, igazgatósági tag, hű férfi, aki a kitüntetés után lekötelezettnek érzi magát. Hát a bank nem indokolhatja a pénzvizonyok megromlásával, hogy ilyen kis tréfákat csinál, ilyen nagyszerű telket, amilyen nagyszerű nincs, amelyet a Deutsch Manó parcelláztatni akar Zalatnán, — meg akarja várni, míg a tisztviselők megöregszenek és nyugdíjba mennek és akkor parcelláztatni akar, — elad, lemond a parcellázási sáncéről, odaadja a kincstárnak. Salgó Dezső úr abban a hitben, hogy arra, amit a gonosz védő kérdez, nemmel kell felelni, mikor kérdeztem, hogy hallotta-e, hogy Zalatnán parcelláznak, azt mondotta, sohasem hallotta. Deutsch Manó úr akar parcellázni, de Czerpinger úr, aki díszkertben akar sétálni, oly hatással volt rá, hogy lemondott a parcellázás gyönyörűségéről és átadta a kincstárnak 90.000 koronáért a 85.000 koronáért megszerzett telket, úgy hogy az interkaláris kamat, sok utazás, levélírás, becslés, mostani becslései, — úgy mondták, hogy akkoriak, de mostaniak, — az 5000 korona különbözetet felemésztették. úgy tudom, hogy az altruista bank csak most keletkezett és nem székel Gyulafehérvárott.

Egy tanút sem idéztettem meg, mert hiszen ilyen kis helyen, ahol minden a kincstár birtokában van, ott mindenkinek a java a kincstártól függ, ezért senkit sem akartam mártírrá tenni. Mikor idejön egy jegyző, aki előbb adatokat ad röpiratokra, azután azt mondja, hogy 120.000 koronát ér a telek, mit keresnék Zalatnán? Aranyat? Azt találók, de az igazság aranyát nehezen fogom megtalálni.

Ezek a tanúk, a vád tanúi, nagyon becses adatokat szolgáltatottak számunkra, először, hogy a házat soha a Gyulafehérvári Takarékpénztár tulajdonba nem vette, hanem benne tovább is özv. Szontagh Adolfné ingyen és az összes tanúk előadása szerint egészen a tatarozásig lakott, akkor is, mikor a kincstár vette birtokba. A Gyulafehérvári Takarékpénztár ott nem tatarozott, pedig ha az objektumot hasznosítani akarta volna, jókarba kellett volna helyezni, nem csinált semmit, bennhagyta a lakót, bennhagyta, míg a kincstár meg nem vette és tovább is olt maradt, míg készek a tatarozási munkálatok. Világos jele ez annak, hogy a takarékpénztár magát

komolyan tulajdonosnak nem tartotta és bizonyosága ez egyúttal annak, hogy ez az ingatlan Lukács László őexcellenciája számára csak teher volt, neki hasznot nem hajtott, hiszen ingyen lakott ott valaki, *nem jelentett semmit vagyonában, csak egy emléket, amelyhez más erővel ragaszkodnék, de amelyet ő megtartani nem tartott szükségésnek.*

Bizonyítva van, hogy a gyulafehérvári takarékpénztár az ingatlan komoly tulajdonosa nem volt, bizonyítva van, hogy ez az objektum semmit sem hajtott és bizonyítva van, hogy az objektum nem is használatott arra a célra, amelyre vették. A bányakapitányság felterjesztésében úgy szerepel, hogy a bányakapitányságnak kell külső tekintélye megszerzésére egy objektumot venni, ahol a kapitány is laknék, amennyiben az Öhlberg-féle ingatlan nem elég megfelelő hivatalos tekintélyének, vagy — amint ő mondja, — az ember falun lakik, kell, hogy kertje legyen. A bányakapitányság nem költözött be ebbe a házba. Hivatalosan megállapították, hogy a régi épületet átalakították 19.000 korona költséggel és nem történt semmi más, mint belement lakni a bányakapitány, akinek lakbére 800 korona és egy szolga, akinek lakbére 200 korona. Ezért kellett sürgősen megszerezni az objektumot, amely közben átjászott a gyulafehérvári takarékpénztárnak.

És csodálatos, hogy ott volt a Lukács Béla-féle ház is, amely megfelelő volt, de azt erősen lejtősnek tartották, mert *ebben az országban a bukott és halott miniszterek háza erősebben lejt, mint az élő minisztereké, akik meghaltak, azokról bátran beszélnek.* Lukács Béla háza sokkal olcsóbban volt megszerezhető és a miniszterelnöknek módjában lett volna elkerülni, hogy az ő tulajdona kerüljön ilyen álügylet címén a kincstár birtokába. Ez a körülmény is bizonyítja, hogy nem eredeti rendeltetésre használatott fel, hogy óriási kamatvesztéssel használatik és évről-évre pazaroltatik el a különbözet, amely a lakbér és a telektőke kamatértéke között fennáll, ez is bizonyítja, hogy itt egy kicsike kis panama történt, kicsi kis panama, alig-alig rőfnyi, de felette jellemző. Éppen *azért hozzuk fel, mert a kapzsiságnak, a pénzsóvárgásnak ez az ügy a legjellemzőbb adata* és mert az, aki ilyenre képes, mint a zalatnai dolog, aki nem hártja el magától egy nemes gesztussal azokat, akik tolazkodnak hozzá, ajánlgatják őexcellenciájának házát, ahelyett, hogy kipenderitené őket, azt teszi, hogy megengedi, hogy alantasok protezsálják őexcellenciáját és hogy hangoztassák reggeli imájukban: O Excellenciád, vegye meg a házát: az panamista.

És mikor Deutsch Manónak állítása valótlannak bizonyult, mikor az a ház soha birtokba nem vétetett, a takarékpénztár által, mikor haszontalan objektum volt a miniszterelnök nyakán, mikor az ő tanúi szerint és a köztudomás szerint is eladó volt és nem volt rá vevő, akkor ez igenis kicsike, apró, de felette jellemző panama. Akik hivatalos sze-

mélyek ebben az ügyben felvonultak, azok is arra vetettek világot, *mily rombolást végez, ha magas csúcsokon lazaság uralkodik a felfogásban. Hisz ez a pedagógiaja az állami rendnek, hogy a csúcsokon levőknek az erkölcs szigorával, kérlelhetetlenségével kell példát adniok, mert mi kicsinyek miért legyünk becsületesek, ha a becsületnek nincs értéke, ha a becsületet súlyosbító körülménynek veszik, hízeltöket, kész eszközöket, csúszómászókat keresnek.*

A szakértelem hajnalán teljes díszben megjelenő Bacsilla úr, az erdőmérnök, a fővárosi szakértő lenézője, a jó vidéki ész képviselője: nagyon jellegzetes, gyönyörű véleményt adott. Ő ugyanis azt mondja, hogy lejt ez a telek, de ne tessék ezt gödörnek mondani, mert igaz, hogy 23 lépcsőn kell lemenni, de a lépcső először is nagy értéket képvisel, sokat ér a kő, (Derülség) másodsor pedig nagyon szép ott lemenni, mert fel is lehet jönni, ez a szép benne (Derülség), ő azt mondja, hogy kérem szépen, nem a telek van mélyen, hanem az úttest van magasán. (Derülség.) Szó szerint ezt mondotta: Az úttest fel van töltve. Hát erről nem tehet a telek, ebben az egyben a szakértő úrnak igaza van. Végre van ebben a zalatnai ügyben valami, ami ártatlan. A telek ártatlan. (Derülség.) A telek ártatlan, mert nem tehet róla, hogy felemelték az úttestet. Az úttest fel van emelve, tehát, ha tetszik, az úttest fel van emelve 23 lépcsőfokkal, ha tetszik, a telek van lesúlyesztve 23 lépcsővel, de a tény az, hogy a telek bizony gödörben van.

Ami már most az értéket illeti, erre semmi súlyt nem helyezek, ez tisztába se hozható, a szakértők vitakoztak is egymással, az egyik, aki nem hivatalos közeg, a telekről nem beszél, a másik azt mondja, hogy nagyszerű telek, fáj neki, hogy meg nem veheti; az ellenőrző szakértő becsatolja a telekkönyvi kivonatokat egész sorát, mi is becsatoljuk, s bizonyítjuk, hogy a telkek értéke Zalatnán egy-öt korona. Mondom, én ebbe nem megyek bele, mert hiszen a sértett úr tanúi maguk igazolták, hogy az ingatlan már régen eladó volt, de a miniszterelnök úr nem tudta eladni; az ő tanúi igazolták, hogy ennek a teleknek hasznát se vette, abban ingyen lakott özv. Szontagh Adolfné. Az ő tanúi igazolták, hogy Zalatnán a kincstár az úr, tehát azt a telket, amelyet nem tudott eladni, amelyből nem volt haszna, amely neki jövedelmet sem hozott, eladta a kincstárnak, túladott azon az ifjúkori emléken, amely neki nem hozott kamatot. Itt tehát a haszon, amelyet ő így szerzett, a kincstár megkárosítása.

Az iratok tanúsága szerint ebben az ügyben mindent Őexcellenciája intézett, láttuk Wahlner tanácsos úr iratát, amelyben azt mondja, hogy ő csatlakozik ahhoz a felfogáshoz, hogy csak őexcellenciája ingatlanra alkalmas, láttuk azt a feljegyzést, hogy „*Sürgősen őexcellenciája elé!*”

láttuk, hogy az összes iratok öexcellenciájának voltak személyesen fentartva, láttuk az államtitkár előterjesztését, amelyben azt mondja, hogy a telek drága, azonban a jövőre való tekintettel mégis vegyék meg, Öexcellenciája ehhez a maga részéről is hozzájárul, ő maga írja rá ezt az aktára.

Itt az összejátszás teljesen világos, teljesen kétségtelen az is, hogy a zalatnai ügyből, ebből a kicsike kis ügyből kifolyólag is megérdemli a sértett úr, hogy reá a panamista szót alkalmazzák.

Tehtetes királyi Törvényszék! Ezzel végeztem tulajdonképen a bizonyítandó tényekkel. Én azt hiszem, hogy nekem a bebizonyított tények után már alig is kell kérnem védenem felmentését, mert hisz ezek a tények, amelyek az egész ország színe előtt bontakoztak ki a maguk dermesztő szegyenletességében, ezek a tények önmagukban beszélnek én helyettem. Nekem nem kell kérnem, mert ezek a tények sürgetnek, követelődnek és dörömbölnek.

Tehtetes királyi Törvényszék! *Lehetetlen megpecsételni a vádlott elitélésével azt, hogy mindezek az itt feltárt szörnyűségek, a közéletnek ez a romlottsága, ez a rombolás, az alcímek mögé bújtatott panamapénzek, hamis bizonylatok, az összejátszások miniszter és bankigazgató között, üzletszerzésre adott pénzek állami szerződések megkötéséért, közvetítő pénzek fizetése Kormányparti urak számára, jutalékfizetések állammal kötött szerződések után, mondom, lehetetlen, hogy mindezek a szörnyűségek megtorlás nélkül maradjanak, de sőt, az bűnhődjék, aki a maga elszántságával, férfias bátorságával alkalmat adott arra, hogy szemébe vágván a sértett úrnak a megérdemelt panamista szót, kiderüljenek az ország javára ezek a panamák és egy újabb, egy tisztább korszak következhesse el ezeknek a tényeknek felderítése után.*

Én szigorúan tartottam magamat ahhoz, hogy csak annak a személyéről szóltam, aki bebizonyítottan előidézője volt mindezeknek, mert az egész tényállás, az egész főtárgyalás egyetlen adatot sem szolgáltatott arra, hogy más, mint Lukács László lett volna az, aki ezt a szegyenletes alkut a Magyar Bank vezérigazgatójával megkötötte és akinek működése révén a négy és félmillió koronát meghaladó összegeket hivatalos közegekhez szabad rendelkezésre eljuttatták. Semmi nyoma nem volt annak, hogy ebbe más is bele lett volna keverve és amint már bizonyítási indítványomban rámutattam e pénzek eredetére, e pénzek keletkezésére, e pénzek forrására, csak a sértett úr lehet a felelős, mert egyedül ő volt bankember a kormány tagjai között, egyedül neki voltak tapasztalatai, egyedül neki voltak összeköttetései, egyedül ő értette ezeknek a srófoknak alkalmazását; mert bizony mondom, egy bank-

**Minden
bebizonyult**

embernek, aki üzleteit félti, elég egy felemelt kezét mutatni, egy fel-emelt kezét, amelyből lehet lesújtó miniszteri ököl, de lehet kinyújtott marok is, amely baksispénzt kér a párt számára, de lehet cirógató kéz is: elég ennyi és a bank eszeveszettül szalad és ad pénzt, több készpénzt, mint amennyije otthon van, elzálogosítja az utolsó óráját is, hogy a mélyen tisztelt kormányfő férfitől óhajtatását teljesíthesse.

Lehetetlen másokat belevonom, mert Lukács László volt az, aki a múltban is tapasztalt pénzügyi kapacitásnak mutatkozott, aki súlyos szerződéseket kötött, sószerződést, osztálysorsjátékszerződést, aki bankigazgató volt, ő volt az, aki ismerte a bankok rejtett sikátorait, aki a kormány többi tagjainak csupán idegenvezetője volt.

És hogy mi nem politikai tőke kovácsolása végett tárgyaljuk itt ezt a pert, hanem a közérkölcös érdekében, én állapítom meg itt a védői székéről, hogy: én a kormány többi tagját csak annyiban tartom felelősnek, mint felelős lehet valaki, aki elmegy idegen városba és ott bemutatnak neki egy embert, hogy az a kormányzó, holott az-eltöztetett hordár. Igenis idegenvezetője volt az akkori kormány többi tagjainak, ő a bankzseni, ő a pénzügyi kapacitás, ő a milliomos, ő a bankok kedvence, ő ismerte csak ezeket az utakat, ezeket a sötét sikátorokat, ezeket a kis srófokat, ezeket a kipárnázott ajtókat, ő ismerte csak a bankok titkait, a bankok csavarodásait, ő és senki más: senki, egyedül csak ő lehet felelős az országnak ezért a szegényéért.

Én azt hiszem, mérlegelnünk kell, hogy micsoda mérhetetlen erkölcsi rombolás következik be akkor, ha ezeknek a tényeknek helyessége megpecsételtetik, úgy, hogy a vádlott bűnösségét mondják ki. Hiszen ő olyan szót alkalmazott, amelyet soha jobbkor, soha jobb helyen nem alkalmaztak még.

A panama hatása *A panama romboló hatását látjuk, érezzük mindannyian. Micsoda szörnyűség következik ebből?*

Az, hogy a magyarok alkotmánya a bankok igazgatósági ülési és közgyűlési jegyzőkönyveiben dől el, hogy három-négy hatalmas bank csinál itt egy bankokráciát, amely a monarchia helyébe lép; hogy mi azt hisszük, hogy nekünk alkotmányunk van, hogy itt komoly ütközet folyik az országban a választások alkalmával, a közügyek intézésénél, holott mi csak vazallusai vagyunk azoknak, akik a bankok kipárnázott szobáiban szolgáltatják azt a nagymennyiségű gépolajat, amely az állami gépezet kerekeinek hajtatásához szükséges.

Hát én ismerem azt a felfogást, hogy a modern államban szükség van a korrupció gépolajára, hogy a kerekek jobban forogjanak. De a kerekek forgásából a népnek — fájdalom — haszna már nagyon kevés és a gépolaj már olyan sok, hogy büzlik és belefulladunk.

Tekintetes Királyi Törvényszék! *A panama okozza azt, hogy ez a bankokrácia, amely akkor, amikor machinációiról lehúzzuk a leplet és idekerül a maga igazi mivoltában, a törvényszék szuverenitása előtt nagyon kicsinynek mutatkozik; hogy ez a bankokrácia egyébként jár terpeszkedve, jár gögösen, mert tudja, hogy ő az igazi úr, kormányoknak titkos társa.*

Közös titkaik vannak! Szörnyű dolog, amikor kormányzóknak börzeemberekkel és finánc-nagyságokkal közös titkaik vannak! Mert a közös titok irtózatos kötelék. Egy életre szóló vérszerződés, a közös titok cinkosság, hogy együtt maradjunk az egész életen át és védjük meg kölcsönösen egymást, mondván, hogy én megvédem a te érdekeidet és te ne adj ki engemet, nem mondd meg, hogy mi egymással titokban hogyan szerződünk, ne mondd meg, hogy hogyan adtál nekem pénzt a magyar nép megvásárlására, ne árulj el engem és én sem áruljak el téged. A panamának a cinkossága továbbviszi a rombolást; a felfedeztetéstől való félelem eszközzé akar sülyeszteni mindent, az egész közigazgatást, sőt vakmerően és tolakodóan még felsőbb csúcsokat is merne megközelíteni; mindent le akar rombolni a panamából származó cinkosság. Lerombolja a köztisztviselők munkakedvét, lerombolja becsületérzését, tönkreteszi meggyőződését, mártirokat teremt a burrokban azokból, akik kínlódnak, vánszorognak és csak néha-néha egy-egy jóbarát előtt suttogják el titkukat azzal, hogy „ne add tovább”.

A panama okozza, hogy minden erkölcsi javunk, minden erkölcsi értékünk, minden vagyonunk elpusztul. A panama okozza, hogy a becsület menekülni kénytelen, hogy a becsület szégyenkezik és félrevonul, a bűn pedig kacag, a bűn hetvenkedik, a hun üldözi! A bűn üldözi az erényt, nem az erény üldözi a bűnt!

Tekintetes kir. Törvényszék! *Az a kérdés, mit akarunk csinálni ebből az országból. Akarjuk-e helyreállítani azt a régi magyar jellemet, amelynek egyik képviselője Illésy Zoltán, a vádlott, azt a régi magyar becsületet, amely a közélet következtében elpusztult, vagyonilag tönkrement családok egész sorozatát mutatja fel, mert amint őseik elvéreztek a múltban a harctéren, elvéreznek ők most vagyonukkal a panamák miatt, mert helyt kell állniok az erkölcstelenül megvásárolt választókkal szemben a maguk vagyonának igénybevételével. Hát azt akarjuk-e, hogy ez a becsületes magyar jellem és erkölcs támadjon fel újra? Hogy végre itt a közéletben való részvétel ismét nobile officium legyen, a noblesse oblige alapján éljünk mi közéletet és kiverjünk mindenkit a közéletből, aki ott mást keres, mint áldozatot, vagy aki ott keresni mer.*

Hát, tekintetes kir. Törvényszék, ezt akarjuk-e? Akarjuk-e visszaadni az embereknek a hitét, hogy érdemes becsületesnek lenni?

Hányan dolgoznak és verejtékeznek, míg mások a Zatatnáról hőmpölygő aranyfolyónak mentén merítenek az aranyfolyóból, röpködnek a 130.000 koronás províziók, röpködnek a 4½ milliók a levegőben, úgy, hogy elszorul a szíve a becsületes munkája után élő, keservesen küzködő embernek: Istenem, ezért küzködök, kínlódom, mikor látok én életemben ilyen összeget, életem alkonya felé is együtt, hogy családomnak biztosíthassam a jövődőt és magamnak a koldulás ellen a segedelmet? Akarjuk, hogy ebben az országban érdemes legyen ismét becsületesnek lenni, ha azt akarjuk, úgy támasszuk fel itt az emberekben a munkakedvet, a meggyőződést, az elvet, a becsületet, hogy azok azt mondhassák: íme, milyen jó járni az egyenes úton, milyen jó becsületesnek lenni, lássátok, a gögös nagy urak, akik az arany folyóból merítenek, milyen kicsikék, amikor itt a nyilvánosság előtt meg kell jelenniök és amikor az ő szennyes dolgaik kiderülnek, mint állanak itt sápadtan, fázva, reszketve, a keresztkérdéseknek tisztító tűzében, mint derű- ki az igazság és mint vesszük le róluk az igazság erejével a bitorolt babért, a bitorolt koronát; mint állanak előtünk á maguk értéktelenségében és ürességében minden hatalmuknak, minden pénzüknek, minden vagyonuknak, minden dúskálódásuknak dacára. Fiát most, örvendjünk mi, becsületesek, a mi dolgainkat kutathatják, kereshetik, mi nekünk nincs semmink, mi a munkánk után élünk, nekünk csak elveink, meggyőződésünk és hitünk van, de mi mehetünk a bíróság elé, minket kérdezhetnek keresztben akárhogy, mi becsületesek vagyunk, mi az igazat valljuk, nincs leplezni és nincs semmiféle szégyelni valónk, mi gazdagok vagyunk, mi szegény becsületesek és mily szánelmraméltó, nyomorult koldusok azok, akik az aranyfolyóból merítenek, de itt sápadtan, dideregve állanak, mikor szégyenletes praktikáik kiderülnek.

Tekintetes kir. Törvényszék! Ha mi azt akarjuk, hogy itt az alkotmánynak meghamisítása a bankokrácia által megszűnjék; ha azt akarjuk, hogy itt a becsület becsülete és megbecsülése helyreálljon, hogy itt ismét legyen munkakedv és a köztisztviselők fellélegezve, emelt fővel, örömmel dolgozhassunk ismét abban a lélekemelő tudatban, hogy ok tisztán, becsületesen követhetik meggyőződésüket és nincs panama a hátuk mögött, ami őket igába hajtsa; ha azt akarjuk, hogy itten leromboljuk a Wertheim-szekerényt, mint frigyládát; ha azt akarjuk, hogy itt helyreálljon becsületnek és tisztességnek korszaka és a becsület ne üldöztessék, ha azt akarjuk, hogy ez a modern Szerencsés Imrének a korszaka, a modern kalandoroknak, provízió-lovagoknak és panamistáknak korszaka véget érjen és kérlelhetetlen kézzel szétépítsük azt a bűnös hálózatot, amely bevonja ezt az egész országot, akkor ne

üldözzük a becsületet és ne peccsételjük weg a panamát. Kérem védenem felmentését.

Vázsonyi beszéde után a hallgatóság zajos éljenzésben és tapsban tört ki. Dr. Balogh György elnök megrázta a csengőt s szigorú hangon szólt rá a közönségre:

— A hallgatóközönséget rendreutasítom. Ki tapsolt?

Először az esküdtek padsorában ülő gróf Károlyi Mihály jelentkezett.

— Én tapsoltam.

— Rendreutasítom — szólt az elnök.

Utána nyomban gróf Hadik János állott fel, ugyancsak az esküdtek padsorából és szintén kijelentette, hogy ő is tapsolt.

— Rendreutasítom — szólt az elnök, aki azután a tárgyalás folytatását délután négy órára halasztotta el.

Az ügyész válasza.

A délután négy órakor kezdődő folytatólagos tárgyaláson a replikákra került a sor. Dr. Sélley Barnabás kir. főügyész-helyettes, a vád képviselője, reflektált dr. Vázsonyi védőbeszédjére.

Tekintetes kir. Törvényszék! Egyenlőtlen nagyon köztünk a küzdelem. Engem állásom eltilt a politikától. Erre esküt tettem, eskümet minden körülmények között megtartom, még akkor is, ha a saját miniszterelnököm érdekéről volna szó. A védőnek fegyvere, szabadsága a politika. Engem, tekintetes kir. Törvényszék, állásom eltilt a távollévők egyéniségével való olyan foglalkozástól, amelyből esetleg sérelem háromolhatik azokra. A védőnek ehhez joga van. Engem hivatásom arra kötelez, hogy óvjak, a védő uraknak joguk a rombolás. Engem hideg alkalmazásához szigorúan köt a törvény, én szóközi hatást nem érhetek el, az 1900. éves rendelet újból eltilt ettől, ellenben a védő uraknak teljes joga egyéni képességüknek, szóközi tudásuknak akként való érvényesítése, amint azt lelkiismeretük parancsolja. Kezemben csupán az igazság szöveteke ég, ennek fényét pedig igen sokszor és igen gyakran földi homály burkolja, annyira, hogy még a legélesebb szemű ember is néha alig veszi észre, ellenben a védő uraknak kezében a szenvedélyeknek mindig akkora máglyája éghet, amekkorát rakni jól esik. Így áll köztünk a versengés, a védő urakkal eszerint nem vehetem fel a versenyt, de nem is akarom felvenni, mert nincs is szükségem rá.

Csak a tények megállapításánál kérem engedélyüket, hogy gyenge szavamat felemlhessem. Sorba veszem az egyes pontokat. Az első alaptétele a védelemnek, hogy Lukács László miniszterelnöknek tudnia kellett előzetesen minden szerződésről és egyezségről. Ezt a védő úr teljesen kifogástalan és szavahihető erkölcsi tanúknak vallomásából követ-

kezetheti. Ellenkezőleg áll a dolog. A tanúk vallomásából és Lukács László miniszterelnök úr nyilatkozatából csak az következtethető, hogy Lukács László utólagosan tudott mindezekről. De egyáltalában nincs bizonyíték abból a szempontból, hogy Lukács László előzetesen egyetértett volna a történetekkel. Mert abból, hogy Lukács László a nála Elek Pál tisztázása céljából megjelent uraknak részleges felvilágosítást adott, illetve, hogy részleges értesülését a történetekről elismerte, nem lehet azt következtetni, hogy Lukács László előzetesen egyetértett volna Elek Pállal. Ugyanis a tanúk vallomásából az derül ki, hogy Lukács László csupán részleges adatokat tudhatott. Már pedig, ha előzetesen értekeztek Elek Pállal, úgy neki mindent kellene tudnia. Így tehát abból, hogy tényleg nem tudott teljesen mindent, csakis azt lehet következtetni, hogy nyilatkozata az utólag szerzett tudomásra és arra vonatkozott, hogy a számlatatók eljárásának célját tudta.

A második tétel a Kazár- és Paduch-féle nyugták. Igaz, tény, Kazárnak és Paduchnak megvannak azok a nem vitatott, általam soha kétségbe nem vont nyugtái, amelyekről a mélyen tisztelt védő úr nyilatkozni szíves volt. Éppen azért kértem Paduchot és Jeszenszkyt tanúként kihallgatni, hogy a védő úr szerint illegitimnek tartott jövedelemről számoljanak el. Ettől elzárattam. A Kazár-nyugta, azt hiszem, rendben van. Elismerem, befolyt az összeg a pártkasszába, onnan történik az elszámolás, hogy miként, a védő úr nem érdeklődött iránta, én sem. A Paduch-féle nyugtánál másként áll a helyzet. Paduchnál tényleg 500.000 koronát teltek le. Ez az összeg egy különleges depot volt, Semmiféle összefüggésben nem állott sem a választásokkal, sem a kérdéses szerződésekkel. Erről az összegről is teljes és tiszta az elszámolás. Ugyanis, mint a kezemben levő akta igazolja, 1910. május 30-án vette kézhez ezt az összeget Skerlec, mert akkor a rendelkezési alapnak nem volt kellő törvényes fedezete és azért a rendelkezési alap kiegészítésére a pénzügyminiszter a rendelkezésére bocsátott összeget kivételesen igénybe vette. Midőn a rendelkezési alap törvényes legitim fedezetét megkapta, az összegből 300.000 korona visszament a pénzügyminisztérium, illetve Paduch útján a Magyar Bankhoz, és viszont a hiányzó 200.000 koronáról az elszámolás Elek Pál és a pártkassa közt megtörtént. Mikor aztán ez az üzlet, amelyet nem részletezhetek, stornoroztatott, Elek Pál hajlandó volt utólag a kormány rendelkezésére bocsátani az egészen más célra szolgáló összeget. Ezt Lukács László nem fogadta el, hanem a 300.000 koronát visszafizette a banknak, a másik 200.000 koronával pedig elszámoltak.

Harmadik állítása a védő úrnak az, hogy miért éppen Lukács Lászlóhoz fordult Elek Pál? Azért fordult Elek Pál hozzá, mert az 1890-ben alakult bank azóta is a kormány támogatásában részesült, ak-

kor választások még nem voltak, ellenszolgáltatásról sem volt szó, nagy vállalkozásokba kezdett a bank és miután az Elek Pál-féle elszámolás megtörtént, ezután fordult ahhoz a férfiúhoz, akitől mindig csak jó-ságot tapasztalt és aki igazságosan és méltányosan járt el vele szemben. E kérelemnek azért tett eleget Lukács László, mert érdeke volt a magyar államnak is, hogy a vele szerződésben álló bank kötelezettségeinek eleget tehessen, különben nemcsak a bank hire, de az állam hire is csorbát szenvedhet.

Áttérek Elek Pál tanúkihallgatásának körülményeire. Nem értem a védő úr erős támadását. Mikor a bíróság a maga részéről elrendelte a vádlott kérelmére a tanú kihallgatását, én csupán azért hivatkoztam rá, mert az én meggyőződésem is az, hogy Elek Pál igaz férfiú, valót-lanságot nemcsak eskü alatt, de még baráti szívességéből sem mondana soha. Tehát mikor alkalmat adtam a vádlottnak és magamnak is, hogy egy igaz tanút a bíróság eskü alatt kihallgathasson, csak köte-lességemet teljesíttem és valóban a védelem okozta, hogy ki nem hall-gattatott, hiszen ha személyesen nem lehetünk is jelen, kérdésekben jelen lehetünk és nem a szemelvek jelenléte, hanem a kérdések irányítják a tanú vallomását és szabják meg annak keretét. Én is az igazságot akartam feltárni, amikor Elek Pálnak tanúkihallgatását magam is szükségesnek tartottam.

A védő úr átteszi a vádlott által használt panama szó fogalmát politikai és erkölcsi térre. Csakhogy a vádlott büntetendő panamáról beszélt, mert azzal indokolta állítását tósztyában, hogy loptak, csaltak, sikkasztottak. Tehát nem erkölcsi, nem politikai, hanem büntetendő alapon akarta megbélyegezni Magyarország miniszterelnökét, midőn ezt a kifejezést használta. E térről nem szabad eltávolodnunk, mert a politikai panama elbírálása, elítélése vagy felmentése ide nem tartozik, hanem ennek illetékes fóruma a parlament.

Lukács László miniszterelnök parlamenti beszédében, amelyet 1913. február 24-én tartott, tényleg tévedés van. Téves, rossz kifejezés, amikor a miniszterelnök úr a Paduch-féle 500.000 K-ás nyugtára azt mondotta, hogy a nyugta ellenértéke visszafizettetett, mert ez nem történt, mint az előbb kifejtettem, mert ebből csak 300.000 kor. fizettetett vissza, 200.000 korona pedig más irányban történt elszámolás alapján egyenlített ki. A helyes kifejezés az lett volna, hogy kiegyenlítettett. Minthogy azonban e beszéd egy interpellációra adott válasz, az interpellációról csak aznap reggel szerzett tudomást a miniszterelnök úr és így e kifejezés egyszerű lapsus linguae, amelyről komolyan vitakozni nem lehet. Nincs tehát valótlanosság, csak nyelvbotlás és tévedés.

Következnek a szerződések. Az előzményekre, ezek módoszataira nem térhetek rá; annyiszor vitattuk már a bíróság előtt, hogy vétenék

azok tudása, éleslátása és ítélkező képessége ellen, ha ezekkel tovább is foglalkoznék. Csak azt emelem ki, hogy ha mindaz való volna, amit a vádlott állít, de amit én tagadok, hogy az előzetes megállapodások, a szerződés és az egyezségek megkötése Lukács László személyével vonatkozásban történtek, még akkor sem beszélhetünk panamáról, mert egyfelől az egyezés és a kiviteli szerződés egészen más tárca keretébe és hatáskörébe tartoztak; ezek megkötésébe Lukács László egyáltalában ne sem folyt: de mindentől eltekintve, minthogy e szerződésekből a kincstárnak mi sem járt, tehát attól közpénz nem vonatott el, mint-hogy jogtalan vagyonosodás és így a közhivatali állásnak tiltott felhasználásáról szó sem lehet: a panama alaptétele hiányzik. Az pedig, hogy e szerződések jók-e? vagy hogy ezek helyett jobbat lehetett-e kötni? nem a büntető bíró hatáskörében eldöntendő kérdés, hanem kizárólag a miniszterek parlamenti fóruma elé tartozó dolog.

A sószerződés szempontjából méltóztatott felvetni azt, hogy a darabont-kormány szerződésai a következő kormányra kötelezők voltak és méltóztatott nyilatkozni arra, hogy mikor május 18-án minisztertanácsilag felhatalmazás adatott, a sószerződés már kézadással rendbehozott. Az eredeti példány nincs itt, de tény, hogy a felség kézjegye június 14-én kelt. A kormány tehát 14-éig nem volt abban a helyzetben, hogy minisztertanácsi felhatalmazás hijján rendelkezhetett volna és a bank nem volt abban a helyzetben, hogy az általa előre kifizetett összegeket, amennyiben nem kapják meg a legfelsőbb kézjegyet, enélkül bármit is tehetett volna, illetve ezt az összeget vagy magából kellett volna fedezni Elek Pálnak, vagy az illető miniszternek.

Ezek után áttérek a zalatnai házak kérdésére. Azt kérdezte a védő úr, hogy én, szerény kis közhivatalnok, aki hatáskörrel sem bírok erre, ennek dacára megtenném-e azt, hogy egy alantasom véleménye alapján bármit megszerezsek. Igenis, mélyen tisztelt védő úr, megtenném akkor, ha meggyőződésem, hogy alantasom eskü alatt elvállalt becsületes kötelességeim tesz eleget, és véleményében nem főnöke iránt való hízlegés, hanem kizárólag szaktudás van. Ezt a kérdést különben csak a becsület és a bizalom döntheti el. Ha pedig jót tehetek, még egyéni integritásom letérésével is — pedig ezzel igazán sokat törődöm — megteszem, mert erkölcsi kötelességem, aminek Isten és emberek előtt megfelelőek, jót tenni minden téren.

Lehetetlen milliókban dúskálkodó emberrel szemben azt vetni fel panamának, amit a zalatnai ház dolgában felhoztak. Ha Lukács László panamista lenne, akkor nincs szüksége ilyen alantas eszközökre, hiszen a hatalmon lévőknek óhaja, a védő úr szerint, mindig parancs.

A védő úr magát a köztisztviselői kar oltalmazójának tünteti fel. Engedjenek meg, de magatartása a móka színében tűnik fel. Mert egy-

felől a kart, mint áldozatot tünteti fel és oltalmazza, míg ezzel gunyorosan harcolhat, de abban a pillanatban, amidőn a köztisztviselő esküjéhez híven kötelességét teljesíti, ez többé nem köztisztviselő, hanem existenciáját féltő mindenre kész pária.

Különben a telek értékében nincs köztünk különbség, igaz, hogy nagy kára van a kincstárnak abból, hogy ezidőszerint ez még parlagonhever, csakhogy ez nem Lukács László tényének az eredménye, hanem a megváltozott viszonyok a kohóügyek helyzete, a munkásügyek megnehézülése és más körülmények ennek az okai.

Végül bátorodom a figyelmet felhívni arra, hogy még a védői szabadság keretében sem szabad minden kétségen kívül álló bizonyíték nélkül vádolni, már pedig a védő úr beszédében egyedül Lukács Lászlót tartja olyannak, mint aki az ország romlásának az oka. De azért nem átalotta a vádlott, ki a védő szerint a tiszta erkölcs öre, ezzel az állítólagos veszélyes emberrel béketárgyalásokat folytatni, nem átalotta az általa oly régen tudni vélt panamakérdéseket kikapcsolni, hajlandó volt azokat elhallgatni az esetben, ha a béke létrejön és a részese lesz ő is a politikai hatalomnak, s ez esetben Lukács László továbbra is tiszta és mocsoktalan férfiú maradt volna és akkor nem érezte volna a szükségét annak, hogy izzó vassal kiirtsa őt. Az első esetben Lukács László, Magyarország miniszterelnöke, becsülete teljességében maradt, de mivel a béketárgyalások eredményre nem vezettek, most Magyarország legnagyobb panamistája. Ezt az erkölcsi felfogást, amelyet tetszés szerint jégre téve lehűthetünk, vagy a szükséghez képest felforralthatunk, ezt az erkölcsi felfogást, amely a becsületet a célszerűség szempontjából kezeli, a bíróság nem szentesítheti, ezért kérek marasztaló ítéletet.

Vázsonyi Vilmos replikája.

Tekintetes királyi Törvényszék! Egész rövidséggel kívánok néhány megjegyzést lenni.

A mélyen tisztelt főügyész úr beszéde elején kifejtette, hogy ő akadályozva van abban, hogy kifejthesse teljes erejét a vád képviselőjében, mert neki nem szabad politizálnia. Szoros logikai kapcsolatban ezzel olyan akcentussal végezte azonban beszédét, amely valósággal desztillált politika. Mert amikor olyan tényről beszél a főügyész úr, amilyenről főügyészi hivatásánál fogva valóban nem lehet tudomásba, amikor arról, beszél, hogy a pártok között milyen béketárgyalások folytak vagy nem folytak, amikor arról beszél, hogy miként forralja vagy teszi jégre vádjait a vádlott, akkor én azt kérdelem, hogy mi van hát azzal a rendelettel, amely a politikát számúzi a vád képviselőjétől? Ezt a rendeletet ő beszéde végén elfelejtette, mert hiszen nem tett mást, mint politikai vádat emelt Déry Zoltán ellen.

Politikai vád emelése az ő részéről nem jogosult, azért, mert a tényállást nem ismerheti, de különben is vádjában nincsen igazság, mert a hatalomban való részesedést a kormányon levő urakkal Désy nem kereste. Ezt a vádat tehát addig is, amíg a vádlott személyesen megteheti, mint az ügyész úr megtévesztésére szánt információt, amely nem felel meg a valóságnak, a leghatározottabban visszautasítom.

Különböen teljesen mellékes az, hogy én meddig hallgatok vagy mikor beszélek. Mikor a bíróság elé kerül a dolog, az a kérdés, hogy azok a tények valók-e vagy nem, azok a tények panamajellegűek-e vagy nem. Hogy én miért hozok fel valamit, vagy miért nem hozok fel valamit, az az én dolgom. Felhozom, ha kedvem van hozzá, nem hozom fel, ha nincs kedvem hozzá.

A sértett úrnak is teljesen egyéni belátására volt bízva, hogy ezt az ügyet idehozza-e vagy nem. Joga volt keresni a becsületét a sajtóbíróság előtt is, de ő a bíróságot sértő módon kerülte el ezt a fórumot, mert az ő feltételezései, amelyek okoskodását vezérelték, helyt nem állók, hiszen módjában állott formulázott vádakkal is szembeszállani, de ő ezt nem kereste, hanem belekapaszkodott a panamista szóba, azzal a ravasz számítással, hogy itt talán csapdát állíthat fel a vádlott számára. *Azok, akik ilyen csapdát állítanak fel, azok, akik még tévedésből sem járnak az egyenes úton, valóban nem hivatottak arra, hogy Désy Zoltán nyílt, egyenes, szeplőtlen politikai pályafutásáról elítélően nyilatkozzanak.*

Ennyit az ügyészileg megbolygatott politikára vonatkozólag.

Ami már most a továbbiakat illeti, a főügyész úr beszédének egy újabb adatot köszönhetünk.

Ha nem is csatolta be azt az iratot, amelyet most kegyes volt nekem loyálisan megtekintésre átengedni, beszédében felemlítette Lukács László védelmére, hogy *már 1910. május 30-án a Paduch-féle bizalmi letétként kezelt 500.000 korona Skerlecz miniszteri tanácsos kezéhez a miniszterelnökségben le fizettetett.* Most már rendben vagyunk. A főügyész úr teljessé tette a bizonyítást kapuzárás előtt. Ha Paduch pénzügyminisztériumi segédhivatali igazgató bizalmi letétként kezelt 500.000 koronája, amelyet Elektől kapott, május 30-án, tehát pont a választások előtt, sőt a választás előtti napon átment a miniszterelnökséghez, hát kérdelem én, miféle legális üzletről lehetett itt szó? A pénzügyminiszternek micsoda legális üzletéről lehetett itt szó? Most már igazán virító valótlanág Lukács László parlamenti beszédének az a paszusa, hogy ez a letét a pénzügyminisztériumnak egyik szokásos üzletére vonatkozik. Hát mióta vándorol a pénzügyminisztérium szokásos letétje át a miniszterelnökségbe ?

Semmiféle tüzesvasakkal és kinzőeszközökkel sem lehet kicsikarni

a vádból, hogy hát mondja meg az Isten szerelméért, hogy miféle legális üzletről van szó, hol van az az üzlet, hiszen a vádnak érdeke hogy ennek az üzletnek tartalmát, jellegét és mibenlétét, feltárja.

Nem sikerült ez. Sem Vajda, sem Székely igazgatók ilyen legális üzletről nem tudnak. És most, az utolsó pillanatban a főügyész úr szolgálat klasszikus bizonyítékot arra, hogy itt nem legális üzletről van szó, hanem a pénz pont a választások előtt átment a miniszterelnökséghez és azután ismét a pénzügyminisztériumon keresztül vándorolt vissza 300.000 korona, de megmaradt ott továbbra is 200.000 korona. Tehát az ártatlan pénzügyminiszter úr, az ártatlan sértett úr, aki mindent csak utólag tud, — az ügyész úr szavai szerint —, már május havában, a tranzakciók idején egyenesen rendelkezik, egyenes utasítást ad Paduchnak arra, hogy egy bizalmi letétet vegyen át és őrizzen Wertheim-szekrényében.

Kell-e nekem most már igazolnom, hogy itt nem utólagos tudomásszerzésről volt szó, hanem igenis előzetes megbeszélésről?

Vajda Imre vallomása ezt az előzetes megbeszélést a leghatározottabban igazolja, de a legjobban igazolja magának Lukács Lászlónak magatartása.

A főügyész úr azt mondja, hogy Lukács László mint szamaritánus járt el, hogy ő Elek Pál iránt mint szamaritánus érdeklődött, hogy ő a bankot akarta megmenteni és Elek Pált akarta megmenteni és pusztán jósból, szamaritánus érzésből vállalkozott arra, hogy meghallgassa a rehabilitáló urakat. Bocsánatot kérek, a szamaritánus érzésnek Elek Pállal szemben nagyon kevés jele mutatkozott ebben az egész perben. Nagyon nyílt kártyákkal játszottunk eddig is. Az, amit elmondottam és amit senki megcáfolni nem tud, nem tudhat, mert az a teljes és tökéletes valóság, amelynek bizonyítására minden pillanatban kész vagyok, de amit Elek Pál hallgatása is a legteljesebb valóság pozíciójára emel, kizárja azt, hogy a miniszterelnök Elek Pál javára mentési akciót csinált. Hiszen akkor sem kellett igazolást végeznie, ha Elek Pál egyszer a pénzeket tényleg befizette. Hát miféle mentési akciót kellett csinálnia? Hiszen csak azt igazolta, amiről nyugták voltak. A többiekéről azt mondta, hogy a resztlit keressék a kereskedelmi minisztériumban.

Hát az egy utólagos tudomásszerzés, ha valaki a kereskedelmi minisztériumba utasítja az igazságkereső rehabilitáló urakat? Ez azt jelenti, hogy még arról is tudomása van, ami nem az ő reszortjába, hanem egy másik szakminiszter reszortjába tartozik.

Azt kérdezte a főügyész úr, hogy miért állottam el Elek Pál kihallgatásától. Én igenis kértem kihallgatását, mert azt akartam, hogy álljon ide bírái elé, ne pedig egy bíróban előre elkészített, általános-

ságban mozgó információt adjon le valomás gyanánt, mert az információ, amely — ismétlem — a királyi ügyészség irattárában van . . .

Sélley: Nincs.

Vázsonyi: . . . hát akkor kivették, nagyon sajnálom, de ott volt, ezt állítom, mert tudom. Az az információ, amely szóról-szóra azonos a megjelent nyilatkozattal, teljesen általánosságban van tartva és az általánosságban mozgó információ az ügy felderítésére nem alkalmas. Igenis arról volt szó, hogy Elek Pál itt megjelenjék. Módjában állott a vádnak is felkérni őt a megjelenésre. Nem halt volna bele, ha idejött volna. *És ő idejött volna, ha tudott volna csak egyetlen szót is elrebegni a sértett úr érdekében. Mentési akcióról igenis szó volt, de ez az akció nem Elek Pál érdekében indult meg, hiszen Elek Pált hónapokon keresztül gyötörték és sanyargatták, hogy mentési akcióba menjen bele Lukács László érdekében.*

Ami már most azt illeti, hogy a vádlott büntetőjogi alapon mondott beszédet és nem erkölcsi alapon, bocsánatot kérek, éppen azt a részt méltóztatott inkriminálni a beszédből, hogy „panamista”. Maradjunk csak ennél. Ha inkriminálni akart volna a vád egyebeket, tetszett volna azokat vád tárgyává tenni.

Büntetőjogi panama pedig egyáltalán nincs, ezt már bőven kifejtettem. A panama nem büntetőjogi fogalom, hanem erkölcsi fogalom. Büntetőjogilag van lopás, csalás, sikkasztás, megvesztegetés, hűtlen kezelés: ez nem panama, ez közönséges komisz büntetőjogi cselekedet. A panama nem büntetőjogi fogalom, hanem az erkölcsi törvénybe ütköző közéleti visszaélés, amelynek anyagi vonatkozása van bárkinek vagy bárminek érdekében.

A főügyész úr egyebekben elismerte, hogy amit én a sértett parlamenti beszédéről mondtam, az való, csak ő enyhébben tévedésnek minősítette ezeket.

Hát én a vádtól nem kívánhatom azt, hogy másnak minősítse, mint tévedésnek. Be a főügyész úr igen gyorsan illusztrálta azt, hogy a politikába nem nagyon beavatott — hálát adhat érte az Istennek, — mert hisz azt mondotta, hogy Pekár Gyula interpellációját a sértett csak reggel tudta meg.

Hát bocsánatot kérek, ha engem egy párthívem meg mer interpellálni anélkül, hogy erről előzetesen értesítene, akkor én azt a pártból egyszerűen kidobom. Méltóztassék az ilyen információkat máskor visszautasítani, mert nem volt még arra eset, hogy egy miniszterelnököt saját pártjából meg merte volna valaki interpellálni anélkül, hogy előbb kegyesen és alázatosan tőle engedelmet kért volna. Hiszen a saját pártjából való interpellálás egyszerűen csak játék arra, hogy a miniszter bizonyos

formában az ország elé álljon és valamelyik kérdésben felvilágosítást adjon.

Ami a felség kézjegyét illeti, úgy áll a dolog, hogy egy kormányt nem csapnak el másnapra. Egy kormány vegetál még akkor is, ha megbukik, az ügyeket kénytelen továbbvezetni. Méltóztassék csak a Tiszakormány sorsára gondolni, bukása után hosszú ideig volt hivatalban. Méltóztassék visszaemlékezni arra, hogy amikor a koalíciós kormány lemondott, valósággal sztrájkolni akart már és az újpesti Szűnyog-szigetre akart kivonulni (derűtség), mert a felség semmiképen sem akarta felmenteni. Bocsánatot kérek, ez az elbocsátás nem cselédkönyv alapján történik, nem úgy történik, hogy egészségesen elbocsáttanak a miniszterek nyomban vagy 14 napi felmondással, ők kénytelenek hivatalban maradni. Ezt az alkalmat egész nyugodtan felhasználhatják arra, hogy ígéreteiket likvidálják. Sőt az ilyen lemondott kormány ágya körül rendszeren ott szoktak lenni a zokogó hátramaradtak, akik a távozó miniszter urakat arra kérik, hogy végrendekezésükben emlékezzenek meg róluk némi kegyes adománynyal. (Derűtség).

Azt méltóztatott mondani az ügyész úrnak, hogy a zalatnai ügygel kapcsolatban hogyan képzelem én el azt, hogy egy ember, akinek milliói vannak, elad egy kis házat, illetve nem is adja el, hanem alantas tisztviselőkkel készített magának jelentést, hiszen az ő szava parancs.

Erre az a rövid válaszem, hogy minden ügynek meg kell, hogy legyen a maga fedezete. Hát ezek a hókuszpókuszok is mind arra valók, hogy valamilyen formája legyen a dolognak, mert hiszen csak úgy egyszerűen az ilyen eladásokat még sem lehet magyarázni. Az égbekiáltó immoralitás az, hogy alantas tisztviselők a saját főnökeik anyagi javairól tesznek jelentéseket, egész kedélyesen és familiárisan és patriarchálisan „Excellenciád házáról” tesznek jelentést és Excellenciádnak ajánlják, hogy Excellenciád vegye meg az Excellenciád házát.

Méltóztatott elismerni azt, hogy ez a ház csakugyan nem hoz semmit; szigorúan méltóztatott szétválasztani a telket a háztól, mondván, hogy a ház csak 23.000 koronába került és ezt a házat használja a bányakapitány.

Csakhogy itt meggyűlik a baja a főügyész úrnak a Czerninger úrral, aki kijelentette, hogy azért nem volt neki jó az Ölberg-féle telek, mert annál nem volt kert, már pedig ha az ember falun lakik, kertre van szüksége és Czerninger úr a díszkertben akar sétálni és Czerninger úr csakugyan sétál is a díszkertben. (Derűtség).

A főügyész úr elismerte azt is, hogy ez a telek hosszú idő óta semmire sem használtatik; oka ennek szerinte a kohóüzlet rosszabbodása. Oka az, hogy a kohóüzlet megakadt.

De akár megakadt, akár nem, világos, hogy Deutsch Manó spekulál

ciója a kohóra, a vasútra, a parcellázásra, a tények által csattanósan megcáfoltatott.

Én tehát, tekintetes kir. Törvényszék, a mélyen tisztelt főügyész úr beszédében nem láttam semmit, ami megcáfolta volna azt, amit én felhoztam, sőt a mélyen tisztelt főügyész úrnak az itten felemlített Paduch-féle nyugta miatt a legnagyobb köszönettel tartozom, mert ez Lukács László úr közreműködését, előzetes tudomását, Elek Pál úrral való összeműködését a legcsattanósabb, most már okiratszerűleg igazolható és dönthetetlen igazsággá teszi.

Elnök: (Désyhez): kíván valamit elmondani védelmére azokon kívül, amiket a védő felhozott?

Désy Zoltán védőbeszéde.

Désy Zoltán: Méltóságos Elnök Úr! Tekintetes kir. Törvényszék! Szándékom volt nem élni ezzel a joggal, az igen tisztelt főügyész úr felszólalása kényszerít rá, hogy mégis felszólaljak. Én, amint mondtam volt, a politikai részt teljesen mellőzni akartam, mert szerintem nem az a kérdés, a politikában van-e igaza Désy Zoltánnak, vagy nincs, én szerintem a kérdés egyszerűen az, igaz, amit Désy Zoltán mondott, vagy sem? De ez a felszólalás, amely visszhangja egy itt önként megjelent tanú úr által elmondottnak, kényszerít arra, hogy politikai okokra is kitérjek ebben a teremben. El méltóztatnak hinni, hogy nem az igen tisztelt törvényszéket akarom befolyásolni, hanem teszem ezt azért, hogy mindenki egész tisztán lássa a helyzetet, milyen körülmények között kényszerültem én ezen vádak emelésére.

Először konstatálni kívánom, hogy az ország összes politikusai közül Lukács László jelenlegi miniszterelnök az, akivel az életben legkevésbé rokonszenveztem és utalok a képviselőház naplóira, az 1910. és 1911. évek legnagyobb csatái köztem és Lukács László miniszter közt folytak le, lefolytak a miniszterelnök úr által az előző kormányzattal szemben utólagosan felhozott igazságtalan vádaknak a tisztázására, amelyekben egytől-egyig számszerűen lett bizonyítva, hogy Lukács egyetlen állítása meg nem áll. A legutolsó vád, amelyet tisztáznom kellett, az volt, hogy a koalíció feladta a gazdasági önállóságot. Erre nézve birtokomban van és becsatolhatom bármely percben a becsületbíróság ítéletét, mely gróf Tisza Istvánnal az élen kimondotta, hogy a vád nem igaz.

Ezek voltak az előzmények, amelyből az az állítólagos rokonszenveztem és Lukács László közt kifejlődött. Mi volt a helyzet, ami a vádak emelésére kényszerített engem? Évtizedek óta egy kérdés tartotta izgatottságban a politikai életet: a katonai kérdés. Nemzet és a szuverenitás jánásik tényezőjének felfogása közti űrnek az áthidalása képezte politiku-

saink legjobbjainak a célját, 1909-ben úgy látszott, hogy a kérdés megoldható. Ekkor merült fel a jelenség, a koalícióban, levő függetlenségi pártnak a megbombolása.

Elnök: Kérem, ez talán nem tartozik ide.

Désy Zoltán: Bocsánatot kérek, méltóságos elnök úr, röviden végzek vele. A kérdés nem lett megoldva. 1910-ben így kaptuk ezt a helyzetet. Kaptunk két nagy kérdést magunk előtt: a katonai kérdést és a választói kérdést. A választás után nekem ezekről a dolgokról semmi tudomásom nem volt, mert ha tudomásom lett volna, — ebben nem adok igazat a védő úrnak, nem az én szavamtól függ, hogy mikor éljek ezekkel az eszközökkel, ha ilyet tudok, kötelességem elmondani — *ezeket a dolgokat csak 1912. március hónapjának a vége felé, vagy április hónapjának az elején tudtam meg, a bizonyos becsületbírószági vizsgálat után.* 1911. év elején az éles harcot küzdő parlamenti pártok között egy békekísérlet történt az akkori miniszterelnök és az ellenzék nagy része között. A kísérlet meghiúsult. A miniszterelnök helyett a mostani miniszterelnök lépett a kormány élére. úgy látszott, hogy a harc még élesebb mederben fog folytatódni. Ekkor merültek fel — nem én kezdeményeztem — a pártok között békekísérletek, hogy nem lehetne-e ebben a két nagy kérdésben békét kötni. De egészen ellenkező feltételekkel. Szó sem volt a hatalomban való részesedésről, ellenkezőleg arról volt szó s a békének első feltétele az volt, hogy a többség és a kormány marad a helyén, hanem, igenis, az ország érdekében katonai téren és a választójog terén kell megegyezést létesíteni. Szó sem volt arról, hogy mi részesedjünk a hatalomban vagy én legyek részese a hatalomnak, sőt — merek reá hivatkozni — Lukács László miniszterelnökkel volt egy tárgyalásom miniszterelnöksége előtt és kijelentettem neki, hogy bármilyen politikát csináljon is, arról szó sem lehet, hogy én személyesen támogassam, legfeljebb arról lehet szó, hogy normális parlamenti eszközökkel küzdjünk ellene.

Ismétlem, március hó végén vagy április elején tudtam meg ezeket a dolgokat. Mi állott volna inkább érdekében az ellenzéknek, mint Lukács Lászlónak szemébe vágni a vádat? Akkor politikai barátaimmal megbeszéltem a dolgot és azok kérték, az ország érdekében hagyjuk most ezt, ha lehet tisztességes békét csinálni, nekünk nem a hatalom a célunk, hanem az ország érdeke. Ennek az érdekében nem léptem elő a vádakkal mindaddig, amíg a többségi erőszak az én felfogásom szerint kötelességemmé tette, hogy ezt az eszközt is felhasználjam, hogy a hatalom kezelését, a hatalom élvezetét azokra az urakra nézve tovább lehetetlenné tegyem.

Merem vállalni a felelősséget ezért nem önnel, tisztelt főügyész úr és a főmagánvádlóval szemben, ellenzéki barátaimmal szemben merem

vállalni az erkölcsi felelősséget, hogy nem álltam elő ezzel május 23-a előtt. Mert igenis, *nem a pártok érdeke, az ország érdeke kell, hogy parancsoló legyen komoly politikus előtt s ha valaki azt hiszi, hogy olyan kérdésben, amely izgatottságban tartotta az országot évtizedekig, békét lehet létesíteni, annak el kell raktároznia gyűlöletét, nem jégre tennie, de elfelejtenie végkép s belenyugodni abba, amit én mindig szerencsétlenségnek tartottam, hogy Lukács László maradjon a kormányon. Annak le kell tenni egyéni ellenszenvről, egyéni rokonszenvről, mert én legalább a magam politikájában egy célt látok: a közérdeket.*

Amit még mondani akarok, pár szó, eddig nem szólalhattam fel, most elmondhatom, mint olyan ember, aki kezeltem a pénzügyminisztérium ügyeit, hogy holmi legális üzleti letétekről, bizalmi letétekről sohasem tudtunk. Ez egészen új találmány, amely sem az 1897:XX., sem többi törvénycikkünkben, sem pedig a pénzügyminisztérium pénzügykezelési szabályzatában abszolút nem foglaltatik. Minden pénznek helye az állampénztárban van. Aki hivatalos pénzt azonkívül kezel, arra a tisztelt ügyész úr egész nyugodtan ráteheti a kezét, mert ez törvénytelen, törvényeink értelmében sikkasztás, az *állampénzek helye csakis az állampénzár.*

És még pár szót kell mondanom. A vád igen tisztelt képviselője most nem hozakodott elő az üzletek jövedelmezőségével, a szerződések előnyeivel. Csak röviden utalok arra: úgy a minisztertanács előtt, mint öfelsege előtt adatok terjesztettek elő, amelyek értelmében a só-szerződés előnyös az országra nézve, mert 3 millió korona körüli értékű nagy investíció jutna 1920-ban az államkincstár birtokába ingyenesen, előnyös, mert évente 220.000 koronát takarít meg ezáltal az állam és előnyös, mert bevételi többleteket ér el e révén. Bátor voltam az állami zárszámadások adatait kivonatban becsatolni, különben bekérettem az állami zárszámadásokat, amelyek szerint nem áll, hogy a tíz évi kezelés alatt a sójövődék jövedelme növekedett volna, ellenkezőleg, a *zárszámadás adatai azt bizonyítják, hogy 1910-ben a sójövődék jövedelme kevesebb volt mint 1900-ban, nem nagy összeggel, de mégis pár száz ezer koronával.* Kimutattam az állami kiadások apadására vonatkozólag, hogy egyáltalában nem áll, hogy apadtak volna, mert hiszen, amint igen jól tudjuk, az 1904. évi és azt követő fizetésrendezési törvények mindenütt emelték a kiadásokat, nem áll, hogy a sóhivatalok megtakarítás címén 264.000 koronát megtakarítottak volna. Az itt becsatolt 1900., 1903., 1904. — 910. évi költségvetés nem lévén, az 1909-ire vagyunk utalva — 1909-iki költségvetések adatai bizonyítják, hogy mindössze 49 sóhivatali állásnak, nem 49 hivatalnak, 49 állásnak a megszüntetése lett preliminálva, összesen valami 120.000 korona megtakarítással. Ebből végre lett hajtva 73.000 korona értékű megtakarítás. Ez tehát megint a mesék országába

való, mint a mesék országába tartozik a 3 millió korona körüli invesztíció, mert a kihallgatások során Pongrácz báróval állapítottuk meg, hogy ezek az adatok magának a banknak a kimutatásai, azok az adatok, amiket a társaság csatol be azért, hogy a maga érdekeit szolgálja azzal a minisztériumnál. Ezek az adatok lettek minisztertanács elé. Öfelsége elé terjesztve. Itt mindenről lehet beszélni, de komoly pénzügyi kezelésről elsősorban nem lehet, nem lehet továbbá arról, hogy itt komoly előnyöket ért volna el az új szerződés.

A szerződésekre vonatkozólag különben csak azt konstatalem, az 1900. évi szerződést, amint megállapítottam, szintén Lukács László kötötte Elek Pállal. Ha ebben valami terhet elvállalt is, mutatja a múlt szerződésnek a példája, hogy ahhoz csak egy kis kormányzóakarattal kell, hogy azok a terhek ne legyenek végrehajtva, mert hiszen a sóhivatalokat is meg kellett volna szüntetni és még sem szüntek meg — hogy miért, nem tudom.

Röviden végzem azzal: *Ami a politikai részre vonatkozik, a kérdés úgy áll, nem a magam, nem elvbarátaim érdekében hallgattam rövid ideig, ez inkább az ellenzéknek a kára volt, mert hiszen az ellenzék érdeke az lett volna, hogy rögtön előálljak ezekkel a kérdésekkel > gyengítsem politikai ellenfeleink állását. Hogy pár hétig hallgattam, azt tulajdonképen csak egy igazolja: az az érdek, amire a tisztelt főügyész úr is igen helyesen hivatkozik, az országnak, a köznek az érdeke. Május 23-án s azt követőleg szeptember 18-án úgy láttam, hogy ez az ferdek pedig azt parancsolja, hogy tovább ezt a titkot ne őrizsem, hanem igyekezzem ezzel az eszközzel is lehetetlenné tenni azokat, akik az országot ide juttatták. Ezért ülök most a vádlottak padján.*

Baloghy: Több felszólalás nem lévén, a főtárgyalást befejeztnek nyilvánítom azzal, hogy az ítélet kihirdetésére június 3-án, kedden, délután egy órát tűzöm ki.

Az Ítélet.

Désyt fölmentették

Június harmadikán pontban egy órakor nyitotta meg az ítélet kihirdetése céljából a folytatólagos főtárgy alást dr. Baloghy György elnök:

— Figyelmeztetem a hallgatóságot a csendre és rendre és kérem, hogy tetszés-, vagy nem tetszésnyilvánítástól tartózkodjék, mert ennek kellemetlen következményei lehetnek.

— Ülésünk tárgya a Désy-pörben meghozott ítélet kihirdetése.

Baloghy elnök most a hallgatóság feszült figyelmében, halálos csendben kezdte olvasni az Ítéletet, amely így szólt:

„Őfelsége a király nevében! A budapesti kir. büntető-törvényszék nyilvános rágalmazás vétségével vádolt Désy Zoltán bűnügyében a megtartott nyilvános főtárgyalás alapján a vádnak és védelemnek meghallgatása és a vádlott személyes védekezésének meghallgatása után meghozta a következő ítéletet:

A kir. büntető törvényszék Désy Zoltán vádlottat a büntető törvénykönyv 262. §-ba ütköző nyilvános rágalmazás vétségének vádja és következményeinek terhe alól fölmenti és az eddig felmerült 2627 korona költségeket az államkincstár terhére állapítja meg.”

A meglepetés moraja zúgott át a termen, az emberek felugráltak helyeikről, kirohantak a teremből, hogy tudassák a szenzációs ítéletet. Alig telt bele pár pillanat, már felhangzott az utca publikumának harsány éljenzése s néhány óra múlva az egész ország a független bíróság ítéletével egy varázslat alól vélte magát felszabadítottnak, repesve várt egy boldogabb jövőt, a becsület elkövetkező uralmát, hogy napok múlva ismét visszaessen a tespedésbe: még nem telt be a megaláztatások, a keserőségek pohara!